

ΑΝΩΤΕΡΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

**ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ
ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΟΝ
ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟ & ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ**

**ALTERNATIVE FORMS OF TOURISM
WITH ACCENT IN
ECOTOURISM AND AGROTOURISM**

**ΝΙΚΟΛΟΥΔΑΚΗ ΠΗΝΕΛΟΠΗ
Α.Μ. 3453
ΕΠΟΠΤΗΣ : Κ. ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ**

ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2007

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

	ΣΕΛ.
1.1 Εισαγωγή	1
1.2 Τι είναι μαζικός τουρισμός	4
1.3 Χαρακτηριστικά μαζικού τουρισμού	6
1.3.1 Τουρίστας: ιδιότητες και χαρακτηριστικά	6
1.3.2 Υποτίμηση του επιχώριου πολιτισμού	6
1.3.3 Φιλοξενία και υπηρεσία	7
1.3.4 Ελεύθερος χρόνος και υπερκινητικότητα	8
1.3.5 Μοντέλα τουρισμού	9
1.3.6 Αναπροσανατολισμοί	9
1.3.7 Εναλλακτική τουριστική πολιτική	11
1.4 Επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού	12
1.4.1 Επιπτώσεις στην κοινωνία	13
1.4.2 Επιπτώσεις στο δομημένο και φυσικό περιβάλλον	14
1.5 Η εποχικότητα στο τουριστικό σύστημα	16
1.5.1 Εισαγωγή	16
1.5.2 Η οικονομική σημασία της εποχικότητας	17
1.5.3 Η περιβαλλοντική υπερφόρτωση και οι συνέπειες της	17
1.5.4 Τα χαρακτηριστικά της εποχικής απασχόλησης και η κοινωνικοοικονομική της σημασία	17
1.5.5 Διαχειριστικές δυσκολίες	18
1.5.6 Αντιμετώπιση του προβλήματος της εποχικότητας	18
1.5.7 Πολιτική τιμών	19
1.5.8 Συμπεράσματα	19
1.6. Η ανάγκη για ένα νέο μοντέλο τουρισμού	20
1.7 Αειφορος ανάπτυξη και τουρισμός	23
1.7.1 Εισαγωγή	23
1.7.2 Ποιον ωφελεί ο τουρισμός	23
1.7.3 Δημιουργία θέσεων εργασίας	25
1.7.4 Πολιτισμική αλλοτρίωση	26
1.7.5 Περιβαλλοντικά ζητήματα	26
1.7.6 Το τέλος του μαζικού τουρισμού	27
1.7.7 Προϋποθέσεις για επιτυχία	27
1.8 Η προστασία του περιβάλλοντος προϋπόθεση για αειφόρου τουριστική ανάπτυξη	28
1.9 Αρχές αειφόρου εκπαίδευσης	30
1.9.1 Σε ποιους απευθύνεται	30
1.9.2 Ποιοι παρέχουν την εκπαίδευση για την αειφορία	30
1.9.3 Αρχές για την ανάπτυξη της αειφορου εκπαίδευσης	31
1.10 Προς μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη : ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα	33
1.10.1 Γενικό πλαίσιο	33
1.10.2 Η συμβολή του ιδιωτικού τομέα	34
1.10.3 Εργαλεία περιβαλλοντικής διαχείρισης για τον τουρισμό	36
1.10.4 Συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης	36
1.10.5 Συστήματα απονομής οικολογικού σήματος	38

1.10.6 Αλλά εργαλεία περιβαλλοντικής διαχείρισης	39
1.11 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού	40
1.11.1 Ορισμός	40
1.11.2 Δημιουργία των εναλλακτικών μορφών τουρισμού	41
1.12 Τουριστική χωρητικότητα : ένα βασικό εργαλείο για ποιοτική ανάπτυξη στον τουρισμό.	44
1.12.1 Μεθοδολογικές προσεγγίσεις τουριστικής χωρητικότητας	45
1.13 Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και εναλλακτικές μορφές τουρισμού.	46
1.13.1 Ο ρόλος των Ε.Μ.Τ. στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου και η σημασία τους.	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1 Εισαγωγή	50
2.2 Ορισμοί του οικοτουρισμού	51
2.3 Η δημιουργία του οικοτουρισμού	54
2.4 Οικοτουρισμός : το κλειδί για βιώσιμη ανάπτυξη σύμφωνα με τον WTO	56
2.4.1 Οικοτουρισμός : το κλειδί για βιώσιμη ανάπτυξη.	56
2.4.2 Ο οικοτουρισμός δεν είναι πάντα λύση για αειφορο ανάπτυξη.	58
2.5 Τα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού.	59
2.6 Προφίλ του οικοτουριστά.	60
2.7 Οι εμπλεκόμενες ομάδες και πιθανά πλεονεκτήματα και αδυναμίες για την ορθή εφαρμογή του οικοτουρισμού.	61
2.8 Τρέχουσα χρήση του οικοτουρισμού.	66
2.9 Η προτεινόμενη κλίμακα του οικοτουρισμού.	67
2.10 Οικοτουρισμός και προϋποθέσεις.	69
2.11 Οφέλη του οικοτουρισμού.	71
2.12 Η μεγιστοποίηση των πλεονεκτημάτων του οικοτουρισμού σύμφωνα με τον WTO.	72
2.13 Οι οικονομικές επιδράσεις του οικοτουρισμού.	75
2.14 Οικοτουρισμός : απειλή ή ευκαιρία.	76
2.15 Για να επιτευχθεί ένας σωστός οικοτουρισμός.	79
2.16 Οι κίνδυνοι του οικοτουρισμού.	82
2.17 Καλύτερες πρακτικές για τον οικοτουρισμό.	84
2.18 Κηρύσσοντας το έτος 2002 ως διεθνές έτος οικοτουρισμού.	86
2.19 Οικοτουρισμός και η ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων.	88
2.19.1 Οικονομική ενδυνάμωση.	90
2.19.2 Ψυχολογική ενδυνάμωση.	91
2.19.3 Κοινωνική ενδυνάμωση.	91
2.19.4 Πολιτική ενδυνάμωση.	92
2.19.5 Συμπέρασμα.	92
2.20 Προγραμματισμός οικοτουρισμού και ανάπτυξη προϊόντων : η πρόκληση ικανότητας υποστήριξης.	93
2.21 Μάρκετινγκ και προώθηση του οικοτουρισμού : επίτευξη των βιώσιμων καταναλωτών.	95
2.22 Συστήματα πιστοποίησης.	96

2.23	Διεθνές συμβάσεις προστασίας.	99
	2.23.1 Σύμβαση Ramsar για τους υγροτόπους διεθνούς σημασίας, ειδικά ως βιοτόπους άγριων πουλιών.	99
	2.23.2 Οδηγία 79/409 και απόφαση του συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διατήρηση των άγριων πουλιών.	100
	2.23.3 Σύμβαση Βαρκελώνης για την προστασία της Μεσόγειου για την ρύπανση.	101
	2.23.4 Πρόγραμμα της UNESCO για τον άνθρωπο και τη βιόσφαιρα.	102
2.24	Ο οικοτουρισμός στην Ελλάδα.	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.1	Εισαγωγή	105
3.2	Προσδιορισμός της έννοιας του αγροτουρισμού.	106
3.3	Οι δυο οπτικές γωνίες του αγροτουρισμού.	109
3.4	Το αγροτουριστικό προϊόν.	111
	3.4.1 Η φύση του αγροτουριστικού προϊόντος.	112
	3.4.2 Η πρόσφορα και η ζήτηση.	112
	3.4.3 Η τιμή του αγροτουριστικού προϊόντος.	113
	3.4.4 Είδη αγροτουριστικών καταλυμάτων.	114
3.5	Τι είναι και τι δεν είναι ο αγροτουρισμός.	114
3.6	Το προφίλ του αγροτουρίστα.	116
3.7	Οι δραστηριότητες στον αγροτουρισμό.	117
3.8	Ο ανθρώπινος παράγοντας στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού.	118
3.9	Προϋπόθεση για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού.	120
3.10	Ο αγροτουρισμός σαν παράγοντας της αγροτικής ανάπτυξης.	121
	3.10.1 Η σύνδεση του τουρισμού με την αγροτική ανάπτυξη.	121
	3.10.2 Η σχέση του αγροτουρισμού με την βιολογική γεωργία.	122
	3.10.3 Η σύνδεση του αγροτουρισμού με την αγροτοβιοτεχνία.	124
3.11	Η συμβολή του αγροτουρισμού στην τοπική ανάπτυξη.	125
3.12	Ο αγροτουρισμός σαν παράγοντας της συμπληρωματικότητας της απασχόλησης και του εισοδήματος.	126
	3.12.1 Η συμπληρωματικότητα της απασχόλησης.	126
	3.12.2 Η συμπληρωματικότητα του εισοδήματος.	128
	3.12.3 Γενικά πλεονεκτήματα αγροτουρισμού.	128
3.13	Οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί.	129
3.14	Οι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί.	131
3.15	Ανάπτυξη της αγροτικής δραστηριότητας σε μικρές μονάδες οικογενειακής, ή συνεταιριστικής μορφής.	132
3.16	Ο αγροτουρισμός σαν εναλλακτική προσέγγιση ανάπτυξης μειονεκτικών περιοχών.	133
3.17	Φορείς της αγροτικής ανάπτυξης.	135
3.18	Γιατί να ασχοληθούμε με τον αγροτουρισμό.	138

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΕΠΙΛΟΓΟΣ

4.1	Επίλογος	140
------------	----------	-----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ως μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες του κόσμου, ο τουρισμός σχετίζεται με πολλούς από τους κύριους τομείς της παγκόσμιας οικονομίας. Είναι δύσκολο να δώσουμε έναν απλό ορισμό για ένα φαινόμενο, που είναι τόσο στενά συνυφασμένο με τη ζωή, οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά και το οποίο στηρίζεται σε πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή στοιχεία της παραγωγής και της παροχής υπηρεσιών. Δεν υπάρχει κανένας αποδεκτός ορισμός που να προσδιορίζει για το ποια στοιχεία συνθέτουν την τουριστική βιομηχανία. Ο οποιαδήποτε ορισμός ρισκάρει είτε να υπερτιμήσει είτε να υποτιμήσει την οικονομική του δραστηριότητα. Στην απλούστερη της μορφή, η βιομηχανία αυτή μεταφέρει τους ανθρώπους από το σπίτι τους κάπου αλλού, και τους προσφέρει κατάλυμα και φαγητό κατά τη διάρκεια της απουσίας τους. Αυτό όμως αποτελεί υπεραπλούστευση του όρου. Για παράδειγμα, αν θεωρήσουμε όλες τις πωλήσεις ενός εστιατορίου ως τουριστικές, τότε το μέγεθος αυτό θα διογκώνεται με τις πωλήσεις υπέρ των ντόπιων κατοίκων. Από την άλλη πλευρά όμως, το να αποκλείσουμε όλες τις πωλήσεις εστιατορίων από τα τουριστικά έσοδα θα ήταν εξίσου παραπλανητικό.

Σύμφωνα με τους Clawson και Knetsch (1966) και τον Mitchell (1984), είναι αυτό ακριβώς το πολυσύνθετο μείγμα του τουρισμού που είναι ενταγμένο στο κοινωνικό – οικονομικό σύστημα, που δυσχεραίνει τις προσπάθειες προσδιορισμού του όρου. Υπάρχει μια πληθώρα ορισμών του τουρισμού, που ο καθένας διαθέτει θεωρητικά χαρακτηριστικά, και αντανακλούν ερευνητικές πρωτοβουλίες διαφορετικών ερευνητικών τομέων. Για παράδειγμα, ο τουρισμός έχει πολλά κοινά θεωρητικά χαρακτηριστικά και αρχές με τον τομέα της αναψυχής και ελεύθερου χρόνου. Σύμφωνα με τους Jansen – Verbeke και Dietvorst (1987), οι όροι: αναψυχή, ελεύθερος χρόνος και τουρισμός αντιπροσωπεύουν τον τύπο μιας χαλαρής και αρμονικής ομάδας, που εστιάζεται στα εμπειρικά και ενεργητικά χαρακτηριστικά και που τυποποιούν αυτούς τους όρους. Από την άλλη πλευρά, οι οικονομικοί και τεχνικοί – στατιστικοί όροι παραγκωνίζουν το στοιχείο της ανθρώπινης εμπειρίας, που ενυπάρχει στην τουριστική δραστηριότητα, δίνοντας μεγαλύτερη σημασία στη μετακίνηση των ανθρώπων πάνω από σύνορα κρατών και στα ποσά που καταβάλλονται κατά τη μετακίνηση αυτή.

Σύμφωνα με τον Leiper, ο τρόπος με τον οποίο θα πρέπει να προσεγγίζουμε την τουριστική επιστήμη χρειάζεται να επικεντρωθεί γύρω από τη δομή της βιομηχανίας, και η οποία θα αντιμετωπίζεται ως ένα ανοιχτό σύστημα πέντε

βασικών στοιχείων, που δρουν μέσα στο ευρύτερο περιβάλλον : 1). Το στοιχείο του ανθρώπινου δυναμικού, 2). Η περιοχή προέλευσης, 3). Μια ενδεχόμενη ενδιάμεση περιοχή, 4). Η περιοχή προορισμού, 5). Η ίδια τουριστική βιομηχανία. Ο ορισμός αυτός είναι παρόμοιος με αυτόν που έδωσαν οι Mathieson και Wall (1982), οι οποίοι θεωρούν ότι ο τουρισμός αποτελείται από τρία βασικά στοιχεία : 1). Ένα δυναμικό στοιχείο που περιλαμβάνει το ταξίδι προς έναν επιλεγμένο τουριστικό προορισμό, 2). Ένα στατικό στοιχείο που περιλαμβάνει την παραμονή στον προορισμό αυτό, και 3). Ένα τεχνητό στοιχείο που προκύπτει μέσα από τα πρώτα δύο, και το οποίο αφορά τις επιδράσεις που προκύπτουν από τα οικονομικά, κοινωνικά και φυσικά υποσυστήματα, με τα οποία ο τουρίστας έρχεται άμεσα ή έμμεσα σε επαφή.

Από την άλλη πλευρά, ο Smith (1990), αναγνωρίζοντας τη δυσκολία προσδιορισμού της έννοιας του τουρισμού, πιστεύει ότι είναι πολύ πιο ρεαλιστικό να αποδεχτούμε την ύπαρξη ενός αριθμού διαφορετικών ορισμών, όπου ο καθένας εξυπηρετεί και διαφορετικό σκοπό.

Γενικά ως τουρισμό θεωρούμε την μετακίνηση ενός ατόμου ή περισσοτέρων (ατομικός – μαζικός) από το γεωγραφικό περιβάλλον της μόνιμης διαμονής τους προς κάποιο (τουλάχιστον ένα) άλλο . Η μετακίνηση αυτή περιλαμβάνει τα εξής καθοριστικά στοιχεία :

- Δυο τουλάχιστον ή και περισσότερα περιβάλλοντα , όπως έχει ήδη αναφερθεί
- Το ανθρώπινο στοιχείο.
- Την προσωρινότητα της μετακίνησης. Ο τουρίστας θα πρέπει να έχει εκ των προτέρων την πρόθεση της επιστροφής στο γεωγραφικό περιβάλλον της μόνιμου διαμονής του.
- Την ικανοποίηση ψυχικών επιθυμιών και πνευματικών περιεργειών
- Την δημιουργία οικονομικών δραστηριοτήτων

Όμως, όποιος και αν είναι ο πιο σωστός ορισμός του τουρισμού, είναι αναμφισβήτητο ότι σημασία και η σπουδαιότητα του, σε παγκόσμια κλίμακα είναι μεγάλη. Ο τουρισμός έχει θετικές οικονομικές επιδράσεις και δημιουργεί μια πληθώρα ωφέλιμων επιδράσεων σε ορισμένους οικονομικούς δείκτες, όπως στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, στο εισόδημα στην απασχόληση κ.τ.λ.

Δυστυχώς όμως, η ραγδαία τουριστική ανάπτυξη που επέβαλε το τουριστικό BOOM μετά το 1950, σε πολλές περιπτώσεις ήταν τόσο απρογραμματίστη και αυθαίρετη, που ο τουρισμός έγινε μέσο εκμετάλλευσης του ανθρώπου, του περιβάλλοντος, της πολιτιστικής κληρονομιάς και αντικείμενο εκμετάλλευσης πολλών επιχειρηματιών με μοναδικό στόχο το μεγαλύτερο δυνατό κέρδος. Η ανάπτυξη του τουρισμού στη μεταπολεμική περίοδο υπήρξε ένα από τα σπουδαιότερα κοινωνικά φαινόμενα της περιόδου. Φαινόμενο που συνδέθηκε με μια σειρά παραγόντων που χαρακτηρίζουν τις οικονομίες των αναπτυσσόμενων χωρών του κόσμου και είναι σκόπιμο να αναφερθούν:

Η δημιουργία νέων κοινωνικών , πολιτικών και οικονομικών συνθηκών.

Μέχρι τότε η τουριστική μετακίνηση ήταν αποκλειστικό προνόμιο των πιο μορφωμένων και οικονομικά ευκατάστατων. Η ανάπτυξη του εμπορίου, η ανάπτυξη – η μόρφωση και επικράτηση της αστικής τάξης έδωσαν την ευκαιρία στον απλό λαό να πραγματοποιήσει τέτοια ταξίδια.

Η μεγάλη τεχνολογική εξέλιξη των μέσων συγκοινωνίας και επικοινωνίας.

Η ανάπτυξη στα ατμοπλοϊκά, σιδηροδρομικά και αεροπορικά μέσα μεταφοράς καθώς και στα οδικά δίκτυα, κατέστησαν δυνατή την άνετη, ασφαλή, γρήγορη και φυσικά λιγότερο δαπανηρή μεταφορά ακόμα και των κατώτερων οικονομικά τάξεων.

Η αύξηση του εισοδήματος των εργαζομένων.

η οποία οφείλεται στη γενικότερη οικονομική ανάπτυξη. Η οικονομική αυτή ανάπτυξη οδήγησε στη βελτίωση της θέσης των εργαζομένων και κατά συνέπεια στην δυνατότητα ικανοποίησης περισσότερων αναγκών, ακόμα και της ανάγκης πραγματοποίησης ταξιδιών αφού είχαν πλέον τα σχετικά οικονομικά περιθώρια.

Η άνοδος του πνευματικού επιπέδου των ανθρώπων

και επομένως του γενικότερου πολιτιστικού επιπέδου. Η επέκταση της μόρφωσης του λαού συνέβαλε στη διεύρυνση του ανθρώπινου πνευματικού ορίζοντα και κατά συνέπεια στη δημιουργία έντονου προβληματισμού για τα ήθη, έθιμα και πολιτιστικών αξιών άλλων πόλεων και χωρών. Όλα αυτά λογικό ήταν να βοηθήσουν θετικά στη δραστηριοποίηση των ανθρώπων για επικοινωνία και επέκταση της τουριστικής μετακίνησης.

Η καθιέρωση και επέκταση των κοινωνικών παροχών.

Πιο συγκεκριμένα η ετήσια υποχρεωτική άδεια, ο περιορισμός του χρόνου εργασίας, ο θεσμός των κοινωνικών ασφαλίσεων και η εξασφάλιση ιατρικής, φαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης, προσέφερε αρκετό ελεύθερο χρόνο και συνέβαλε στην απαλλαγή από το άγχος της δαπάνης μιας απρόβλεπτης ασθένειας .

Η ρουτίνα , το άγχος και οι πολυποίκιλες πιέσεις της καθημερινής ζωής

οδηγούν τον άνθρωπο στην αναζήτηση ξεκούρασης και την ανάγκη αλλαγής περιβάλλοντος.

Η ανάπτυξη σωματείων, οργανώσεων και συλλόγων

που προτρέπουν τα μέλη τους στην πραγματοποίηση ατομικών ή συλλογικών τουριστικών μετακινήσεων. (συνεδριακός τουρισμός)

Η ανάπτυξη και εξέλιξη της διαφήμισης

η οποία δημιουργεί πνευματικούς και ψυχικούς ερεθισμούς για τη γνωριμία καινούριων γεωγραφικών περιβαλλόντων.

Η ειρηνική κατάσταση στο μεγαλύτερο μέρος του κόσμου και τέλος

Η μεταβολή του τρόπου ζωής των ανθρώπων

που θεωρούν τα ταξίδια για λόγους αναψυχής σαν ένα στοιχείο των νέων αντιλήψεων για τη ζωή.

Έτσι ο τουρισμός αποτελεί πλέον έναν από τους κυριότερους μοχλούς ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας. Οι εντυπωσιακοί ρυθμοί αύξησης των εσόδων του και του αριθμού των ταξιδιών διεθνούς και ημεδαπού τουρισμού φαίνεται ότι θα συνεχιστούν και στις πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα. Επιπλέον η χωρική και γεωγραφική επέκταση του τουρισμού, λόγω και των συνεχών τεχνολογικών εξελίξεων στα μέσα μεταφοράς, φτάνει και στις πλέον απομακρυσμένες περιοχές του πλανήτη. Παράλληλα, περιοχές οι οποίες δεν θεωρείτο ότι διαθέτουν ικανοποιητικούς τουριστικούς πόρους εμπλέκονται πλέον στις διαδικασίες της τουριστικής ανάπτυξης διότι μπορούν να κατασκευάσουν πλέον τέτοιους πόρους τεχνητά. Η συνεχής εξειδίκευση δε της ζήτησης, εντάσσει στον ήδη τεράστιο αριθμό των τουριστικών προορισμών όλο και περισσότερες γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές με μικρής κλίμακας αλλά πλούσιους περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς πόρους, οι οποίοι μπορούν να προσελκύσουν τουρίστες διάφορων κατηγοριών.

Οι εξελίξεις αυτές βέβαια, δεν σημαίνει ότι επιτεύχθηκε ένας βασικός στόχος που είχε τεθεί στη δεκαετία του 70' « ο τουρισμός δικαίωμα για όλους ». Αντίθετα παρά τις κάποιες βελτιώσεις στα μεγέθη, ο τουρισμός παραμένει πρώτιστα μια δυνατότητα που αφορά τη διευρυμένη μεσαία τάξη των αναπτυγμένων χωρών. Είναι χαρακτηριστικό ότι σ' αυτές τις χώρες συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό (80% - 90% στη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου) της τουριστικής δαπάνης, είτε υπό τη μορφή τουριστικής είσπραξης, είτε υπό τη μορφή τουριστικής κατανάλωσης.

1.2 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΜΑΖΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η ευρύτερη μορφή τουρισμού, η οποία λαμβάνει χώρα σε παγκόσμια κλίμακα, είναι αυτή που καλείται μαζικός τουρισμός. Μαζικός λοιπόν τουρισμός, χαρακτηρίζεται η μετακίνηση ενός σεβαστού αριθμού ατόμων από το μόνιμο περιβάλλον διαμονής τους προς κάποιο άλλο, της οποίας το μοναδικό, σχεδόν, κίνητρο είναι ο ήλιος, η θάλασσα, η διασκέδαση η περιπέτεια κλπ. Πρόκειται δηλαδή για έναν οργανωμένο μαζικό τουρισμό διακοπών. Συγκεκριμένα ο μαζικός τουρισμός στην Ελλάδα αποτελεί μια σημαντική οικονομική δραστηριότητα, που κατέχει κυρίαρχη θέση στον τριτογενή τομέα. Μερικοί καθοριστικοί παράγοντες συνέβαλαν στην ανάπτυξη του μαζικού τουρισμού:

- Οι εκδόσεις. Οι ταξιδιωτικοί οδηγοί πολλαπλασιάζονται και βελτιώνονται
- Οι ταξιδιωτικές οργανώσεις. Αυτές πολλαπλασιάζονται αυξάνοντας τον αριθμό των τουριστικών προϊόντων και των τουριστικών προορισμών
- Η τουριστική νομοθεσία. Το κράτος νομοθετεί, προκειμένου να προστατεύσει τους αρχαιολογικούς χώρους, το φυσικό περιβάλλον κλπ. Ρυθμίζει νομοθετικά

και τουριστικά, δημιουργεί κρατικούς οργανισμούς τουρισμού. Η μαζικοποίηση όμως του τουριστικού φαινομένου γίνεται με την ψήφιση του νόμου που υποχρέωνε τις επιχειρήσεις να παρέχουν στους εργαζόμενους διακοπές με αποδοχές. Εξίσου σημαντικοί παράγοντες που οδήγησαν στην μεγέθυνση του μαζικού τουρισμού ήταν:

- Η αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων των βιομηχανικών χωρών και η ενσωμάτωση των ταξιδιωτικών δαπανών στις δαπάνες κατανάλωσης των νοικοκυριών
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου
- Η ανάπτυξη της αυτοκινητοβιομηχανίας και η μείωση της τιμής του ταξιδιού, γεγονός που συνέβαλε στην μαζική έξοδο των Δυτικοευρωπαίων (Γάλλοι, Γερμανοί, Βέλγοι, Ολλανδοί) προς τις ακτές της Μεσογείου.
- Οι πτήσεις Charters. Αυτές κατέστησαν το κόστος των αερομεταφορών και επέτρεψαν την έξοδο των Άγγλων των Δανών, των Σουηδών κλπ στους υπάρχοντες τουριστικούς προορισμούς
- Η βελτίωση της πληροφόρησης και των υπηρεσιών υποδοχής, η κρατική τουριστική πολιτική και οι διευκολύνσεις στα σύνορα
- Ο πολλαπλασιασμός των τουριστικών προϊόντων και των κινήτρων του ταξιδιού
- Η βαθμιαία προσαρμογή των τουριστικών καταλυμάτων.
- Η δημιουργία μεγάλων ταξιδιωτικών οργανισμών, των tour operators καθώς και οι τάσεις κάθετης και οριζόντιας συγκέντρωσης της παραγωγικής τους δραστηριότητας

Οι παράγοντες αυτοί δεν επαρκούν για να ερμηνεύσουν τους ταχύτατους ρυθμούς με τους οποίους εξελίχθηκε ο μαζικός τουρισμός. Ο βιομηχανικός πολιτισμός δημιούργησε επιπλέον ένα αριθμό αναγκών, οι οποίες ενεργοποίησαν την τουριστική μετακίνηση και εντείνουν την φυγή από αγχωτικούς χώρους εργασίας και απρόσωπους τόπους κατοικίας. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO) ο χρόνος διακοπών θεωρείται πολυλειτουργικός και ανάγεται σε χρόνο μόρφωσης, ανάπαυσης, συναναστροφής και επικοινωνίας. Επομένως ο τουρισμός απόρροια των βιομηχανικών δομών των ανεπτυγμένων οικονομικά χωρών, αποτελεί ένα φαινόμενο του οποίου η οικονομική και κοινωνική σημασία θεωρείται μεγάλη.

Επειδή όμως ο μαζικός τουρισμός, ο οποίος αποτελεί ένα σταθερό κοινωνικό φαινόμενο μεγάλης χρονικής διάρκειας, δημιούργησε ενδογενή προβλήματα, όπως: εποχικότητα της ζήτησης, υπερσυγκέντρωση της προσφοράς, περιφερειακές ανισότητες, εξάρτηση από τις εισαγωγές, συναλλαγματικά ελλείμματα, υποβάθμιση του περιβάλλοντος, τέθηκαν οι παρακάτω στόχοι τουριστικής πολιτικής:

- Η άμβλυνση της εποχικότητας
- Η αποκέντρωση της προσφοράς
- Η περιφερειακή ανάπτυξη
- Η προώθηση των επενδύσεων
- Η εισροή συναλλάγματος και η περιβαλλοντική προστασία

1.3 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1 ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ : ΙΔΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Κύριο χαρακτηριστικό της ιδιότητας του τουρίστα είναι ότι αποτελεί ένα είδος χίμαιρας. Πράγματι ο τουρίστας είναι, πριν από όλα, ένας άνθρωπος προσωρινά ελεύθερος. Απαλλαγμένος από τις συνήθειες του και τους καταναγκασμούς της καθημερινότητας, βρίσκεται σε μια κατάσταση ανευθυνότητας, απρόσιτη για αυτόν κατά τον υπόλοιπο χρόνο του. Η αποχαλινωμένη σεξουαλική του ελευθέρια, για παράδειγμα, την οποία θα ζήσει όμως σε κάποιες σύντομες θερινές διακοπές, ή η ξέφρενη σπάταλη ή ακόμα η επιδεικτική κατανάλωση χωρίς πάντα να πρωτανεύει το πνεύμα του ωφέλιμου μπορούν να τον τοποθετήσουν για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα στον ουτοπικό κόσμο της απόλυτης ελευθέριας. Και ίσως μέσα σε τούτη τη νεοκαπιταλιστική οργάνωση των διακοπών (που εκφράζεται κατ' εξοχήν από τις λέσχες διακοπών, όπως το κλαμπ Μεντιτερανέ, τυπική εικόνα του γκετοποιημένου τουρισμού), εκδηλώνεται σαφέστερα η παραθεριστική αυτή ουτοπία : η αδελφοσύνη και η ισότητα φαίνεται να βασιλεύουν, το χρήμα απουσιάζει οπτικά εντελώς, η απόλυτη ελευθέρια και η λατρεία του σώματος εκδηλώνονται ανεμπόδιστα, καθώς και η ειδωλολατρία των στοιχείων της φύσης.

Βεβαία ο τουρίστας, αν και μερικές φορές χάνει την αίσθηση του αυτοπροσδιορισμού του, επανευρίσκει πάντα την καθημερινότητα στο τέλος του ταξιδιού : οι σύντομες και συχνά μοναδικές ανθρώπινες συναντήσεις που είχε εισάγουν απλώς στη ζωή του τμήματα από Όνειρο, που του επιτρέπουν να αντέξει στη μονοτονία της χρονιάς. Όμως, δεν συμβαίνει το ίδιο και με τον αυτόχθονα που ζει επίσης τις συναντήσεις αυτές με τρόπο εξίσου σύντομο και επιδερμικό, κάτι που πολλές φορές επιδεινώνει αντίστοιχα την αποστέρωση : δεν τις βλέπει (εκτός από σπάνιες εξαιρέσεις) να καταλήγουν σε πραγματικές ανθρώπινες σχέσεις.

2 ΥΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΧΩΡΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Βεβαίως, η πορεία του κόσμου δεν μπορεί να αλλάξει : ο μαζικός τουρισμός έχει γίνει ένα επεκτεινόμενο κοινωνικό φαινόμενο. Η εξάπλωση του θα συνεχισθεί. Η μείωση του ορίου ηλικίας για συνταξιοδότηση, η αύξηση της αγοραστικής δύναμης, η διάδοση ενός μοντέλου επιδεικτικής κατανάλωσης καθώς και η σχετική μείωση του κόστους των μεταφορών επιτείνουν τη σημασία του. Και πράγματι, ο τουρισμός μπορεί να χαρίσει στην κοινωνία που τον δέχεται έναν καινούργιο άνεμο, ένα νέο αίμα, να την εμπλουτίσει πραγματικά. Έτσι η αντιπαράθεση δυο πολιτισμών, αν και συχνά αντικείμενο

σύγκρουσης, μπορεί να αποβεί θετική. Όταν μάλιστα η μίμηση δεν είναι δουλική, η υιοθέτηση νέων αξιών και νέων τρόπων συμπεριφοράς, έστω και αν αυτοί αντιτίθενται σε αρχέγονες συνήθειες, δεν είναι πάντα αρνητική. Μερικές φορές εξάλλου, χάρη στον ξένο η κοινωνία επανευρίσκει παραμελημένα στοιχεία της πατρογονικής της κληρονομιάς. Πρόκειται ασφαλώς για ένα φαινόμενο μίμησης, το οποίο όμως προκαλεί συχνά μια βαθύτατη συνειδητοποίηση. Και είναι δυνατόν η μίμηση αυτή να οδηγήσει στην αναοικειοποίηση.

Όσο για τον ξένο, παρόλο που έχει μερικές φορές την τάση, επειδή τον ελκύει ο εξωτισμός και τον θέλγει η φυσικότητα, να υπερτιμά ορισμένα στοιχεία των επιχώριων πολιτισμών, συχνότατα λαογραφοποιεί απλώς τα στοιχεία αυτά και το μόνο που συγκρατεί είναι μια ομογενοποιημένη κουλτούρα, μια επίπλαστη παραγωγή ταυτότητας. Αντίθετα, έχοντας το φωτοστέφανο του γοήτρου της μόδας και του δυτικού τρόπου ζωής, ο ξένος ασκεί ισχυρότατη πίεση στον γηγενή πληθυσμό, κυρίως στους νέους. Προκαλεί έτσι μια υποτίμηση του «εγώ» και της πολιτισμικής κληρονομιάς των αυτοχθόνων. Ακόμα και υπό το κάλυμμα μιας ανοιχτής εχθρότητας, η σαγήνη του παντοδύναμου ξένου (ελευθέρια, πλούτος, αυτονομία), η εν πολλοίς επίπλαστη εικόνα των αγαθών που κατέχει προκαλεί μια αμφισβήτηση των παραδοσιακών αξιών. Παρά τις κάποιες θετικές πλευρές, τις περισσότερες φορές η αμφισβήτηση αυτή αποδεικνύεται εξαιρετικά αποδιορθωτική, γιατί η βιαιότητα της πολιτισμικής αντιπαράθεσης απειλεί με διάσπαση τους κατεστημένους κοινωνικούς δεσμούς.

3 ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

Μήπως αντί να είναι ένστικτο επικοινωνίας, φυγής ή αποδημίας, ο τουρισμός είναι, κυρίως ένστικτο κατάκτησης; Μήπως πάμε να αναζητήσουμε μακριά από τον τόπο μας ο,τι εκεί μας αρνιούνται; Οι ελληνικές παράλιες μεταβάλλονται σε παρθένους χώρους όπου τα νέα κορμιά των κατακτητών μπορούν να απλώνουν τη νικηφόρα γύμνια τους. Ιδιοποίηση επίσης της κουλτούρας, που γίνεται αντικείμενο κατανάλωσης και παράστασης, με το αναπόφευκτο συνεπακόλουθο τους: τις αντιδράσεις άμυνας και εχθρότητας. Πάντως η αρνητική αυτή αντίδραση, που συχνά επικεντρώνεται εναντίον κυρίως του τουρισμού των νέων, αντιβαίνει στην ίδια της τη στόχευση, εκτός κι αν αυτή εκφράζει απλώς την επιθυμία να παραμείνουμε στην εξίσωση **τουρισμός = συνάλλαγμα.**

Δεν είναι πράγματι κάπως παράδοξο, τη στιγμή που η Ευρώπη τείνει να γίνει ένας ευρύς κοινοτικός χώρος, να αρνούμαστε την επαφή με το εν δυνάμει πιο ανοιχτό και κοσμοπολίτικο τμήμα των ταξιδευτών, δηλαδή τους νέους, το μόνο που πραγματικά δεν αρκείται να συσσωρεύει στο ταξίδι του όσο το δυνατόν περισσότερα μνημεία και που δεν μεταχειρίζεται προνομιακά την εικόνα απέναντι στη γλωσσική επικοινωνία.

Υπάρχει αναμφισβήτητα ένα όριο ανοχής, ένα σημείο κορεσμού, που αν το υπερβούμε η ζωή του τόπου διαφθείρεται και εκδηλώνεται η απόρριψη: όταν ο επισκέπτης αποκτά μεγαλύτερη σημασία από τον δεχόμενο την επίσκεψη, όταν

ο φιλόξενων δεν είναι πια αυτός που δέχεται αλλά αυτός που υπηρετεί και κατασκευάζει για τις επιθυμίες του νεοφερμένου έναν επίπλαστο κόσμο, όπου ο ίδιος δεν έχει πια καμία θέση.

4 ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ

Τετρακόσια πενήντα εκατομμύρια τουρίστες, με πιθανότητα να προσεγγίσουν τον αριθμό των 600 εκατομμυρίων στις αρχές της τρίτης χιλιετίας, συνθέτουν ένα τεράστιο ταξιδιωτικό κύμα. Κύμα που επιδρά βαθύτατα στον τρόπο ζωής, στην κατάσταση του φυσικού και ανθρωπογενές περιβάλλοντος, στα μεταφορικά δίκτυα, στην οργάνωση των πόλεων και στη διεθνή οικονομία. Αν εξαίρεση κανείς τις μεγάλες εκστρατείες, τις μεγάλες μετακινήσεις λαών κατά τη διάρκεια των Μέσων Χρόνων και τους μαζικούς εποικισμούς, ποτέ άλλοτε δεν πραγματοποιήθηκαν τέτοιας εμβέλειας και τέτοιας μαζικότητας κινήσεις, όπως οι σημερινές.

Η ύπαρξη ελεύθερου χρόνου, η αύξηση των εισοδημάτων και η βελτίωση των μεταφορικών μέσων αποτελούν τους κύριους παράγοντες που συνεργούν στη διαμόρφωση νέων συνθηκών κινητικότητας. Τα ελεύθερα Σαββατοκύριακα, οι μεγάλες αργίες και οι παρατεταμένες διακοπές, τα εισοδήματα που υπερβαίνουν το όριο συντήρησης, σε συσχετισμό με τα αυτοκίνητα, τα πλοία, τα αεροπλάνα οδηγούν αμέτρητα πλήθη στο να διασχίζουν όλα τα γεωγραφικά μήκη και πλάτη για εκδρομικές ή τουριστικές εξορμήσεις.

Με δεδομένο ότι είναι προβληματική η καταγραφή της εσωτερικής κινητικότητας (εκδρομές, πικ – νικ, κ.λ.π.) στις επιμέρους χώρες, οι στατιστικές της συνολικής κινητικότητας είναι ελλιπείς. Ο διεθνής τουρισμός δεν αποτελεί παρά ένα μέρος των κινήσεων που πραγματοποιούνται για λόγους αναψυχής. Όμως η ελλειπτική καταγραφή της συνολικής κινητικότητας δεν θέτει σε αμφισβήτηση ένα βασικό συμπέρασμα : ότι δηλαδή ο σύγχρονος άνθρωπος διανύει κατά μέσο όρο πολλαπλάσια χιλιόμετρα σε σχέση με αυτά που διήνυσε ο άνθρωπος π.χ. του Μεσοπολέμου. Οι επιπτώσεις αυτού του φαινομένου δεν αφορούν μόνο την κατανάλωση μεταφορικού έργου, τη συμφόρηση των κυκλοφοριακών δικτύων, την επιβάρυνση των ανθρωπογενών και φυσικών συστημάτων από διάφορου ρύπους, την παραγωγή διοξειδίου του άνθρακα, την ενίσχυση του φαινομένου του θερμοκηπίου κ.λ.π. Η ταξιδιωτική κινητικότητα και η πιο συνηθισμένη κατάληξη της – ο τουρισμός – δημιουργούν ειδικές μορφές αλληλεπίδρασης, ανθρώπου και χώρου.

Ο τουρισμός ως επιχείρηση ανάγεται σε μια μορφή συνολικής διαχείρισης του ελεύθερου χρόνου. Ο τουριστικός χώρος εντάσσεται στο γενικότερο σύστημα δραστηριοτήτων και ως τέτοιος διακρίνεται από τους υπόλοιπους χώρους. Η λειτουργία του περιορίζεται – ή τείνει να περιορισθεί – στην αναψυχή. Τα φυσικά προσόντα μιας περιοχής, που μπορεί να σχετίζονται με την ιδιαιτερότητα του τοπίου, τον καθαρό ουρανό, τις παράλιες, τα κατάλοιπα του παρελθόντος, γίνονται στοιχεία διαδικασίας ενίσχυσης και ανάδειξης. Η τουριστική βιομηχανία, είτε ως τοπική δραστηριότητα είτε ως δραστηριότητα κρατικών φορέων, αισθάνεται την ανάγκη να ενισχύσει την ατραξιόν του

χώρου μέσα από την προώθηση ενός συστήματος φαντασιώσεων. Εδώ ακριβώς επιστρατεύονται οι αναβιώσεις και οι αναπαλαιώσεις. Έθιμα μισοπεθαμένα ή τελείως πεθαμένα στη συνείδηση των ντόπιων πληθυσμών, επανέρχονται στη ζωή ως θέαμα προς τουριστική κατανάλωση. Οικιστικές μορφές ξεπερασμένες από την ίδια την οικιστική εξέλιξη ανασυγκροτούνται για να προσδώσουν την όψη της μεσαιονικότητας, του βυζαντινισμού, της παραδοσιακής αυθεντικότητας. Δεν πρόκειται απλά και μόνο για την – απολύτως θεμιτή και κατανοητή – συντήρηση κάποιων μνημειακών χωρών. Ουσιαστικά πρόκειται για μια τάση υπέρ-μνημειοποίησης που οδηγεί στην ταρίχευση ολόκληρων ζωνών και περιοχών, με στόχο την είσπραξη συναλλάγματος.

5 ΜΟΝΤΕΛΑ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.

Το μοντέλο του τουρισμού αναψυχής αναπτύσσεται σε βάρος του ερευνητικού τουρισμού, που κυριαρχούσε στην προηγούμενη, περιηγητική περίοδο, πριν δηλαδή από την μαζικοποίηση της ταξιδιωτικής πρακτικής. Η εξέλιξη αυτή βαίνει παράλληλα προς την εντεινόμενη αλλοτρίωση του μέσου τουρίστα. Η δημιουργία ταξιδιωτικών ρευμάτων ταχείας διέλευσης, τα πακέτα που υπόσχονται π.χ. τη γνωριμία της Αφρικής σε 15 μέρες, κάθε άλλο παρά ενισχύουν την εξοικειώσει του ξένου με το εγχώριο στοιχείο. Το ταξίδι που δεν πηγάζει από μια εσωτερική παρόρμηση φυγής, από μια ουσιαστική ανάγκη πραγματικής αλλαγής περιβάλλοντος, από την ανάγκη βίωσης νέων καταστάσεων και εμπειριών, τροφοδοτεί απλώς έναν καταναλωτισμό μετακινήσεων. Οι εξωτικοί προορισμοί και γενικότερα η αύξηση της εμβέλειας των μετακινήσεων δεν τους μεταφέρει στο νέο, καθώς αυτό εξουδετερώνεται μέσα στα κλιματιζόμενα δωμάτια, στις ανέσεις των ξενοδοχείων, ή γενικότερα στην οργανωμένη αναψυχή των τουριστικών ζωνών. Το ταξίδι κύρους, στοιχείο μιας νέας επιδεικτικής κατανάλωσης, υποδαυλίζει μια ακραία υπερκινητικότητα που τραυματίζει το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον.

6 ΑΝΑΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΙ

Ορισμένα στοιχεία της παλαιότερης περιηγητικής εποχής θα μπορούσαν να ενισχυθούν και να αναβιώσουν μέσα στο σύγχρονο περιβάλλον. Μια τέτοια τάση θα προϋπέθετε την αναγνώριση της κρίσης του τουρισμού, υπό τη έννοια της υποβάθμισης της μέσης τουριστικής εμπειρίας. Η σημερινή εισπρακτική και συναλλαγματοκεντρική πολιτική ενώ από τη μια πλευρά προωθεί νέους προορισμούς και νέες προσεγγίσεις του παγκόσμιου τουριστικού προϊόντος, από την άλλη ενισχύει τον συγκεντρωτισμό και την αδιαφάνεια του τουρισμού. Όσον αφορά τον συγκεντρωτισμό, η σύγκρουση ανάμεσα στις κεντρομόλες δυνάμεις – οι πρώτες από τις οποίες οδηγούν τις τουριστικές ροές στους παραδοσιακούς προορισμούς με τη συμβατική υποδομή και τις συγκοινωνιακές κ.λ.π. διευκολύνσεις – λύνεται υπέρ των πρώτων. Η

Μεσόγειος, π.χ. λειτουργεί ως μείζων πόλος έλξης του διεθνούς τουρισμού. Όσον αφορά την αδιαφάνεια, η κάθε εγχώρια ή εθνική τουριστική βιομηχανία τείνει να αποσιωπά τα αρνητικά στοιχεία του αντιστοίχου τουριστικού προϊόντος. Γενικότερα η τουριστική πολιτική σε όλα τα γεωγραφικά μήκη και πλάτη αποσιωπά ουσιαστικά ποιοτικά στοιχεία του ζητήματος, όπως είναι οι επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό και ανθρωπογενες περιβάλλον, η υπέρβαση της φέρουσας τουριστικής ικανότητας ολόκληρων περιοχών, η άμβλυνση του ήθους φιλοξενίας, η νόθευση του εγχωρίου πολιτιστικού γίνεσθαι κ.λ.π.

Η ανάστροφη των τάσεων ποιοτικής υποβάθμισης του τουρισμού θα προϋπέθετε μια νέα πολιτική διαφάνειας, με τη μορφή της αποτίμησης και της καταγραφής όλων των θετικών και αρνητικών συνεπειών της τουριστικής διαδικασίας. Ουσιαστικά στοιχεία αυτής της νέας πολιτικής θα ήταν η αποκέντρωση της τουριστικής βιομηχανίας ή αλλιώς, η αποτροπή μιας τουριστικής μαύρης τρυπάς στην οποία θα έλκονταν οι δημόσιοι πόροι για να καταλήξουν τελικά να υπηρετούν τη απόσχιση του τουριστικού τομέα από την εθνική οικονομία, την απεμπόληση της περιφερειακής ανάπτυξης και τη δημιουργία ενός τουριστικού κράτους εν κράτει... Αντί της δημιουργίας ειδικών περιοχών τουριστικής ψυχαγωγίας, η διαμόρφωση σύνθετων και πολυλειτουργικών δομών με τη συνύπαρξη τουρισμού, γεωργίας και βιοτεχνίας θα μπορούσε να απαντήσει στο μέγα πρόβλημα της τουριστικής βιομηχανίας και του τουρίστα: στην αναζήτηση, δηλαδή αυθεντικότητας. Ένας τέτοιος προσανατολισμός θα επέτρεπε τη βιτρινοποίηση ειδικών περιοχών και θα οδηγούσε σε έναν τουρισμό βάθους στη θέση κατεστημένου – επιδερμικού – τουρισμού. Η δημιουργία συγκοινωνιακών και άλλων εξυπηρετήσεων για τους τουρίστες, σε συνδυασμό με τη διασπορά των ξένων επισκεπτών σε μεγαλύτερες γεωγραφικές περιοχές, θα σήμαινε ότι αυτές οι εξυπηρετήσεις θα εισπράττονταν από εσωτερικούς τουρίστες, εκδρομείς και τον ντόπιο πληθυσμό, και μάλιστα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα από αυτό της τουριστικής σεζόν. Η τουριστική υποδομή, σε συνδυασμό με τις δραστηριότητες καλλωπισμού και ευπρεπισμού της χώρας, θα απέβαινε πολύ περισσότερο προς όφελος των τοπικών κοινωνιών. Φυσικά, η χωροθέτηση των υποδομών και των εγκαταστάσεων δεν θα μπορούσε να αγνοήσει τα φυσικά και ανθρωπογενή προσόντα των διάφορων περιοχών. Χωρίς να διέπεται από τη λογική ότι καθετί το υπαρκτό είναι τουριστικά αξιοποιήσιμο, η πολιτική χωροθέτηση των υποδομών και της γενικότερης διάθεσης πόρων για την τουριστική ανάπτυξη θα μπορούσε να αποτρέπει τη διαμόρφωση θυλάκων τουριστικής μονοκαλλιέργειας μέσα στο ευρύτερο σώμα της χώρας υποδοχής.

Η διαφάνεια, η αποκέντρωση, η ποικιλότητα των προορισμών και μορφών τουρισμού, η ήπια σχέση τουρίστα και περιβάλλοντος και η προσέγγιση – συμφιλίωση με τη τοπική επικοινωνία αποτελούν στοιχεία μιας πραγματικά εναλλακτικής αντιμετώπισης του ζητήματος. Η κρατική – και γενικότερα η δημόσια – παρέμβαση μπορεί να δημιουργήσει τις προϋπόθεσης για έναν νέο ποιοτικό τουρισμό, αναστρέφοντας την τρέχουσα διαλεκτική της υποβάθμισης: το ότι το περισσότερο (από την άποψη του πλήθους των τουριστών)

καταλήγει στο χειρότερο (με την εκπτώχευση και την μετατροπή σε θέαμα της ταξιδιωτικής εμπειρίας). Σε αντίθεση με τη γκρίνια που εκδηλώνεται όσον αφορά τη μαζικοποίηση του τουρισμού, το περισσότερο μπορεί να οδηγήσει στο καλύτερο. Κοντά στους παραδοσιακούς τουριστικούς προορισμούς, ανάμεσα στους οποίους εξέχουσα θέση καταλαμβάνουν οι Μεσογειακές χώρες με το 1/3 της παγκόσμιας τουριστικής κίνησης, οι νέοι προορισμοί μπορούν να συμβάλλουν στην κάλυψη οποιουδήποτε επιπέδου τουριστικής ζήτησης. Εξάλλου, η ζήτηση της αυθεντικότητας μπορεί και πρέπει να αποσυνδεθεί από το αίτημα της σπανιότητας:

- Ένας χώρος ή μια περιοχή μπορεί να διατηρεί την αυθεντικότητα της έστω και αν υποδέχεται έναν λογικό αριθμό τουριστών.
- Ένας νέος, ποιοτικός τουρισμός δεν προϋποθέτει μόνο νέα συμπεριφορά από τη πλευρά του δημόσιου παράγοντα, ούτε μόνο νέα τουριστικά πακέτα από την πλευρά του επιχειρηματικού κόσμου, με πλουραλιστικές εμπειρίες πολιτιστικού, αθλητικού, αρχαιολογικού, θρησκευτικού ή αλλού χαρακτήρα.

7 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ο χώρος, ο χρόνος, τα μεγέθη, το είδος ή τα είδη του τουρισμού αποτελούν πλευρές του γενικότερου ζητήματος, σχετικά με τις οποίες μπορούν να υπάρξουν σημαντικές παρεμβάσεις. Οι παρεμβάσεις αυτές μπορούν να προέρχονται :

- Από το κράτος και ειδικότερα από τον ΕΟΤ.
- Από συνδικαλιστικές οργανώσεις υποδοχέων τουρισμού (π.χ. ξεναγοί).
- Από τοπικές αρχές, δήμους ή κοινότητες.
- Από μη κυβερνητικές οργανώσεις και κινήματα πολιτών.
- Από άτομα με οικολογικές και πολιτιστικές ευαισθησίες.

Βασική συνθήκη κάθε εναλλακτικής πολιτικής απέναντι στον τουρισμό είναι η απάρνηση της ταμειακής και ληστρικής νοοτροπίας σε σχέση με τον τουρίστα, η ολιστική και όχι αποσπασματική προσέγγιση των προβλημάτων που συνδέονται με την παρουσία του τελευταίου στον ξένο χώρο, η πάταξη της αισχροκερδείας, η διαμόρφωση του κώδικα τουριστικής δεοντολογίας και γενικότερα η διαμόρφωση ενός άλλου κοινωνικού ήθους στις σχέσεις ντόπιων και ξένων. Αναλύοντας τα παραπάνω, θα μπορούσαμε να φτάσουμε στα εξής συμπεράσματα:

- ❖ Η χωροθέτηση των τουριστικών εγκαταστάσεων πρέπει να σέβεται τις ιδιαιτερότητες του φυσικού περιβάλλοντος , καθώς και τις ντόπιες πολιτιστικές αξίες, ιδιαίτερα όπως αυτές αποτυπώνονται στο δομημένο περιβάλλον.
- ❖ Η χωροθέτηση δεν πρέπει γενικώς να τείνει στη δημιουργία διαχωρισμένων τομέων ή γκέτο τουριστικής αναψυχής. Η διασπορά του τουρισμού σε όλη τη χώρα συνδέεται με την ποιοτική αναβάθμιση της τουριστικής εμπειρίας.

- ❖ Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου πριν από το Μάιο και μετά τον Σεπτέμβριο συμβάλλει στην καλύτερη εξυπηρέτηση, στην ήπια επαφή του τουριστικού πληθυσμού με τις τοπικές κοινωνίες στην εξομάλυνση της τουριστικής απασχόλησης. Μέσον προς αυτή την κατεύθυνση είναι ο πλουραλισμός των μορφών τουρισμού και η δημιουργία γεγονότων πολιτιστικής σημασίας σε περιόδους εκτός αιχμής.
- ❖ Η παρουσία ενός τουριστικού πληθυσμού θίγεται από το γινόμενο του αριθμού των τουριστών επί τον αρμό των ημερών παραμονής. Η φέρουσα τουριστική ικανότητα μιας περιοχής πρέπει να προσδιορίζεται με βάση το σύνολο των κοινωνικοοικονομικών δεδομένων και επιπλέον να παίρνει υπόψη την ανάγκη της πολύπλευρης ανάπτυξης της οικονομίας για την αποτροπή συνθηκών τουριστικής μονοκαλλιέργειας. Η έκρηξη και στη συνέχεια η εκμηδένιση της τουριστικής απασχόλησης σε ορισμένες περιοχές και ορισμένες περιόδους πρέπει να αποτελέσει αρνητικό πρότυπο.
- ❖ Η ποικιλότητα της τουριστικής αναψυχής είναι πρωταρχική ανάγκη. Μορφές όπως ο χειμερινός, αρχαιολογικός κ.λ.π. τουρισμός πρέπει να ενταχθούν στο πλαίσιο του κινήματος πολιτικής οικολογίας.
- ❖ Η διαφάνεια του τουριστικού χώρου προς όφελος των ξένων επισκεπτών και ιδιαίτερα η μη απόκρυψη στοιχείων για ρύπανση ακτών κ.λ.π. πρέπει να αποτελέσει βασική πολιτική αρχή. Στο πλαίσιο αυτής της αρχής εντάσσεται η πληροφόρηση ως δικαίωμα του τουρίστα αλλά και ως υποχρέωση του κράτους.
- ❖ Ο τουρισμός διπλής κατεύθυνσης, το δικαίωμα όλων των λαών στο ταξίδι και την επαφή με μια ξένη χώρα, πρέπει να αποτελέσει αρχή του εναλλακτικού κινήματος. Πιέσεις προς τα κράτη, πολιτική προπαγάνδα και γενικότερα διάφορες μορφές συμβατικής πολιτικής πρέπει να συνδυάζονται με συγκεκριμένες μεθοδεύσεις, για την διευκόλυνση της διακίνησης ανθρώπων μέσα στα εθνικά σύνορα. Προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε να λειτουργήσει η διοργάνωση τουριστικών ανταλλαγών από πολιτικούς και κοινωνικούς φορείς, έξω από τα εμπορευματικά κυκλώματα.

1.4 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Τα τελευταία 25 χρόνια, μια διεπιστημονική μελέτη του τουρισμού, αποτέλεσε καθοριστικό στοιχείο όσον αφορά στο θέμα των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης στις «χώρες υποδοχής» τουριστών και ιδιαίτερα σε όσες θεωρούνται αναπτυσσόμενες και σε κάποιο βαθμό εξαρτώμενες από την τουριστική ανάπτυξη.

Συχνά υπάρχει δυσκολία να απομονωθούν και να μελετηθούν, ως απόλυτα διαφορετικές, επιπτώσεις οι οποίες σχετίζονται με θέματα που αφορούν σε περισσότερα από ένα πεδία οργάνωσης και λειτουργίας της κοινωνικής ζωής,

π.χ. οικονομία, κοινωνία, πολιτισμός, περιβάλλον. Το ζήτημα των επιπτώσεων έχει μελετηθεί από επιστήμονες με διαφορετική επιστημονική προέλευση, όπως : οικονομολόγοι, κοινωνιολόγοι, γεωγράφοι, χωροτάκτες, περιβαλλοντολόγοι. Σε αρκετές μάλιστα περιπτώσεις γίνεται προσπάθεια να διαφοροποιηθούν οι θετικές από τις αρνητικές επιπτώσεις σε διάφορα ζητήματα, π.χ. οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον, κ.λ.π. από τη μελέτη των επιπτώσεων αναδεικνύονται δυο σημαντικά θέματα : (α) η σημασία του έλεγχου των διαδικασιών της τουριστικής ανάπτυξης, (β) η δυναμική του τουρισμού που αλλάζει εντελώς τα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των περιοχών όπου αναπτύσσεται. Θα επιχειρήσουμε στη συνέχεια να περιγράψουμε και να αναλύσουμε τις κυριότερες από τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις του σύγχρονου τουρισμού.

Επιπτώσεις στην κοινωνία

A) Ένα από τα πληρέστερα πλαίσια εργασίας κοινωνικού περιεχομένου, που αναπτύχθηκαν για την ανάλυση των επιδράσεων που ασκεί ο τουρισμός στους ντόπιους κάτοικους και στο περιβάλλον τους, βασίζεται στην ερευνά του Doxey (1975), ο οποίος κατάφερε να προσδιορίσει την άποψη, που εκφράζουν οι ντόπιοι κάτοικοι καθώς ο τουρισμός αναπτύσσεται και καταλαμβάνει μεγαλύτερα μερίδια της τοπικής οικονομίας. Παρά τα οικονομικά οφέλη, που προκύπτουν από μια συρροή τουριστών, η χώρα υποδοχής αναγκάζεται να χάσει αξίες που δεν μπορούν να μετρηθούν με οικονομικούς όρους. Η γνωστή σε όλους μας φράση του Evan Hyde, ότι «ο τουρισμός είναι πορνεία» αντικατοπτρίζει την άποψη ότι η τουριστική βιομηχανία οδηγεί σε συγκρούσεις μεταξύ ντόπιων κατοίκων και τουριστών. Επίσης όπου ο τουρισμός είναι οργανωμένος και μαζικός, η επικοινωνία μεταξύ τουριστών και ντόπιων κατοίκων « εμπορευματοποιείται», με αποτέλεσμα τόσο οι ντόπιοι όσο και οι τουρίστες να καταλήγουν απλώς σε μια σχέση εμπορικής συναλλαγής όπου ο ένας πουλάει και ο άλλος αγοράζει.

B) Μια αξιοσημείωτη επίπτωση του τουρισμού στις παραδοσιακές αξίες ενός λαού είναι το φαινόμενο της μίμησης όπου τα τοπικά πρότυπα κατανάλωσης αλλάζουν μιμούμενα αυτά των τουριστών, παρά το γεγονός από οι ντόπιοι κάτοικοι βλέπουν τη μια πλευρά των τουριστών, που σπανίως είναι αντιπροσωπευτικοί των αξιών που ακολουθούν στην πατρίδα τους π.χ. ο τρόπος που ξοδεύουν τα χρήματά τους. Τα ξένα και άγνωστα υλικά αγαθά σπανίως είναι επιθυμητά στους ντόπιους πριν της εισόδου μιας κοινότητας στον τουρισμό και για τους περισσότερους κάτοικους των αναπτυσσομένων χωρών, τα αγαθά αυτά παραμένουν πέραν των οικονομικών τους δυνατοτήτων.

Γ) Τα πολιτιστικά αποθέματα νοθεύονται, προκειμένου να γίνουν πιο κατανοητά και συνεπώς να πωλούνται πιο εύκολα στους τουρίστες. Έτσι όσο

εξασθενούν οι ντόπιες τέχνες, τόσο μειώνεται το ενδιαφέρον των ντόπιων κατοίκων προς αυτές. Επίσης τα προϊόντα της τοπικής πολιτιστικής παράδοσης που πωλούνται ως αναμνηστικά ενός ταξιδιού, είναι τόσο χαμηλής ποιότητας που δεν αποδίδουν πιστά τα πραγματικά χαρακτηριστικά της τοπικής παράδοσης και κληρονομιάς.

Δ) Αυτός ο κατακερματισμός της κουλτούρας συμβαίνει σε πολλά επίπεδα μέσα σε έναν τουριστικό προορισμό και αφορά κυρίως την πορνεία, τη εγκληματικότητα, τη διάβρωση της γλώσσας για χάρη πιο διεθνών διαλέκτων, τη διάβρωση των παραδόσεων που είτε λησμονούνται είτε αλλάζουν από τους τουρίστες, τις διαφοροποιήσεις στην παραδοσιακή μουσική και στις άλλες μορφές τέχνης, τα εδέσματα με τη μορφή μιας πιο διεθνοποιημένης κουζίνας, την αρχιτεκτονική, την ένδυση, τις οικογενειακές σχέσεις, και σε πολλές περιπτώσεις πλήττεται και η θρησκεία.

Επιπτώσεις του τουρισμού στο δομημένο και φυσικό περιβάλλον

A) Φυσικό περιβάλλον

Η τουριστική ανάπτυξη, είτε με την επέκταση της στο χώρο της υπαίθρου είτε με την ανάπτυξη μεγάλης έκτασης και όγκου υποδομών, καταλήγει να επηρεάζει την ισορροπία του φυσικού περιβάλλοντος. Οι επιπτώσεις αυτές είναι πολύ πιο δραστικές σε περιοχές που θεωρούνται οικολογικά «ευαίσθητες», όπως : παραθαλάσσιες περιοχές, ορεινές, υγροβιότοποι κ.τ.λ. Οι επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον αποτέλεσαν, εδώ και αρκετά χρόνια, αντικείμενο ειδικών μελετών που επισήμαναν την ανάγκη σχεδιασμού, προγραμματισμού και διαχείρισης της τουριστικής ανάπτυξης.

B) Συγκρούσεις στις χρήσεις γης

Ο τουρισμός επεκτείνεται όλο και περισσότερο στο χώρο, με αποτέλεσμα να προκαλεί συχνά συγκρούσεις για τη χρήση της γης, που παρατηρούνται σε περιοχές με αγροτικές εκμεταλλεύσεις ή σε παραθαλάσσιες περιοχές. Και στις δυο περιπτώσεις παρατηρούνται συχνά φαινόμενα οικοπεδοποίησης, με αποτέλεσμα ο τουρισμός να απορροφά εκτός από τη γη, το νερό αλλά και τις επενδύσεις που είναι αναγκαίες για τη παραγωγική ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Σε ευρύτερα πλαίσια, μπορεί να επισημανθεί ότι στις τουριστικές περιοχές αναπτύσσονται παρόμοιες «ανταγωνιστικές» σχέσεις και με χρήσεις σχετικές με τη βιοτεχνία, τη βιομηχανία και τις υπηρεσίες. Γενικότερα, ο τουρισμός λειτουργεί «ολιστικά» στις τουριστικές περιοχές, διεκδικώντας διαρκώς και περισσότερο χώρο για τις δραστηριότητες και τις υποδομές.

Γ) Μετατροπή οικιστικών συνόλων σε τουριστικούς πόρους

Το ζήτημα αυτό συνδέεται κυρίως με τους παραδοσιακούς οικισμούς και τις περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (χωρικές ενότητες με λίμνες, ποτάμια, φαράγγια, υγροβιότοπους, εθνικούς δρυμούς κ.λ.π.). Στις δυο αυτές περιπτώσεις, το δομημένο και το φυσικό περιβάλλον διαμορφώνουν έναν ιδιότυπο τουριστικό πόρο που γίνεται πόλος έλξης τουριστών. Πρόκειται για εξέλιξη που επιβάλλει την αναζήτηση νέων τρόπων σχεδιασμού και διαχείρισης παρομοίων περιοχών, οι οποίες άλλωστε αποτελούν περιβαλλοντικά και πολιτισμικά «ευαίσθητους» τουριστικούς πόρους.

Δ) Η φέρουσα ικανότητα τουριστικών περιοχών

Με τον όρο «φέρουσα ικανότητα» κάποιας τουριστικής περιοχής αναφερόμαστε στις δυνατότητες της κοινωνικοοικονομικής δομής και του περιβάλλοντος της συγκεκριμένης περιοχής να απορροφήσουν συγκεκριμένο όγκο υποδομών και αριθμό τουριστών. Ενδιαφέρουσες προσπάθειες έχουν γίνει για να μετρηθεί ο δείκτης αυτός με διάφορους τρόπους, ώστε να εκτιμηθούν οι καταλληλότεροι τύποι τουριστικής ανάπτυξης, αυτοί δηλαδή που ανταποκρίνονται στη φέρουσα ικανότητα της κάθε περιοχής.

Ε) Προβλήματα ανάπτυξης, λειτουργίας και διαχείρισης τουριστικών περιοχών.

Η αύξηση του αριθμού και των τύπων των τουριστικών θέρετρων στη μεταπολεμική περίοδο έθεσε ζητήματα λειτουργίας και διαχείρισης τους σε σχέση με το περιβάλλον, τη χωροταξία και τη πολεοδομία. Τα περισσότερα από αυτά τα ζητήματα αφορούν και στην ευρύτερη περιοχή όπου είχαν αναπτυχθεί αυτά τα θέρετρα, με αποτέλεσμα να διαμορφωθούν κανόνες και πρότυπα διαχείρισης, προστασίας και έλεγχου του σύνθετου περιβάλλοντος (δομημένου και φυσικού) των περιοχών αυτών. Κοινή παράμετρος σε αυτές τις προσπάθειες υπήρξε η αναζήτηση πρότυπων που συνδέονται με την έννοια της «βιώσιμης» τουριστικής ανάπτυξης. Η έννοια, οι αρχές και τα χαρακτηριστικά της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης είναι ταυτόσημα με αυτά της αειφορικής τουριστικής ανάπτυξης.

1.5 Η ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ανάμεσα στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι τουριστικοί προορισμοί είναι και η εποχικότητα της ζήτησης, γιατί ο τουρισμός είναι μια από τις εποχικά ευαίσθητες οικονομικές δραστηριότητες. Το φαινόμενο αυτό, που αντικατροπτίζει τις μεταβολές της τουριστικής ζήτησης, δημιουργεί οικονομικά, περιβαλλοντικά, εργασιακά και διαχειριστικά προβλήματα.

Η εποχικότητα μοιάζει να είναι ένα από τα σοβαρά μειονεκτήματα του, αν και κάποιοι δεν επικροτούν αυτή την άποψη, διαπλέτοντας οφέλη.

Η φυσική εποχικότητα αναφέρεται σε αλλαγές καιρικών συνθηκών μιας συγκεκριμένης περιοχής, ενώ η θεσμική εποχικότητα δημιουργείται ως αποτέλεσμα των προγραμμάτων εργασίας και αδειών, τόσο του δημόσιου όσο και του ιδιωτικού τομέα.

Η εποχικότητα παρατηρείται σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, εξαρτώμενη από την κατανομή της προσφοράς και τη σχετική της ζήτηση, εντός των ορίων ενός τουριστικού προορισμού. Οι επιπτώσεις της εποχικότητας είναι σημαντικότερες για μερικές επιχειρήσεις π.χ. ξενοδοχειακές, από ότι για κάποιες άλλες π.χ. τουριστικά γραφεία, όταν η εποχικότητα παρατηρείται σε μερικά από τα στοιχεία του τουριστικού συστήματος.

Η εποχικότητα δεν επηρεάζει στον ίδιο βαθμό όλες τις μορφές τουρισμού. Ο τουρισμός διακοπών είναι περισσότερο ευαίσθητος στις εποχικές διακυμάνσεις από ότι ο πολιτιστικός ή ο συνεδριακός.

Για καθαρά επιστημονικούς λόγους, η έννοια της εποχικότητας πρέπει να διαχωριστεί από αυτή της περιοδικότητας. Η εποχικότητα παρατηρείται σε συγκεκριμένη περίοδο ενός έτους, ενώ η περιοδικότητα εμφανίζεται σε τακτά διαστήματα, π.χ. εβδομαδιαία βάση: ένα ξενοδοχείο, του οποίου η πελατεία αποτελείται κατά το μεγαλύτερο μέρος από επιχειρηματίες, παρουσιάζει υψηλή πληρότητα από Δευτέρα έως Πέμπτη και χαμηλή στο τέλος της εβδομάδας, παρ'ότι η ζήτηση σε ετήσια βάση μπορεί να είναι σταθερή.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο τουρισμός προσφέρει πραγματικά ενδιαφέρουσες επενδυτικές ευκαιρίες, τόσο για τον ιδιωτικό τομέα όσο και για το δημόσιο. Όμως, υπάρχουν αμφιβολίες για το πόσο επικερδείς μπορούν να είναι αυτές οι επενδύσεις. Αυτό εξαιτίας της εποχικότητας, η οποία συνεπάγεται περιορισμένοι χρήσης της γης, των κτιρίων και του εξοπλισμού, με αποτέλεσμα χαμηλά ποσοστά αποδόσεων. Με δεδομένο ότι ο στόχος κάθε επιχειρηματία είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους, η διστακτικότητα πολλών επενδυτών να δεσμεύσουν κεφαλαία για μακρά χρονική περίοδο σε μια εποχικά ευαίσθητη οικονομική δραστηριότητα, όπως ο τουρισμός, είναι δικαιολογημένη. Το στοιχείο της εποχικότητας είναι ένας από τους ανασταλτικούς παράγοντες της τουριστικής ανάπτυξης σε ότι αφορά την προσέλκυση επενδύσεων. Για να ξεπεράσουν αυτό το πρόβλημα, οι κυβερνήσεις των ανεπτυγμένων και των αναπτυσσομένων χωρών ενθαρρύνουν επενδύσεις στον τουριστικό τομέα, κυρίως λόγω των αναγκών τους σε συνάλλαγμα, προσφέροντας επιδοτήσεις, μακροπρόθεσμα δάνεια και φοροαπαλλαγές.

Η ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΥΠΕΡΦΟΡΤΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ

Πολλοί τουριστικοί προορισμοί, ιδιαίτερα οι παραθεριστικοί, αντιμετωπίζουν μια δραματική αύξηση του πληθυσμού τους στην περίοδο αιχμής. Η υποδομή, οι τοπικές υπηρεσίες και η κρατική οικονομική βοήθεια έχουν σχεδιασθεί και υπολογισθεί πάνω στη βάση του μόνιμα διαμένοντος πληθυσμού. Έτσι την περίοδο αιχμής οι υπάρχουσες εγκαταστάσεις καθίσταται ανεπαρκείς. Το χαμηλό επίπεδο των υπηρεσιών γίνεται αναπόφευκτο και χρειάζονται προσθετοί πόροι για να διατηρήσουν ένα επίπεδο ασφάλειας σε διάφορες υπηρεσίες (αστυνόμευση, υγιεινή κ.λ.π.).

ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΙΚΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑ

Ο τουρισμός ως « εργοδότης » έχει δεχθεί αρκετές αρνητικές κριτικές. Μια από τις κύριες αιτίες είναι η εποχικότητα που παρουσιάζει η πρόσφορα των θέσεων εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι κάποιοι από τους απασχολούμενους στον τουρισμό έχουν μια προσωρινή απασχόληση για συνήθως άγνωστη διάρκεια.

Το εποχικό προσωπικό χαρακτηρίζεται από εκούσια και ακούσια συμμετοχή. Οι εκούσια συμμετέχοντες είναι είτε επαγγελματίες είτε αλλά άτομα που επιλέγουν νόμιμα την εποχική απασχόληση, ενώ στην άλλη πλευρά ανήκουν συνήθως ανειδίκευτοι και ειδικές κατηγορίες εργαζόμενων, π.χ. φοιτητές.

Κίνητρο για την εποχική απασχόληση, εκτός από την ανάγκη για εργασία, μπορεί να είναι η επιθυμία για δημιουργία προσθέτου εισοδήματος, το

ευχάριστο περιβάλλον των παραθεριστικών περιοχών και των εγκαταστάσεων αναψυχής: πρόκειται για σημαντικούς παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή εργασίας.

Η εποχική κορύφωση της ζήτησης προσελκύει εργαζόμενους από άλλες μη τουριστικές δραστηριότητες και ενισχύει την εσωτερική μετανάστευση του εργατικού δυναμικού. Κατά τη διάρκεια της περιόδου αιχμής, εργαζόμενοι « εισάγονται » από άλλες περιοχές εντός ή εκτός της χώρας.

Η μετακίνηση αυτή δημιουργεί στεγαστικές ανάγκες και αλλαγές στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση της περιοχής, οι οποίες εκφράζονται από την απώλεια εισοδημάτων για τους μόνιμους κάτοικους της. Τέλος δεν θα πρέπει να παραβλεφθούν και οι πιθανές αλλαγές των παραδοσιακών οικογενειακών πρότυπων, συνέπεια της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού.

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Οι διαχειριστικές δυσκολίες δημιουργούνται από την ανάγκη διαχειρίσεις ενός συστήματος που λειτουργεί κάτω από εποχικά ευαίσθητες συνθήκες. Τα κυριότερα προβλήματα είναι:

- ❖ Η ελαχιστοποίηση της απώλειας κερδών λόγω υποαπασχόλησης των παραγωγικών συντελεστών
- ❖ Η κάλυψη ταμειακών αναγκών, ιδιαίτερα στην εκτός αιχμής περίοδο
- ❖ Το κλείσιμο και άνοιγμα των επιχειρήσεων από περίοδο σε περίοδο και
- ❖ Η συσχέτιση της ζήτησης με τις ανάγκες σε προσωπικό.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η εποχικότητα στον τουρισμό δεν μπορεί να εξαλειφθεί εντελώς. Όμως οι αρνητικές συνέπειες της μπορούν να ελαχιστοποιηθούν με προσπάθειες που αποκεντρώνονται στο marketing και όπου κάποια από τα στοιχεία του τουριστικού προϊόντος πρέπει να παρουσιαστούν με έναν βαθμό διαφοροποίησης. Η εποχικότητα μπορεί να αντιμετωπισθεί με μακροπρόθεσμα προγράμματα δράσης, αν και κάποιες ενέργειες μπορούν να είναι άμεσα αποτελεσματικές. Παράλληλη δράση απαιτείται τόσο από το δημόσιο τομέα όσο και από τον ιδιωτικό, με σκοπό την προώθηση του τουριστικού προϊόντος στην εκτός αιχμής περίοδο. Κάθε πρόγραμμα προώθησης πρέπει να περιλαμβάνει ευέλικτη πολιτική τιμών για ένα ή περισσότερα προϊόντα και πρέπει να απευθύνεται σε διαφορετικά τμήματα της αγοράς. Οι νέες αγορές μπορούν να προσδιοριστούν από τη μελέτη των χαρακτηριστικών των εκτός αιχμής τουριστών, οι οποίοι σε γενικές γραμμές:

- Ενδιαφέρονται λιγότερο για τις καιρικές συνθήκες.
- Αποφεύγουν τον συνωστισμό
- Έχουν ειδικά ενδιαφέροντα

- Συμμετέχουν σε συνέδρια και ταξιδεύουν για αγορές

Τα τμήματα της αγοράς τα οποία προσφέρονται για τουρισμό στην εκτός αιχμής περίοδο, μπορούν να προσδιοριστούν ως ακολούθως:

- ❖ Τρίτη ηλικία: άφθονος ελεύθερος χρόνος, ίσως όμως με περιορισμένο διαθέσιμο εισόδημα
- ❖ Πρόωροι συνταξιούχοι: ελεύθεροι από φροντίδα παιδιών και με εναλλακτικές λύσεις στην επιλογή διακοπών
- ❖ Νέοι (κυρίως φοιτητές)
- ❖ Οικογένειες με παιδιά προσχολικής ηλικίας
- ❖ Τουρίστες με ειδικά ενδιαφέροντα

Είναι προφανές ότι για όλες αυτές τις κατηγορίες είναι αναγκαία μια σειρά από δραστηριότητες ανεξάρτητες καιρικών συνθηκών.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΙΜΩΝ

Οι τουρίστες της εκτός αιχμής περιόδου είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη σε θέματα τιμών. Έτσι οι τιμές και η σχέση τους με την προσφερόμενη ποιότητα αποκτούν ιδιαίτερη μεγάλη σημασία. Τα πακέτα που προσφέρονται στην εκτός αιχμής περίοδο πρέπει να δίνονται σε ελκυστικές τιμές και να πλαισιώνονται από ειδικές πρόσφορες. Με δεδομένο ότι τα πάγια έξοδα των τουριστικών – και κυρίως των ξενοδοχειακών – επιχειρήσεων είναι μεγάλα, μια δωρεάν διανυκτέρευση ανά μερικές πληρωμένες αυξάνει ελάχιστα το μεταβλητό κόστος ενώ από την άλλη πλευρά εξασφαλίζει ένα έσοδο από κάθε πελάτη, καθώς το εστιατόριο και το μπαρ μπορούν να επωφεληθούν από την παρουσία παραπάνω πελατών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η χρονική άνιση κατανομή της ζήτησης είναι παραδοσιακό πρόβλημα της τουριστικής βιομηχανίας.

Η εποχικότητα επηρεάζει μεγάλο φάσμα τουριστικών δραστηριοτήτων και ο ξενοδοχειακός κλάδος είναι αυτός που υποφέρει περισσότερο. Η διατήρηση υψηλής πληρότητας για όλο τον χρόνο όπως στην περίοδο αιχμής δεν είναι δυνατή, αλλά κάποιες εναλλακτικές λύσεις για την επίτευξη ικανοποιητικών αποτελεσμάτων είναι εφικτές μέσα από την κατάλληλη πολιτική προϊόντος και τιμών. Παράλληλα, οι προσπάθειες του marketing πρέπει να κατευθύνονται έτσι ώστε να ικανοποιούν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εκτός αιχμής αγοράς, της οποίας το μεγαλύτερο τμήμα μπορεί να είναι ο εσωτερικός παρά ο εισερχόμενος διεθνής τουρισμός.

Η εντατική χρήση και η υπερφόρτωση των τουριστικών συστημάτων μπορούν να προκαλέσουν οικολογικές διαταραχές και κοινωνικές αντιθέσεις. Μια πολιτική ενάντια στην εποχικότητα πρέπει να περιλαμβάνει:

- Επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου
- Διαφοροποίηση τιμών
- Ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος
- Προώθηση εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

1.6 Η ΑΝΑΓΚΗ ΓΙΑ ΕΝΑ ΝΕΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Ο τουρισμός ως φαινόμενο με ραγδαία αύξηση και εξάπλωση σε παγκόσμια κλίμακα επηρεάζει σημαντικά τους τόπους προορισμού. Η δυναμική αυτή πορεία οικονομικής ανάπτυξης και χωρικής επέκτασης των τουριστικών δραστηριοτήτων συνοδεύτηκε από νέα δεδομένα – ιδιαίτερα τα τελευταία 10 χρόνια – σε ό,τι αφορά στον προγραμματισμό, στην οργάνωση και στη διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης. Έτσι μια νέα θεώρηση της οικονομικής ανάπτυξης κερδίζει έδαφος, όπου το περιβάλλον υπεισέρχεται ως αναπόσπαστο στοιχείο με μακροχρόνια προοπτική, και η πολιτική για τον τουρισμό ενσωματώνει και περιβαλλοντικές θεωρήσεις.

Η ανάγκη για μια νέα αντίληψη στην πολιτική του τουρισμού εμφανίστηκε ήδη από τη δεκαετία του '70, κυρίως με αφορμή τις κοινωνικές, οικολογικές και πολιτισμικές αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού. Ο τουρισμός δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται τομεακά και μόνον, αλλά ως μέρος ενός σύνθετου εθνικού τοπικού συστήματος με διασυνδέσεις με την εθνική τοπική οικονομία και παραγωγή, τη λειτουργία των φυσικών οικοσυστημάτων, τη διαφύλαξη των φυσικών και πολιτισμικών πόρων, το σεβασμό στις αντιλήψεις και συνήθειες της τοπικής κοινωνίας κ.λ.π. Η ουσιαστική διάφορα με προηγούμενες αντιλήψεις για την τουριστική ανάπτυξη έγκειται στο ότι, με τη σύγχρονη προοπτική, η ανάπτυξη του τουρισμού θα πρέπει να σέβεται και να συμβαδίζει με τις εθνικές, τοπικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές ιδιαιτερότητες και συνθήκες.

Οι προσπάθειες προώθησης σε εθνικό και τοπικό επίπεδο ενός τύπου βιώσιμης ανάπτυξης του τουρισμού παραμένουν στο επίκεντρο των επιστημονικών συζητήσεων και από ό,τι όλα δείχνουν, το ζήτημα αυτό θα συνεχίσει να αποτελεί κύριο θέμα στην ερευνά για έναν τουρισμό ελεγχόμενο και σωστά σχεδιασμένο. Η ολική συχνά διάσταση της τουριστικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο οδήγησε επίσης πολλές περιοχές αλλά και τον ίδιο τον τουριστικό τομέα σε αναζήτηση πρότυπων εναλλακτικού τουρισμού, τα οποία εντάσσονταν περισσότερο ήπια στα δεδομένα της τοπικής κοινωνικής και οικονομικής. Οι αμφιβολίες για την βιωσιμότητα παρομοίων πρότυπων

ανάπτυξης, τα ζητήματα σχεδιασμού και διαχειρίσεις τους και η πιθανή μετεξέλιξη τους σε περισσότερο σύνθετα τουριστικά προϊόντα, αποτελούν ζητήματα τα οποία διερευνούν συστηματικά τα τελευταία χρόνια οι επιστήμονες του σχεδιασμού. Η σταδιακή επίσης στροφή στο τοπικό επίπεδο της ανάπτυξης (σχεδιασμού, οργάνωσης και διαχείρισης) του τουρισμού συνδέθηκε με την ανάδειξη του ζητήματος της « τοπικότητας » σε ό,τι αφορά τόσο στον έλεγχο όσο και στη συμμετοχή των ντόπιων στις διαδικασίες αυτής της ανάπτυξης. Μεγάλη είναι η σημασία, για την τουριστική ανάπτυξη, της συνεχούς εξειδίκευσης της τουριστικής ζήτησης τα τελευταία χρόνια σε συνδυασμό με την τάση ανάπτυξης νέων τύπων τουριστικών προϊόντων, πολλά από τα οποία συνδυάζουν δραστηριότητες τουρισμού εκπαίδευσης και ελευθέρου χρόνου. Τέλος, οι εντυπωσιακές τεχνολογικές εξελίξεις σε πεδία τα οποία σχετίζονται με την οργάνωση, τη διεξαγωγή και τα ειδικότερα χαρακτηριστικά των τουριστικών ταξιδιών οδηγούν σε ουσιαστικές ανατροπές πολλά από τα μέχρι σήμερα δεδομένα της ανάπτυξης του τουρισμού. Βεβαίως, η επιδίωξη για αρμονική ανάπτυξη, ισορροπημένη, ενσωματωμένη στο χώρο και το τοπίο και την κοινωνία, δεν αποτελεί μια νέα εξέλιξη.

Το νέο στοιχείο είναι η παγκοσμιοποίηση της επίγνωσης:

- Για την κλίμακα και την αυξανόμενη βαρύτητα των αρνητικών επιπτώσεων όπως προκύπτουν από τη δυσαναλογία ή ανεξέλεγκτη ανάπτυξη, η οποία δεν κατάφερε να σεβαστεί τη « φέρουσα ικανότητα » ενός τόπου ή μιας κοινωνίας.
- Για την ευαισθησία και τον κίνδυνο για μείωση των φυσικών και πολιτισμικών πόρων του πλανήτη.
- Για τις ποιοτικές ανάγκες των ανθρώπων, με ιδιαίτερη μέριμνα και για τις επόμενες γενεές.

Ειδικότερα ως προς το περιβάλλον, αυτή η θεώρηση ξεπερνά τη στενή αντίληψη για την ανάγκη αντιμετώπισης μόνο των επιπτώσεων της τουριστικής ανάπτυξης στο περιβάλλον και επιβάλλει μια ευρύτερη θεώρηση του τουρισμού στο πλαίσιο μιας στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Όμως τι σημαίνει βιώσιμη ανάπτυξη και κατ'επέκταση, βιώσιμος τουρισμός; Για την ένωση Tourism Concern βιώσιμος τουρισμός σημαίνει:

Τουριστικά και αλλά έργα υποδομής, τα οποία τόσο σήμερα όσο και στο μέλλον θα λειτουργούν μέσα στα όρια της δυναμικότητας της φύσης για αναγέννηση και μελλοντική ανανέωση των φυσικών πόρων. Αναγνωρίζει τη συνεισφορά των ανθρώπων και της ντόπιας κοινότητας, τα έθιμα και τον τρόπο ζωής τους που διαμορφώθηκε μέσα από την τουριστική εμπειρία. Αποδέχονται ότι οι ντόπιοι πρέπει να έχουν ένα ίσο μερίδιο από τα οικονομικά οφέλη του τουρισμού.

Δεν αξιολογείται τίποτα, όμως καθορίζονται κανόνες με σκοπό την προώθηση ή την ενίσχυση αυτής της συμπεριφοράς. Μια περαιτέρω ανάλυση των δέκα βασικών οδηγιών του Tourism Concern καταγράφεται παρακάτω:

- 1) Χρήση πόρων με τρόπο βιώσιμο. Η συντηρητική και βιώσιμη χρήση των πόρων – φυσικών, κοινωνικών και πολιτιστικών – είναι εξαιρετικής σημασίας και έχει μακροπρόθεσμη επιχειρηματική αξία.
- 2) Μείωση της υπερκατανάλωσης και των απορριμμάτων. Με τη μείωση της υπερκατανάλωσης και των απορριμμάτων αποφεύγουμε το κόστος της αποκατάστασης των μακροπρόθεσμων περιβαλλοντικών ζημιών και συνεισφέρουμε πολλά στον ποιοτικό τουρισμό.
- 3) Διατήρηση κληρονομιάς. Η διατήρηση και η προώθηση της φυσικής, κοινωνικής και πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ουσιαστικό στοιχείο για τον μακροπρόθεσμο βιώσιμο τουρισμό και δημιουργεί μια ανθεκτική βάση για την τουριστική βιομηχανία.
- 4) Ενσωμάτωση του τουρισμού στον προγραμματισμό. Η τουριστική ανάπτυξη που ενσωματώνεται σε ένα εθνικό και τοπικό πλαίσιο στρατηγικού σχεδιασμού, αυξάνει την μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του τουρισμού.
- 5) Υποστήριξη των τοπικών οικονομιών. Ο τουρισμός που υποστηρίζει ένα ευρύ φάσμα τοπικών οικονομικών δραστηριοτήτων, και ο οποίος σέβεται τις περιβαλλοντικές δαπάνες / αξίες, προστατεύει τις οικονομίες αυτές ενώ παράλληλα εμποδίζει την καταστροφή του περιβάλλοντος.
- 6) Συμμετοχή ντόπιων κοινοτήτων. Η πλήρης συμμετοχή των ντόπιων κοινοτήτων στον κλάδο του τουρισμού, όχι μόνο λειτουργεί προς όφελος τους και προς όφελος του περιβάλλοντος γενικότερα, αλλά βελτιώνει επίσης την ποιότητα της τουριστικής εμπειρίας.
- 7) Αποδοχή συμβουλών των παραγόντων και του κοινού. Η συζήτηση μεταξύ τουριστικής βιομηχανίας και τοπικών κοινοτήτων φορέων και θεσμικών παραγόντων είναι ουσιαστικής σημασίας αν θέλουμε να έχουμε μια αρμονική συνεργασία και επίλυση των πιθανών αλληλοσυγκρουόμενων συμφερόντων.
- 8) Εκπαίδευση προσωπικού. Η εκπαίδευση του προσωπικού που ενσωματώνει την έννοια του βιώσιμου τουρισμού σε πρακτικές εφαρμογές, μαζί με την πρόσληψη τοπικού εργατικού δυναμικού σε κάθε διοικητικό επίπεδο, βελτιώνει την ποιότητα του τουριστικού προϊόντος.
- 9) Ευθύνη τουριστικού μάρκετινγκ. Το μάρκετινγκ που προσφέρει στους τουρίστες ολοκληρωμένες και υπεύθυνες πληροφορίες, αυξάνει τον σεβασμό απέναντι στο φυσικό, κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής – προορισμού και συμβάλλει στην πλήρη ικανοποίηση του πελάτη.
- 10) Διεξαγωγή ερευνάς. Η διαρκής ερευνά και ο έλεγχος από την πλευρά της τουριστικής βιομηχανίας με στόχο τη συγκέντρωση δεδομένων και την ανάλυση, αποτελεί σημαντικό σημείο για την επίλυση προβλημάτων και την πρόσφορα πλεονεκτημάτων στους προορισμούς, την τουριστική βιομηχανία και τους τουρίστες καταναλωτές.

1.7 Αειφόρος ανάπτυξη και τουρισμός

εισαγωγή

Το 1992 η Σύνοδος των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, περισσότερο γνωστή σαν «Σύνοδος του Ρίο», αναγνώρισε τον Τουριστικό & Ταξιδιωτικό Τομέα σαν τομέα κλειδί για την παγκόσμια οικονομία και θεώρησε ότι θα μπορούσε υπό όρους να συμβάλει ουσιαστικά στην αειφόρο ανάπτυξη.

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 ερχόμαστε καθημερινά σε επαφή με μια πλημμυρίδα συγγραμμάτων, διοικητικών εγγράφων, σεμιναρίων, συμποσίων, δημόσιων συζητήσεων και οργανισμών που ασχολούνται με το θέμα «αειφόρος ανάπτυξη και τουρισμός» και προτείνουν ευφάνταστες στρατηγικές για να προσεγγίσουμε τον στόχο της αειφορίας.

Γνωρίζοντας τι έχει συμβεί όλα αυτά τα χρόνια στον τουρισμό καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η χάραξη της τουριστικής πολιτικής πρέπει να είναι πολύ μελετημένη, ειδάλτως οι αρνητικές επιπτώσεις θα υπερκεράσουν τις όποιες θετικές.

Στη δεκαετία του 1970, η Παγκόσμια Τράπεζα προωθούσε και χρηματοδοτούσε στις αναπτυσσόμενες χώρες την πολιτική ανάπτυξης του τουριστικού τομέα ως βασικού μέσου αποκόμισης εξωτερικού συναλλάγματος, χωρίς τον οποίο οι χώρες αυτές δε θα μπορούσαν να ορθοποδήσουν και να προσεγγίσουν υψηλά επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης. Σήμερα, η αειφορικής παράμετρος στην τουριστική ανάπτυξη είναι ένα θεμελιώδες εργαλείο στην προσπάθεια να περιοριστεί η φτώχεια, μια πολιτική που οφείλεται κυρίως σε δράσεις των WTO και UNCTAD και χρονολογείται από την Παγκόσμια Διάσκεψη για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Ποιον ωφελεί ο τουρισμός;

Ο τουρισμός είναι πια ο κλάδος με τα μεγαλύτερα οικονομικά μεγέθη σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα περίπου 700 εκατομμύρια τουριστών διεθνώς παράγουν εισπράξεις που υπολογίζονται σε 500 δισεκατομμύρια αμερικανικά δολάρια ετησίως. Το 2020 ο αριθμός των διεθνών μετακινήσεων τουριστών μπορεί να φτάσει ακόμα και στα 1,6 δισεκατομμύρια (ημεδαποί τουρίστες δεν περιλαμβάνονται στους παραπάνω αριθμούς). Μπορούμε να διαχειριστούμε τη μεγέθυνση στον τουριστικό τομέα εφαρμόζοντας τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης; Με άλλα λόγια, πως θα ελαχιστοποιηθούν / αμβλυνθούν οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις την ίδια στιγμή που η ζήτηση για τουρισμό παρουσιάζει αυξητικές τάσεις στις περισσότερες περιοχές του κόσμου;

Φυσικά, ο τουρισμός είναι συναλλαγατοφόρος, δημιουργεί θέσεις εργασίας, υποβοηθά την περιφερειακή ανάπτυξη, κτλ.... Αλλά αυτή είναι μόνο η μισή αλήθεια. Συνήθως, δεν παρατηρούμε τι βρίσκεται πίσω από αυτό το μοντέλο ανάπτυξης. Οι εισροές ξένου συναλλάγματος είναι ένα ευχάριστο γεγονός. Ας μην παραλείψουμε, όμως, να διερωτηθούμε α) ποιος ωφελείται από αυτές και β) ποιο και πόσο μεγάλο είναι τα κόστος των ενεργειών (αποφάσεων) που κάνουν εφικτή την απόκτηση / εισροή συναλλάγματος σε σκληρό νόμισμα.

Ας αρχίσουμε με την περίπτωση των απαραίτητων υποδομών για τον τουρισμό, δηλαδή δρόμους, αεροδρόμια, επικοινωνίες, ύδρευση, παροχή ενέργειας, κ.ά.. Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες παρατηρείται μια καθόλου αμελητέα συγκέντρωση των υποδομών αυτών στις αναπτυγμένες τουριστικά ζώνες, την ίδια στιγμή που εκλείπουν παντελώς από τα υπόλοιπα – μη τουριστικοποιημένα – τμήματα της χώρας. Έχει, με άλλα λόγια, δοθεί προτεραιότητα στην τουριστική ανάπτυξη, ωστόσο έχουν παραμεληθεί οι ανάγκες του τοπικού πληθυσμού. Είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε ότι:

- η μέση ημερήσια κατανάλωση νερού ενός τουρίστα υπολογίζεται σε 200 λίτρα (0,2 κυβικά μέτρα), μέγεθος που επιβαρύνει σε υπερβολικό βαθμό την κατανάλωση υδατικών πόρων στις περιοχές υποδοχής,

- η κατ' έτος κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας από τουριστικές μονάδες είναι πολλαπλάσια της κατανάλωσης του μέσου νοικοκυριού. Για παράδειγμα, ένα ξενοδοχείο στο Κάιρο καταναλώνει κατά μέσο όρο τόση ηλεκτρική ενέργεια όση 4.000 νοικοκυριά της ίδιας πόλης.

Αξίζει, λοιπόν, να επενδυθούν τόσο μεγάλοι χρηματοδοτικοί πόροι σε υποδομές που προορίζονται για τους τουρίστες / επισκέπτες και δε συμβάλλουν θετικά στο βιοτικό επίπεδο του τοπικού πληθυσμού; Η πλειονότητα τέτοιου τύπου επενδύσεων πρέπει να αποπληρωθούν σε σκληρό νόμισμα, μια και η προμήθεια του απαραίτητου εξοπλισμού ικανοποιείται με εισαγωγές από το εξωτερικό, σπάνια μπορεί να τον αγοράσει κανείς στην εγχώρια αγορά. Τι ποσοστό, τι κομμάτι του τουριστικού πακέτου που προπληρώνεται στο εξωτερικό, εισπράττεται εν τέλει από τη χώρα πραγματοποίησης των διακοπών, από τη χώρα υποδοχής; Θα λέγαμε ότι το τμήμα των εσόδων από τον τουρισμό το οποίο τελικά καρπώνονται οι τοπικές οικονομίες της χώρας φιλοξενίας είναι συνήθως ένα πολύ μικρό τμήμα των συνολικών εσόδων. Γενικά, το μέγεθος των εσόδων για την χώρα υποδοχής εξαρτάται από τους εξής παράγοντες: από το καθεστώς ιδιοκτησίας και λειτουργίας των διεθνών μέσων μεταφοράς, των ξενοδοχείων και των υποδομών αναψυχής, από την επιλογή των αγαθών που θα καταναλωθούν από τους τουρίστες και από το αν αυτά είναι ή όχι εισαγόμενα, κ.ά. Το μερίδιο της τοπικής οικονομίας από τα συνολικά έσοδα μπορεί να περιοριστεί ακόμα και στο 10%, όταν για παράδειγμα οι τουρίστες μετακινούνται με πτήσεις τσάρτερ ξένων συμφερόντων, όταν διαμένουν σε ξενοδοχεία ιδιοκτησίας διεθνών επιχειρηματικών αλυσίδων, όταν στον τόπο διακοπών επιλέγουν τις υπηρεσίες

πρακτορείων που είναι εξαρτημένα από τους διεθνείς τουριστικούς πράκτορες που τους πούλησαν το αρχικό πακέτο διακοπών, κ.ά. Υπάρχουν επιστημονικές έρευνες που προσπαθούν να μετρήσουν ακριβώς αυτό, δηλαδή το μερίδιο της χώρας υποδοχής από την πίτα των τουριστικών εσόδων με μονάδα μέτρησης το ξένο συνάλλαγμα και οι οποίες παίρνουν υπ' όψη τους όλων των ειδών τα άμεσα και έμμεσα έξοδα και έσοδα που συνδέονται με τον οικονομικό κύκλο της διεθνούς τουριστικής κίνησης. Αλλά δεν υπάρχει ούτε μία χώρα που να γνωρίζει με ακρίβεια το καθαρό κέρδος της ίδιας από τον διεθνή τουρισμό στο έδαφος της. Ο Δορυφόρος Λογαριασμός Τουρισμού (Tourism Satellite Account)¹ στις μετρήσεις του περιλαμβάνει μόνο τις δαπάνες των τουριστών στις χώρες προορισμού τους, χωρίς να συναξιολογεί τα αντίστοιχα έξοδα της χώρας υποδοχής στην προσπάθεια της να ελκύσει έσοδα από τον τουρισμό.

Δημιουργία θέσεων εργασίας

Πόσο κοντά στην πραγματικότητα είναι το επιχείρημα για δημιουργία θέσεων εργασίας; Αναμφισβήτητα, ο τουρισμός δημιουργεί απασχόληση. Σύμφωνα με το WTTC, ο τουριστικός κλάδος απασχολεί 200 εκατομμύρια άτομα παγκοσμίως. Στις αναπτυσσόμενες χώρες η τουριστική βιομηχανία ενδιαφέρεται κυρίως για ανειδίκευτη εργασία. Για τον ανειδίκευτο εργάτη είναι πιο εύκολο να προσληφθεί με μικρό μισθό στον τουριστικό τομέα παρά σε άλλους τομείς. Κάπως έτσι, ο τοπικός πληθυσμός εκλαμβάνει τον τουρισμό σαν ένα επιπλέον κίνητρο για να εγκαταλείψει παραδοσιακές, προϋπάρχουσες ή εν δυνάμει ασχολίες και επαγγέλματα. Για παράδειγμα, στο προσωπικό των κουβανέζικων κρουαζιερόπλοιων απασχολούνται σήμερα άτομα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης (δάσκαλοι, ερευνητές, μηχανικοί, μεταφραστές) αλλά χωρίς κάποια εξειδικευμένη σχέση με τα τουριστικά επαγγέλματα. Στο νησί Djerba της Τυνησίας, η αγροτική παραγωγή έχει πλέον μειωθεί σε τέτοιο βαθμό, που εκεί πια παράγεται μόνο το 10% της απαραίτητης τροφής για τη συντήρηση μόνιμου πληθυσμού και επισκεπτών. Μόλις πριν 10 χρόνια (1994) η Djerba ήταν αυτάρκης. Οι ντόπιοι εξασκούν συναφή με τον τουρισμό επαγγέλματα σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα και τα χωράφια τους έχουν να τους δουν χρόνια. Το εύκολο κέρδος από την τουριστική οικονομία δημιουργεί προσδοκίες που επηρεάζουν τις κοινωνικές αναπαραστάσεις για τη δομή της οικονομίας, τον ιθαγενή πολιτισμό, κ.ά.

Πολιτισμική αλλοτρίωση

Συχνά ο τουρισμός παράγει εμπειρίες πολιτισμικής αποξένωσης. Οι επιπτώσεις του στην τοπική κουλτούρα και τον τρόπο ζωής μπορούν να είναι ταυτόχρονα θετικές και αρνητικές. Ο εξατομικευμένος τουρίστας που επισκέπτεται μια άλλη χώρα, παρασυρμένος από την επιθυμία του να τη γνωρίσει, ίσως δεν αναλογίζεται πόσο η δική του συμπεριφορά, ο τρόπος ενδυμασίας και οι συνήθειες του φαντάζουν ξένες για το πολιτισμικό πλαίσιο της χώρας

υποδοχής. Έχοντας προπληρώσει ένα σεβαστό αντίτιμο για τις διακοπές του, θεωρεί ότι του επιτρέπεται να υπερβαίνει τα πολιτισμικά όρια και να αναιρεί / προσβάλλει του άτυπους κώδικες που έχουν τεθεί από τις κοινωνίες. Από αυτόν τον σιωπηρό ανταγωνισμό διαφορετικών κωδίκων συμπεριφοράς πηγάζουν αρκετά πολιτισμικά και κοινωνικά προβλήματα. Από την άλλη πλευρά, χωρίς τον τουρισμό, ένα μεγάλο κομμάτι από το παγκόσμιο πολιτισμικό απόθεμα (μνημεία, παραδόσεις, τρόποι ζωής, κ.ά.) θα είχε χαθεί για πάντα.

Περιβαλλοντικά ζητήματα

Η υπέρβαση της φέρουσας ικανότητας και η συνακόλουθη περιβαλλοντική υποβάθμιση των τουριστικών περιοχών αποτελούν τις μεγαλύτερες απειλές για την ίδια την τουριστική βιομηχανία. Αναπόφευκτα σ' αυτόν τον τομέα πρέπει να προωθηθούν αλλαγές. Ας μην ξεχνάμε ότι όλα αυτά που «πουλάει» ο τουρισμός, δηλαδή το φυσικό τοπίο, το περιβάλλον, τον τοπικό πολιτισμό, τη φιλοξενία, είναι ευαίσθητα, ελαττώσιμα και μη αναπληρώσιμα αγαθά... Το επίπεδο διατήρησης / διαχείρισης του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος επηρεάζει σημαντικά τον ίδιο τον τουρισμό. Αν συνεχιστεί η τωρινή κατάσταση, ίσως θα πρέπει να αναρωτηθούμε τι μορφή θα έχει ο τουρισμός σε 20 με 30 χρόνια και ποια θα είναι η ποιότητα του. Έχει ειπωθεί παραπάνω ότι ο αριθμός των διεθνών μετακινήσεων τουριστών αναμένεται να υπερδιπλασιαστεί ανάμεσα στο 2000 και το 2020 (από 0,7 δις σε 1,6 δις άτομα). Μπορούν οι τόποι υποδοχής των τουριστών να αντέξουν τόσο αυξημένη επισκεψιμότητα χωρίς ταυτόχρονα να θέσουν σε καθεστώς διακινδύνευσης το περιβάλλον; Είμαστε σε θέση να θέσουμε όρια στις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού και να αντιστρέψουμε τη σημερινή κατάσταση; Η μαγική φράση, που ακούγεται παντού, είναι «αιεφόρος ανάπτυξη»! Πιστεύεται ότι η προώθηση της θα λύσει όλα τα προβλήματα και, κάπως έτσι, όσοι ασχολούνται με τον τουριστικό σχεδιασμό παγκοσμίως δεν παραλείπουν ή δείχνουν να μην παραλείπουν να εφαρμόζουν τις αρχές της αιεφόρου ανάπτυξης ως κριτήρια και στο δικό τους πεδίο.

Πάλι, όμως, κάτι έχουμε ξεχάσει. Λέγεται όλο και πιο συχνά ότι στηριζόμενοι στις τεχνολογικές εξελίξεις είμαστε σε θέση να μειώσουμε την κατανάλωση ενέργειας, να ανακυκλώσουμε, να ελαχιστοποιήσουμε τη ρύπανση... τις περισσότερες φορές με αρκετή δόση υπερηφάνειας για όλη αυτήν την πρόοδο. Οι επιτυχίες αυτές (στην τεχνολογική αντιμετώπιση περιβαλλοντικών θεμάτων) όσο πραγματικές είναι άλλο τόσο είναι αποπροσανατολιστικές (και δίνουν μια πλασματική εικόνα για τις δυνατότητες μας). Συνολικά το μέγεθος των πιέσεων που ασκούνται σήμερα στο περιβάλλον δεν έχει μειωθεί καθόλου, ενώ την ίδια στιγμή οι φυσικοί πόροι διάφορων περιοχών συνεχίζουν να μειώνονται σε σημείο οριακό. Στην πραγματικότητα (μέσα από αυτή την τεχνολογικά προηγμένη αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων) δεν κάνουμε τίποτα άλλο από το να παράγουμε επιχειρήματα υπέρ και να επιτρέπουμε την περαιτέρω μεγέθυνση του τουριστικού κλάδου.

Το τέλος του μαζικού τουρισμού

Στο δίλημμα ποιότητα ή ποσότητα, η αειφόρος ανάπτυξη είναι σαφώς με το μέρος της πρώτης. Προέχει, με άλλα λόγια, η ποιότητα των τουριστών παρά οι πάση θυσία μεγάλοι αριθμοί επισκεπτών και τουριστών. Εύλογα, εδώ, τα ερωτήματα για τους μελλοντικούς πελάτες του τουρισμού: θα εξαφανιστούν τελείως τα λιγότερο ευκατάστατα στρώματα του πληθυσμού καθώς το τουριστικό προϊόν θα σχεδιάζεται εξαρχής για συγκεκριμένες ομάδες ενδιαφέροντος που ακολουθούν συγκεκριμένες πρακτικές; Με άλλα λόγια οδεύουμε προς το τέλος του μαζικού τουρισμού...; Σε οικουμενικό επίπεδο, η κριτική απέναντι στην τουριστική βιομηχανία του καιρού μας επικεντρώνεται στην αμφισβήτηση τόσο της οικολογικότητας και όσο και του ηθικού περιεχομένου των παραδοσιακών και συμβατικών στρατηγικών που ακολουθεί. Η πλειοψηφία των τουριστικών δραστηριοτήτων απευθύνεται στους περισσότερο ευκατάστατους, που μπορούν να πληρώσουν γι' αυτές. Αν συμβαίνει αυτό, με ποιο τρόπο η τουριστική βιομηχανία θα ευνοήσει αειφορικές κοινωνίες και την δίκαιη κατανομή των πόρων;

Προϋποθέσεις για επιτυχία

Δεν υπάρχει μια κοινά εφαρμόσιμη λύση για την αειφόρο ανάπτυξη στον τουρισμό. Μια ποικιλία λύσεων αντιστοιχεί σε κάθε ξεχωριστή περίπτωση. Όλα εξαρτώνται από το βαθμό ανεξαρτησίας κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων και από την κατάλληλη διαχείριση ώστε να ενισχυθούν κάποιες θετικές πλευρές και να ατονήσουν κάποιες άλλες αρνητικές, σύμφωνα με ένα αρχικό σχέδιο. Δεν μπορούμε παρά να ρωτήσουμε ξανά αν είναι στόχος μας η αειφόρος ανάπτυξη στον τουρισμό και αν αυτός ο στόχος είναι εφικτός. Σήμερα υπάρχουν συγκεκριμένες αφετηρίες που θα μπορούσαν να μετασχηματίσουν τον τουρισμό σε οργανικό τμήμα της αειφόρου ανάπτυξης, ξεκινώντας από την σε βάθος γνώση όλων των παραμέτρων που επηρεάζουν τον τουρισμό και την αειφόρο ανάπτυξη. Αυτή τη γνώση τη μοιράζονται ειδικοί στον τουρισμό, οικονομολόγοι, οικολόγοι, πολιτισμικοί ανθρωπολόγοι και σ' αυτούς πρέπει να απευθυνθούμε. Η διεπιστημονική και πολυεπιστημονική προσέγγιση αποτελεί και την ιδιαιτερότητα της έρευνας και της επιστημονικής διερεύνησης στον τομέα του τουρισμού.

1.8 Η προστασία του περιβάλλοντος προϋπόθεση για αειφόρο τουριστική ανάπτυξη

Έχει πλέον καταστεί αποδεκτό ότι η ανάπτυξη του τουρισμού σε μια περιοχή συνδέεται άμεσα από την ύπαρξη και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των φυσικών και πολιτισμικών πόρων τα οποία ουσιαστικά συνιστούν και το συγκριτικό πλεονέκτημα μιας περιοχής σε σχέση με μια άλλη. Από τη μέχρι τώρα ανάλυση έχει προκύψει ότι ο τουρισμός κάτω από ορισμένες συνθήκες μπορεί

να δημιουργήσει μια σειρά από θετικές ή / και ορισμένες αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (κοινωνικοοικονομικό, πολιτισμικό, δομημένο και φυσικό). Μακροπρόθεσμα όμως έχει αποδειχθεί ότι η υποβάθμιση των πόρων αυτών που σε ένα μεγάλο βαθμό αποτέλεσαν και σημείο έλξης / αναφοράς του επισκέπτη και η απώλεια της ταυτότητας / μοναδικότητας μιας περιοχής μπορεί να οδηγήσει σε μείωση των επισκεπτών ή σε αλλαγή του τύπου του επισκέπτη προς πιο ανεπιθύμητες μορφές. Η συνειδητοποίηση αυτής της ισχυρής αλληλεξάρτησης από τους εμπλεκόμενους στο τουρισμό παρατηρείται πιο συχνά δυστυχώς στις περιοχές εκείνες οι οποίες έχουν βιώσει την άνθηση και βρίσκονται ήδη σε μια φάση κορεσμού. (Χερσόνησος, Μάλλια, κ.α)

Η διεθνής βιβλιογραφία αναφέρει πολλά παραδείγματα προορισμών όπου μετά από μια σημαντική περίοδο άνθησης κατά την οποία όμως οι περιβαλλοντικές πιέσεις ήταν ιδιαίτερα αυξημένες ακολούθησε μια περίοδο παρακμής. Βέβαια θα πρέπει και εδώ να σημειωθεί ότι η παρακμή ορισμένων τουριστικών προορισμών δεν είναι πάντα αποκλειστική συνέπεια της υποβάθμισης του περιβάλλοντος αλλά συχνά και της δράσης μίας σειράς άλλων εσωτερικών ή εξωτερικών παραμέτρων, όπως η οικονομική ύφεση, η εμφάνιση άλλων "εξωτικών" προορισμών, η αλλαγή στα πρότυπα και τις επιθυμίες των επισκεπτών, κ.λ.π. Σε κάθε περίπτωση πάντως η διατήρηση του περιβάλλοντος αποδεικνύεται ένας ιδιαίτερα καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχή συνέχιση της τουριστικής δραστηριότητας σε μια περιοχή.

Η εξάρτηση τουρισμού και ποιότητας περιβάλλοντος φαίνεται ότι συνειδητοποιείται σταδιακά από όλους τους εμπλεκόμενους στον τουρισμό (Poon 1994):

- Οι ίδιοι οι τουρίστες επιδιώκουν την παραμονή και επαφή τους με ένα περιβάλλον που δεν είναι υποβαθμισμένο. Ενδιαφέρονται για τη φυσική και πολιτιστική ταυτότητα του χώρου που επιλέγουν να επισκεφθούν.
- Οι τοπικοί παράγοντες συνειδητοποιώντας τη νέα αυτή πραγματικότητα επιδιώκουν την διατήρηση και ανάδειξη των φυσικών χαρακτηριστικών της περιοχής τους.
- Οι τουριστικές παράγοντες στηρίζουν την προσέλκυση των τουρισμών στην παρουσίαση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του περιβάλλοντος μιας περιοχής (φυσικό, πολιτιστικό, ιστορικό).

Στο πλαίσιο, αυτής της προσέγγισης εντάσσονται προσπάθειες στον ίδιο το χώρο της υποδοχής για την κατασκευή για κατασκευή υποδομών πιο φιλικών προς το περιβάλλον, για εξοικονόμηση πόρων κύρια νερού κ.α. αλλά και στο χώρο προέλευσης των επισκεπτών για υιοθέτηση νέων συμπεριφορών που θα διακρίνονται από το σεβασμό για χώρο και την κοινωνία υποδοχής. Ανάλογες προσπάθειες γίνονται και στο ενδιάμεσο σύστημα (εταιρείες, tour - operators) με την ενθάρρυνση και υιοθέτηση από μέρους τους πρακτικών πιο φιλικών με το περιβάλλον (ανακύκλωση, προώθηση "πράσινων προϊόντων"). Στο πλαίσιο

αυτό η έννοια της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης κερδίζει διαρκώς έδαφος, αν και συχνά μοιάζει ότι πρόκειται για μια προσπάθεια «συγκατοίκησης» δύο εντελώς αντίθετων καταστάσεων. Παρόλα αυτά γίνεται ολοένα και περισσότερα κατανοητό ότι προκείμενου να εξασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη τουριστική ανάπτυξη μιας περιοχής και να διασφαλιστούν τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη, η ανάπτυξη αυτή θα πρέπει να σέβεται τις ιδιαιτερότητες του τοπικού περιβάλλοντος καθώς αυτές οι συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες που αποτελούν την ταυτότητα μιας περιοχής, συνιστούν ένα αν όχι το πιο σημαντικό κίνητρο για τους επισκέπτες. Η προστασία των τοπικών αξιών, της πολιτιστικής κληρονομιάς, του φυσικού περιβάλλοντος και η αξιοποίηση τους στη διαμόρφωση του τουριστικού προϊόντος θα πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα κάθε τουριστικού σχεδιασμού. Οι τουριστικοί περιορισμοί θα πρέπει να αντανakλούν με τον καλύτερο τρόπο την ποιότητα του περιβάλλοντος και τις πρακτικές που εφαρμόζουν για την αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής. (Hawkins D, 1993)

Τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να κατανοείται η σημασία της προστασίας του περιβάλλοντος από αυτούς που λαμβάνουν αποφάσεις σε τοπικό επίπεδο ή εθνικό επίπεδο αλλά και από την ίδια την κοινωνία.

Το αυξημένο ενδιαφέρον μπορεί να ερμηνευθεί με την:

- Άνοδο του βιοτικού επιπέδου. Η ικανοποίηση βασικών αναγκών ασφάλειας, απασχόλησης / οικονομικών πόρων επιτρέπει στη συνέχεια την αναζήτηση και άλλων αξιών, Η Αλλαγή αυτή αντανakλάται και στο γεγονός ότι η έννοια της "τουριστικής ανάπτυξης" η οποία παραδοσιακά συσχετιζόταν μόνο με όρους οικονομίας εμπλουτίστηκε σταδιακά και με την έννοια της ποιότητας ζωής.
- Όξυνση των περιβαλλοντικών προβλημάτων
- Συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης ανθρωπίνων δραστηριοτήτων και φυσικού περιβάλλοντος.

Εξετάζοντας κανείς τις προοπτικές για την εξέλιξη του τουρισμού διαπιστώνει ότι ο τουρισμός και γενικότερα η άψυχη θα συνεχίσει και στο μέλλον να αποτελεί μία από τις σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες, Σύμφωνα με τις προβλέψεις του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, οι διεθνείς τουριστικές αξίες για το έτος 2000 υπολογίζεται σε 650 εκατ. Περίπου, με ετήσιο ρυθμό αύξησης 3,7 % παγκόσμια (Hawkins. 1993) Η κατανάλωση της "ευχαρίστησης" εκτιμάται ότι αποτελεί πλέον το σημαντικότερο σημείο εστίασης του ανθρώπινου ενδιαφέροντος. Τα τελευταία χρόνια έχουν ήδη διαπιστωθεί αρκετές αλλαγές, ικανές να σηματοδοτήσουν μία νέα εποχή στον τουρισμό η οποία θα μπορούσε να περιγραφεί σύντομα ως πέρασμα από την ποσότητα στην ποιότητα. Οι αλλαγές αυτές είναι αποτέλεσμα άλλων ευρύτερων αλλαγών που λαμβάνουν χώρα στην οικονομία, στους θεσμούς, την τεχνολογία στις αξίες που διαμορφώνουν τις επιλογές του καταναλωτή γενικότερα και άρα και του τουρίστα.

1.9 ΑΡΧΕΣ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Αειφόρος εκπαίδευση, είναι μια νέα εκπαιδευτική διαδικασία, που συνδέει την περιβαλλοντική εκπαίδευση - αγωγή με την αναπτυξιακή εκπαίδευση, στο πλαίσιο της αλληλεγγύης των γενεών, με απώτερο στόχο τον βαθύτερο μετασχηματισμό της σκέψης και της πρακτικής των ανθρώπων και πρέπει να απευθύνεται όχι μόνο στους νέους, αλλά και στους ενήλικες μέσα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσδίδονται σε αυτούς από την κοινωνική, επαγγελματική ή και άλλη θέση. Η διαμόρφωση, επομένως, μιας συγκεκριμένης στρατηγικής για την Αειφόρο εκπαίδευση συνάμα με τις αρχές που την διέπουν, θα είναι ένα πολύ καλό ξεκίνημα.

Σε ποιους απευθύνεται:

Η εκπαίδευση για την Αειφορία θα να είναι διαθέσιμη σε όλες τις κοινωνικές ομάδες. Για παράδειγμα οι ειδικές ανάγκες των ηλικιωμένων στην κατανόηση και διαχείριση ενός γρήγορα μεταβαλλόμενου περιβάλλοντος, η σημασία των γυναικών στη διατήρηση της κουλτούρας και της κληρονομιάς και η πρόσβαση των ατόμων με ειδικές ανάγκες σε περιβαλλοντικά κέντρα που συχνά παραβλέπονται. Η Αειφόρος εκπαίδευση στην τοπική κοινωνία θα ενισχύσει αυτό που οι άνθρωποι έχουν αποκομίσει από την επίσημη τυπική εκπαίδευση, και έτσι μέσα από νέα εκπαιδευτικά προγράμματα και έντυπο υλικό, θα δώσει σε αυτούς ευκαιρίες να παρατηρήσουν, να σκεφθούν και να εξασκήσουν ότι έχουν μάθει.

Ποιοι παρέχουν την εκπαίδευση για την αειφορία:

Οι παρέχοντες εκπαίδευση ιδιωτικοί οργανισμοί, ΟΤΑ, Υπηρεσίες του Δημοσίου συμπεριλαμβανομένων των Πανεπιστημίων, ΤΕΙ, σχολείων και άλλων οργανισμών θα πρέπει να αναπτύξουν καινούργια προγράμματα λαμβάνοντας υπόψη την τοπική εμπειρία. Δραστηριότητες των τοπικών κοινωνιών και διαδικασίες που προκαλούν και ενθαρρύνουν την μάθηση για το περιβάλλον μέσα στην κοινότητα περιλαμβάνουν:

- α) Ενημέρωση για περιβαλλοντική εκπαίδευση και δράση,
- β) Βοήθεια να αναγνωρίσουν τοπικά περιβαλλοντικά θέματα καθώς και τις μεθόδους και τις πηγές, ώστε να διαχειρισθούν: δυνατότητα πρόσβασης σε πληροφορίες και συμβουλές για το τοπικό περιβάλλον, δημιουργία ευκαιριών για περιβαλλοντική δράση κ.λ.π.

Αρχές για την ανάπτυξη της Αειφόρου εκπαίδευσης:

- 1) Ενοποίηση της Αναπτυξιακής και της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης:

Η παγκόσμια διάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο ενίσχυσε την ανάγκη για την ανανέωση της παραδοσιακής δομής της εκπαίδευσης μέσα από την ενοποίηση της Περιβαλλοντικής και Αναπτυξιακής εκπαίδευσης με στόχο την προώθηση περισσότερο αποτελεσματικής εκπαίδευσης για ανάπτυξη με στόχο την αειφορία σε τοπικό εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο. Είναι σημαντικό να υπάρξει ευρεία συζήτηση και ένα μέτρο συμφωνίας ανάμεσα στους κοινωνικούς εταίρους (φορείς της Κεντρικής Διοίκησης, Τοπικής Αυτοδιοίκησης, πολίτες και οργανώσεις) ως προς τις αρχές και την πρακτική της βιώσιμης διαχείρισης.

2) Σύνδεση της τυπικής και της άτυπης εκπαίδευσης:

Ο αναπροσανατολισμός της Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης από την τυπική εκπαίδευση στην άτυπη είναι κομβικό σημείο για την αποτελεσματικότητα της. Όλοι οι πολίτες χρειάζονται να αλλάξουν τρόπο σκέψης, άρα και στάσεις συμπεριφορές. Είναι αναγκαίο να υπάρξει ένας κοινός σχεδιασμός για του σκοπούς, τις μεθόδους και τα μέσα που χρησιμοποιεί κάθε φορέας Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

3) Συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων:

Είναι βασικό να εμπλέξουμε τις τοπικές κοινωνίες τόσο στη λήψη αποφάσεων, όσο και στην εκτέλεση αυτών και τη διανομή των οικονομικών πόρων αν πρόκειται η περιβαλλοντική δράση να είναι αποτελεσματική. Θεσμοθετημένοι και ιδιωτικοί οργανισμοί να ενθαρρύνονται να μεταβιβάζουν όσο το δυνατόν περισσότερες από αυτές στις διαδικασίες σε ανθρώπους στη τοπική κοινωνία. Η Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση και η Τοπική Αυτοδιοίκηση 1ου βαθμού θα έπρεπε να κάνουν την αρχή για παράδειγμα να συμπεριλάβουν άτομα στη λήψη αποφάσεων και να τους βοηθήσουν να πάρουν αποφάσεις σχετικά με συγκρουόμενες προτεραιότητες. Οι αποφάσεις πρέπει να βασίζονται σε ακριβείς και σύγχρονες πληροφορίες για όλες τις σχετικές πλευρές του περιβάλλοντος.

4) Αξιοποίηση της εμπειρίας άλλων χωρών σε θέματα πολιτικής:

Οι γνώσεις παράγονται, λιγότερο ή περισσότερο και σε άλλες χώρες. Τα συμπεράσματα των πρωτοβουλιών των άλλων χωρών, που προηγούνται σε ζητήματα πολιτικής της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, αποτελούν ένα καλό εργαλείο να αποφύγουμε λάθη ή επαναλήψεις. Δεν χρειάζεται να ανακαλύψουμε ξανά τον τροχό.

5) Δημιουργία αποτελεσματικού συστήματος πληροφοριών:

Συχνά έχουν ανακύψει δυσκολίες για την εξεύρεση πληροφοριών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν άμεσα για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Η πρόσφατη έκρηξη της περιβαλλοντικής πληροφόρησης καθώς και ο αριθμός και η ποικιλία των οργανώσεων, που την παρέχουν, δημιουργούν προβλήματα για

τους ανθρώπους που αναζητούν πρόσβαση σ' αυτή, ιδιαίτερα αν δεν είναι εξοικειωμένοι με την μορφή και τον τρόπο που παρέχεται. Εκτός από την πληροφόρηση σε εθνικό επίπεδο, πρέπει επίσης να αντιμετωπισθούν και οι ανάγκες σε τοπικό επίπεδο για πιο συγκεκριμένη πληροφόρηση.

6) Δημιουργία δικτύων για την Αειφόρο Εκπαίδευση:

Οι δεσμοί ανάμεσα σε φορείς και οργανώσεις για θέματα πολιτικής και στρατηγικής είναι απαραίτητοι. Πριν λίγα χρόνια τα θέματα περιβάλλοντος είχαν τοπικό χαρακτήρα. Σήμερα μιλάμε για προβλήματα που ξεπερνούν και τα εθνικά σύνορα. Χρειάζονται εθνικές στρατηγικές ενημέρωσης για τη ρύπανση των υδάτων, για τη διαχείριση των απορριμμάτων, για την διάβρωση των εδαφών, τη χρήση εναλλακτικών μορφών ενέργειας για τον ρατσισμό, την αποξένωση την αλλοτρίωση κ.α. Είναι σημαντικό να υπάρχει η ενημέρωση και η ροή πληροφοριών σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Στη σημερινή κατάσταση όλοι θα ωφελούνται από τη συνεργασία και τον συντονισμό των οργανώσεων και των άλλων φορέων ώστε να υπάρχουν αξιόπιστη εκπαίδευση και αγωγή. Αφού πρώτα βέβαια, προσδιορισθούν με σαφήνεια τις ομάδες στόχο, τα μέσα και γενικά όλες τις διαδικασίες. Υπάρχει ανάγκη να βελτιώσουμε την αποτελεσματικότητα τους και να αυξήσουμε τον ορίζοντα των δραστηριοτήτων.

7) Αξιοποίηση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας

Τα ΜΜΕ διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο στην ευαισθητοποίηση ως προς το περιβάλλον πολλών ανθρώπων και δεδομένου ότι ένα σημαντικό – ίσως το πιο μεγάλο- μέρος του πληθυσμού επηρεάζεται έντονα (μερικοί σχεδόν αποκλειστικά) από αυτά, αναγνωρίζεται ο ζωτικής σημασίας ρόλος τους για τη διαμόρφωση άποψης σε περιβαλλοντικά ζητήματα. Τα Μ.Μ.Ε είναι ο σημαντικότερος φορέας Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης – Αγωγής των ενηλίκων.

8) Εξασφάλιση των οικονομικών πόρων:

Είναι βέβαιο ότι θα χρειαστούν πόροι για το συντονισμό και τη δημιουργία πιλοτικών προγραμμάτων ώστε να εξασφαλιστεί μακροπρόθεσμη περιβαλλοντική ενημέρωση και αγωγή. Στρατηγικές χρηματοδότησης πρέπει να σχεδιασθούν σε μακροπρόθεσμη βάση. Η Α.Ε. θα έπρεπε να είναι ακέραιο κομμάτι όλων των « πακέτων» χρηματοδότησης από κάθε πηγή. Όλα τα προγράμματα που η πραγματοποίηση των βασίζεται σε χρηματοδότηση είτε από την Ευρωπαϊκή επιτροπή είτε από δημόσιες δαπάνες (για το μέρος εκείνο

που προβλέπεται για εκπαίδευση, ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού) είναι ένας σημαντικός πόρος που θα εξασφαλίσει μακροβιωσιμότητα και αποτελεσματικότητα.

1.10 Προς μία βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη: Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα

Γενικό Πλαίσιο

Ο τουρισμός αποτελεί πλέον μία από τις πιο σημαντικές οικονομικές δραστηριότητες σε παγκόσμιο επίπεδο. Η αύξησή του υπήρξε ραγδαία κατά το δεύτερο ήμισυ του 20ου αιώνα, ενώ αναμένεται να αποτελέσει τη σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα για το μέλλον. Ο τουρισμός αναπτύσσεται σε περιοχές που έχουν τις δυνατότητες να προσελκύσουν το ενδιαφέρον των επισκεπτών. Σε περιοχές, όπως η Μεσόγειος και η χώρα μας, τα θέλγητρα που προσελκύουν κατά κύριο λόγο τον τουρισμό είναι το φυσικό περιβάλλον και η πολιτισμική κληρονομιά που αποτελούν και τους τουριστικούς πόρους. Η ανάπτυξη του τουρισμού σε μια περιοχή και το είδος της τουριστικής ανάπτυξης που ακολουθεί εξαρτώνται όλο και περισσότερο από τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά των τοπικών πόρων, τα οποία και προσδιορίζουν ως ένα βαθμό τις δυνατότητες αλλά και τους περιορισμούς για την τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου.

Η εντατικοποίηση της τουριστικής βιομηχανίας, η διάχυση και ανάπτυξή της σε νησιά, παραδοσιακούς οικισμούς και πόλεις, σε παράκτιες και ορεινές περιοχές και σε περιοχές με ιδιαίτερη οικολογική αξία και ευαισθησία έχουν εστιάσει το ενδιαφέρον όχι μόνο στα οφέλη από τον τουρισμό αλλά και στις πιέσεις και τα προβλήματα που δημιουργεί σ' έναν τόπο. Τα προβλήματα αυτά επιτείνονται και λόγω της αδυναμίας ελέγχου και ορθολογικής οργάνωσης της ανάπτυξης του τουρισμού. Πολλές φορές όμως είναι η γενικότερη επίδραση και άλλων παραγόντων (π.χ. οικονομικές και κοινωνικές αναδιαρθρώσεις από την παγκοσμιοποίηση και τον ανταγωνισμό μεταξύ περιοχών ή επιπτώσεις από την τεχνολογική εξέλιξη σε ένα τομέα) που συμβάλλουν στη πρόκληση προβλημάτων και δεν πρέπει να θεωρείται ο τουρισμός ως η μόνη αιτία. Σε κάθε περίπτωση, ως ένα βαθμό οι οποιεσδήποτε επιπτώσεις εξαρτώνται από τα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης περιοχής (φυσικό, δομημένο, κοινωνικό, πολιτισμικό και οικονομικό περιβάλλον) καθώς και από το είδος της ασκούμενης τουριστικής δραστηριότητας.

Η τουριστική ανάπτυξη λοιπόν μπορεί να συμβάλλει θετικά ή αρνητικά στη φύση, στην πολιτισμική κληρονομιά και στο δομημένο περιβάλλον γενικότερα. Έχει αποδειχθεί ότι η υποβάθμιση των πόρων –θέλγητρων ενός προορισμού, είτε ως προσέλκυση άλλου –ανεπιθύμητου τύπου

επισκεπτών. Και στις δύο περιπτώσεις ο συγκεκριμένος τουριστικός προορισμός μπορεί να οδηγηθεί σε παρακμή.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης που, πρώτα, αναπτύχθηκε την δεκαετία του 1970, ουσιαστικά πηγάζει από την αντίληψη ότι το περιβάλλον και οι φυσικοί και πολιτισμικοί πόροι δέχονται αρνητικές επιπτώσεις από τις ανθρώπινες δραστηριότητες που υποβαθμίζουν τη διαθεσιμότητα και τα χαρακτηριστικά τους. Επιπλέον γίνεται ολοένα και πιο αντιληπτό ότι η φυσική και πολιτισμική κληρονομιά (οι πόροι του τουρισμού) δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ατομικής ιδιοκτησίας αλλά ανήκουν εξίσου στην τωρινή όσο και στις μελλοντικές γενεές. Η οικονομική ανάπτυξη αλλά και κάθε επιχειρηματική δραστηριότητα θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις περιβαλλοντικές και τις κοινωνικές προεκτάσεις. Η αντίληψη αυτή βρίσκεται σε συμφωνία με την ανάγκη προστασίας του περιβάλλοντος, ως σημείου προσέλκυσης, για τη διατήρηση του εισοδήματος από τον τουρισμό. Η ιδιαίτερη σημασία του βιώσιμου τουρισμού, που εντάσσεται σε μια γενικότερη στρατηγική Βιώσιμης ανάπτυξης, αναδείχθηκε στο πλαίσιο της Συνδιάσκεψης για το «Περιβάλλον και τη Βιώσιμη Ανάπτυξη» (Ρίο, 1992) μέσω της Local Agenda 21, ενώ δέκα χρόνια μετά, στη Συνδιάσκεψη του Γιοχάνεσμπουργκ (2002), η προώθηση βιώσιμων προτύπων παραγωγής και κατανάλωσης, μεταξύ άλλων και στον τομέα του τουρισμού, αποφασίστηκε ότι αποτελεί σημαντική προτεραιότητα για τις σύγχρονες κοινωνίες την επόμενη δεκαετία. Ήδη, στο πέμπτο Πρόγραμμα Δράσης για το Περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο τουρισμός είχε θεωρηθεί ως ένας από τους αναπτυξιακούς τομείς όπου κατά προτεραιότητα απαιτείται η ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης. Η ανάπτυξη δράσεων συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων στη διαμόρφωση ενός τουριστικού προϊόντος μίας περιοχής (επισκεπτών, ιδιωτικού τομέα, κοινωνίας των πολιτών και τοπικής αυτοδιοίκησης) θεωρείται ως βασικό συστατικό μίας Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης για την Ευρώπη, όπως διατυπώνεται και στο βασικό κείμενο για τον ευρωπαϊκό τουρισμό που προβλέπεται να υιοθετηθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Νοέμβριο του 2003. Στο πλαίσιο αυτό είναι αναγκαίο να αναζητηθεί ο ρόλος και η συμβολή του ιδιωτικού τομέα προς την κατεύθυνση μίας βιώσιμης ανάπτυξης στον τομέα του τουρισμού.

Η συμβολή των ιδιωτικού τομέα

Η αντίληψη ότι οι τουριστικές μονάδες έχουν πιο ήπιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις σε σχέση με άλλου είδους επιχειρηματικές δραστηριότητες (πχ μεταποίηση ή πρωτογενής τομέας) έχει πλέον αναθεωρηθεί, ανάγοντας το πρόβλημα στις σωστές του διαστάσεις. Οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις κατά την φάση της εγκατάστασής τους έχουν επιπτώσεις στο έδαφος και στους υδάτινους πόρους ενώ μπορούν να συμβάλουν στην υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και του τοπίου του τουριστικού προορισμού. Παράλληλα, κατά τη λειτουργία τους αποτελούν συστήματα που καταναλώνουν σημαντικές ποσότητες ενέργειας και φυσικών πόρων, είναι υπεύθυνες για την παραγωγή

στερεών και υγρών αποβλήτων ενώ συνδέονται και με άλλες επιπτώσεις στο περιβάλλον όπως η υποβάθμιση της ποιότητας του αέρα (κατά τη μεταφορά προϊόντων και επισκεπτών στις εγκαταστάσεις τους ή τη χρήση ουσιών επικίνδυνων για το περιβάλλον).

Με σκοπό τον περιορισμό των επιπτώσεων κατά την εγκατάσταση των τουριστικών μονάδων, ο ρόλος της πολιτείας θεωρείται ιδιαίτερα σημαντικός μέσω της θέσπισης και ελέγχου εφαρμογής εργαλείων όπως οι Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων και οι περιβαλλοντικοί όροι και μέσω της προώθησης οικοδομικών κανονισμών καθώς και των αρχών και κανόνων της Βιοκλιματικής Αρχιτεκτονικής. Η λογική για τη συμβολή του ιδιωτικού τομέα προς μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να αναζητηθεί στον τρόπο που αυτός λειτουργεί και στην αντιμετώπιση των πιέσεων στο περιβάλλον που προκύπτουν από την δραστηριότητά του.

Στο πλαίσιο αυτό, απόκριση της τουριστικής βιομηχανίας στο αυξανόμενο επίπεδο της περιβαλλοντικής ευαισθησίας και της ζήτησης για υψηλής ποιότητας περιβάλλοντος έχει αποτελέσει η ανάπτυξη πρωτοβουλιών και εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης για τις τουριστικές επιχειρήσεις. Αρχικά, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή τέτοιων εργαλείων αποσκοπούσε στον περιορισμό των επιπτώσεων στο περιβάλλον και στην ανθρώπινη υγεία μέσω της βελτίωσης των περιβαλλοντικών επιδόσεων των επιχειρήσεων, στη μείωση του λειτουργικού τους κόστους καθώς και στην προσέλκυση περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων επισκεπτών. Πρόσφατα, η υιοθέτηση τέτοιων εργαλείων και πρακτικών από τον ιδιωτικό τομέα, δίνει τη δυνατότητα διείσδυσης σε νέες και ιδιαίτερα δυναμικές αγορές ευαισθητοποιημένων επισκεπτών υψηλού επιπέδου και κατ' επέκταση υψηλών εισοδηματικών στρωμάτων.

Προς την κατεύθυνση αυτή έχουν ήδη αναπτυχθεί μία σειρά από σχήματα και πρότυπα για την πρακτική ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης κατά τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο. Τα σχήματα αυτά είναι δυνατό να διακριθούν σε δύο κύριες κατηγορίες:

- σ' εκείνα που επιδιώκουν συνεχή βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων και συνδέονται κυρίως με τις διαδικασίες διοίκησης και τις οργανωτικές δομές μίας τουριστικής επιχείρησης (συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης),
- και σ' εκείνα που αποβλέπουν στην εφαρμογή βέλτιστων τεχνικών λύσεων και προσαρμογών στους τομείς της πρόληψης και αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (οικολογικά σήματα και σφραγίδες περιβαλλοντικής ποιότητας).

Αξίζει να αναφερθεί ότι μία ολοκληρωμένη προσέγγιση στην περιβαλλοντική διαχείριση μίας τουριστικής επιχείρησης εμπεριέχει την αξιοποίηση και των δύο παραπάνω συμπληρωματικών εργαλείων, τα οποία αποτελούν απόρροια αποσπασματικών και άτυπων πρωτοβουλιών για την προστασία του

περιβάλλοντος και τη βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης των τουριστικών επιχειρήσεων (π.χ. τεχνικά εγχειρίδια και οδηγοί καλής πρακτικής) που είχαν αναπτυχθεί ήδη από τις δεκαετίες του 1970 και 1980.

Εργαλεία περιβαλλοντικής διαχείρισης για τον τουρισμό

Το σημαντικό εύρος των εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης που έχουν αναπτυχθεί για τον κλάδο του τουρισμού – ορισμένα από τα οποία θα αναπτυχθούν στην συνέχεια – δίνει τη δυνατότητα στις τουριστικές επιχειρήσεις να υιοθετήσουν πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον, συμβάλλοντας στην προστασία του και ικανοποιώντας τις απαιτήσεις μεγάλου αριθμού επισκεπτών σ' ολόκληρο τον κόσμο. Υπάρχουν εργαλεία που αφορούν στη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης μίας τουριστικής επιχείρησης (συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης), στην ικανοποίηση μίας σειράς κριτηρίων και προϋποθέσεων έτσι ώστε η συγκεκριμένη δραστηριότητα να θεωρείται φιλική προς το περιβάλλον (συστήματα απονομής οικολογικού σήματος). Έχουν θεσπιστεί, επίσης, εθνικά και ευρωπαϊκά βραβεία για την καλύτερη περιβαλλοντική επίδοση μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων και έχουν υιοθετηθεί απλούστερα εκπαιδευτικά μέσα για την περιβαλλοντική διαχείριση των επιχειρήσεων, όπως οι εκδόσεις και οι κώδικες καλής πρακτικής του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Environment Programme). Παρόλο που τέτοιου είδους εργαλεία και πρωτοβουλίες μπορούν να αξιοποιηθούν από το σύνολο του ιδιωτικού τομέα, ορισμένες θεωρούνται καταλληλότερες για μεγάλου μεγέθους ξενοδοχειακές μονάδες ενώ άλλες προτείνονται για τουριστικές επιχειρήσεις μικρότερου μεγέθους.

Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης

Η ανάπτυξη, εφαρμογή και πιστοποίηση εθελοντικών συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης διεθνούς εμβέλειας όπως το πρότυπο της σειράς ISO 14001 και το Κοινοτικό Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Ελέγχου (Eco Management and Audit Scheme –EMAS) δίνουν τη δυνατότητα στις τουριστικές επιχειρήσεις να αναπτύξουν περιβαλλοντική πολιτική και παράλληλα να εισαγάγουν διαχειριστικές και τεχνικές πρακτικές για την υλοποίηση συγκεκριμένων ποιοτικών και ποσοτικών στόχων, σαφώς καθορισμένων και δεσμευτικών για την ανώτατη διοίκηση. Στο πλαίσιο αυτό η υιοθέτηση τέτοιων συστημάτων για την ανώτατη διοίκηση. Στο πλαίσιο αυτό η υιοθέτηση τέτοιων συστημάτων από τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις μπορεί να δημιουργήσει σημαντικά περιβαλλοντικά και επιχειρηματικά οφέλη, όπως:

- Μείωση της κατανάλωσης των φυσικών πόρων (νερού και ενέργειας) και του λειτουργικού κόστους της επιχείρησης.
- Ανάπτυξη των δεξιοτήτων των εργαζομένων της επιχείρησης συμβάλλοντας σε αποτελεσματικότερη διοίκηση.

- Βελτίωση των γενικών διοικητικών δομών και διαδικασιών διοίκησης, αναγνωρίζοντας την περιβαλλοντική διαχείριση αναπόσπαστο κομμάτι της εφαρμογής συστημάτων διαχείρισης ολικής ποιότητας (Total Quality Management).
- Βελτίωση της δημόσιας εικόνας της επιχείρησης, ενισχύοντας παράλληλα την ανταγωνιστική της θέση με την υιοθέτηση προτύπων επιχειρηματικής αριστείας (EFQM).
- Προστασία και αναβάθμιση του τοπικού περιβάλλοντος μέσω βελτιωμένης συνεργασίας με τους εξωτερικούς συνεργάτες, τους προμηθευτές, τους τοπικούς φορείς και τους κατοίκους του τουριστικού προορισμού.

Παράλληλα, η ανάπτυξη και η εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης δημιουργεί ορισμένες υποχρεώσεις και δαπάνες, όπως η αμοιβή των εξωτερικών συμβούλων και φορέων πιστοποίησης, η αγορά νέου τεχνολογικού εξοπλισμού και η απασχόληση προσωπικού αρμόδιου για την υλοποίηση και παρακολούθηση του συστήματος.

Η αναθεώρηση του Κοινοτικού Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Ελέγχου (EMAS) από τον Κανονισμό 761/2001 επιτρέπει πλέον τη συμμετοχή ξενοδοχειακών μονάδων και επιχειρήσεων του τουριστικού τομέα. Τα κύρια μέσα για τη συνεχή βελτίωση της περιβαλλοντικής επίδοσης, όπως αυτά καθορίζονται από τον Κανονισμό, είναι αρχικά η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων του φορέα, στη συνέχεια μία δημόσια διατυπωμένη περιβαλλοντική πολιτική καθώς και ένα ευέλικτο και προσαρμοστικό σύστημα διαχείρισης. Τελικός στόχος είναι η σύνταξη της περιβαλλοντικής δήλωσης και η πιστοποίηση της επιχείρησης από ένα ανεξάρτητο επιθεωρητή περιβάλλοντος. Σημαντικό στοιχείο του Κανονισμού αποτελεί, επίσης, η προώθηση της ευαισθητοποίησης και της ενημέρωσης του κοινού καθώς και η πραγματοποίηση κατάλληλων προγραμμάτων κατάρτισης και εκπαίδευσης. Το διεθνές πρότυπο ISO 14001 παρουσιάζει σημαντικές ομοιότητες με τον Ευρωπαϊκό Κανονισμό με την ουσιαστική διαφορά ότι δεν απαιτεί την κατάρτιση και κοινοποίηση της περιβαλλοντικής δήλωσης.

Η σημαντική εμπειρία κατά την υιοθέτηση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης από τον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα έδειξε ότι:

- Οι ελληνικές ξενοδοχειακές επιχειρήσεις δείχνουν ζοηρό ενδιαφέρον για την υιοθέτηση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης λόγω της αναγνώρισης ότι υψηλής ποιότητας περιβάλλον είναι απαραίτητη συνθήκη για τουριστική ανάπτυξη.
- Οι μεμονωμένες πρωτοβουλίες και ενέργειες αρκετών ξενοδοχείων δεν μπορούν εύκολα να αποδώσουν αν δεν υπάρχει συντονισμός σε ευρύτερο επίπεδο με συλλογικούς επιχειρηματικούς φορείς και συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση.
- Υπάρχει σημαντικό έλλειμμα ενημέρωσης σε θέματα περιβαλλοντικής νομοθεσίας και τεχνολογικών προστασίας του περιβάλλοντος, ενώ η εποχιακή

λειτουργία πολλών ξενοδοχειακών μονάδων δεν ευνοεί την πιστοποίηση τυπικών συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Συστήματα Απονομής Οικολογικού Σήματος

Παράλληλα με την εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης, κατάλληλα οικολογικά σήματα ή σφραγίδες περιβαλλοντικής ποιότητας έχουν αναπτυχθεί σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο που, όπως έχει ήδη αναφερθεί, έχουν ως στόχο την εφαρμογή βέλτιστων τεχνικών λύσεων κατά την πρόληψη και την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που προέρχονται από τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων. Εκτιμάται ότι στην Ευρώπη λειτουργούν 30 έως 40 τέτοια σχήματα για τον τομέα του τουρισμού, ενδεικτικά αναφέροντας το Nordic Ecolabelling (Σκανδιναβία), το Embel (Καταλονία –Ισπανία), το Environmental Quality Seal “Dehoga” (Γερμανία), το Green Key (Δανία) και το Green Suitcase της Ένωσης Οικολογικού Τουρισμού στην Ευρώπη. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στον Κανονισμό 1980/2000 για το Κοινοτικό Σύστημα Απονομής Οικολογικού Σήματος (European Ecolabel), ο οποίος αποσκοπεί στο σχεδιασμό, παραγωγή και προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών που έχουν μειωμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις καθ’ όλη την διάρκεια του κύκλου ζωής τους καθώς και στην κατάλληλη ενημέρωση των καταναλωτών.

Γενικά μπορεί να αναφερθεί ότι η ανάπτυξη ενός οικολογικού σήματος για τις τουριστικές επιχειρήσεις βασίζεται σε τρία κύρια στάδια:

1. Προσδιορισμός των τεχνικών απαιτήσεων για την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών πιέσεων από τη λειτουργία των ξενοδοχειακών μονάδων και των τουριστικών επιχειρήσεων.
2. Καθορισμός κριτηρίων απονομής του οικολογικού σήματος.
3. Έλεγχος της εφαρμοσιμότητας των κριτηρίων απονομής αυτού.

Η ανάπτυξη ενός τέτοιου συστήματος εξαρτάται και έχει άμεση σχέση με τις ιδιαιτερότητες του τουριστικού προορισμού ή της ευρύτερης περιοχής στην οποία αναφέρεται. Τα χαρακτηριστικά των ξενοδοχειακών μονάδων, το φυσικό, πολιτισμικό και κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον, το είδος των επισκεπτών αποτελούν ορισμένους από τους κρίσιμους παράγοντες που θα εξειδικεύσουν τα κριτήρια απονομής ενός συστήματος οικολογικού σήματος. Σε κάθε περίπτωση και ιδιαίτερα για την ελληνική πραγματικότητα ένα τέτοιο σύστημα θα πρέπει να βασίζεται σε κριτήρια που είναι αποτελεσματικά και εύκολο να εφαρμοστούν, που θα δίνουν έμφαση σε διαχειριστικά μέτρα και τεχνικές λύσεις με χαμηλό κόστος ενώ θα συμβάλουν στην ανάδειξη των τοπικών χαρακτηριστικών και ιδιαιτεροτήτων του κάθε προορισμού. Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για επέκταση του κοινοτικού συστήματος απονομής οικολογικού σήματος στον τομέα των υπηρεσιών και ειδικότερα στον τουριστικό τομέα και τη σημαντική συμβολή του στην προστασία του περιβάλλοντος, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχώρησε – τον Απρίλιο του 2003 –

στην θέσπιση προδιαγραφών για την απονομή οικολογικού σήματος για τα τουριστικά καταλύματα.

Οι προδιαγραφές αυτές έχουν στόχο τον/ τη:

- Περιορισμό της κατανάλωσης ενέργειας και νερού.
- Μείωση στερεών και υγρών αποβλήτων.
- Προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της χρήσης ουσιών που εμπεριέχουν μικρότερους κινδύνους στο περιβάλλον.
- Προώθηση της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των επισκεπτών αλλά και των εργαζόμενων στον τουριστικό τομέα.

Άλλα εργαλεία περιβαλλοντικής διαχείρισης

Τόσο τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης όσο και το κοινοτικό σύστημα απονομής οικολογικού σήματος για τα τουριστικά καταλύματα αποτελούν ολοκληρωμένες και τυπικές παρεμβάσεις για την προστασία του περιβάλλοντος που ενώ μπορούν να αποδώσουν σημαντικά οφέλη, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις εκείνες που εφαρμόζεται ήδη κάποιο σύστημα διαχείρισης (πχ ISO 9000), απαιτούν κατά τον σχεδιασμό και την υλοποίησή τους εξειδικευμένο προσωπικό, χρόνο και τη δέσμευση οικονομικών πόρων. Πολλές τουριστικές επιχειρήσεις, ιδιαίτερα μικρού και πολύ μικρού μεγέθους, δεν θα είναι εύκολο να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις και ίσως συναντήσουν δυσχέρειες κατά την αξιοποίηση τέτοιων εργαλείων. Ακριβώς γι' αυτές τις περιπτώσεις έχουν αναπτυχθεί, από διεθνείς τουριστικούς και περιβαλλοντικούς οργανισμούς, απλοί οδηγοί καλής πρακτικής, τεχνικά εγχειρίδια και άλλες πρωτοβουλίες (π.χ. Green Hotelier, Environmental Management for Hotels, Environmental Action Pack for Hotels, Going Green Makes Cents, EcoNett, Green Globe) που στοχεύουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των επιχειρηματιών του κλάδου για θέματα περιβάλλοντος, ενώ προτείνουν ορισμένες χαμηλού κόστους προσαρμογές και σχετικά απλά τεχνικά μέσα για όλες τις εταιρίες που εμπλέκονται με τον τουρισμό και την αναψυχή. Το «Πακέτο Περιβαλλοντικής Δράσης για Ξενοδοχεία» (Environmental Action Pack for Hotels), που έχει αναπτυχθεί από τη Διεθνή Ένωση Ξενοδοχειακών Μονάδων (International Hotel Association) και το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών αποτελεί ένα τέτοιο απλό εργαλείο. Αρχικά, προτείνει μία κατανοητή περιβαλλοντική πολιτική ενώ στην συνέχεια παρουσιάζει απλούς και σαφείς τρόπους για τη μέτρηση της περιβαλλοντικής επίδοσης μία τουριστικής μονάδας σε βασικούς τομείς, όπως είναι η ενέργεια, τα στερεά απόβλητα, η χρήση νερού και η συνεργασία με προμηθευτές, δίνοντας παράλληλα πρακτικές, εφαρμόσιμες και χαμηλού κόστους συμβουλές για τη βελτίωση των «αδυναμιών» που θα εντοπισθούν.

1.11 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

ΟΡΙΣΜΟΣ

Με την έννοια ‘Εναλλακτικές μορφές’ εννοούμε ακριβώς τις μορφές εκείνες που πρέπει και επιβάλλεται να λαμβάνει υπόψη η τουριστική δραστηριότητα, οι οποίες, πρώτα από όλα θα σέβονται, θα διατηρούν, θα προστατεύουν και θα αναδεικνύουν το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον κάθε περιοχής. Η ποσοτική προσέγγιση του τουρισμού αποτελεί οπωσδήποτε μια αναγκαία φάση για την κατανόηση της συνολικής φυσιογνωμίας του και των επιπτώσεων του και είναι γεγονός πως αποτελεί παράγοντα αναδιανομής πόρων σε εθνική και διεθνή κλίμακα. Εννοιολογικά οι εναλλακτικές μορφές θεωρούνται τμήμα ή μέρος μιας ευρύτερης ομάδας τύπων τουρισμού, που ονομάζονται ειδικές ή νέες μορφές τουρισμού και αναπτύχθηκαν οι περισσότερες τα τελευταία 20 χρόνια, ενώ πολλές από αυτές προϋπήρχαν ιστορικά και του μαζικού οργανωμένου τουρισμού, αλλά η ζήτηση τους έχει μεγαλώσει ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια ακριβώς γιατί εκφράζουν νέο τρόπο να κάνει κάποιος διακοπές.

Στα πλαίσια μιας οικολογικής κοινωνίας όμως, που πιστεύουμε πως αναπόφευκτα αποτελεί τη μοναδική διέξοδο της τωρινής περιβαλλοντικής, πολιτιστικής, κοινωνικής κρίσης, απαραίτητη προϋπόθεση και βάση είναι, όχι μόνο η απόρριψη του κυρίαρχου αναπτυξιακού μοντέλου αλλά και ο επαναπροσδιορισμός της ανάπτυξης. Θεμελιακά στοιχεία ενός νέου ορισμού, που πρέπει να βιωθεί σαν κοινωνική-οικολογική συνείδηση, είναι η έμφαση στην ποιότητα αντί για την ποσότητα. Όμως στον όρο ποιότητα δεν δίνουμε αναγκαστικά τη διάσταση του ‘καλύτερου’, του ‘εκσυγχρονιστικού’, του ‘μεταμοντέρνου’ και τόσων άλλων εννοιών και όρων που έχουν πολύ συζητηθεί και παρερμηνευθεί σε διάφορες επιστημονικές αναζητήσεις. Με τον όρο ‘ποιότητα’ εννοούμε τις πολιτιστικές δραστηριότητες, την πολιτισμική φυσιογνωμία, τον οικείο τρόπο ζωής κάθε κοινωνικής ομάδας. Ο όρος ‘ποιότητα ζωής’ δεν μπορεί να προσδιοριστεί ποσοτικά, δηλαδή δεν μπορεί να μετρηθεί. Η ευημερία απαιτεί αναμφισβήτητα ένα βαθμό οικονομικής ασφάλειας και επίσης ένα βαθμό ανάπτυξης.

Όμως τι είδους ανάπτυξη και γιατί. Η ευημερία στηρίζεται πολύ περισσότερο σε μια αίσθηση κοινωνικό- πολιτιστικής ασφάλειας που εγγυάται τη ‘ρίζα’ την ‘ταυτότητα’ και τη ‘συνεχία’ των μελών κάθε κοινωνικής ομάδας. Η συνοχή της κοινωνικής ομάδας εξασφαλίζεται μόνο με την απαραίτητη και βασική προϋπόθεση της συμμετοχής των ατόμων-μελών της. Πρωταρχική γνώμη, στα πλαίσια των εναλλακτικών μορφών τουριστικής ανάπτυξης, για την ανάπτυξη κάθε περιοχής πρέπει να έχουν οι κάτοικοι της περιοχής αυτής. Και πέρα από την πρωταρχική γνώμη πρέπει να έχουν και την τελική απόφαση καθώς και τη διαχείριση της τουριστικής δραστηριότητας.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δεν είναι απλή επινόηση κάποιων συγγραφέων ούτε απλή προσπάθεια για τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος. Κυρίως και προπάντων αποτελούν απάντηση στην κρίση του υπαρκτού τουρισμού.

Το θέμα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού συνδέεται άμεσα με το ζήτημα των επιπτώσεων – κοινωνικών, πολιτιστικών, οικονομικών, περιβαλλοντικών – της τουριστικής ανάπτυξης στις χώρες υποδοχής, επιπτώσεων που θεωρήθηκαν αρνητικές τόσο για τους ντόπιους, όσο και για τους τουρίστες που συνδέθηκαν με τη καθιέρωση στη μεταπολεμική περίοδο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών, σαν κυρίαρχο τύπο και πρότυπο τουρισμού, ουσιαστικά, η έννοια « εναλλακτικός » έκφρασε μια αντίθεση σ' αυτόν ακριβώς τον τουρισμό και στα χαρακτηριστικά του.

Τα στοιχεία που πιστοποιούν αυτή την κρίση γίνονται αντιληπτά από την ευρύτερη κοινωνία, έστω και με ατελείς ή αποσπασματικές μορφές. Σε αντίθεση με τον περιηγητισμό προηγούμενων εποχών, ο κατεστημένος τουρισμός αποστασιοποιείται από τις τοπικές κοινωνίες, εγκλωβίζεται σε θύλακες «ολοκληρωμένης ανάπτυξης», απομακρύνεται από γνωστικές διαδικασίες και περιορίζεται σε επιπόλαιες προσλήψεις θεάματος και πληροφοριών. Η τουριστική βιομηχανία επιχειρεί να μεγιστοποιήσει τις προσλήψεις θεάματος μέσα στη μονάδα του χρόνου, όμως έτσι οδηγεί στην υπέρβαση της «φέρουσας ικανότητας του τουρίστα» και στην αποδυνάμωση των συγκινησιακών και βιοματικών του δεσμών με το χώρο. Η διεκδίκηση της ασφάλειας και της αδιατάρακτης χρήσης του τουριστικού χρόνου, η φοβική στάση έναντι του τυχαίου και του απρόοπτου, «ανεπαισθήτως» περιορίζει τον τουρίστα σε ειδικά οργανωμένα δίκτυα, μακριά από την αυθεντική πραγματικότητα... Αυτή η κατάσταση με τη σειρά της τροφοδοτεί το ρεύμα του «εικονικού τουρισμού», που δημιουργεί βολικά ψευδο-περιβάλλοντα κοντά στις μητροπόλεις του Α' κόσμου. Η «κατανάλωση» των τουριστοειδών συνθετικών σκηνικών οδηγεί στην πλήρη μετάλλαξη του τουρισμού και στην αναίρεση των ελπίδων για μια διεθνή περιφερειακή ανάπτυξη μέσω της ταξιδιωτικής πρακτικής...

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού εισάγουν τη μορφωτική εμπειρία στη θέση της επιδερμικής επαφής με το «ξένο» στοιχείο, λαμβάνουν υπόψη τη «φέρουσα ικανότητα» του επισκέπτη εξατομικεύοντας τις ταξιδιωτικές προτάσεις, αρνούνται τη δημιουργία μηχανισμών περιφρούρησης του τουρίστα μέσω της διαμόρφωσης γυάλινων πύργων. Ο περιβαλλοντικός, αγροτικός, αθλητικός, θρησκευτικός, πολιτιστικός ή τουρισμός με μορφές εθελοντισμού, επιχειρούν την επαναπροσέγγιση και ζεύξη της τουριστικής εμπειρίας με άλλες, παραγωγικές ή πολιτιστικές δραστηριότητες. Ο εναλλακτικός τουρισμός δεν μετατρέπει τον χρόνο αναψυχής σε χρόνο σεμιναρίων, όμως αρνείται την

κατάσταση της «υπνοβασίας» στην οποία καταδικάζεται ο συμβατικός τουρίστας (Εντγκάρ Μορέν). Δεν υποτάσσεται σε στενά πελατειακές λογικές αλλά προτάσσει την ιδιαιτερότητα του τοπικού χώρου και μέσω αυτής της ιδιαιτερότητας διαφοροποιεί το τουριστικό προϊόν και το κάνει μοναδικό και ελκυστικό. Ο εναλλακτικός τουρισμός θέλει να κάνει τον καθένα να «αισθάνεται σαν στο σπίτι του», «οικειώνοντάς» τον με τις τοπικές αρετές, τα τοπία, τις τροφές, τα τραγούδια, το χορό, τη ζωγραφική, την οδοιπορία κ.τ.λ.

Η συζήτηση που έχει ξεκινήσει ανάμεσα στους μελετητές για το θέμα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, εμπεριέχει και πολλές διαφωνίες ανάμεσα τους, για το εύρος και τις δυνατότητες εφαρμογής.

Στόχος μας είναι να καταγράψουμε καταρχάς τις αιτίες που οδήγησαν στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, τις προϋποθέσεις εφαρμογής τους και τις μορφές απασχόλησης σε αυτές. Οι λόγοι που αναπτύχθηκαν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού ήταν οι εξής:

- ❖ Ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός οδηγεί σε έναν παθητικό τύπο διακοπών, όπου ο τουρίστας είναι παρατηρητής και όχι συμμετοχός. Παράλληλα ο ίδιος τύπος τουρισμού θεωρείται υπόλογος για το σύνολο των αρνητικών κοινωνικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων στη χώρα – υποδοχής.
- ❖ Αναζητούνται νέα μοντέλα που να επιτρέπουν μια ισόρροπη ανάπτυξη αλλά και να δίνουν στον τουρίστα τη δυνατότητα περισσότερο ενεργητικών διακοπών. Αυτό συνδέεται και με την αλλαγή στα κίνητρα των τουριστών, που ενώ στην αρχή ενδιαφερόντουσαν μόνο για την τιμή, τώρα ζητούν διακοπές που θα τους γνωρίσουν αληθινά τον τύπο υποδοχής αλλά και θα ανταποκριθούν στα ειδικά ενδιαφέροντα και χόμπι τους.
- ❖ Το περιβάλλον και ο τοπικός πολιτισμός αναδεικνύονται στους κυριότερους τουριστικούς πόρους και αυτό τονίζεται και σε πολλές μελέτες και επίσημα κείμενα υπερεθνικών οργανισμών.
- ❖ Οι τουρίστες προερχόμενοι κυρίως από τις αναπτυγμένες χώρες, απαιτούν καθαρό περιβάλλον και ήπιους ρυθμούς καθημερινής ζωής, επιδεικνύοντας μέσα από για διακοπές την αναζωογόνηση και την ηρεμία. Η συνειδητοποίηση των περιβαλλοντικών προβλημάτων αφορά άλλωστε όλο και περισσότερο μέρος του πληθυσμού στις χώρες – αποστολής τουριστών.
- ❖ Η ανάπτυξη του οικολογικού κινήματος τέλος, συμβάλλει επίσης στην καθιέρωση ορισμένων εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Οι κυριότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι :

1. οικοτουρισμός
2. τουρισμός στην ύπαιθρο
3. συμπλέγματα αγροτουρισμού σε οικισμούς αγροτικούς
4. αθλητικός
5. θαλάσσιος

6. εκπαιδευτικός – πολιτιστικός
7. γυμνιστικός
8. φυσιολατρικός
9. περιηγητικός – περιπατητικός

Υπάρχουν κάποιοι άξονες που χαρακτηρίζουν όλες τις παραπάνω μορφές: η φυσική ζωή στην ύπαιθρο, τα οικολογικά ενδιαφέροντα, η προσπάθεια για γνωριμία με τον τοπικό πολιτισμό και την ιστορία, τα ειδικά χόμπι που οδηγούν σε ενεργητικές διακοπές.

Οι προϋπόθεσης για να αναπτυχθούν αυτές οι εναλλακτικές μορφές, είναι οι ακόλουθες:

- ❖ γνώση της διεθνούς τεχνογνωσίας αλλά και της εμπειρίας από προγράμματα εφαρμογής τέτοιων μορφών.
- ❖ Υποδομή ιδιαίτερα στα εξής θέματα: μελέτες τοπικών αναπτυξιακών δυνατοτήτων, κόστος επένδυσης που ποικίλη (π.χ. στον αγροτουρισμο και τον αθλητικό αρκετά υψηλό ενώ στο φυσιολατρικό και τον οικοτουρισμο χαμηλό), εξειδικευμένο προσωπικό.
- ❖ Μελέτη της αλλοδαπής και ημεδαπής ζήτησης για τέτοιες μορφές τουρισμού.
- ❖ Ειδική νομοθεσία για όσες μορφές δεν καλύπτονται από την υπάρχουσα.
- ❖ Προβολή και διαφήμιση των τοπικών προγραμμάτων ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.
- ❖ Ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στη βάση της έννοιας του « πλέγματος » που τονίζει τα κοινά χαρακτηριστικά των διαφορετικών μορφών, προτείνοντας τη συνδυασμένη ανάπτυξη τους, ώστε να ανταποκριθούν στη βασική ανάγκη του τουρίστα να έχει πολλές επιλογές όταν κάνει τέτοιου τύπου διακοπές. Έτσι ένα πλέγμα θα μπορούσε π.χ. να περιλαμβάνει τον οικοτουρισμο, το θαλάσσιο και τον εκπαιδευτικό.

1.12 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑ : ΕΝΑ ΒΑΣΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΓΙΑ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Οι στόχοι αιεφόρου τουριστικής ανάπτυξης και τα σχετικά μέτρα πολιτικής υλοποίησης της, συναρτώνται άμεσα με την έννοια και τον λειτουργικό προσδιορισμό της φέρουσας ικανότητας ή χωρητικότητας μιας περιοχής ή ενός τόπου τουριστικού προορισμού. Η άμεση συνάρτηση αιεφορίας και χωρητικότητας γίνεται εμφανής όταν θεωρήσουμε τη χωρητικότητα ως ένα

μέσο που καθορίζει επίπεδα ή όρια ανάπτυξης για την επίτευξη ενός στόχου: διαμόρφωση κατάλληλων ή επιθυμητών συνθηκών, περιβαλλοντικών και κοινωνικό-οικονομικών, για μια διαρκή αειφόρο ανάπτυξη. Αυτές οι επιθυμητές ή κατάλληλες συνθήκες αποτελούν συνήθως προϊόν μιας σύνθετης καθοδηγητικής διαδικασίας. Μιας διαδικασίας που αναλύει, αξιολογεί και προδιαγράφει κανόνες και κατευθύνσεις ως προς τις επιθυμητές συνθήκες ανάπτυξης, με τη συμμετοχή ποικίλων φορέων και παραγόντων.

Υπάρχουν ποικίλλες εννοιολογικές προσεγγίσεις και διάφοροι ορισμοί σε ότι αφορά τη χωρητικότητα γενικά ή την τουριστική χωρητικότητα ειδικότερα. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις, και συχνά αμφισβητήσεις, μιας σύνθετης έννοιας όπως η χωρητικότητα μάλλον οφείλεται στο γεγονός ότι εμπεριέχουν κρίσεις αξιών και υποκειμενικές απόψεις.

Γενικά η χωρητικότητα αναφέρεται στον προσδιορισμό ορισμένων ορίων ως προς μεγέθη τουριστικών ροών σε μια περιοχή, ή ορισμένων 'επιπέδων απόδοσης' του τουρισμού, όπως αναφέρεται σε σχετικές μελέτες, με την υπέρβαση των οποίων το συνολικών κόστος (οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό) της τουριστικής αύξησης δεν αντισταθμίζεται, ή είναι μεγαλύτερο από το όφελος. Τα 'επίπεδα απόδοσης' προσδιορίζονται με μετρήσεις του αριθμού των τουριστών ή διανυκτερεύσεων σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο και συναρτώνται με τον προσδιορισμό μέγιστων επιπέδων παραγωγικής αποδοτικότητας (δηλ. ελαχιστοποίηση του μέσου / μοναδιαίου κόστους των τουριστικών επιχειρήσεων) με ικανοποίηση του περιορισμού του κοινωνικού οφέλους (δηλ. ίσα οριακά κοινωνικά οφέλη και οριακά κοινωνικά κόστη).

Ορισμένοι μελετητές (Williams – Gill, 1994) θεωρούν ότι η χωρητικότητα αποτελεί εργαλείο με το οποίο προσδιορίζεται η ικανότητα μιας περιοχής να δεχτεί και να 'αφομοιώσει', χωρίς αρνητικές επιδράσεις, συγκεκριμένα μεγέθη τουριστών και των συναφών δραστηριοτήτων. Ως εργαλείο διαχείρισης, η οριοθέτηση χωρητικότητας ανταποκρίνεται σε μια ευρύτερη αποδεκτή ανάγκη ρύθμισης (με κατευθυντήριες οδηγίες, περιορισμούς, έλεγχους), και ορθολογικής ένταξης των τουριστικών ροών και δραστηριοτήτων σε δεδομένο χώρο, με κύριο στόχο την αποφυγή αρνητικών επιδράσεων (υποβάθμιση, καταστροφή) και τη διασφάλιση αειφόρου χρήσης των περιορισμένων πόρων μιας περιοχής, και παράλληλα τη διαφύλαξη της βιωσιμότητας της τουριστικής βιομηχανίας.

Οι επιμέρους προσεγγίσεις της χωρητικότητας μπορεί να διακριθούν ανάλογα με το αντικείμενο εστίασης ως προς τρεις αναπτυξιακές διαστάσεις του τουρισμού:

- **Η φυσική διάσταση** αναφέρεται στον προσδιορισμό ορισμένων φυσικών περιορισμών ή ορίων στα επίπεδα της τουριστικής απόδοσης / παραγωγής και κατανάλωσης σε μια δεδομένη χρονική περίοδο· όρια προσδιοριστικά της σχέσης επισκεπτών / τουριστών (μεγέθη και

δραστηριότητες) και τοπικού περιβάλλοντος (περιβαλλοντικοί πόροι τουριστικής κατανάλωσης, ανθρωπογενές και φυσικοί).

- **Η οικονομική διάσταση** αναφέρεται στη συντονισμένη οριοθέτηση τέτοιων μεγεθών στα επίπεδα απόδοσης, παραγωγής και κατανάλωσης (προσφοράς και ζήτησης), που μεγιστοποιούν την ποιότητα της τουριστικής εμπειρίας σε συνδυασμό με την παραγωγική αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα του συνολικού πλέγματος των τουριστικών επιχειρήσεων.
- **Η κοινωνική διάσταση** αφορά την οριοθέτηση εκείνων των επιπέδων τουριστικών ροών σε δεδομένο χώρο και χρόνο που διατηρούν, ή δεν υποβαθμίζουν, τις τοπικές κοινωνικές και πολιτισμικές λειτουργίες: οριοθέτηση που βασίζεται στην αξιολόγηση των επιπτώσεων (κόστη και οφέλη στο σύνολο του κοινωνικού ιστού) εναλλακτικών επιπέδων ανάπτυξης και απόδοσης της τουριστικής βιομηχανίας.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΗΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΧΩΡΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Σε συνάρτηση με τη συνθετικότητα και ελαστικότητα της έννοιας και την ποικιλία των παραγόντων και κριτηρίων (οικονομικών, κοινωνικών, φυσικών / οικολογικών, νομικών και διαχειριστικών) που εμπεριέχονται στον εννοιολογικό προσδιορισμό της χωρητικότητας, διαπιστώνεται ένα ευρύ φάσμα μεθόδων, τεχνικών ή μοντέλων, που χρησιμοποιούνται κυρίως για επιμέρους προσεγγίσεις (ανάλυση επιμέρους διαστάσεων) παρά για μια συνολική ή ενιαία προσέγγιση της χωρητικότητας. Οι διάφορες μέθοδοι, τεχνικές και ειδικά μοντέλα προσδιορισμού και μέτρησης της τουριστικής χωρητικότητας διαμορφώνονται και επιλέγονται ανάλογα με το εξεταζόμενο ή επιδιωκόμενο αντικείμενο και το χωρικό επίπεδο θεώρησης. Όπως αναφέρεται και αλλού (Glasson et.al. 1993), η χωρητικότητα μπορεί να μετρηθεί σε διάφορα επίπεδα, μεταξύ των οποίων αυτό των μεμονωμένων πόρων έλξης (π.χ. ένα μνημείο) και αυτό μιας ολόκληρης περιοχής ή περιφέρειας τουριστικού προορισμού.

Στις περισσότερες περιπτώσεις το προϊόν των μεθόδων ή τεχνικών ανάλυσης / προσδιορισμού χωρητικότητας (αναλυτικές καταστάσεις, εκθέσεις κ.τ.λ.) έχει και περιγραφικό και καθοδηγητικό / κανονιστικό χαρακτήρα.

- Στην πρώτη περίπτωση περιγράφονται οι σχέσεις μεταξύ ποσοτικών (αριθμός επισκεπτών) και ποιοτικών (ιδιότητες και ελκυστικότητα προσφερομένων υποδομών και υπηρεσιών) χαρακτηριστικών στοιχείων ενός τόπου προορισμού.
- Στη δεύτερη περίπτωση προδιαγράφονται ή οριοθετούνται οι ενδεικνύμενοι τύποι και τα μεγέθη χρήσης των διάφορων προϊόντων τουριστικής κατανάλωσης, κυρίως μέσω δεικτών ή κατευθυντήριων οδηγιών.

Σε πολλές μελέτες προσδιορισμού χωρητικότητας εφαρμόζονται οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται στην ανάλυση / αξιολόγηση επιπτώσεων και στην ανάλυση ΚΟΣΤΟΥΣ – ΟΦΕΛΟΥΣ (CBA). Οι μέθοδοι επιπτώσεων χρησιμοποιούνται στην αρχική φάση για τον προσδιορισμό των κοινωνικών και φυσικών / περιβαλλοντικών επιδράσεων του τουρισμού (υφισταμένων ή εν δυνάμει), πριν οριοθετηθούν στην επόμενη φάση τα ενδεικνυόμενα επίπεδα ανάπτυξης και οι συναρτώμενες με αυτά χωρητικότητες.

Η προσέγγιση της χωρητικότητας μεθοδολογικά με την ανάλυση ΚΟΣΤΟΥΣ – ΟΦΕΛΟΥΣ (CBA) αφορά κυρίως την οικονομική ή κοινωνικό – οικονομική διάσταση και προϋποθέτει την αποσαφήνιση σε αρχική φάση ορισμένων παραμέτρων όπως :

- Η ακριβής χωρική οριοθέτηση των εξεταζόμενων περιοχών.
- Ο ορισμός της χρονικής περιόδου για την οποία θα αποτιμηθούν τα κόστη – οφέλη, και κυρίως,
- Ο προσδιορισμός ποιους ακριβώς αφορά η εκτίμηση κάθε κόστους ή οφέλους, π.χ. τουρίστες / επισκέπτες, μόνιμους κάτοικους, συγκεκριμένες ομάδες / άτομα , φορείς παροχής υπηρεσιών (ιδιωτικούς , δημόσιους).

1.13 ΕΠΙΜΗΚΥΝΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΚΡΗΤΗΣ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΙΜΗΚΥΝΣΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ

Δεν είναι δυνατόν να μιλάμε για εναλλακτικές μορφές τουρισμού και επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, χωρίς να θίγονται τα καίρια και βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η συνολική μας πρόσφορα προς τους επισκέπτες. Αντικειμενικός μακροπρόθεσμος στόχος, είναι η δημιουργία ενός τουριστικού ρεύματος ποιότητας, τόσο από οικονομική άποψη όσο και από πνευματική, καθ'όλη τη διάρκεια του έτους. Έτσι μόνο θα ελαχιστοποιηθούν

οι αρνητικές επιπτώσεις που προκύπτουν από την τουριστική ανάπτυξη και θα μεγιστοποιηθούν τα οφέλη. Ο παραθεριστικός τουρισμός ήταν, είναι και θα είναι η κύρια μορφή τουρισμού, για την Ελλάδα, για όλη τη Μεσόγειο και για όλο τον κόσμο. Με δεδομένη αυτήν την εκτίμηση, η μελλοντική ανάπτυξη του τουρισμού θα πρέπει να έχει ως κύριες στρατηγικές κατευθύνσεις:

- Την αναβάθμιση και εκσυγχρονισμό του τομέα, και
- Τον εμπλουτισμό της τουριστικής μας προσφοράς, ο οποίος σημαίνει πρωτίστως την ανάπτυξη και προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Τα προσδοκώμενα αποτελέσματα είναι:

- Η ποιοτική βελτίωση και αναβάθμιση του τουρισμού.
- Η ανάκτηση της απολεσθείσας πρωτοτυπίας του τουριστικού προορισμού στην Κρήτη.
- Πολλαπλά οφέλη σε κοινωνικό περιβαλλοντικό και οικονομικό επίπεδο.
- Και τέλος ως συνακόλουθο, η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου, με την ανάλογη αξιοποίηση επενδυμένων κεφαλαίων και εργατικού δυναμικού.

Τουρισμός και περιβάλλον είναι εξ' ορισμού έννοιες συνυφασμένες και όχι συγκρουόμενες. Ο τουρισμός συμβαδίζει απόλυτα με το περιβάλλον, το ένα εμπεριέχεται στο άλλο. Το περιβάλλον, φυσικό, πολιτιστικό, κοινωνικό, είναι ο ομφάλιος λώρος από τον οποίο θρέφεται η τουριστική δραστηριότητα. Το περιβάλλον αντιμετωπίζει όντως προβλήματα λόγω τουριστικής ανάπτυξης, ωστόσο αυτό δεν οφείλεται στην τουριστική δραστηριότητα, αλλά στον άναρχο και απρογραμματίστο τρόπο ανάπτυξης της.

(ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ)

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε ότι η σημασία των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι μεγάλη για το παρόν και το μέλλον ενός τουριστικού προορισμού.

Τα κοινά χαρακτηριστικά των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι :

- Η πολιτισμική διάσταση που δίνεται στον τουρισμό – αναψυχή.
- Η δυνατότητα αρμονικής ένταξης τους στο περιβάλλον, σε αντίθεση με το μαζικό τουρισμό, και
- Η έμφαση τους στον ανθρώπινο παράγοντα, ως επισκέπτη και αμφιτρώνα.

Η εξειδίκευση στον τουρισμό μαζί με την ποιότητα, αποτελούν δυο όρους – κλειδιά στη μελλοντική ανάπτυξη του τουρισμού. Έλληνες και ξένοι εμπειρογνώμονες εκτιμούν ότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι εκείνες που θα ανανεώσουν και θα αναμορφώσουν το τουριστικό πακέτο και θεωρούν ότι η περαιτέρω εξέλιξη της τουριστικής βιομηχανίας περνά αναγκαστικά από την εξειδίκευση. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δεν αποτελούν καινούργιο φαινόμενο, έστω και εάν κάποιои επιμένουν να τις αποκαλούν νέες. Ορισμένες μάλιστα από αυτές, όπως ο επιχειρηματικός ή ο ιαματικός τουρισμός αναπτύχθηκαν παράλληλα με τον παραθεριστικό. Τα τελευταία χρόνια όμως, λόγω διεθνοποίησης της οικονομίας, ανάπτυξης των μεταφορών και της τεχνολογίας, της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου αλλά και της διαφοροποίησης των αναγκών των ατόμων, κερδίζουν όλο και μεγαλύτερο μερίδιο στη διεθνή μετακίνηση και παρουσιάζουν ρυθμούς αύξησης υπερπολλαπλάσιους του κλασσικού τουρισμού της αναψυχής και των διακοπών.

Η σημερινή τουριστική πραγματικότητα έχει τα εξής χαρακτηριστικά:

- ❖ Τα άτομα ταξιδεύουν περισσότερο.
- ❖ Η διάρκεια των κυρίων διακοπών τους βαίνει φθίνουσα προς όφελος των περισσότερων διακοπών μέσα στον ίδιο χρόνο.
- ❖ Οι ανάγκες έχουν μεταβληθεί μαζικά εξαιτίας, αφ' ενός της τουριστικής ωρίμανσης και αφ' ετέρου της αλλαγής του τρόπου ζωής.
- ❖ Και ο ανταγωνισμός μεταξύ των χωρών υποδοχής τουριστών γίνεται ολοένα οξύτερος.

Μέσα στις συνθήκες αυτές, μπορούν να δώσουν την απάντηση σε μερικά από τα προβλήματα της τουριστικής βιομηχανίας. Διότι, οι περισσότερες μορφές, πέραν της δυνητικής αυτόνομης λειτουργίας τους, μπορούν να συνδυαστούν κάλλιστα με το κλασσικό τουριστικό πακέτο συμπληρώνοντας, διευρύνοντας και ανανεώνοντας την εικόνα του, καθιστώντας ένα τουριστικό προορισμό πιο ελκυστικό.

Οι απαραίτητες προϋπόθεσης ανάπτυξης και προώθησης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι :

- Τα έργα υποδομής και τουριστικής ανωδομής.
- Πέραν της υποδομής, επιβάλλεται η σωστή οργάνωση και σχεδιασμός και ειδικό marketing για την επίτευξη της διείσδυσης μας στις αγορές των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Οι βασικές θετικές επιπτώσεις που προκύπτουν από την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι :

- Η αυξημένη ευαισθητοποίηση όλων σε περιβαλλοντικά θέματα.
- Οι περισσότερες είναι συναλλαγματικά αποδοτικές.
- Αναδεικνύουν νέες τουριστικές περιοχές.

- Διαφοροποιούν και αναβαθμίζουν το τουριστικό προϊόν.
- Και συμβάλλουν στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου.

Η ποικιλία των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι πρακτικώς ανεξάντλητη. Ανάγεται στον επιχειρηματία του τουρισμού να χρησιμοποιήσει τη φαντασία, τη γνώση και την πείρα του για τη δημιουργία ειδικών προγραμμάτων διακοπών, κατάλληλων για διαφορετικές κατηγορίες επισκεπτών. Διότι δίπλα σε κάθε αναγνωρισμένη μορφή τουρισμού, αναπτύσσονται οι παραλλαγές και οι υποκατηγορίες της, οι οποίες μπορούν να διανθίσουν το πρόγραμμα διακοπών και να δώσουν το κίνητρο για ξεχωριστές διακοπές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως ήδη αναφέρθηκε, η κύρια αιτία δημιουργίας των δυσμενών επιδράσεων του τουρισμού, ιδιαίτερα, όσον αφορά στο περιβάλλον, είναι η απρογραμματίστη, μη ελεγχόμενη και βεβιασμένη τουριστική ανάπτυξη. Κάτω από αυτές τις συνθήκες παρατηρήθηκαν μεγάλες συγκεντρώσεις

τουριστών σε ορισμένους τουριστικούς προορισμούς, οι διαχειριστές των οποίων, για να ικανοποιήσουν τις αυξημένες τουριστικές ανάγκες, πήραν τα ανάλογα μέτρα, πολλά από τα οποία ήταν βλαπτικά προς το περιβάλλον. Έτσι, εμφανίστηκε η πρώτη μη φιλική προς το περιβάλλον μορφή τουρισμού, ο μαζικός τουρισμός. Αντίθετα προς αυτή τη μορφή τουρισμού, έρχονται να προστεθούν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες δεν βλάπτουν το περιβάλλον και συντελούν στη λεγόμενη αειφορικής τουριστική ανάπτυξη. Μια μορφή εναλλακτικού τουρισμού, είναι και ο οικοτουρισμός. Ο οικοτουρισμός είναι μια εξειδικευμένη αγορά του βιώσιμου τουρισμού. Μπορεί να οριστεί ως το ταξίδι που είναι βασισμένο στη φύση ή στο πολιτισμό και (1) συντηρεί τους φυσικούς πόρους, (2) ωφελεί την τοπική κοινότητα, και (3) εκπαιδεύει τον επισκέπτη. Οι πιο κοινές δραστηριότητες οικοτουρισμού γίνονται στην άγρια φύση και είναι π.χ. επισκέψεις στα καταφύγια άγριας φύσης και στους μοναδικούς φυσικούς γεωλογικούς σχηματισμούς, πεζοπορία, οδοιπορία, και γενικά περπάτημα στη φύση. Το αυξανόμενο ενδιαφέρον για αυτές τις δραστηριότητες έχει οδηγήσει σε μια αύξηση στα ταξίδια που είναι στραμμένα στον οικοτουρισμό κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών.

Το περιβαλλοντικό πρόγραμμα των Η.Ε, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, το πρόγραμμα βιώσιμης ανάπτυξης των Η.Ε, η Επιτροπή των Η.Ε στη βιώσιμη ανάπτυξη, και η Συνθήκη σχετικά με τη βιολογική ποικιλομορφία είναι όλα τα παραδείγματα των προγραμμάτων που εστιάζουν στον οικοτουρισμό ή το βιώσιμο τουρισμό ως μέσο ανακούφισης από τη φτώχεια και τη συντήρηση της βιοποικιλότητας.

Ανάλογα με τους ακριβείς ορισμούς που χρησιμοποιούνται στην έρευνα, ο οικοτουρισμός μπορεί να αποτελέσει 4-7% των παραλαβών παγκόσμιου συνολικών διεθνών τουρισμού \$464 δισεκατομμυρίων (2001 στατιστικές του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού). Η πολιτική, ο καιρός, οι δημοφιλείς τάσεις, και άλλοι παράγοντες προσκρούουν στον τουρισμό και κατά συνέπεια τα εθνικά εισοδήματα από τον τουρισμό μπορούν να είναι απρόβλεπτα.

Εντούτοις, ο τουρισμός μπορεί να παίξει έναν σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη μιας περιοχής, ειδικά εκείνοι με τις φυσικές και πολιτιστικές προστατευόμενες ζώνες.

Σαν ένδειξη της οικονομικής αξίας της άγριας φύσης, η υπηρεσία άγριας φύσης ανέφερε ότι το 1995, οι άνθρωποι επισκέφτηκαν π.χ. τα αμερικανικά καταφύγια περισσότερες από 27,7 εκατομμύρια φορές για την αναψυχή και την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Τα έξοδά τους παρήγαγαν \$401.1 εκατομμύρια από τις πωλήσεις στις περιφερειακές οικονομίες. Καθώς αυτά τα έξοδα διέτρεξαν της οικονομίας, περισσότερα από 10.000 άτομα απασχολήθηκαν και \$162.9 εκατομμύρια παρήχθησαν στο εισόδημα απασχόλησης."

2.2 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Οι Laarman και Durst, στις αρχικές αναφορές που έγιναν για τον οικοτουρισμό, τον όριζαν ως φυσικό τουρισμό, όπου ο ταξιδιώτης προσελκύεται σε έναν προορισμό, χάρη στο ενδιαφέρον του να γνωρίσει ένα ή περισσότερα στοιχεία της φυσικής ιστορίας του προορισμού αυτού. Η επίσκεψη συνδυάζει τη μόρφωση, την αναψυχή και πολλές φορές την περιπέτεια. Επιπλέον, ήταν πιθανότατα οι πρώτοι, που αναφέρθηκαν στην ήπια και την έντονη διάσταση του φυσικού τουρισμού, ανάλογα με τη φυσική καταπόνηση, που προκαλεί η εμπειρία και το επίπεδο του ενδιαφέροντος για τη φυσική ιστορία και το περιβάλλον. Οι Laarman και Durst υποστηρίζουν ότι κάποιοι επιστήμονες θα είναι πιθανότατα περισσότερο αφοσιωμένοι και λιγότερο χαλαροί στην ερευνά του οικοτουρισμού και ότι ορισμένοι τύποι οικοτουριστών θα είναι περισσότερο πρόθυμοι από κάποιους άλλους να υπομείνουν κάποιες δυσκολίες, προκειμένου να βιώσουν την εμπειρία τους. Ο επόμενος ορισμός που έδωσαν οι ίδιοι συγγραφείς προσδιορίζει μια θεωρητική διάφορα μεταξύ οικοτουρισμού και φυσικού τουρισμού. Αναγνωρίζοντας τις δυσκολίες που υπάρχουν στον ορισμό του φυσικού τουρισμού, προσδίδουν μια ευρεία και ταυτόχρονα στενή έννοια στον ορισμό του. Σύμφωνα με αυτούς, τα στενά πλαίσια του ορισμού αναφέρονται στους υπεύθυνους που διοργανώνουν περιηγήσεις φυσικού τουρισμού. Ευρέως, αφορά τη χρήση των φυσικών πόρων, όπως οι παράλιες και τα φυσικά τοπία για τουριστικούς σκοπούς. Στη μελέτη τους ορίζουν το φυσικό τουρισμό ως τουρισμό που προσανατολίζεται κυρίως στους φυσικούς πόρους, όπως τα σχετικά αδιατάρακτα πάρκα και φυσικές περιοχές, υδάτινες εκτάσεις, προστατευόμενοι φυσικοί τόποι, και άλλες περιοχές προστατευόμενης χλωρίδας και πανίδας. Δεδομένης αυτής της οπτικής γωνίας, παρατηρούμε στη βιβλιογραφία μια συμφωνία, όπου ο οικοτουρισμός περιγράφεται ως μέρος ενός ευρύτερου φυσικού τουρισμού. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα φανερό στην ανάλυση του Goodwin, ο οποίος γράφει ότι ο φυσικός τουρισμός περιλαμβάνει όλες τις μορφές του τουρισμού – μαζικό τουρισμό, τουρισμό περιπέτειας, τουρισμό ήπιων επιδράσεων, οικοτουρισμό – που χρησιμοποιεί φυσικούς πόρους σε αγρία ή μη ανεπτυγμένη μορφή, όπου περιλαμβάνονται είδη ζώων, βιότοποι, φυσικά τοπία, θάλασσες και λίμνες. Ο φυσικός τουρισμός είναι ένα ταξίδι με στόχο την απόλαυση των μη – ανεπτυγμένων φυσικών περιοχών ή της φύσης. Ενώ αντίθετα ο οικοτουρισμός είναι φυσικός τουρισμός λίγων επιπτώσεων που συμβάλλει στη διατήρηση των βιότοπων και των ειδών της χλωρίδας και της πανίδας είτε άμεσα μέσα από τη συμβολή στη διατήρηση του περιβάλλοντος είτε έμμεσα μέσα από την εξασφάλιση εσόδων στη τοπική κοινότητα αρκετών για τους κάτοικους της, προστατεύοντας, έτσι τη φυσική τους κληρονομιά ως πηγή εσόδων. Επίσης μια άλλη άποψη για τον ορισμό του φυσικού τουρισμού και του οικοτουρισμού, είναι αυτοί της Ziffer. Η Ziffer υποστηρίζει ότι ο φυσικός τουρισμός, που μπορεί να μην είναι απόλυτα οικολογικός, επικεντρώνεται περισσότερο στην υποκίνηση και στη συμπεριφορά του ταξιδιώτη. Αντίθετα, ο οικοτουρισμός γίνεται δυσκολότερα αντιληπτός εξαιτίας της πολύπλευρης φύσης του. Έτσι, οικοτουρισμός ορίζεται ως μια μορφή τουρισμού που εμπνέεται κατά κύριο λόγο από τη φυσική ιστορία μιας περιοχής, συμπεριλαμβανομένης και της τοπικής κουλτούρας. Ο οικοτουριστής επισκέπτεται μη ανεπτυγμένες περιοχές

με ένα πνεύμα εκτίμησης, συμμετοχής και ευαισθησίας. Ο οικοτουριστας δε χρησιμοποιεί με καταναλωτικό τρόπο τους φυσικούς πόρους και την αγρία φύση, ενώ συμβάλλει ακόμα στη ζωή της περιοχής που επισκέπτεται μέσα από την προσωπική του εργασία ή την οικονομική του βοήθεια για τη διατήρηση της περιοχής και την οικονομική ευημερία των κατοίκων της. Παρόμοιος με τον ορισμό της Ziffer, είναι αυτός των Wallace και Pierce. Για τους συγγραφείς αυτούς, ο οικοτουρισμός είναι ταξίδι προς σχετικά αδιατάρακτες φυσικές περιοχές με στόχο την ερευνά, την απόλαυση ή την εθελοντική βοήθεια. Είναι ένα ταξίδι, που ασχολείται με τη χλωρίδα, την πανίδα, τη γεωλογία, και τα οικοσυστήματα μιας περιοχής καθώς και με τους ανθρώπους, που ζουν σε αυτήν, τις ανάγκες τους, την κουλτούρα τους και τη σχέση τους με τη γη. Αντιμετωπίζει τις φυσικές περιοχές ως « σπίτι για όλους » αλλά και ειδικότερα ως σπίτι για τους ντόπιους κάτοικους. Οι Wallace και Pierce υποστηρίζουν ότι αυτός ο τουρισμός μπορεί να θεωρηθεί ως αυθεντικός οικοτουρισμός, εφόσον καλύπτει τις εξής αρχές:

Αφορά έναν τύπο χρήσης, που ελαχιστοποιεί τις αρνητικές συνέπειες για το περιβάλλον και τους ντόπιους κάτοικους.

Αυξάνει την ενημέρωση και την κατανόηση για τα φυσικά και πολιτιστικά συστήματα μιας περιοχής καθώς και την επακόλουθη ενασχόληση των επισκεπτών σε θέματα που επηρεάζουν τα συστήματα αυτά.

Συμβάλει στην προστασία και τη διαχείριση των νομικά προστατευομένων και άλλων φυσικών περιοχών.

Μεγιστοποιεί την αρχική και μακροπρόθεσμη συμμετοχή των ντόπιων κατοίκων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, η οποία καθορίζει και τον τύπο και όγκο του τουριστικού ρεύματος που θα υποδεχθεί.

Κατευθύνει τα οικονομικά και αλλά οφέλη προς τους ντόπιους κάτοικους, οι οποίοι συμπληρώνουν αντί να αντικαθιστούν ή να εξαλείφουν παραδοσιακές δραστηριότητες (γεωργία, αλιεία κ.λ.π.)

Προσφέρει ειδικές ευκαιρίες στους ντόπιους κάτοικους και στους ανθρώπους που ασχολούνται με το φυσικό τουρισμό να επισκέπτονται φυσικές περιοχές και να μαθαίνουν περισσότερο για τα θαύματα της φύσης που επιθυμούν να δουν οι επισκέπτες.

Αντίθετα, η Ecotourism Society μας προσφέρει έναν πολύ γενικότερο ορισμό, έναν ορισμό που υποστηρίζει μια μέση ή παθητική θέση, και ο οποίος εκφράζεται πιο εύκολα. Ο οργανισμός αυτός ορίζει τον οικοτουρισμό ως υπεύθυνο ταξίδι σε φυσικές περιοχές που προστατεύει το περιβάλλον και βελτιώνει την ευημερία των ντόπιων κατοίκων. Η Australian National Ecotourism Strategy, χρησιμοποιεί επίσης έναν ορισμό, ο οποίος είναι εξίσου γενικός. Ορίζει τον οικοτουρισμό ως τουρισμό, που βασίζεται στη φύση, περιλαμβάνει τη μόρφωση για το φυσικό περιβάλλον, και ο οποίος καλλιεργείται κατ' αυτόν τον τρόπο ώστε να είναι οικολογικά βιώσιμος.

Η δήλωση σχετικά με τον οικοτουρισμό του Συνεδρίου στο Κεμπέκ του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO).

Ο οικοτουρισμός "αγκαλιάζει" τις αρχές του βιώσιμου τουρισμού... και τις ακόλουθες αρχές, που τον διακρίνουν από την ευρύτερη έννοια του βιώσιμου τουρισμού:

1. να συμβάλει ενεργά στη διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, να περιλαμβάνει τις τοπικές και γηγενείς κοινότητες στον προγραμματισμό του, την ανάπτυξη και λειτουργία που συμβάλλουν στην ευημερία τους, να ερμηνεύει τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά του προορισμού στον επισκέπτη,
2. να παραχωρεί καλύτερες υπηρεσίες στους ανεξάρτητους ταξιδιώτες, καθώς επίσης και στους οργανωμένους, για τις μικρές ομάδες μεγέθους».

Όμως με το πέρασμα του χρόνου, οι ορισμοί του οικοτουρισμού δίνουν έμφαση σε διαφορετικά στοιχεία της φύσης, των σχέσεων με τους ντόπιους κάτοικους, της προστασίας και της συντήρησης του περιβάλλοντος και πολλά άλλα. Το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι μελετητές που επιχειρούν να δώσουν έναν ορισμό στο φαινόμενο αυτό, είναι αν πρέπει να συμπεριλάβουν μια ολόκληρη σειρά αρχών και μεταβλητών σχετικών με την έννοια, ή αν πρέπει να προσπαθήσουν να απομονώσουν συγκεκριμένες μεταβλητές, οι οποίες αντιπροσωπεύουν καλύτερα την όλη έννοια. Το θέμα είναι ότι, είτε γενικά και αόριστα είτε ρητά και με σαφήνεια, οι μεταβλητές αυτές πρέπει να χρησιμοποιηθούν αποτελεσματικότερα για την παρατήρηση, τη μέτρηση και την αξιολόγηση αυτού που είναι και αυτού που δεν είναι οικοτουρισμός.

Σε γενικές γραμμές, ο οικοτουρισμός σαν όρος δηλώνει θετικά και άμεσα μια άλλη, συμβιωτική σχέση ανάμεσα στην ανθρώπινη και στην περιβάλλουσα φύση κατά τη διάρκεια της χωρικής μετακίνησης. Ο οικοτουρισμός σαν όρος πλεονεκτεί, παρά το γεγονός ότι αποπνέει ως ένα βαθμό τη πλεονεξία ενός νέου κινήματος, του κινήματος της πολιτικής οικολογίας, που θέτει πολύ συχνά και κάποτε καταχρηστικά την ετικέτα «οικολογικός» μπροστά από πρακτικές και θεωρητικές κατευθύνσεις. Ο ίδιος ο όρος ακόμα πλεονεκτεί, παρά το γεγονός ότι συγχέεται με τον ομώνυμο του «οικολογικό τουρισμό», που περιορίζεται στην εποπτεία του φυσικού περιβάλλοντος χωρίς γενικότερες, πολιτιστικές, κοινωνιοψυχολογικές και πολιτιστικές προεκτάσεις. Από την άλλη, το ψυχικό εκκρεμές του συμβατικού τουρίστα κινείται ανάμεσα στο άγχος που δημιουργεί η πλεονεξία του θεάματος και των καταναλωτικών πρόσφορων, και στην ανία που προέρχεται από την ελαφρότητα και αδιαφορία του για τον κόσμο. Φυσικά, δεν θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι μια οικοτουριστική εμπειρία στον υπάρχοντα κόσμο θα σήμαινε την απόλυτη άρνηση κάθε υπολογισμού για την επιδιωκόμενη ωφελεία με το μικρότερο δυνατό, χρηματικό και χρονικό κόστος. Μέσα σε ένα κόσμο πολλών, οικονομικών, τεχνολογικών και πληροφορικών ταχυτήτων, ο συμβατικός τουρισμός δεν εισάγει μια νέα, μικρότερη ταχύτητα, αλλά συχνά πλειοδοτεί και διεκδικεί κορυφαίες επιταχύνσεις. Αντίθετα, ο οικοτουρισμός είναι εμπειρία συμφιλώσεως με τους προσωπικούς ρυθμούς, αποδοχής της προσωπικής «χωρητικότητας» του

προσωπικού χρόνου, άντλησης των επιθυμητών αλλά ταυτόχρονα και εφικτών καταστάσεων.

Ο « άλλος » τουρισμός είναι εδώ. Μειοψηφικός αλλά και υπαρκτός, πολιορκημένος αλλά και ελεύθερος, διωκόμενος αλλά και μαχόμενος με δράση παράλληλη προς εκείνες τις δυνάμεις που αγωνίζονται για μια νέου τύπου ανάπτυξη, για τη λειτουργία του τουρισμού ως μέσου συμφιλίωσης των λαών, για τη μεγιστοποίηση των ωφελειών των τοπικών κοινωνιών, για την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών αλλοιώσεων.

2.3 Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Μέχρι πρόσφατα, υπήρχε κάποια σύγχυση σχετικά με την ετυμολογία ή την προέλευση του όρου « οικοτουρισμός». Για παράδειγμα, οι Orams και Hvenegraard γράφουν ότι ο όρος πρωτοεμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1980, ενώ άλλοι αναφέρουν ότι εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970, μέσα από την εργασία του Miller για την οίκο-ανάπτυξη. Προσφάτως όμως, ανακαλύφθηκε ότι ο όρος είχε καταγράψει για πρώτη φορά από τον Hetzer, ο οποίος τον χρησιμοποίησε για να εξηγήσει την περίπλοκη σχέση ανάμεσα στους τουρίστες και στο περιβάλλον και την κουλτούρα με τα οποία έρχονται σε επαφή. Ο Hetzer προσδιόρισε τέσσερις θεμελιώδεις αρχές, που πρέπει να ισχύουν, προκειμένου να έχουμε μια πιο υπεύθυνη μορφή τουρισμού. Οι αρχές αυτές περιλάμβαναν: 1) ελάχιστη περιβαλλοντική όχληση. 2) ελάχιστη επίδραση στις κοινότητες υποδοχής και μέγιστος σεβασμός σε αυτές. 3) μέγιστα οικονομικά οφέλη για τη χώρα υποδοχής. 4) μέγιστη ικανοποίηση αναψυχής για τους συμμετέχοντες τουρίστες. Σύμφωνα με τον Hetzer, η εξέλιξη του όρου του οικοτουρισμού ήταν αποτέλεσμα της δυσαρέσκειας, που υπήρχε απέναντι στην αρνητική προσέγγιση, που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις και η κοινωνία για την ανάπτυξη, ειδικά από μια οικολογική άποψη.

Η εμφάνιση της ιδέας του οικοτουρισμού, ήδη από τη δεκαετία του 1970, είναι άμεσα συνυφασμένη με το περιβαλλοντικό κίνημα και τις προσπάθειες προστασίας της φύσης των χωρών του αναπτυσσομένου κόσμου. Ο οικοτουρισμός γεννήθηκε με την ελπίδα ότι θα μπορούσε να συμβάλλει στην προστασία των πολυτίμων οικοσυστημάτων των χωρών αυτών, προσφέροντας μια εναλλακτική πηγή εισοδημάτων σε αντιστάθμισμα των οικονομικών δραστηριοτήτων που έπρεπε να απαγορευτούν ως ασύμβατες με τη προστασία των φυσικών πόρων. Πράγματι, σχετική ερευνά που έγινε στην Κέννα στη δεκαετία του 1970 έδειξε ότι οι πρόσοδοι από το διεθνή τουρισμό που ερχόταν για τη παρατήρηση της αγρίας ζωής ξεπερνούσαν τις αντίστοιχες που εξοικονομούσαν από το κυνήγι. Η φύση με αυτό τον τρόπο, αποκτούσε οικονομική αξία αυτή καθαυτή και άρα, η τοπική κοινωνία είχε κάθε συμφέρον να την προστατεύσει. Οι αντιδράσεις των ομάδων που θίγονταν από το

καθεστώς των προστατευομένων περιοχών θα μπορούσαν να εξαλειφθούν, όταν τα οφέλη του οικοτουρισμού θα γίνονταν αντιληπτά. Στη συνέχεια, στη δεκαετία του 1980, όταν η βιοποικιλότητα των τροπικών δασών έγινε αντικείμενο πλήθους επιστημονικών μελετών και ελκυστικό θέμα για ντοκιμαντέρ, ιδρύθηκαν και λειτούργησαν στις χώρες της Κεντρικής και Νότιας Αμερικής πολλές μικρές επιχειρήσεις που αναλάμβαναν να οδηγήσουν τους επιστήμονες και τους σκηνοθέτες στις πιο απόμακρες περιοχές του δασούς. Καθώς αυτές οι μικρές επιχειρήσεις ανθούσαν οικονομικά, δημιουργήθηκαν και άλλες, περισσότερο οργανωμένες, επιχειρήσεις που εξυπηρετούσαν το εξειδικευμένο τουριστικό κοινό που ανακάλυπτε παράδεισους για παρατήρηση αγρίας ζωής. Γρήγορα συνειδητοποίησαν ότι μπορούσαν να λειτουργήσουν καλύτερα τις επιχειρήσεις τους, αξιοποιώντας το τοπικό ανθρώπινο δυναμικό, ύστερα από κατάλληλη εκπαίδευση που προσέφεραν οι ίδιοι. Με αυτόν τον τρόπο, δημιουργούσαν, συγχρόνως, θέσεις εργασίας για τους ντόπιους.

Με τη προοδευτική ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης για το περιβαλλοντικό ζήτημα, ιδίως για τα απειλούμενα είδη και οικοσυστήματα, ο οικοτουρισμός διαδόθηκε σε ευρύτερα στρώματά τουριστικού κοινού. Το ενδιαφέρον για άμεση θέαση ειδών υπό εξαφάνιση αποτέλεσε κίνητρο για ταξίδι. Η σχετική τουριστική βιομηχανία αναπτύχθηκε και πολλοί νέοι προορισμοί ανοίχτηκαν στην αγορά. Καθώς αυξανόταν η ζήτηση και κυριαρχούσαν οι νόμοι της αγοράς, ο οικοτουρισμός δεν εφαρμόζοταν παντού με τρόπο που να ενισχύει την προστασία της φύσης και τις τοπικές κοινωνίες, όπως ήταν η αρχική προσδοκία. Προορισμοί που έγιναν γνωστοί ως προορισμοί οικοτουρισμού, απέκτησαν χαρακτηριστικά μαζικού τουρισμού, ως προς τους αριθμούς επισκεπτών, τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και τη διαφυγή των προσόδων προς κοινούς επιχειρηματίες.

Η διάδοση του οικοτουρισμού και η χρήση του όρου για « προϊόντα » που δεν ανταποκρίνονταν στις αρχικές προσδοκίες του περιβαλλοντικού κινήματος, προκάλεσαν έντονο σκεπτικισμό σε διάφορους φορείς, όπως ανθρωπιστικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις. Χαρακτηριστικές ήταν οι αντιδράσεις που εκφράστηκαν, εκ μέρους οργανώσεων προστασίας των δικαιωμάτων στον αναπτυσσόμενο κόσμο, στη παγκόσμια συνδιάσκεψη για το διεθνές έτος οικοτουρισμού, που πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2002 στο Κεμπέκ. Το ζητούμενο της έντονης συζήτησης που διεξάγεται διεθνώς είναι κατά πόσο ο οικοτουρισμός αποβαίνει πράγματι προς όφελος του περιβάλλοντος και των τοπικών κοινωνιών. Το συμπέρασμα φαίνεται να προκύπτει αβίαστα από τα διεθνή δεδομένα. Ο οικοτουρισμός, για να λειτουργήσει προς όφελος του φυσικού και κοινωνικό – οικονομικού περιβάλλοντος, πρέπει να υπόκειται σε ορισμένες αρχές που υποστηρίζονται από ένα στέρεο σύστημα διαχείρισης, αλλιώς είναι απλός τουρισμός στη φύση ή κάποια άλλη μορφή τουρισμού.

Τα βασικά εργαλεία που έχει στη διάθεση του ένας φορέας, προκειμένου να σχεδιάσει και να διαχειριστεί σωστά τον οικοτουρισμό σε μια προστατευόμενη περιοχή, είναι:

- Το Προεδρικό Διάταγμα, η Κοινή Υπουργική Απόφαση, το Σχέδιο Διαχείρισης και το σύστημα ζώνωση που προβλέπουν τους όρους ανάπτυξης.
- Ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός χωροθέτηση των οικοτουριστικών υποδομών και της διακίνησης των επισκεπτών.
- Το σύστημα παρακολούθησης επιπτώσεων από τον τουρισμό.
- Το σύστημα διαχείρισης επισκεπτών.
- Τα συστήματα εθελοντικών δεσμεύσεων εκ μέρους της τουριστικής βιομηχανίας.
- Τα συστήματα πιστοποίησης.
- Τεχνικές marketing.
- Τεχνικές ερμηνείας και ανάδειξης περιβάλλοντος για την ευαισθητοποίηση του κοινού.
- Κατάρτιση για εξασφάλιση συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας.

2.4 Οικοτουρισμός: Το κλειδί για βιώσιμη ανάπτυξη σύμφωνα με τον παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού

Η 14η Γενική Συνέλευση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού δεν είχε κανένα δισταγμό να αποφασίσει για το θέμα, για την Παγκόσμια Ημέρα Τουρισμού αυτού του χρόνου όπως επισημαίνει στο χαιρετισμό του ο γενικός γραμματέας του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (WTO) Francesco Frangialli:

Οικοτουρισμός το κλειδί για την βιώσιμη ανάπτυξη.

Μ' αυτή την απόφαση ήθελε να στηρίξει την ανακήρυξη από την Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών του 2002 σαν Διεθνές Έτος Οικοτουρισμού, αυτή καθεαυτή μια άνευ προηγουμένου επιλογή που αντανάκλα την αυξανόμενη αναγνώριση από την Διεθνή κοινότητα της δυνατότητας του τουρισμού, και του οικοτουρισμού ιδιαίτερα, να συμβάλουν στην διαδικασία ανάπτυξης.

Οι πολυάριθμες δραστηριότητες που οργανώνονται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού και άλλους διεθνείς και εθνικούς φορείς, ενώσεις, ακαδημαϊκά ιδρύματα και ΜΚΟ κατά την διάρκεια αυτού του χρόνου επιβεβαιώνουν την σπουδαιότητα αυτού του τομέα. Το επίπεδο της συμμετοχής και ανάμιξης τόσο πολλών διαφορετικών φορέων σ' αυτές τις δραστηριότητες αποτελεί μια περαιτέρω αναγνώριση της ποικιλίας των επιδράσεων που ο οικοτουρισμός μπορεί να έχει σε κοινότητες, περιφέρειες

και οικοσυστήματα, καθώς επίσης το αναπτυσσόμενο ενδιαφέρον των καταναλωτών να κάνουν τουρισμό στη φύση, συμβάλλοντας έτσι στην διαφύλαξη της και στηρίζοντας τις τοπικές κοινότητες που ζουν γύρω από αυτήν.

Το Διεθνές Έτος Οικοτουρισμού αποδεικνύεται ότι είναι μια εξαιρετική ευκαιρία να διευκρινισθεί το νόημα και η σημασία αυτού του αναπτυσσόμενου τμήματος της αγοράς, να διαδοθούν κατευθυντήριες γραμμές και κριτήρια για το βιώσιμο σχεδιασμό, την ανάπτυξη και διαχείριση του, για να επιδειχθούν καλές πρακτικές και να εντοπισθούν περιοχές κινδύνου και να τονισθεί η ανάγκη για συνεργασία μεταξύ των φορέων του Τουρισμού ώστε να εξασφαλισθεί ότι τα οφέλη θα κατανεμηθούν δίκαια. Πολλά πολύτιμα συμπεράσματα και συστάσεις διατυπώθηκαν στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για τον Οικοτουρισμό, στο Κεμπέκ του Καναδά, από 19-22 Μάιου 2002, που προσήλκυσε περισσότερους από 1.100 συμμετέχοντες, και στις δέκα προπαρασκευαστικές Διασκέψεις που οργανώθηκαν από τον ΠΟΤ και που προηγήθηκαν αυτής, με περισσότερους από 2.300 συμμετέχοντες.

Αυτές οι συστάσεις και τα συμπεράσματα προσφέρουν, μαζί με την Διακήρυξη του Κεμπέκ για τον Οικοτουρισμό, ένα μαζικό πλούτο κατευθυντήριων γραμμών πολιτικής, τεχνογνωσία και συμβουλές, χάρη στην ευρεία και συμμετοχική διαδικασία που προηγήθηκε. Αυτά τα συμπεράσματα και οι συστάσεις διαβιβάστηκαν από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού στην Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Βιώσιμη Ανάπτυξη, που συγκαλέστηκε από τα Ηνωμένα Έθνη (Γιοχάνεσμπουργκ Νότια Αφρική, 26 Αυγούστου - 4 Σεπτεμβρίου 2002).

Γι αυτό το λόγο, το Διεθνές Έτος του Οικοτουρισμού δεν έπρεπε να το δούμε σαν ένα αυτοσκοπό, αλλά μάλλον σαν ένα ορόσημο στην οδό προς την βιώσιμη ανάπτυξη. Ο Τουρισμός και, ιδιαιτέρως ο Οικοτουρισμός έχει όλες τις δυνατότητες για να συμβάλλει στην ανακούφιση της φτώχειας στις απόμερες και αγροτικές περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών. Στον ανεπτυγμένο κόσμο, ο οικοτουρισμός μπορεί να γίνει το καλύτερο εργαλείο για περιβαντολλογική εκπαίδευση, για μεγαλύτερη κατανόηση από το κοινό της ανάγκης να προστατεύονται εύθραυστα οικοσυστήματα, το φάρμακο για να σταματήσει η εγκατάλειψη των αγροτικών περιοχών και των παραδοσιακών χωριών. Αλλά τέτοιοι σκοποί μπορούν μόνο να επιτευχθούν δια μέσου συντονισμένου σχεδιασμού και προσπάθειας διαχείρισης και με κατάλληλα εποπτικά όργανα για να αποφευχθούν οι υπερβολές που διαπράττονται σε πιο συμβατικούς τουριστικούς προορισμούς.

Η Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για τον Οικοτουρισμό έκανε έκκληση για την εισαγωγή πρακτικών βιωσιμότητας στον τουριστικό τομέα. Για τον λόγο αυτό, τα μαθήματα που μάθαμε στη διάρκεια αυτού του χρόνου δεν θα έπρεπε να ιδωθούν σαν αποκλειστικώς εφαρμόσιμα στο κομμάτι του οικοτουρισμού. Τα περισσότερα από αυτά ισχύουν και μπορούν να εφαρμοσθούν σ' ολόκληρο τον τομέα του τουρισμού, και είναι μ' αυτό το πνεύμα που θα έπρεπε να τα δουν οι κυβερνήσεις, οι τοπικές αρχές, ο ιδιωτικός τουριστικός τομέας και όλοι αυτοί που έχουν ευθύνη για την επιτυχία του τουρισμού σαν ένα μέσον για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένων των ίδιων των

τουριστών.

Η επείγουσα αποστολή τώρα για κάθε ένα από τους φορείς του Τουρισμού είναι να κάνουν μία σοβαρή προσπάθεια να εφαρμόσουν τα μαθήματα που έμαθαν στον δικό τους τουριστικό προορισμό ή επιχείρηση. Μόνο κατ' αυτό τον τρόπο μπορούμε να εξασφαλίσουμε ότι αυτό το Διεθνές Έτος θα αποτελέσει μία επιτυχία μακράς διαρκείας

Ο οικοτουρισμός δεν είναι πάντα λύση για αειφόρο ανάπτυξη

Ο οικοτουρισμός δεν ταυτίζεται απαραίτητα με το σεβασμό του φυσικού περιβάλλοντος. Όπως συμβαίνει και μη οικοτουριστικές δραστηριότητες, αρκετοί τουρίστες έχοντας πληρώσει ένα ορισμένο αντίτιμο για την δραστηριότητα που επέλεξαν, δεν εμφανίζονται έτοιμοι να αποδεχτούν περιορισμούς και όρια σε αυτήν (τα οποία κατά κανόνα θέτει ο οικοτουρισμός). Για παράδειγμα, ο κάθε πεζοπόρος στο Νεπάλ καταναλώνει κατά μέσο όρο 6 κιλά ξύλου καύσης συμβάλλοντας έτσι (στην αποψίλωση του βουνού και) στην επιτάχυνση της διάβρωσης του εδάφους. Την ίδια στιγμή ο ρυθμός συγκέντρωσης στερεών απορριμμάτων κατά μήκος των μονοπατιών δεν φαίνεται δυνατό να μειωθεί ακόμα και μετά την ενεργοποίηση σχετικής νομοθεσίας.

Η εμπειρία της ανάβασης του ιερού όρους Fuji (στην Ιαπωνία), γεμάτου με πεταμένα δοχεία και πλαστικά μπουκάλια, προκαλεί δικαιολογημένα τη θλίψη. Η ίδια θλιβερή εικόνα είναι γνώριμη σε αρκετά βουνά και εξοχές της Ευρώπης. Αρκετές είναι οι κυβερνήσεις που έχουν επιβάλλει επί τούτου ειδικές εισφορές σε μια προσπάθεια να μειωθούν οι αριθμοί των επισκεπτών σε προστατευόμενες περιοχές. Αυτά τα μέτρα ταξικού χαρακτήρα έχουν σαν αποτέλεσμα το διαχωρισμό των επισκεπτών σε δύο κατηγορίες: σε εκείνους που αντέχουν και σε εκείνους που δεν αντέχουν οικονομικά την καταβολή των επιπλέον εισφορών.

2.5 Τα χαρακτηριστικά του οικοτουρισμού

1. **Ο τουριστικός προορισμός**, που είναι πάντοτε η φύση ή ο οίκος του ανθρώπου (από όπου πήρε και το όνομα του), δηλαδή το φυσικό περιβάλλον με όλα τα οικοσυστήματα του, τους φυσικούς πόρους και την αγρία ζωή που διαθέτει. Και πρέπει να τονιστεί ότι αυτό το περιβάλλον είναι το ανεπεξέργαστο, το αυθεντικό, το αμόλυντο και το ανόθευτο περιβάλλον. Το φυσικό περιβάλλον στην πρωτογενή 'φυσική' μορφή του οποίου οι περιοχές δεν αλλοιώθηκαν από τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Αυτές είναι π.χ. τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, βουνά, ποτάμια, οροπέδια, δάση, σπηλαία, φαράγγια, προστατευόμενες περιοχές, τόποι με

σπάνια χλωρίδα και πανίδα, υδροβιότοποι, δέλτα ποταμών, λιμνοθάλασσες, κ.τ.λ.

2. Το ενδιαφέρον για το περιβάλλον του τουριστικού προορισμού,

Το κυριότερο κίνητρο του οικοτουρισμού είναι η γνωριμία, η γνώση και η απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος των τουριστικών προορισμών. Αν αυτό το περιβάλλον αλλοιωθεί ή υποβαθμιστεί ή καταστραφεί θα πάψει πλέον να ελκύει τους οικοτουρίστες αλλά προ παντός θα χάσει την ταυτότητα του. Και κύριος σκοπός του οικοτουρισμού είναι να διαφυλαχθεί αυτό το περιβάλλον όπως και μικροπεριβάλλοντα που βρίσκονται μέσα σε αυτό (κοινωνικό, πολιτιστικό, οικονομικό). Και η διαφύλαξη του περιβάλλοντος επιτυγχάνεται πρώτο με τη διατηρησιμότητά του και τη συντήρηση του. Διατηρησιμότητα ενός περιβάλλοντος σημαίνει τη διατήρηση του σε τέτοια κατάσταση ώστε να μπορεί να χρησιμοποιείται από τις παρούσες και τις μελλοντικές γενεές με τον ίδιο τρόπο. Να διατηρείται δηλαδή αειφορικό. Συντήρηση ενός περιβάλλοντος σημαίνει να συντηρείται μετά από κάθε χρήση για να είναι έτοιμο να επαναχρησιμοποιηθεί.

3. Το ενδιαφέρον για τον τοπικό πληθυσμό

Ο οικοτουρισμός πρέπει πάντα να έχει τοπικό προσανατολισμό. Να διαχειρίζεται από τον ντόπιο πληθυσμό. Να αναπτύσσεται σε τοπική κλίμακα. Να βασίζεται στην τοπική υποδομή. Τα κέρδη του να περνούν στον ντόπιο πληθυσμό για να αυξήσουν το χαμηλό πράγματι εισόδημα τους και έμμεσα να χρησιμοποιούνται για τη συντήρηση της τοπικής κοινωνίας και του τοπικού περιβάλλοντος. Αν ο οικοτουρισμός περάσει στα χέρια τουριστικών επιχειρηματιών, τότε θα εμπορευματοποιηθεί, θα μεγεθυνθεί, θα γίνει καταναλωτικός και τα κέρδη του θα διαφεύγουν. Ο τοπικός πληθυσμός τότε, αν και βραχυχρόνια μπορεί να αποκτήσει οφέλη, μακροχρόνια θα ζημιωθεί και ο ίδιος ο οικοτουρισμός θα μετατραπεί σε μια άλλη μορφή τουρισμού.

4. Η αειφορία, η ηπιότητα και το μικρό μέγεθος.

Εξ ορισμού ο οικοτουρισμός είναι αειφορικό. Ακολουθεί όλες τις αρχές της αειφορικής ανάπτυξης και το δόγμα του συμπίπτει με το δόγμα του αειφόρου τουρισμού. Και σαν μορφή του εναλλακτικού τουρισμού είναι επίσης ήπιος, μαλακός και αντιμαζικός. Δεν απαιτεί ιδιαίτερες ή προσθετές εγκαταστάσεις, χρησιμοποιεί την υπάρχουσα υποδομή, δεν διαταράσσει την τοπική ισορροπία και την αρμονία του τοπίου και δεν χρησιμοποιεί καταχρηστικά τους φυσικούς πόρους.

5. Η γνωριμία με τη φύση, η απόκτηση γνώσεων για τη φύση και η απαίτηση εμπειριών.

Οι οικοτουρίστες είναι άνθρωποι που αγαπούν τη φύση, γι αυτό και ο οικοτουρισμός ονομάζεται και φυσιολατρικός τουρισμός. Θέλουν να γνωριστούν με τη φύση, αν ο τρόπος ζωής τους και το περιβάλλον στο οποίο βρέθηκαν να ζουν, τους την αποστερεί. Θέλουν να μάθουν τη φύση. Να γνωρίσουν τους νόμους της. Θέλουν να αποκτήσουν εμπειρίες από τη προσωρινή συμβίωση τους με τη φύση. Δυστυχώς ο σημερινός τρόπος ζωής των ανθρώπων μέσα στα αστικά κέντρα, τους έχει απομακρύνει από

τη φύση που είναι το σπίτι όλων των ανθρώπων. Οι νέες κυρίως γενιές έχουν γεννηθεί και ανατραφεί μέσα στο τεχνητό περιβάλλον των μεγαλουπόλεων και έχουν ελάχιστες γνώσεις για το φυσικό περιβάλλον. Ο οικοτουρισμός για αυτές τις γενικές αποτελεί φυγή προς τη φύση, απόδραση από το τεχνικό ανθρωπογενές ασφυκτικό και κουραστικό περιβάλλον και επιστροφή στις ρίζες του.

2.6 Προφίλ του οικοτουρίστα

Ορισμένες από τις πρώτες έρευνες του οικοτουρισμού επιχείρησαν να ταξινομήσουν τους οικοτουρίστες βάσει περιβάλλοντος, εμπειρίας και δυναμικής της ομάδας. Για παράδειγμα, ο Kusler κατηγοριοποίησε τους οικοτουρίστες σε τρεις βασικές ομάδες:

1. Οικοτουρίστες “do - it - yourself”. Παρά τη σχετική τους ανωνυμία, η ομάδα αυτή συμπεριλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό οικοτουριστών. Οι άνθρωποι αυτοί μένουν σε μια ποικιλία τύπων καταλυμάτων και έχουν τη δυνατότητα μετακίνησης, ώστε να μπορούν να επισκέπτονται πολλά μέρη. Η εμπειρία τους, συνεπώς, χαρακτηρίζεται από ένα υψηλό επίπεδο ελαστικότητας.
2. Οικοτουρίστες σε γκρουπ. Η ομάδα αυτή αναμένει έναν υψηλό βαθμό οργάνωσης στην περιήγηση της, και ταξιδεύει σε εξωτικούς προορισμούς.
3. Σχολικές ομάδες ή επιστημονικά γκρουπ. Η ομάδα αυτή ασχολείται συνήθως με την επιστημονική ερευνά εκ μέρους μιας οργανωμένης ομάδας ή μεμονωμένα, παραμένει στην ίδια περιοχή για μεγάλα χρονικά διαστήματα και είναι πρόθυμη να υπομένει τις χειρότερες συνθήκες σε σχέση με τις άλλες δυο ομάδες.

Αντίθετα, ο Lindberg δίνει έμφαση στη σημασία της αφοσίωσης και του χρόνου για τη διάκριση των τύπων των οικοτουριστών, συμπεριλαμβανόμενου αυτού που οι τουρίστες επιθυμούν να βιώσουν μέσα από τον οικοτουρισμό, του μέρους δηλαδή προς το οποίο θέλουν να ταξιδέψουν, και του τρόπου με τον οποίο θέλουν να ταξιδέψουν. Ο Lindberg προσδιόρισε τέσσερις βασικούς τύπους:

1. Απόλυτα φυσικοί τουρίστες. Επιστημονικοί ερευνητές ή μέλη περιηγητικών ομάδων, που έχουν οργανωθεί ειδικά για εκπαιδευτικούς σκοπούς, για την απορρύπανση του περιβάλλοντος, κ.λ.π.
2. αφοσιωμένοι τουρίστες στην φύση. Άνθρωποι που πραγματοποιούν ταξίδια με στόχο να γνωρίσουν προστατευόμενες φυσικές περιοχές και που ακόμα επιθυμούν να κατανοήσουν τη φυσική και πολιτιστική ιστορία του κάθε τόπου.
3. κοινότυποι τουρίστες της φύσης. Άνθρωποι που επισκέπτονται τον Αμαζόνιο, το πάρκο γοριλών στη Ρουάντα και άλλους προορισμούς, κυρίως για να πραγματοποιήσουν ένα ασυνήθιστο ταξίδι.

4. περιστασιακοί τουρίστες της φύσης. Άνθρωποι που βιώνουν τη φύση περιστασιακά, ως μέρος ενός ευρύτερου ταξιδιού.

Παράλληλα με την αύξηση στις ευκαιρίες για οικοτουριστικές εμπειρίες και στις σχετικές τυπολογίες των τουριστών, που πραγματοποιούν αυτά τα ταξίδια, σημειώθηκε και μια αύξηση στη διαθέσιμη βιβλιογραφία για τον οικοτουρισμό, όπου ένα μεγάλο μέρος της αφορούσε την παρουσίαση ενός προφίλ αυτών των τουριστών. Οι πρώτες έρευνες κατευθύνονταν προς το γεγονός ότι ο οικοτουριστας είναι κυρίως άντρας, καλά μορφωμένος, ευκατάστατος, με τάση να παραμένει για αρκετό χρονικό διάστημα στον προορισμό του. Ο Wilson ερευνώντας ένα δείγμα τουριστών, αναφέρει τα εξής: η αναλογία άντρες / γυναίκες είναι 52% προς 48 %, και ο μέσος όρος ηλικίας είναι περίπου 42 ετών. Το 30 % περίπου διαθέτει πτυχία bachelor, ενώ το 10 % έχει διδακτορικό.

2.7 ΟΙ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΚΑΙ ΠΙΘΑΝΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΘΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

(Α) Οι επιχειρηματίες του τουρισμού (ταξιδιωτικά γραφεία, ιδιοκτήτες ξενοδοχείων και καταλυμάτων κ.λ.π.)

Ταξιδιωτικά γραφεία γενικού τουρισμού:

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

+ Η οργανωμένη μορφή ταξιδιού σε γκρουπ διευκολύνει τη διαχείριση επισκεπτών στον βιότοπο, εφόσον τεθεί ως προϋπόθεση της επίσκεψης το κλείσιμο ραντεβού.

ΠΙΘΑΝΕΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- Ανεπαρκής ενημέρωση των επισκεπτών για τις αξίες και την ορθή συμπεριφορά στον βιότοπο.
- Έλλειψη πολιτικής για την ενίσχυση της προστασίας μέσω εθελοντικής οικονομικής προσφοράς.
- Έλλειψη πολιτικής για την ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας (μέσω επιλογής ντόπιων προϊόντων και υπηρεσιών κ.λ.π.)

Ταξιδιωτικά γραφεία τουρισμού περιπέτειας – γραφεία οικοξεναγήσεων σε προστατευόμενες περιοχές :

+ Απευθύνονται σε ένα κοινό που έχει ισχυρό κίνητρο να χαρεί τη φύση και καλύπτουν με ικανοποιητικό τρόπο αυτή την ανάγκη. Είναι, επομένως, ισχυροί εν δυνάμει σύμμαχοι στην προώθηση του ορθού οικοτουρισμού.

ΠΙΘΑΝΕΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- Ανυπαρξία συνεργασίας με αρμόδιους φορείς για τη διαμόρφωση συνθηκών ασφαλούς (για τον βιότοπο) διεξαγωγής των σπορ.
- Ανεπαρκής ενημέρωση των επισκεπτών για τις αξίες και την ορθή συμπεριφορά στον βιότοπο.
- Έλλειψη πολιτικής για την ενίσχυση της προστασίας μέσω εθελοντικής οικονομικής προσφοράς.
- Έλλειψη πολιτικής για την ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας (μέσω επιλογής ντόπιων προϊόντων και υπηρεσιών κ.λ.π).

Ιδιοκτήτες και διαχειριστές υποδομών φιλοξενίας και εστίασης :

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

+ Πολλές φορές επιλέγουν την επανάχρηση παραδοσιακών κτιρίων, λαμβάνουν μέτρα προστασίας του περιβάλλοντος και προβάλλουν τον τοπικό πολιτισμό και τα προϊόντα. Συχνά, επειδή αυτές οι πρακτικές κοστίζουν, αφορούν σε υποδομές που απευθύνονται σε υψηλότερα εισοδήματα.

ΠΙΘΑΝΕΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- Προβλήματα αισθητικής και αρμονικής ένταξης στο τοπίο.
- Ανεπαρκή μέτρα « πρασινίσματος » του καταλύματος (εξοικονόμηση νερού και ενέργειας, ανακύκλωση κ.λ.π.)
- Μη χρήση και προβολή τοπικών προϊόντων.
- Ανεπαρκής πληροφόρηση του κοινού για τις αξίες και την προστασία του βιότοπου.
- Έλλειψη πολιτικής την ενίσχυση της προστασίας μέσω εθελοντικής οικονομικής προσφοράς.

- Ανεπαρκής ενίσχυση της τοπικής οικονομίας (μέσω θέσεων εργασίας, επιλογής ντόπιων προϊόντων κ.λ.π.)

(B) Οι τουρίστες

Ειδικά χαρακτηριστικά που πρέπει να ληφθούν υπόψη.

- Διαφοροποιούνται, από τους εξειδικευμένους οικοτουρίστες (στο ένα άκρο) ως το ευρύ τουριστικό κοινό με πιθανή πλημμελή τήρηση κανόνων ορθής συμπεριφοράς στον βióτοπο (στο άλλο άκρο). Η ερμηνεία και ανάδειξη κανονικά πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες της κάθε ομάδας.
- Οι συνειδητοποιημένοι οικοτουρίστες, ειδικά οι αλλοδαποί, έχουν υψηλές απαιτήσεις από την ποιότητα της οικοτουριστικής εμπειρίας, όχι τόσο ως προς την πολυτέλεια των υποδομών και τις ανέσεις, όσο ως προς την καλαισθησία τους και τις προδιαγραφές προστασίας περιβάλλοντος, που ακολουθούν και την ποιότητα ερμηνείας και ανάδειξης του υπάρχοντος τοπικού περιβάλλοντος, φυσικού και πολιτιστικού.
- Οι οικοτουριστικοί προορισμοί στην ηπειρωτική Ελλάδα απευθύνονται, κατά κύριο λόγο, στον εσωτερικό τουρισμό και χαρακτηρίζονται από εποχικότητα (υψηλή ζήτηση, συνήθως κατά την άνοιξη, τις επίσημες αργίες και τις διακοπές του καλοκαιριού). Η διάχυση στο χρόνο είναι συνήθως ένα ζητούμενο.
- Τα κίνητρα επίσκεψης του εγχωρίου τουρισμού είναι, συνήθως, ποικίλα και συνδυάζουν στοιχεία πολιτιστικού και οικολογικού τουρισμού. Κατά συνέπεια, η παράταση της διαμονής των επισκεπτών θα επιτευχθεί στο βαθμό που προσφέρεται διαφοροποιημένο « προϊόν », πολύπλευρη εμπειρία και επαφή με τον τόπο.
- Δεν έχει διερευνηθεί συστηματικά η πρόθεση των τουριστών για οικονομική ενίσχυση της προστασίας μέσω εθελοντικών ή μη εισφορών, με εξαίρεση την ενίσχυση περιβαλλοντικών οργανώσεων. Οι συνεργασίες με ξενοδοχεία, καταλύματα και τουριστικά γραφεία, καθώς και οι εθελοντικές εισφορές στα Κέντρα Ενημέρωσης και ύστερα από ξεναγήσεις, αποτελούν πεδία διερεύνησης αυτής της πρόθεσης. Πρέπει όμως να καθίσταται σαφές σε ποιον πηγαίνει η εισφορά και πως αξιοποιείται. Ας σημειωθεί ότι στο εξωτερικό δεν νοείται επίσκεψη σε εθνικό πάρκο ή άλλη προστατευόμενη περιοχή χωρίς εισιτήριο ή αντίστοιχο φόρο.
- Ειδικό « οικοτουριστικό κοινό » αποτελούν οι εθελοντές και τα σχολεία που επισκέπτονται τον τόπο, με στόχο την παροχή εθελοντικής εργασίας για το περιβάλλον και την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Ειδικά ο εθελοντικός τουρισμός αποτελεί την κατεξοχήν μορφή οικοτουρισμού,

μια και συμβάλλει ενεργά στην προστασία και επιδρά θετικά στην τοπική κοινωνία και οικονομία. Επίσης, επιτυγχάνει υψηλό βαθμό ευαισθητοποίησης των εθελοντών, όπως έχουν δείξει σχετικές έρευνες.

(Γ) Οι ανεξάρτητοι φορείς που ασχολούνται με τη διαχείριση του περιβάλλοντος(κέντρα πληροφόρησης, ΜΚΟ κ.λ.π.)

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

+ Είναι πιθανοί σύμμαχοι στην προσπάθεια προώθησης του οικοτουρισμού με τις σωστές προδιαγραφές, μπορούν να αναλάβουν ουσιαστικό ρόλο στον έλεγχο της τουριστικής βιομηχανίας και στην ανάλογη άσκηση επιρροής, στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση και στη διαχείριση επισκεπτών.

ΠΙΘΑΝΕΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- Δεν έχουν πάντα την υποστήριξη των τοπικών κοινωνιών ούτε την αρμοδιότητα διαχείρισης των περιοχών.

(Δ) Το κράτος και διακρατικοί φορείς, όπως η Ε.Ε.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

+ Συμβάλλουν με τη χάραξη πολιτικής στην προώθηση του οικοτουρισμού, κυρίως μέσω κειμένων αρχών και συστάσεων (όπως το European Charter for Sustainable Tourism in Protected Areas και τα πρακτικά πολυάριθμων συνεδρίων), καθώς και των οδηγιών (το Ευρωπαϊκό συμβούλιο έχει εκδώσει οδηγίες για τον ήπιο τουρισμό.) Τα διεθνή συστήματα πιστοποίησης μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι συμβάλλουν προς αυτή την κατεύθυνση, αν και ο πολλαπλασιασμός τους έχει επιφέρει κάποια σύγχυση, στη συνείδηση τόσο του κοινού όσο και των επιχειρήσεων (καθώς δεν υπάρχει ενιαία αποδεκτό σύστημα πιστοποίησης σε πανευρωπαϊκό επίπεδο).

+ Ειδικά ο ΕΟΤ, έχει συμβάλλει σημαντικά στην προώθηση του ήπιου τουρισμού ως μοχλού αναζωογόνησης τοπικών κοινωνιών. Η πολιτική που εφάρμοσε ήδη από τη δεκαετία του 1970 σε περιοχές όπως τα Ζαγοροχώρια υπήρξε πρωτοποριακή και αποτελεί παράδειγμα της συμβολής του κρατικού τομέα στην ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού. Η πολιτική της προστασίας οικισμών, της αρχικής επένδυσης για την αποκατάσταση και λειτουργία ξενώνων και της μετέπειτα παράδοσης τους στους ντόπιους

ιδιοκτήτες συχνή ποιός μπορεί να είναι ο ρόλος του κράτους και στον τομέα του οικοτουρισμού.

ΠΙΘΑΝΕΣ ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ

- Με την πολυδιάσπαση αρμοδιοτήτων δυσχεραίνεται η χάραξη ενιαίας πολιτικής σε κρατικό επίπεδο στον τομέα του τουρισμού, γενικά, και του οικοτουρισμού, ειδικότερα. Αποφάσεις διαφορετικών διοικητικών αρχών μπορεί να είναι αντιφατικές ως προς την ακολουθούμενη στρατηγική. Οι αδειοτήσεις για τα καταλύματα, π.χ. δεν υπόκεινται πάντα σε μια ενιαία στρατηγική προστασίας και ήπιας ανάπτυξης με εκλογικευμένες χωροθετήσεις και προδιαγραφές ποιότητας. Ο συντονισμός σε επίπεδο προστατευόμενης περιοχής είναι πιθανό να αποδειχθεί ευχερέστερος.

(Ε) Η τοπική κοινωνία (τοπικές αρχές, εθελοντικές οργανώσεις, όλοι όσοι έχουν εισόδημα από τον τουρισμό, το σύνολο των κατοίκων της περιοχής).

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑ

+ Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στον οικοτουρισμο είναι ασφαλής δρόμος προς την αποδοχή του καθεστώτος προστασίας.

+ Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στη διαχείριση υποδομών του οικοτουρισμού εξασφαλίζει εισόδημα για τον τόπο.

+ Η συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας στις οικοτουριστικές επιχειρήσεις είναι ένα στοιχείο που διαφοροποιεί τον οικοτουρισμο από το μαζικό τουρισμό, όπου συνήθως τα έσοδα από τις επιχειρήσεις διαφεύγουν εκτός περιοχής. Πολύ πιθανό είναι να χρειαστεί κατάρτιση συγκεκριμένων ομάδων της τοπικής κοινωνίας για να επιτευχθεί η συμμετοχή αυτή. Οι φορείς διαχείρισης μπορούν να την προσφέρουν ή να την υποστηρίξουν.

+ Οι τοπικές αρχές μπορούν να παίξουν καταλυτικό ρόλο στη χάραξη ενιαίας πολιτικής για τον τουρισμό σε επίπεδο δήμου, νομαρχίας και περιφέρειας. Όσο πιο καλά είναι συντονισμένη η πολιτική σε αυτά τα επίπεδα και όσο περισσότερο λειτουργούν δίκτυα προορισμών και αξιοθέατων, τόσο πιο επιτυχημένο αποτέλεσμα θα προκύψει.

2.8 Τρέχουσα χρήση του οικοτουρισμού

"Ο οικοτουρισμός σήμερα δυστυχώς χρησιμοποιείται ως γενικός όρος. Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν τον όρο τόσο αόριστα που σχεδόν όλα τα ταξίδια είναι κατάλληλα. Αυτό έχει επιπτώσεις στις προστατευμένες περιοχές και τη βιοποικιλότητα, με διάφορους τρόπους.

Η συνεχής χρήση της κάλυψης των ορισμών στο χώρο του «φύση-τουρισμού», αποδυναμώνει τη δύναμη της έννοιας, συμβάλλει στην ασάφεια, και ενθαρρύνει την κακή χρήση και την κατάχρηση της ιδέας. Οι ακριβείς ορισμοί πρέπει να επιτρέψουν σε μας, για να επικοινωνήσουμε με την απαραίτητη ακρίβεια μεταξύ μας και να επικοινωνήσουμε επίσης, με το ευρύτερο διακινούμενο κοινό. Και οι δύο είναι σημαντικοί εάν η έννοια του βασισμένου στην φύση τουρισμού, είναι να γίνει μια σημαντική συμβολή στη συντήρηση των προστατευόμενων ζωνών.

Κατά τη διάρκεια των προηγούμενων δύο δεκαετιών, έχει γίνει όλο και περισσότερο δημοφιλές οτιδήποτε να είναι "πράσινο." Ελπίζοντας να εκμεταλλευθεί αυτό το κύμα της δημοτικότητας, από μερικά άτομα και οργανώσεις, είχαν αρχίσει να διαφημίζονται τα προϊόντα και οι υπηρεσίες που είναι φιλικές προς το περιβάλλον. Εκτός και αν ο καταναλωτής ή το διακινούμενο κοινό είναι ενημερωμένος και παρακινημένος για να επιλέξει κατάλληλα, τότε οι πράσινες σφραγίδες δεν θα έχουν οποιαδήποτε έννοια. Χειρότερα ακόμα, αν η ετικέτα μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εξαπατήσει το διακινούμενο κοινό.

Είναι στα συμφέροντα των τοπικών κοινοτήτων, της βιομηχανίας ταξιδιού, και των προστατευμένων επαγγελματιών περιοχής ότι τα πράσινα γραμματόσημα και οι ετικέτες υιοθετούνται, ότι αυτές οι επικυρώσεις έχουν τις ακριβείς απαιτήσεις, ότι οι απαιτήσεις τηρούνται, και ότι το κοινό είναι ενημερωμένο και παρακινημένο για να επιμείνει στη συμμόρφωση. Μερικά παραδείγματα θα παρουσιάσουν τη σειρά αυτών των οφελών. Οι Κοινότητες θα ωφεληθούν επειδή οι τοπικές επιδράσεις του βασισμένου στην φύση ταξιδιού θα είναι καλοκάγαθες. Η βιομηχανία ταξιδιού θα ωφεληθεί επειδή ένας ελκυστικός τομέας αγοράς θα έχει τα προϊόντα που μπορούν να διαφοροποιηθούν και να πωληθούν σε ένα ασφάλιστρο. Οι προστατευόμενοι επαγγελματίες περιοχής θα ωφεληθούν επειδή το επισκεπτόμενο κοινό θα ασκήσει λιγότερων αρνητικής επίδρασης στους πόρους και η ευρύτερη δημόσια υποστήριξη για τις προστατευόμενες ζώνες θα προέλθει από αυτούς τους ταξιδιώτες μόλις επιστρέψουν το σπίτι.

2.9 Η προτεινόμενη κλίμακα του οικοτουρισμού:

Τι; η βιομηχανία χρειάζεται και το κοινό πρέπει να απαιτήσει, είναι κυβερνήτης για τη μέτρηση του αντίκτυπου του τουρισμού στους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους. Αν και μπορούν να υπάρξουν πολλά κίνητρα για ένα

ταξίδι, οι ταξιδιώτες δεν έχουν τη συνήθεια της εκτίμησης της περιβαλλοντικής επίδρασης για κάθε μέρος. Μπορούμε να καθορίσουμε τους διαφορετικούς τύπους τουρισμών και των επιδράσεων που προκαλούν. Για αρχή, υπάρχει μια κλίμακα για την ταξινόμηση του βασισμένου στη φύση ταξιδιού. Η κλίμακα μετρά το επίπεδο επιτεύγματος σύμφωνα με τις αρχές του οικοτουρισμού. Η κλίμακα δεν είναι αυστηρά συσσωρευτική. Τα διαφορετικά επίπεδα της κλίμακας οικοτουρισμού μετρούν σε μερικές περιπτώσεις τις διαφορετικές ιδιότητες παρά την αύξηση ή τη μείωση των ποσών των ίδιων ιδιοτήτων. Παραδείγματος χάριν, το επίπεδο 1 περιλαμβάνει την καθαρή οικονομική ροή της υποστήριξης από τον ταξιδιώτη στην περιοχή που επισκέπτεται. Το επίπεδο 2 περιλαμβάνει μια χωριστή ιδιότητα, προσωπική υποχρέωση.

Η κλίμακα είναι ακόμα σε μια προκαταρκτική φάση ανάπτυξης και παρουσιάζεται ως παράδειγμα της συνεταιριστικής προσπάθειας που θα περιλάβει τους ταξιδιώτες, τους χειριστές γύρου, τις τοπικές κοινότητες, και τους οικολόγους.

Πίνακας Τα επίπεδα οικοτουρισμού	
EL 0	Το μηδέν, επίπεδο αρχής του οικοτουρισμού που θεωρεί, ότι οι ταξιδιώτες εκτίθενται ή δεν είναι ενήμεροι για το εύθραυστο των οικοσυστημάτων που έχουν έρθει να απολαύσουν. Αυτό είναι το κατώτατο όριο "συνειδητοποίησης". Το τυχαίο ταξίδι φύσης θα ήταν κατάλληλο συνήθως σε αυτό το επίπεδο.
EL 1	Το επίπεδο 1 του οικοτουρισμού θεωρεί ότι μια καθαρή θετική ροή της νομισματικής υποστήριξης εμφανίζεται μεταξύ του διακινούμενου οικοτουρίστας και των οικοσυστημάτων που επισκέπτεται. Τα οικονομικά διακριτικά σημεία, είτε φόροι αναχώρησης αερολιμένων είτε προσδιορισμοί μιας μερίδας των δαπανών ταξιδιού εδάφους, θα ήταν κατάλληλα σε αυτό το επίπεδο.
EL 2	Το επίπεδο 2 θεωρεί ότι ο οικοτουρίστας συμμετέχει με έναν προσωπικό τρόπο στην υποστήριξη του περιβάλλοντος. Μερικοί οικοτουρίστες έχουν φυτέψει δέντρα και άλλοι έχουν συμμετάσχει στους καθαρισμούς απορριμμάτων.

EL 3	<p>Το επίπεδο 3 θεωρεί ότι το συγκεκριμένο σύστημα γύρου είναι καλοκάγαθο στο περιβάλλον. Το σύστημα πρέπει να περιλάβει το διεθνές αεροπορικό ταξίδι καθώς επίσης και την επιτόπια μεταφορά και στέγαση. Το επίπεδο 3 θεωρεί ότι η καθαρή επίδραση της ταξιδιωτικής παρουσίας είναι ουδέτερη ή θετική.</p>
EL 4	<p>Το επίπεδο 4 θεωρεί ότι η καθαρή επίδραση των ταξιδιωτών είναι θετική. Οι επιτόπιες προσπάθειες στο να χρησιμοποιηθεί η κατάλληλη τεχνολογία, μικρή κατανάλωση ενέργειας, η ανακύκλωση, η οργανική γεωργία, βιώσιμες μέθοδοι συγκομιδής, και να γίνει μια προσωπική συμβολή στην αποκατάσταση οικοσυστήματος μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να ισορροπήσουν τις λιγότερο περιβαλλοντικά καλοκάγαθες πτυχές του μεγαλύτερου συστήματος του ταξιδιού που να περιλαμβάνει, το αεροπορικό ταξίδι, τις παραμονές στα ξενοδοχεία πολυτέλειας, και την υπερβολική κατανάλωση ενέργειας.</p>
EL 5	<p>Το επίπεδο 5 « το άριστο » στον οικοτουρισμό θα ήταν ένα ταξίδι όπου το ολόκληρο σύστημα λειτουργούσε με έναν περιβαλλοντικά υγιή τρόπο. Αυτό σημαίνει ότι η διαφήμιση, η μεταφορά, η στέγαση, και η επεξεργασία των υπόλοιπων προϊόντων πρέπει να εξετάζονται σε όλο το ταξίδι.</p>

Το επίπεδο 5, πρέπει να είναι ο τελευταίος στόχος για τους υποστηρικτές οικοτουρισμού, εάν είναι χειριστές γύρου, το διακινούμενο κοινό, ή οι διοικητικές αντιπροσωπείες των πόρων. Η μεταφορά πρέπει να είναι περιβαλλοντικά καλοκάγαθη (κανένα Concorde, περιορισμένη χρήση των πετρελαιοειδών και στην πραγματικότητα, ίσως μόνο λίγη ηλιακή και ζωική μεταφορά δεν θα ήταν κατάλληλη, παρά μόνο το περπάτημα και η κολύμβηση). Οι επιτόπιες στεγάσεις και όλες οι δραστηριότητες επισκεπτών και προσωπικού πρέπει να είναι καλοκάγαθες στο περιβάλλον. Η θέρμανση και ο κλιματισμός θα ήταν ηλιακοί και με χαμηλό αντίκτυπο. Τα τρόφιμα και τα αναμνηστικά θα παράγονταν με τους βιώσιμους τρόπους. Όλα τα υπόλοιπα προϊόντα θα έπρεπε να αντιμετωπιστούν με έναν καλοκάγαθο τρόπο. Η συγκράτηση και η επεξεργασία λυμάτων θα ήταν μια απόλυτη απαίτηση. Τα χρησιμοποιημένα προϊόντα θα ανακυκλώνονταν, τα σαπούνια και οι λύσεις καθαρισμού θα ήταν βιοδιασπάσιμα, και η μη-υποβάθμιση του περιβάλλοντος θα ήταν το πρότυπο παράδειγμα .

2.10 Οικοτουρισμός και προϋποθέσεις

Ο Οικοτουρισμός αποτελεί μια ειδική κατηγορία εναλλακτικού τουρισμού, που αναπτύχθηκε στις αρχές τις 10ετίας του '90. Λόγω του «νεαρού» της ηλικίας αλλά και της φύσης του δεν έχει ακόμη διαμορφωθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός, σε αντίθεση με τα γενικά χαρακτηριστικά του, τα οποία θα μπορούσαν να συνοψιστούν στα εξής:

1. Περιλαμβάνει όλες τις μορφές τουρισμού που βασίζονται στη φύση, στις οποίες το κύριο κίνητρο των τουριστών είναι η παρατήρηση και η εκτίμηση της φύσης, καθώς επίσης και οι παραδοσιακοί πολιτισμοί που κυριαρχούν στις φυσικές περιοχές.
2. Περιέχει επιστημονικά, εκπαιδευτικά και διερευνητικά χαρακτηριστικά
3. Είναι συνήθως οργανωμένος σε μικρές ομάδες από εξειδικευμένες και μικρές τοπικές επιχειρήσεις.
4. Ελαχιστοποιεί τις αρνητικές επιδράσεις πάνω στο φυσικό και κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον.
5. Υποστηρίζει την προστασία των φυσικών περιοχών
 - παράγοντας οικονομικά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες, τους οργανισμούς και τους φορείς διαχείρισης φυσικών περιοχών που αποσκοπούν στη διατήρηση και προστασία,
 - παρέχοντας εναλλακτική απασχόληση και ευκαιρίες εισοδήματος για τις τοπικές κοινότητες
 - αυξάνοντας την ευαισθησία των τοπικών κοινωνιών και των τουριστών για τη διατήρηση των φυσικών και πολιτιστικών στοιχείων.

Από τα χαρακτηριστικά αυτά γίνεται σαφές ότι ο οικοτουρισμός εμφανίζεται μεν ως τουρισμός φύσης αλλά με στοιχεία ρυθμιστικά ή αειφορικότητας. Διότι θα πρέπει να τονιστεί ότι οικοτουρισμός και τουρισμός φύσης δεν είναι κατ' ανάγκην όροι ταυτόσημοι. Ο τουρισμός φύσης, θα μπορούσε να εξισωθεί με τον οικοτουρισμό, μόνο εάν παρήγαγε καλύτερη προστασία. Η IUCN στην προσπάθειά της να οριοθετήσει την έννοια του οικοτουρισμού, τον ορίζει ως "το περιβαλλοντικά υπεύθυνο ταξίδι και η επίσκεψη σε σχετικά ανενόχλητες φυσικές περιοχές, που αποσκοπεί στην απόλαυση και εκτίμηση της φύσης (και των πολιτισμικών στοιχείων – του παρόντος και παρελθόντος) και το οποίο προάγει τη διατήρηση, έχει χαμηλή επίδραση

επισκεπτών και παρέχει χρήσιμα ενεργή κοινωνικο-οικονομική ανάμειξη του ντόπιου πληθυσμού”². Επομένως ο οικοτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού

που αναπτύσσεται και διαχειρίζεται με τέτοιο τρόπο ώστε όλη η τουριστική δραστηριότητα - η οποία επικεντρώνεται κατά κάποιο τρόπο σε ένα πόρο φυσικής ή πολιτισμικής κληρονομιάς - να μπορεί να συνεχιστεί στο διηνεκές. Αναζητεί να στηρίξει διαχρονικά την ποιότητα, την ποσότητα και την παραγωγικότητα των συστημάτων των ανθρωπίνων και φυσικών πόρων, ενώ σέβεται και διευκολύνει τις δυναμικές τέτοιων συστημάτων. Είναι φιλικός με τη φύση που περιβάλλει τον άνθρωπο και συμβατός με τοπικά περιβάλλοντα και τοπικές κοινωνίες. Η αειφορικότητα, που εμπεριέχεται στον οικοτουρισμό, υποδηλώνει τη συμβιωτική σχέση ανάμεσα στην ανθρώπινη και στην περιβάλλουσα φύση κατά τη διάρκεια της χωρικής μετακίνησης και συνιστά μια υπέρβαση των κυρίαρχων μορφών ταξιδιωτικής αναψυχής.

Ειδικότερα μια δραστηριότητα για να αξιολογηθεί σαν οικοτουριστική πρέπει:

1. Να προάγει θετικές περιβαλλοντικές ηθικές και να καλλιεργεί την ενδεικνυόμενη συμπεριφορά στους συμμετέχοντες
2. Να μην υποβαθμίζει το φυσικό πόρο
3. Να επικεντρώνεται περισσότερο στις εγγενείς παρά στις επίκτητες αξίες
4. Να προσανατολίζεται γύρω από το περιβάλλον και όχι γύρω από τον άνθρωπο
5. Να οφελεί την άγρια ζωή και το περιβάλλον
6. Να παρέχει άμεση επαφή με το φυσικό περιβάλλον
7. Να συμπεριλαμβάνει ενεργά την τοπική κοινωνία στην τουριστική διαδικασία
8. Το επίπεδο ικανοποίησης να μετράται σε κλίμακες εκπαίδευσης και / ή εκτίμησης
9. Να συνεπάγεται σημαντική προετοιμασία και απαιτήσεις γνώσεων σε βάθος από μέρους των ξεναγών και συμμετεχόντων.

Δυνατότητες και Προοπτικές

Αν οι σκιαγραφηθείσες προϋποθέσεις αποτελούν το ένα σκέλος του οικοτουριστικού προβλήματος, το άλλο αναφέρεται στις δυνατότητες που υπάρχουν για μια τέτοια δραστηριότητα, δηλαδή στη διαθεσιμότητα φυσικών και πολιτιστικών πόρων, οι οποίοι θα αποτελέσουν αντικείμενο της εν λόγω δραστηριότητας. Αναφερόμενοι στους πολιτιστικούς πόρους περιοριζόμαστε συνήθως στα κλασικά μνημεία, πάνω στα οποία στηρίχθηκε και η τουριστική ανάπτυξη της χώρας στα πρώτα της βήματα, όταν ο αρχαιολογικός τουρισμός ήταν στις άμεσες προτεραιότητες της ζήτησης. Όμως δεν είναι μόνο αυτά. Είναι τα μνημεία των νεωτέρων χρόνων, οι παραδοσιακοί οικισμοί, τα γραφικά χωριά των ορεινών κυρίως περιοχών, τα ήθη και έθιμα του τόπου μας, οι παραδοσιακές ενασχολήσεις, ο πληθυσμός της υπαίθρου με τις ιδιομορφίες του, την αγνότητα και το άδολο του χαρακτήρα του, την φιλοξενία και την αμεσότητά του. Είναι όλα αυτά, όπως διαμορφώθηκαν στην πορεία της

ελληνικής φυλής μέσα στο χρόνο και μας χαρακτηρίζουν. Είναι αυτά τα οποία για ένα μεγάλο διάστημα στο παρελθόν τα απαρνηθήκαμε ή τα υποτιμήσαμε για να «θεοποιήσουμε» και να οικειοποιηθούμε αλλότρια πρότυπα στην προσπάθειά μας να «εκσυγχρονιστούμε». Τα ανακαλύψαμε όμως και τα προβάλλουμε δειλά-δειλά τα τελευταία χρόνια επιδιώκοντας να αναδείξουμε, να διατηρήσουμε και να προβάλλουμε τον πολιτισμό μας, την ιδιαιτερότητα και μοναδικότητά μας, να δείξουμε αυτό που είμαστε, χωρίς αισθήματα κατωτερότητας. Είναι άλλωστε αυτό που αποζητά ο σύγχρονος τουρίστας και ειδικότερα ο οικοτουρίστας, τη γνωριμία και επαφή με την παράδοση, το αγνό και άδολο, την εμπειρία της γόνιμης όσμωσης του ξένου με το εγχώριο στοιχείο στην φυσική του κατάσταση, χωρίς εξωραϊσμούς και προσποιήσεις, την εμπειρία να ανακαλύπτει νέες αξίες και να επιβεβαιώνει παλιές. Αν οι πολιτιστικοί πόροι και ειδικότερα οι αρχαιολογικοί θησαυροί αναδείχθηκαν και αξιοποιήθηκαν, λιγότερο ή περισσότερο, σε όλη την έκταση της χώρας, οι φυσικοί πόροι αντίθετα αγνοήθηκαν, δεν αξιοποιήθηκαν ισότιμα, επιβεβαιώνοντας έτσι το ανισόρροπο» της τουριστικής ανάπτυξης. Η συσσώρευση των τουριστών στις παράκτιες περιοχές και η αποκλειστική αξιοποίηση των φυσικών τους πόρων, άφησαν κατά μέρος τους αντίστοιχους της ενδοχώρας. Η εξέλιξη αυτή είχε και τη θετική της πλευρά, αφού παραμένοντας ανεκμετάλλευτοι δεν υποβαθμίστηκαν, όπως σε άλλες περιπτώσεις.

2.11 Οφέλη του οικοτουρισμού

Ο οικοτουρισμός έχει περιγραφεί ως ένα από τα πιο ισχυρά εργαλεία στο οπλοστάσιο των μαχόμενων για τη διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος. Παρουσιάζει μια περιβαλλοντικά πιο φιλική και ενδεχομένως περισσότερη βιώσιμη εναλλακτική λύση στις εξαγωγικές δραστηριότητες, όπως η καλλιέργεια, η καταγραφή, και η εξαγωγή της συγκομιδής της άγριας φύσης. Προσφέρει στους τοπικούς ανθρώπους την πιθανότητα να δραπετεύσουν και να διαμοιράσουν τις γνώσεις της οικολογίας στους επισκέπτες, να αναπτύξουν μια ισχυρότερη αίσθηση της κοινοτικής υπερηφάνειας και μιας ευρύτερης, πιο σφαιρικής προοπτικής που αναγνωρίζει την αξία της βιοποικιλότητας σε όλους τους ανθρώπους.

Οι επιχειρήσεις που αρχίζουν να ασχολούνται με τον οικοτουρισμό μπορούν να γίνουν αυτόνομες μέσα σε έναν σύντομο χρόνο και μπορούν να ενισχύσουν τις μακροπρόθεσμες οικονομικές προοπτικές μιας κοινότητας. Ο οικοτουρισμός ενθαρρύνει επίσης την ανάπτυξη των αγορών στις εγγενείς βιοτεχνίες και των έργων τέχνης, (για τα αναμνηστικά), και συμβάλλει έτσι στη συντήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Για τους ξένους επισκέπτες, ο τουρισμός παρέχει μια εκπαιδευτική αναλαμπή ενός κόσμου φυσικής ομορφιάς και πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Εκπαιδευτικός και πνευματικά ικανοποιητικός, ο οικοτουρισμός απευθύνεται στην επιθυμία "να επιστρέψουμε στη φύση." Ένα λεπτότερο όφελος αυτών που ασχολούνται με τον οικοτουρισμό, είναι η ευκαιρία να συμμετέχουν σε

έναν διεθνή διάλογο με τους ανθρώπους από διαφορετικά υπόβαθρα. Αυτή η διαπολιτισμική ανταλλαγή μπορεί να διαμορφώσει μια υγιή γέφυρα μεταξύ των βιομηχανικών και αναπτυσσόμενων χωρών.

Για τους οικολόγους, ο οικοτουρισμός παρέχει μια ευκαιρία για τη μακροπρόθεσμη προστασία του εδάφους και των πόρων του. Αυτό είναι ιδιαίτερα πολύτιμο θεωρώντας ότι τα καυτά σημεία της βιολογικής ποικιλομορφίας είναι γενικά οι φτωχότερες περιοχές του κόσμου, όπου η οικονομική ανάγκη είναι πλέον πιθανή να οδηγήσει τους ανθρώπους να ακολουθήσουν τις περιβαλλοντικά καταστρεπτικές επιλογές. Ο οικοτουρισμός είναι μια ευκαιρία να συντηρηθούν τα οικοσυστήματα και η βιολογική ποικιλομορφία που ειδάλλως θα χάνονταν. Είναι επίσης μια πιθανότητα να παραχθεί το εισόδημα που υποστηρίζει τις ερευνητικές προσπάθειες. Οι αμοιβές εισόδων από μια έλξη οικοτουρισμού μπορούν να διοχετευθούν στα προγράμματα που προάγουν την επιστημονική γνώση για την οικολογία της περιοχής, την αναπαραγωγή, αποκατάσταση, ή αναδάσωση. Η διάβαση πεζών στο πάρκο Kakum Kakum, στη Γκάνα, παραδείγματος χάριν, είναι μια διάβαση πεζών ανάμεσα σε τροπικά δάση που σχεδιάζεται και χτίζεται από διεθνή συντήρηση. Η διάβαση πεζών χρησιμοποιείται και από τους τουρίστες και από τους επιστήμονες και είναι μια πηγή εισοδήματος για τις προσπάθειες συντήρησης στο πάρκο.

2.12 ΜΕΓΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Για να εξασφαλιστεί η μεγιστοποίηση των οφελών από τον οικοτουρισμό και η ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιδράσεων στο περιβάλλον των τοπικών κοινοτήτων, πρέπει όλοι οι συμμετοχοί να δεσμευθούν στην ακολουθία μερικών αρχών και οδηγιών για μια κοινή προσπάθεια. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, έχει προσδιορίσει τις ακόλουθες αρχές και τις οδηγίες για τον οικοτουρισμό γενικά.

1. Ο οικοτουρισμός πρέπει να συμβάλει στη συντήρηση και τη βελτίωση των φυσικών περιοχών και στη βιώσιμη ανάπτυξη των παρακείμενων περιοχών και των κοινοτήτων.
2. Ο οικοτουρισμός απαιτεί ειδικές πολιτικές, στρατηγικές και προγράμματα για κάθε έθνος και περιοχή και δεν μπορεί να αναπτυχθεί, αντιγράφοντας ότι έχει γίνει αλλού, πόσο μάλλον να αυξάνεται κατά τρόπο ατίθασο και αναρχικό.
3. Ο οικοτουρισμός χρειάζεται τα πρακτικά και αποτελεσματικά συστήματα του συντονισμού μεταξύ όλων των φορέων, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, ιδιωτικών επιχειρήσεων και τη τοπική κοινότητα.

4. Ο προγραμματισμός του οικοτουρισμού πρέπει να περιλάβει αυστηρά κριτήρια για τον εδαφικό χώρο, συμπεριλαμβανομένων των επιφυλάξεων και για τις περιοχές με χαμηλό και μέσο αντίκτυπο. Αυτά τα κριτήρια πρέπει να επιβληθούν αυστηρά και να γίνουν σεβόμενα από όλα τα συμβαλλόμενα μέρη.
5. Ο φυσικός προγραμματισμός και το σχέδιο των εγκαταστάσεων για τον οικοτουρισμό, όπως ειδικά ξενοδοχεία και άλλα μέσα στέγασης, των εστιατορίων, των κέντρων πληροφόρησης στα εθνικά πάρκα κ.λ.π, πρέπει να πραγματοποιηθούν με έναν τρόπο για να αποφύγουν ή να ελαχιστοποιήσουν οποιοδήποτε αρνητικό αντίκτυπο που μπορούν να έχουν επάνω στο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Τα οικοδομικά υλικά, οι αρχιτεκτονικές μορφές, τα έπιπλα και το ντεκόρ πρέπει να είναι ιδανικό, ενώ πρέπει να χρησιμοποιηθούν οι χαμηλές πηγές ενέργειας ρύπανσης.
6. Ομοίως, τα μέσα συγκοινωνίας και οι επικοινωνίες που χρησιμοποιούνται στις περιοχές οικοτουρισμού πρέπει να έχουν χαμηλή μόλυνση. Ο αθλητισμός που περιλαμβάνει τα θορυβώδη ή ιδιαίτερα ρυπογόνα μέσα συγκοινωνίας πρέπει σίγουρα να απαγορευθεί σε αυτές τις περιοχές.
7. Η πρακτική του οικοτουρισμού στα εθνικά πάρκα και τις προστατευόμενες ζώνες πρέπει αυστηρά να συμμορφωθεί με τους διοικητικούς κανόνες που κυβερνούν τέτοιες περιοχές.
8. Αμοιβαία, αυτά τα διοικητικά σχέδια πρέπει να λάβουν υπόψη το γεγονός ότι θα χρησιμοποιηθούν από τους τουρίστες, και πρέπει να ληφθούν κατάλληλα μέτρα για μια βιώσιμα χρήση.
9. Οι κατάλληλοι νομικοί και θεσμικοί μηχανισμοί πρέπει να καθιερωθούν για να διευκολύνουν και να καταστήσουν αποτελεσματική την τακτική συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων σε τη ολόκληρη διαδικασία οικοτουρισμού, συμπεριλαμβανομένου του πολιτικού καθορισμού, του προγραμματισμού, της διαχείρισης και του ελέγχου.
10. Σύμφωνα με αυτό, θεσμικός, οικονομικός, οι φορολογικοί ή άλλοι μηχανισμοί πρέπει επίσης να καθιερωθούν για να εξασφαλίσουν ότι ένα σημαντικό ποσοστό του εισοδήματος που παράγεται από τον οικοτουρισμό παραμένει με την τοπική κοινότητα ή εξυπηρετεί τους σκοπούς συντήρησης.
11. Είναι εντούτοις σημαντικό να εξασφαλιστεί ότι ο οικοτουρισμός είναι μια καλή, οικονομικά βιώσιμη επιχείρηση και ότι παράγονται κέρδη από αυτήν. Εάν δεν υπάρχει καμία προοπτική για το κέρδος, κατόπιν οι ιδιωτικοί επιχειρηματίες δεν θα επενδύσουν και δεν θα υπάρξει κανένα όφελος που διανέμεται στις τοπικές κοινότητες ή κάποιος λόγος συντήρησης.
12. Όλοι εκείνοι οι ενδιαφερόμενοι για την επιχείρηση οικοτουρισμού πρέπει να γνωρίζουν τις δαπάνες και οποιεσδήποτε πιθανές αρνητικές επιδράσεις, και αυτά τα αρνητικά σημεία πρέπει να ενσωματωθούν στις αναλύσεις του κόστους-κέρδους μιας προκαταρκτικής επένδυσης οποιουδήποτε προγράμματος οικοτουρισμού.
13. Η συμμόρφωση με τους γενικούς κανονισμούς και τους κώδικες τουρισμού πρέπει να είναι πλιό αυστηρή στην περίπτωση του οικοτουρισμού, που συνδυάζει την επίβλεψη και τον έλεγχο, με τη συνειδητοποίηση που αυξάνει τις εκστρατείες μεταξύ των επιχειρησιακών ανθρώπων και των τουριστών, τη κατάρτιση των προμηθευτών, και τελικά των κυρώσεων ενάντια σε εκείνους

που δεν συμμορφώνονται. Οι κανονισμοί και οι εθελοντικές πρωτοβουλίες σχετικά με την περιβαλλοντική και κοινωνικοπολιτιστική ικανότητα υποστήριξης του οικοτουρισμού πρέπει να ενθαρρύνονται και να ελέγχονται κατάλληλα.

14. Προσοχή πρέπει να δοθεί στις προοπτικές της καθιέρωσης και της υποχρέωσης των συστημάτων πιστοποίησης για τις εγκαταστάσεις και τις διαδικασίες οικοτουρισμού, τουλάχιστον σε περιφερειακό και ενδεχομένως πανευρωπαϊκό επίπεδο, για να εγγυηθεί ότι η ποιότητά τους είναι σύμφωνη με τις αρχές της βιωσιμότητας. Η χρήση των υπαρχόντων τοπικών συστημάτων πιστοποίησης πρέπει επίσης να θεωρηθεί, στα μάτια των καταναλωτών και των ξένων χειριστών γύρου, ως συστήματα με υψηλότερη αξιοπιστία.

15. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση για διευθυντές, υπάλληλους επιχειρήσεων, καθώς επίσης και των τοπικών πληθυσμών, είναι προϋποθέσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη διαχείριση οικοτουρισμού. Ειδικότερα, οι ανάγκες οικοτουρισμού προϋποθέτουν κυρίως, οδηγούς, οι οποίοι είναι ντόπιοι κάτοικοι.

16. Η παροχή πλήρων πληροφοριών είναι ακριβώς ένα από τα στοιχεία που διαφοροποιούν την εμπειρία οικοτουρισμού από τον παραδοσιακό τουρισμό, και μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές, όπως φυλλάδια, οι τουριστικοί οδηγοί, χάρτες, κέντρα ερμηνεία και μουσεία οικοτουρισμού, καθοδηγημένα ίχνη φύσης, και, φυσικά οι οδηγοί οι ίδιοι.

17. Το διαφημιστικό υλικό για τον οικοτουρισμό πρέπει να περιέχει ουσιαστικές πληροφορίες για την εμπειρία στην οποία οι πιθανοί τουρίστες καλούνται να ζήσουν μέσα σε ένα οικοσύστημα, συμπεριλαμβανομένων των λεπτομερειών στη χλωρίδα, πανίδα, γεωγραφία, γεωλογία και γενικά πληροφορίες για το οικοσύστημα που πρόκειται να επισκεφτούν. Πρέπει επίσης να περιλάβει τις ειλικρινείς πληροφορίες για τις υπηρεσίες στέγασης και του τομέα εστίασεως, καθώς επίσης και τις συστάσεις σχετικά με αυτό που μπορεί και δεν μπορεί να γίνει στον προορισμό. Όλες αυτές οι πληροφορίες θα βοηθήσουν τους πιθανούς πελάτες πριν από την αγορά, για να κάνουν διακρίσεις μεταξύ των γνήσιων χειριστών οικοτουρισμού και άλλων που επιδιώκουν μόνο να εκμεταλλευθούν μια μόδα.

2.13 Οι οικονομικές επιδράσεις του οικοτουρισμού

Υπάρχουν δύο σχετικά, αλλά ευδιάκριτες, οικονομικές έννοιες στον οικοτουρισμό: οικονομικός αντίκτυπος και οικονομική αξία. Αυτό το έγγραφο ζητημάτων εστιάζει στον οικονομικό αντίκτυπο, ο οποίος αναφέρεται στην αλλαγή στις πωλήσεις, το εισόδημα, τις εργασίες, ή άλλη παράμετρο που παράγεται από τον οικοτουρισμό. Ένας κοινός στόχος οικοτουρισμού είναι η παραγωγή των οικονομικών οφελών, εάν είναι κέρδη για τις επιχειρήσεις, εργασίες για τις κοινότητες, ή εισοδήματα για τα πάρκα. Ο οικοτουρισμός διαδραματίζει έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο επειδή μπορεί να δημιουργήσει τις εργασίες στις μακρινές περιοχές που ιστορικά έχουν ωφεληθεί λιγότεροι από τα προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης από έχει τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές. Ακόμη και ένας μικρός αριθμός εργασιών μπορεί

να είναι σημαντικός στις κοινότητες όπου οι πληθυσμοί είναι χαμηλοί και οι εναλλακτικές λύσεις είναι λίγες.

Αυτός ο οικονομικός αντίκτυπος μπορεί να αυξήσει την πολιτική και οικονομική ενίσχυση για τη συντήρηση. Οι προστατευόμενες ζώνες, και η συντήρηση φύσης γενικά, παρέχουν πολλά οφέλη στην κοινωνία, συμπεριλαμβανομένης της συντήρησης της βιοποικιλότητας, συντήρηση των υδροκριτών, και τα λοιπά. Δυστυχώς, πολλά από αυτά τα οφέλη είναι άυλα. Εντούτοις, τα οφέλη που συνδέονται με την αναψυχή και τον τουρισμό στις προστατευόμενες ζώνες τείνουν να είναι απτά. Παραδείγματος χάριν, οι δύτες σε ένα θαλάσσιο πάρκο ξοδεύουν τα χρήματα στην κατοικία, τα τρόφιμα, και άλλες αγαθά και υπηρεσίες, με αυτόν τον τρόπο παρέχοντας την απασχόληση για τους τοπικούς και μη-τοπικούς κατοίκους. Αυτές οι θετικές οικονομικές επιδράσεις μπορούν να οδηγήσουν στην αυξανόμενη υποστήριξη για τις προστατευόμενες ζώνες με τις οποίες συνδέονται. Αυτό είναι ένας λόγος για τον οποίο ο οικοτουρισμός έχει αγκαλιαστεί ως μέσα για τη συντήρηση των φυσικών πόρων.

Διάφορες μελέτες στην Αυστραλία και αλλού έχουν αξιολογήσει τις οικονομικές επιδράσεις του οικοτουρισμού. Προβλέψιμα, το επίπεδο οφελών ποικίλλει ευρέως ως αποτέλεσμα των διαφορών στην ποιότητα της έλξης, πρόσβασης, και τα λοιπά. Σε μερικές περιπτώσεις, ο αριθμός εργασιών που δημιουργούνται θα είναι χαμηλός, αλλά στις αγροτικές περιοχές ακόμη και μερικές εργασίες μπορούν να κάνουν μια μεγάλη διαφορά. Ακόμα, τα οφέλη οικοτουρισμού δεν πρέπει να υπερβληθούν, ή μπορεί να υπάρξει μια σπασμωδική κίνηση δεδομένου ότι η πραγματικότητα αποτυγχάνει να ζήσει μέχρι τις προσδοκίες.

Οι επιδράσεις του οικοτουρισμού, ή οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα, μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες: άμεσος, έμμεσος, και προκληθείς. Οι άμεσες επιδράσεις είναι εκείνες που προκύπτουν από τα αρχικά έξοδα τουρισμού, όπως τα χρήματα που ξοδεύονται σε ένα εστιατόριο. Το εστιατόριο αγοράζει τα αγαθά και τις υπηρεσίες (εισαγωγές) από άλλες επιχειρήσεις, με αυτόν τον τρόπο παράγοντας τις έμμεσες επιδράσεις. Επιπλέον, οι υπάλληλοι εστιατορίων ξοδεύουν μέρος των αμοιβών τους για να αγοράσουν τα διάφορα αγαθά και τις υπηρεσίες, με αυτόν τον τρόπο παράγοντας τις προκληθείσες επιδράσεις. Φυσικά, εάν το εστιατόριο αγοράζει τα αγαθά και τις υπηρεσίες από έξω από την περιοχή ενδιαφέροντος, κατόπιν τα χρήματα δεν παρέχουν κανέναν έμμεσο αντίκτυπο στην περιοχή.

Από τον προσδιορισμό των διαρροών, ή αντιθέτως τους συνδέσμους μέσα στην οικονομία, οι έμμεσες και προκληθείσες επιδράσεις του τουρισμού μπορούν να υπολογιστούν. Επιπλέον, αυτές οι πληροφορίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να προσδιορίσουν ποια αγαθά απαιτούνται αλλά δεν παράγονται στην περιοχή, πόση απαίτηση υπάρχει για τέτοια αγαθά, και τι τα πιθανά οφέλη της τοπικής παραγωγής θα ήταν. Αυτό επιτρέπει στους φορείς χάραξης πολιτικής να καθορίσουν τις προτεραιότητες για την ανάπτυξη των εισαγωγών προς χρήση από τον τουρισμό ή άλλες βιομηχανίες.

Πώς, έπειτα, είναι αυτές οι άμεσες, έμμεσες, και προκληθείσες επιδράσεις για να υπολογιστούν; Για τις μικρές περιοχές με τις μη-διαφορετικές

οικονομίες, υπάρχουν σχετικά λίγες έμμεσες και προκληθείσες επιδράσεις, και υπάρχουν σχετικά λίγα στοιχεία διαθέσιμα για τη διαμόρφωση αυτών των επιδράσεων. Επομένως, οι έρευνες για τους επισκέπτες, τους κατοίκους, ή / και τις επιχειρήσεις συχνά χρησιμοποιούνται για να προσδιορίσουν τις άμεσες επιδράσεις του τουρισμού. Για τις μεγαλύτερες περιοχές, όπως τα κράτη ή οι χώρες, οι οικονομολόγοι έχουν αναπτύξει τις διάφορες τεχνικές για τις έμμεσες και προκληθείσες επιδράσεις, συμπεριλαμβανομένης της υπολογίσιμης γενικής ισορροπίας (CGE) και της εισόδου-εξόδου ανάλυσης (IO).

2.14 Οικοτουρισμός: Απειλή ή ευκαιρία;

Ίσως και οι δύο. Η πρόκληση για την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη σήμερα βρίσκεται μια ισορροπία μεταξύ της προώθησης του τουρισμού και της ελαχιστοποίησης των αρνητικών επιδράσεών της στο περιβάλλον. Σύμφωνα με τις προβλέψεις από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο αριθμός διεθνών αφίξεων τουριστών αναμένεται για να διπλασιαστεί σχεδόν μέχρι το έτος 2010 σε 937 εκατομμύριο επισκέπτες. Ενώ ο τουρισμός χωρίς καμία αμφιβολία αντιπροσωπεύει ένα τεράστιο όφελος στη σφαιρική οικονομία, αυτή η αυξανόμενη βιομηχανία θα ασκήσει επίσης μόνιμη επίδραση στο περιβάλλον. Περισσότεροι ταξιδιώτες θα οδηγήσουν βεβαίως σε κάποια περιβαλλοντική υποβάθμιση, σε αυξανόμενη ρύπανση από τη μεταφορά, κατασκευή περισσότερων εγκαταστάσεων κ.λ.π. Και είναι δεδομένο ότι μέσα στη πίεση της αστικής αύξησης διαβίωσης των απτόητων ταξιδιωτών, επιδιώκουν περισσότερο αυτοί τις παλιές φυσικές και πολιτιστικές περιοχές. Ο αριθμός επισκεπτών στα εθνικά πάρκα, τις προστατευόμενες ζώνες και στις αγροτικές κοινότητες συνεχίζει να αυξάνεται. Και ενώ ο οικοτουρισμός έχει ως σκοπό την επαφή με τη φύση και θεωρείται γενικά ότι ασκεί χαμηλότερη επίδραση από το μαζικό τουρισμό, και απαιτεί λιγότερες υποδομές και ανάπτυξη, ακόμη και αυτός της μικρής κλίμακας τουρισμός, μπορεί να βλάψει τους φυσικούς πόρους που προσελκύουν τους τουρίστες στο αρχικό τους στάδιο. Και συχνά τα αρνητικά αποτελέσματα είναι, όχι μόνο οικολογικά. Ο τουρισμός, ειδικά στις αγροτικές και μη αναπτυχθείσες περιοχές έχει δημιουργήσει μια εξάρτηση στο ξένο εισόδημα μεταξύ του τοπικού πληθυσμού. Έχει μετατοπίσει τα παραδοσιακά τελωνεία και τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και οι κοινότητες έχουν γίνει τρωτές στους ξένους οικονομικούς όρους. Από την άλλη πλευρά ο τουρισμός είναι και μια θετική δραστηριότητα. Εάν οι άνθρωποι ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό, τη χαλάρωση, την περιπέτεια ή την υγεία, στο τέλος το κίνητρο για τον τουρισμό είναι η αλλαγή μιας ρουτίνας και επίτευξη κάποιας αίσθησης βελτίωσης. Και είναι δύσκολο να αγνοηθεί ο τουρισμός γιατί παρουσιάζει ευκαιρίες κυρίως για την οικονομική ανάπτυξη στις αγροτικές κοινότητες.

Εάν ο αρχικός αντίκτυπος είναι θετικός ή αρνητικός κατά ένα μεγάλο μέρος εξαρτάται από τον τρόπο με τον οποίο αυτός ο τομέας ρυθμίζεται. Οι

διοικητικές δομές πρέπει να ενισχυθούν προκειμένου να στηριχτεί και η περιβαλλοντική ποιότητα και μια ζωηρή βιομηχανία τουρισμού. Οι ευαίσθητες φυσικές περιοχές είναι περιορισμένες και εξαφανίζονται με την ταχύτητα του Φώτος . Πολλοί εμπειρογνώμονες θεωρούν ότι η χρήση του φυσικού περιβάλλοντος είναι σε ένα κρίσιμο στάδιο. Η πρόκληση που αντιμετωπίζεται σήμερα είναι να προωθηθούν οι δραστηριότητες τουρισμού στις φυσικές περιοχές, ελαχιστοποιώντας τις αρνητικές επιδράσεις πάνω σε αυτές. Μια πρόκληση που γίνεται δεκτή παγκοσμίως. Διάφορες πρωτοβουλίες έχουν εισαχθεί από τους διεθνείς οργανισμούς και τη βιομηχανία τουρισμού. Μια από τη πιο πρόσφατη, είναι μια κοινή μελέτη για την εφαρμογή του Ατζέντα 21(πρόγραμμα για τη βιώσιμη ανάπτυξη) για τη βιομηχανία ταξιδιού και τουρισμού από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, και το Συμβούλιο τουρισμού (WTTC). Αντίστοιχα, οι οργανώσεις αντιπροσωπεύουν τα ενδιαφέροντα της κυβέρνησης και των επιχειρήσεων. Το πρόγραμμα δράσης Ατζέντα καθορίζει ένα συστηματικό πλαίσιο για να καταστήσει τη βιομηχανία τουρισμού πιο αρμόδια περιβαλλοντικά. Πιέζει τις κυβερνήσεις για να συνεργαστεί με τις τοπικές αρχές και τον ιδιωτικό τομέα για να αναπτύξει οπουδήποτε είναι δυνατόν ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα σχετικά με τους προορισμούς τουρισμού. Η συνεργασία μεταξύ όλων των ενδιαφερόμενων συμβαλλόμενων μερών θα είναι το κλειδί στην ανάπτυξη των επιτυχών συστημάτων διαχείρισης.

"Ο τουρισμός μπορεί να βοηθήσει το περιβάλλον από πολλές απόψεις, ειδικά με την παροχή των οικονομικών κινήτρων για να προστατευθούν οι πόροι, όπως τα μοναδικά ζωικά είδη, φυσικές περιοχές και πολιτιστικά μνημεία.

Επιπλέον, πολλές διεθνείς χρηματοδοτικές αντιπροσωπείες έχουν καθιερώσει τα προγράμματα για να ενθαρρύνουν τον τουρισμό που ευνοεί την προστασία του περιβάλλοντος. Δεδομένου ότι οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, συνεχίζουν να ψάχνουν για τα μέσα της οικονομικής ανάπτυξης, η βιομηχανία τουρισμού παρουσιάζει διάφορες μοναδικές προκλήσεις και ευκαιρίες. Πολλοί επιζητούν ενεργά την αγορά του παγκόσμιου τουρισμού και οι αριθμοί βρίσκονται σε άνοδο. Σύμφωνα με μια πρόσφατη έκθεση Συμβουλίου της Ευρώπης, η περιοχή της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης προσέελκυσε περισσότερο από 17% των αφίξεων στην Ευρώπη το 1993, με την Ουγγαρία που ανοίγει το δρόμο ως ένας από τους κορυφαίους πέντε προορισμούς παγκόσμιου τουρισμού. Οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης καυχώνται μια σημαντική πολιτιστική κληρονομιά καθώς επίσης και πολλές περισσότερες άθικτες φυσικές περιοχές απ'ό,τι στη δύση, και παρουσιάζουν απέραντες ευκαιρίες για τον οικοτουρισμό. Αλλά όπως πολλές από αυτές τις χώρες συνεχίζουν να αγωνίζονται για την ανάπτυξη του τουρισμού, παράγοντας εισόδημα, και έτσι υπάρχει μεγάλη πίεση για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.

Επειδή η βιομηχανία τουρισμού είναι στα σχετικά αρχικά στάδια στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη υπάρχουν ακόμα ευκαιρίες να αναπτυχθεί

ένα περιεκτικό διοικητικό σχέδιο για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού. Αυτό το όραμα είναι στην πρώτη γραμμή για πολλές χώρες στην περιοχή.

ΟΔΗΓΙΕΣ
Οδηγίες για την ανάπτυξη του βιώσιμου τουρισμού στις φυσικές περιοχές
<ol style="list-style-type: none">1. Στόχοι κρατικής σαφείς συντήρησης.2. Καθιερώστε έναν κατάλογο των υπαρχόντων οικολογικών πόρων και της περιβαλλοντικής θέσης βασικών γραμμών.3. Αναπτύξτε τις συνεργασίες με όλα τα ενδιαφερόμενα συμβαλλόμενα μέρη, ειδικά τοπικές κοινότητες.4. Αξιολογήστε την πιθανή περιβαλλοντική ικανότητα υποβάθμισης και μεταφοράς.5. Αναλύστε τις αγορές τουριστών και τις ανάγκες του επισκέπτη.6. Εξασφαλίστε ότι ο τουρισμός υποστηρίζει ένα ευρύ φάσμα των τοπικών οικονομικών δραστηριοτήτων.7. Προσδιορίστε τις δραστηριότητες τουρισμού που είναι συμβατές με την περιοχή.8. Καθιερώστε τα πρότυπα για την ποιότητα.9. Καθιερώστε τις διοικητικές πολιτικές που ελαχιστοποιούν την περιβαλλοντική ζημία, όπως ο χωρισμός για το κτήριο, και τη διαχείριση μεταφορών και των αποβλήτων.10. Εκπαιδεύστε και εκπαιδεύστε το προσωπικό καθιερώστε τα προγράμματα για τους επισκέπτες.11. Δημιουργήστε τις επικοινωνίες και την εμπορική στρατηγική.12. Καθιερώστε ένα πρόγραμμα για τον έλεγχο και την αναθεώρηση.

Μια κοινή μελέτη από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, και το πρόγραμμα περιβάλλοντος Ηνωμένων Εθνών, βρήκε ότι το στοιχείο που είναι απαραίτητο στην επιτυχία του οικοτουρισμού είναι, ότι εάν ο οικοτουρισμός πρόκειται να λάβει μια πιο υψηλή προτεραιότητα στα κυβερνητικά σχέδια, ειδικά στις αναπτυσσόμενες χώρες ιδιαίτερη προσπάθεια πρέπει να καταβληθεί αποτελεσματικά από τους τοπικούς κατοίκους στη δραστηριότητα τουρισμού .

Τέλικά ένας από τους σημαντικότερους στόχους του οικοτουρισμού πρέπει να είναι η συντήρηση της φύσης. Η εκπαίδευση για τις έμφυτες κοινωνικές τιμές του περιβάλλοντος θα είναι βασική στην επίτευξη αυτού του στόχου. Οι προστατευμένες περιοχές χρησιμοποιούνται ήδη για τη σημαντική επιστημονική έρευνα. Συχνά τα συμπεράσματα συμβάλλουν σε μια αυξανόμενη αναγνώριση της οικολογικής αξίας της περιοχής. Η έρευνα μπορεί επίσης να χρησιμεύσει να καθιερώσει τις συγκριτικές μετρήσεις επιδόσεων για τη συντήρηση, δεδομένου ότι οι περιοχές είναι συχνά κατά ένα μεγάλο μέρος άθικτες και σχετικά παλιά οικοσυστήματα, και αυτό μπορεί να χρησιμεύσει ως

μια βάση για τη σύγκριση. Ένα δεύτερος στόχος είναι η εκπαίδευση των επισκεπτών. Οι τουρίστες και οι οικοδεσπότες τους πρέπει να διδαχθούν για τη συντήρηση φύσης και την προστασία καθώς επίσης και το σεβασμό του πολιτισμού που επισκέπτονται. Συχνά ο τουρίστας είναι πρόθυμος να μάθει κάτι από αυτό που βλέπει κατά την εξέταση του τοπίου, της οικολογίας, και των ανθρώπων. Οι τοπικοί κάτοικοι μπορούν να διαδραματίσουν έναν μεγάλο ρόλο, στο πώς οι επισκέπτες βλέπουν τον προορισμό. Με το να γίνουν μορφωμένοι οικοδεσπότες και οδηγοί μπορούν να ενθαρρύνουν τους τουρίστες για να δουν τις κοινότητές τους σαν κάτι περισσότερο από μια περιοχή για αναψυχή. Το ταξίδι στις άγριες τοποθεσίες έχει τη δυνατότητα να ενημερώσει και να εκπαιδεύσει τις μεγάλες ομάδες ανθρώπων για τη σημασία της φύσης. Αυτή η συνειδητοποίηση θα δώσει τη ζωτικής σημασίας υποστήριξη, για τις προσπάθειες να προστατευθεί ο άγριος κόσμος στο μέλλον.

Στο τέλος του ταξιδιού οι περιηγητές μπορούν να επιστρέψουν το σπίτι με κάτι περισσότερο από μερικά στιγμιότυπα και ένα ηλιακό έγκαυμα. Ο σημερινός οικοτουρίστας θα μπορούσε να φέρει μια πίσω μεγαλύτερη εκτίμηση για το φυσικό κόσμο και ένα νέο κίνητρο για να τον προστατεύσει

2.15 Για να επιτευχθεί ένας σωστός οικοτουρισμός

Όπως και η τουριστική βιομηχανία, το μέλλον του οικοτουρισμού θα ελεγχθεί, σε κάποιο βαθμό, από την ελεύθερη ζήτηση. Το πιεστικότερο ερώτημα όμως, είναι σε ποιο βαθμό είναι πρόθυμη η διεθνής κοινότητα να αφήσει κάτι τέτοιο να συμβεί. Με απλά λόγια, θα αφήσουμε τους οικοτουρίστες και τους δημιουργούς των σχετικών εμπειριών να καθορίσουν τη μοίρα της τουριστικής βιομηχανίας, ή μήπως η τουριστική βιομηχανία θα ζητήσει την παρέμβαση των τοπικών, επαρχιακών, εθνικών και διεθνών αρχών για τον έλεγχο της κατάστασης; Η τάση φαίνεται να είναι προς το δεύτερο, δηλαδή ότι η μελλοντική πορεία του χώρου θα είναι ο έλεγχος μέσα από το βιώσιμο τουρισμό και τη βιομηχανία του οικοτουρισμού. Αν και το γεγονός αυτό φαίνεται δύσκολο να το δεχτούν κάποιοι παράγοντες του χώρου, για άλλη μια φορά τονίζουμε ότι θα πρέπει να κοιτάξουμε λίγο πιο πέρα από την ικανοποίηση των προσωπικών και οικονομικών αναγκών προς μια προσέγγιση ευαίσθητη στις ανάγκες του περιβάλλοντος και των ντόπιων κατοίκων. Ο κατάλογος που ακολουθεί προσφέρει οδηγίες για την επίτευξη περισσότερων κοινωνικό-οικολογικών αποτελεσμάτων μιας οικοτουριστικής κουλτούρας:

1. Μείωση του αριθμού των επιχειρηματιών και των τουριστών μέσα σε μια οικοτουριστική περιοχή σύμφωνα με τη δυναμικότητα του περιβάλλοντος να απορροφήσει τις επιδράσεις του οικοτουρισμού. Αυτό σημαίνει τη διεξαγωγή ερευνών για την κατανόηση των σχέσεων, που αναπτύσσονται

μεταξύ τουριστών, τοπικών κατοίκων, βιομηχανίας, πολιτείας και φυσικών πόρων.

2. Διεξαγωγή περαιτέρω ερευνάς γύρω από την επαγγελματική φιλοσοφία των πρακτόρων οικοτουρισμού σχετικά με το κατά πόσο τηρούν τις στρατηγικές περιφερειακής ανάπτυξης για την εκμετάλλευση της γης. Μόνο οι πράκτορες με αποδεδειγμένα στοιχεία θα μπορούν να οργανώνουν περιηγήσεις. Αυτό σημαίνει έναν υψηλό βαθμό έλεγχου για την αξιολόγηση των επιχειρήσεων, που τηρούν τα πρότυπα και εκείνων, που δεν τα τηρούν.
3. Έμμονη στη διατήρηση ενός συγκεκριμένου επιπέδου ικανότητας από τη πλευρά των τουριστικών πρακτόρων μέσα από τη διαδικασία της πιστοποίησης. Έμμονη επίσης στη διεξαγωγή αξιολόγησης από τους οικοτουριστές, που θα εξετάζονται από περιφερειακές επιτροπές (π.χ. αξιολογήσεις που, αντί να ταχυδρομούνται στις επιχειρήσεις, θα αποστέλλονται στην επιτροπή.)
4. Έμμονη στη συνεργασία μεταξύ κρατών και βιομηχανίας για την ανάπτυξη δικαίων οδηγιών, που θα ρυθμίζουν και θα καθοδηγούν τη βιομηχανία του οικοτουρισμού.
5. Η ερευνά υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη μιας βιομηχανίας οικοτουρισμού πρέπει να ξεκινάει από τη χαμηλότερη βάση και όχι από τη κοινότητα. Η προσέγγιση αυτή δίνει έμφαση στη σημασία της λήψης αποφάσεων από εσωτερικούς παράγοντες και όχι από εξωγενή συμφέροντα. Οι εξωγενείς επιδράσεις επιτρέπονται, στο βαθμό όμως που δεν παρεμβαίνουν στην αλλοίωση της ακεραιότητας της κοινότητας.
6. Έμμονη για την ενθάρρυνση των διεθνών αρχών να συντονίσουν τις ερευνητικές προσπάθειες και να προσφέρουν την απαραίτητη υποστήριξη, τονίζοντας τις καταστάσεις εκείνες, όπου η βιομηχανία άσκησε αρνητική επίδραση στους φυσικούς πόρους και στους ανθρώπους της περιοχής.
7. Ανάπτυξη ισχυρότερων δεσμών μεταξύ εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και ντόπιων κατοίκων, προσφέροντας στους ανθρώπους αυτούς τα μέσα (π.χ. διπλώματα, πτυχία) για να εργαστούν στη βιομηχανία. Τα προγράμματα αυτά πρέπει να αναπτυχθούν σε σχέση με τις ανάγκες των ανθρώπων και όχι απαραίτητα με τις ανάγκες των ιδρυμάτων.
8. Προσπάθεια για την εύρεση ενός ορισμού του οικοτουρισμού και των οικοτουριστών, που θα είναι αποδεκτός από τη διεθνή κοινότητα. Προς το παρόν υπάρχει ελάχιστη συμφωνία μεταξύ των ερευνητών και των επιχειρήσεων, γεγονός που εμποδίζει την πρόοδο της ερευνάς στο χώρο αυτό.
9. Ανάπτυξη μιας φόρμας, που θα καθορίζει το ποσοστό των εσόδων από τον οικοτουρισμό, που θα διοχετεύεται στους ντόπιους πληθυσμούς και στους φυσικούς πόρους της περιοχής.
10. Αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης κέντρου βάρους στην ερευνά του οικοτουρισμού, συμπεριλαμβανομένης της ερευνητικής θεωρίας και της μεθοδολογίας. Εδώ περιλαμβάνεται επίσης και η ανάγκη συγκέντρωσης των στοιχείων, που θα δείχνουν στην πολιτεία και στα άλλα κέντρα αποφάσεων τα οφέλη και τα πλεονεκτήματα του οικοτουρισμού, ειδικά σε σχέση με τις άλλες, πιο παρεμβατικές μορφές εκμετάλλευσης της γης.

11. Εξέταση των διεθνών μοντέλων, όπου έχουν αναπτυχθεί μεγάλα τραστ μέσα από τουριστικές και άλλες επιχειρήσεις. Σκοπός των τραστ αυτών είναι η συγκέντρωση χρημάτων από τον τουρισμό και άλλες μορφές εκμετάλλευσης της γης, ώστε σε περίπτωση ύφεσης της ανάπτυξης ή της βιομηχανίας, η περιφέρεια να διατηρήσει την οικονομική της βιωσιμότητα μέσα από επενδύσεις σε άλλες βιομηχανίες.

Όπως αναφέραμε νωρίτερα, η ευθύνη για τον προγραμματισμό και την εφαρμογή ενός σωστού και ηθικού προγράμματος οικοτουρισμού θα πρέπει να ανήκει στις περιφερειακές και εθνικές αρχές. Όμως, τόσο οι τουρίστες όσο και οι τουριστικές επιχειρήσεις θα πρέπει επίσης να αποδεχθούν ένα μέρος αυτής της ευθύνης. Ειδικότερα, ο τουρίστας θα πρέπει να ζητάει συγκεκριμένα στοιχεία, που θα εξασφαλίζουν μία υψηλής ποιότητας ηθική εμπειρία. Τα στοιχεία αυτά περιλαμβάνουν τα εξής:

1. Στη λειτουργία της επιχείρησης θ' απασχολούνται ντόπιοι κάτοικοι?
2. Υπάρχουν ντόπιοι κάτοικοι στα μεσαία και υψηλά διοικητικά στρώματα της επιχείρησης?
3. Υπάρχει σεβασμός προς τους ιθαγενείς / ντόπιους κατοίκους?
4. Υπάρχει σεβασμός για το φυσικό πλούτο της περιοχής, και ποια μέτρα λαμβάνονται για τη διασφάλιση αυτού του σεβασμού?
5. Ποια είναι τα οικονομικά οφέλη, που προσφέρει η επιχείρηση στους ντόπιους κατοίκους?
6. Η επιχείρηση χρησιμοποιεί ξενοδοχεία, εστιατόρια, μέσα μεταφοράς, κλπ, που είναι φιλικά προς το περιβάλλον? Υπάρχει επεξεργασία των λυμάτων και σωστή διαχείριση των απορριμμάτων?
7. ποιος είναι ο βαθμός της περιβαλλοντικής επιμόρφωσης που προσφέρεται με το προϊόν?
8. ποιος είναι ο αριθμός των συμμετοχόντων σε κάθε περιήγηση?
9. ποιο το επίπεδο της εμπειρίας και των γνώσεων των οδηγών?
10. Υπάρχουν γλωσσικά εμπόδια στην επικοινωνία?
11. Ο τουριστικός πράκτορας έχει πλήρη γνώση σχετικά με το ταξίδι (δηλαδή, έχει πάει ποτέ στην περιοχή, και αν ναι, πόσες φορές?)
12. Πόσες πληροφορίες προσφέρονται στους οικοτουρίστες σχετικά με την προετοιμασία τους και το ταξίδι?
13. Υπάρχει συμβολή προς τη προστασία του περιβάλλοντος, οικονομική ή φυσική (φύτεμα δέντρων ή απομάκρυνση σκουπιδιών)?
14. Ποιο είναι το επίπεδο επικοινωνίας, που διατηρεί η επιχείρηση με τις τοπικές αρχές διαχείρισης των πάρκων και των φυσικών περιοχών (οδηγίες, κανονισμοί)?

2.16 Οι κίνδυνοι του οικοτουρισμού

Εντούτοις, δεν είναι όλες οι προσπάθειες που τιμολογούνται ως «οικοτουρισμός», ευεργετικές στους τοπικούς ανθρώπους και τα οικοσυστήματα. Λόγω της θέσης τους, στις περιβαλλοντικά ευαίσθητες περιοχές, οι διαδικασίες οικοτουρισμού αποτυγχάνουν και μπορούν να έχουν πολύ σοβαρές περιβαλλοντικές συνέπειες. Εκεί οι τουρίστες αντιπροσωπεύουν μια αύξηση στον πληθυσμό, προσωρινή, αλλά οι απαιτήσεις τους στους τοπικούς πόρους μπορούν να απαιτήσουν την εγκατάσταση πρόσθετης υποδομής, μεγάλα ποσά αποβλήτων και ρύπανσης, και την υποβάθμιση των εύθραυστων οικοσυστημάτων. Ακόμη και μια αβλαβής δραστηριότητα όπως «έναν πεζοπόρος φύσης» μπορεί να είναι καταστρεπτική, δεδομένου ότι οι οδοιπόροι μπορούν να συμβάλουν στην εδαφολογική διάβρωση και ζημία. Στο κύκλωμα Annapurna στο Νεπάλ, η παρουσία 60.000 τουριστών ετησίως έχει χαράξει βαθιές αυλακιές. Οι τουρίστες που πηγαίνουν να δουν την άγρια φύση μπορούν να φοβίσουν τα ζώα και να τοποθετούν μακριά από τις περιοχές τους σίτισης, ενώ εκείνοι που επιλέγουν τους γύρους αεροπλάνων ή βαρκών συμβάλλουν στη ρύπανση και στο θόρυβο στο περιβάλλον. Οι τουρίστες μπορούν ακόμη και να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη των καταστρεπτικών οικονομιών, όπως οι αγορές των αναμνηστικών που σχετίζονται με την άγρια φύση (όπως δέρματα, κόκαλα, κ.λ.π.). Επίσης η επιβάρυνση τουριστών προκαλεί αυστηρή περιβαλλοντική ζημία στα νησιά Galapagos, με την ανεπαρκή επιβολή των ορίων επισκεπτών από την κυβέρνηση του Ισημερινού. Ο τουρισμός σε μια περιοχή που καυχάται τις ευκαιρίες να αντιμετωπίσει τα απειλούμενα υπό εξαφάνιση είδη, μπορεί να προκαλέσει την περαιτέρω διακινδύνευση ή την εξάλειψη αυτών των ειδών.

Τέτοιες αποτυχίες μπορούν να εμφανιστούν και λόγω της έλλειψης οργάνωσης και της έλλειψης δέσμευσης για τους στόχους συντήρησης. Πολλές κυβερνήσεις και κράτη δεν έχουν τα επαρκή τμήματα τουρισμού και είναι ανίκανα να χρηματοδοτήσουν τις αρμόδιες προσπάθειες ανάπτυξης. Άλλοι είναι απρόθυμοι να περιορίσουν τη ροή των χρημάτων των τουριστών στη χώρα, και έτσι ενθαρρύνουν την ανάπτυξη πάνω από τα βιώσιμα επίπεδα. Απλή έλλειψη κανονισμού → πάρα πολλοί άνθρωποι → πάρα πολύ ύδωρ → πάρα πολλά απόβλητα → αιτίες για μια αρχικά βιώσιμη προσπάθεια, να καταρρεύσει.

Μια αρχική αξία του οικοτουρισμού είναι οι ευκαιρίες απασχόλησης που παρέχονται στους τοπικούς ανθρώπους, όμως πολλές διαδικασίες τουρισμού ρυθμίζονται από τις ξένες εταιρίες, που παρέχουν ελάχιστο ή κανένα όφελος για τους ντόπιους. Τα εισοδήματα μειώνονται σταδιακά από τους ξένους επενδυτές, αντί να επανεπενδυθούν στην κοινότητα, οι περιβαλλοντικοί πόροι υποβιβάζονται, και οι ανάγκες του τοπικού πληθυσμού περιθωριοποιούνται. Στη Σουρινάμ, μια αναπτυσσόμενη επιχείρηση οικοτουρισμού που στρέφεται γύρω από την επιφύλαξη μιας περιοχής με θαλάσσιες χελώνες, οφείλει την προστασία της αυτή σε μια ντόπια κοινότητα, η οποία δεν έχει κανένα όφελος

από αυτή την επιφύλαξη. Για να φτάσουν στην περιοχή αυτή οι επισκέπτες, πρέπει πρώτα να περάσουν μέσω ενός παράκτιου χωριού που χαρακτηρίζεται από τα απορρίμματα, τα συντρίμια βαρκών, και του χαμηλού εισοδήματος κατοικίες. Επειδή οι ντόπιοι δεν λαμβάνουν κανένα όφελος από τους τουρίστες, δεν έχουν κανένα κίνητρο για να προστατεύσουν την περιοχή αυτή όπου μια σημαντική μερίδα του προϋπολογισμού της περιοχής, πρέπει να πάει στη φύλαξη της από τους λαθροκνηγούς.

Επίσης μια όχι τόσο πράσινη επιχείρηση είναι το Ecodesarrollo Paragayo στην Κόστα Ρίκα, ένα αναπτυξιακό έργο που περιλαμβάνει την κατοικία, τα ξενοδοχεία, και ένα εμπορικό κέντρο, και προάγεται ως προορισμό οικοτουρισμού, αλλά έχει κατηγορηθεί για την μη ακολουθία των αρχών του οικοτουρισμού. Ένα άλλο παράδειγμα, ένα κερδοφόρο πάρκο θέματος οικοτουρισμού στο Quintana Roo, στο Μεξικό, που διαφημίζεται ως ιερό παράδεισο της φύσης, είναι αρμόδιο για τη μετατόπιση των τοπικών κοινοτήτων mayan και κρατά παράνομα τα απειλούμενα υπό εξαφάνιση είδη στην αιχμαλωσία για να προσελκύσει τους επισκέπτες. Οι ανάγκες τουριστών μπορούν να έχουν προτεραιότητα έναντι εκείνων της άγριας φύσης και των εγγενών ανθρώπων, και μπορούν να οδηγήσουν στο μονοπώλιο των περιφερειακών πόρων. Στην Κένυα, ένα πρόγραμμα στην εθνική επιφύλαξη Shaba παρείχε το γλυκό νερό της, για την άγρια φύση και για τους τοπικούς ανθρώπους Samburu και το ζωικό κεφάλαιό τους. Όταν το ξενοδοχείο Sarona Shaba χτίστηκε, οι ανάγκες ύδατός του πήραν την προτεραιότητα και το πρόγραμμα μπλοκαρίστηκε από τη δημόσια πρόσβαση. Στερημένη από το ύδωρ, η άγρια φύση και το ζωικό κεφάλαιο τους πεθαίνουν και το Samburu είναι κοντά στην πείνα .

Μερικές φορές οι ντόπιοι έχουν αντισταθεί στις προσπάθειες ανάπτυξης τουρισμού, συμπεριλαμβανομένου του οικοτουρισμού, λόγω της πιθανότητας για τη διάσπαση στις ζωές τους. Επειδή οι προηγούμενοι επισκέπτες θεωρήθηκαν ασεβής, σήμερα οι επισκέπτες στην επιφύλαξη έθνους Hopi στην Αριζόνα δεν επιτρέπονται πλέον για να πάρουν τις εικόνες, να μούνε στην κατοικημένη μερίδα του χωριού, ή να συμμετέχουν στις πεζοπορίες. Οι τοπικοί άνθρωποι μπορούν επίσης να αντιτάξουν τον τουρισμό, επειδή αγανακτούν με τις πολιτικές που βλέπουν. Ο τουρισμός πρέπει και μπορεί να φέρει νέους περιορισμούς ή την αυστηρότερη επιβολή της υπάρχουσας νομοθεσίας που προστατεύει τα είδη και τους βιότοπούς τους, και να σταματήσει η ασυνήθιστη κυβερνητική παρέμβαση στις τοπικές δραστηριότητες, να αναπαραγάγει τη διαδεδομένη δυσαρέσκεια μεταξύ των κατοίκων. Ο τουρισμός μπορεί επίσης να επιφέρει τις κοινωνικές αλλαγές, όπως η ανταλλαγή των παραδοσιακών ρόλων για μη συμβατικούς, οι οποίοι αναστατώνουν την κοινωνική ιεραρχία στην κοινότητα.

2.17 Καλύτερες πρακτικές για τον οικοτουρισμό

Οι υγιείς δραστηριότητες οικοτουρισμού συμβάλλουν στα μακροπρόθεσμα οφέλη και στο περιβάλλον και στην κοινότητα οικοδεσποτών. Οι κατευθυντήριες αρχές Wight Pam για τον οικοτουρισμό περιλαμβάνουν τις ακόλουθες διατάξεις:

1. οι δραστηριότητες τουριστών δεν πρέπει να υποβιβάζουν τον πόρο
2. στους επισκέπτες πρέπει να προσφερθεί η εκπαιδευτική από πρώτο χέρι εμπειρία
3. όλοι οι συμμετοχοί (κοινότητα οικοδεσποτών, κυβέρνηση, μη κυβερνητικές οργανώσεις, βιομηχανία, και τουρίστες) πρέπει να αναμιχθούν
4. ο τουρισμός πρέπει να σεβαστεί την εγγενή αξία των φυσικών πόρων
5. ο τουρισμός δεν μπορεί να υπερφορολογήσει τις προμήθειες των πόρων της τοπικής περιοχής
6. οι συμμετοχοί πρέπει να ενθαρρυνθούν για να αναπτύξουν τις συνεργασίες
7. το εισόδημα τουριστών πρέπει να παρέχει τα επιστημονικών, ή πολιτιστικών οφέλη συντήρησης, στον πόρο, την τοπική κοινότητα, και τη βιομηχανία συνολικά
8. αυτά τα οφέλη πρέπει να είναι μακροπρόθεσμο [Wight 1993].

Η επίτευξη αυτών των αρχών εξαρτάται στο μεγάλο μέρος από την κλίμακα της λειτουργίας. Ο βασικός κανόνας του οικοτουρισμού είναι: κρατήστε τα πράγματα μικρά. Μια περιοχή που μπορεί να απορροφήσει τον αντίκτυπο μερικών δωδεκάδων επισκεπτών κατά τη διάρκεια ενός μήνα, συμπεριλαμβανομένης της υποδομής για να υποστηρίξει την παρουσία τους (όπως η υδραυλική εγκατάσταση, απόβλητα, ύδωρ, γεννήτριες ηλεκτρικής ενέργειας, και εγκαταστάσεις μεταφορών), μπορεί να υποφέρει κάτω από την επιρροή περισσότερων επισκεπτών. Η μικρής κλίμακας ανάπτυξη σε επίπεδο βάσης που ενσωματώνει τις επιθυμίες και τις απόψεις των τοπικών ανθρώπων τείνει να είναι η καλύτερη πολιτική. Μετά από αυτό η αρχή απαιτεί από τους διευθυντές να απορρίψουν την αναπτυξιακή φιλοσοφία που έχει χαρακτηρίσει την οικονομική πολιτική στις δυναμικές ζώνες οικοτουρισμού. Ο Wight σημειώνει ότι η βιώσιμη ανάπτυξη δεν υπονοεί τα απόλυτα όρια στον αριθμό επισκεπτών, αλλά τα όρια βασισμένα στην παρούσες τεχνολογίες και την οργάνωση και στην ικανότητα της βιόσφαιρας να απορροφηθούν οι παρούσες μορφές ζημίας. Κατά συνέπεια, η στοχαστική αξιολόγηση των συμπεριφορών τουριστών μπορεί να αποκαλύψει τρόπους να μειωθούν οι επιδράσεις των επισκεπτών στο περιβάλλον, χωρίς μείωση του συνολικού αριθμού επισκεπτών.

Ένας στόχος συντήρησης είναι να εξασφαλιστεί η κατασκευή και η συντήρηση των καταλυμάτων μέσα σε οικοτουριστικές περιοχές και να ακολουθούν τα περιβαλλοντικά πρωτόκολλα. Η μικρή κατανάλωση, η αποδοτική χρήση, και η ακριβής ανακύκλωση των πόρων είναι βασικές. Ενώ ένα ξενοδοχείο σε ένα βιομηχανοποιημένο έθνος είναι σε θέση να ρίξει μακριά τα μεγάλα ποσά απορριμμάτων, ένα κατάλυμα μέσα σε

οικοτουριστική περιοχή σε μια μακρινή θέση τροπικών δασών, δεν έχει καμία τοποθεσία που θα μπορούσε να ξεφορτωθεί τα απορρίμματα, έτσι πρέπει να βρει έτσι τους τρόπους που θα ανακυκλωθούν. Προκειμένου να συντηρηθούν το ύδωρ, η δύναμη, και η εργασία, ένα κατάλυμα μέσα σε οικοτουριστική περιοχή πρέπει να υιοθετήσει ένα εβδομαδιαίο πρόγραμμα. Επίσης οι τουρίστες χρησιμοποιούνται για να ρίξουν μακριά τα μεγάλα ποσά άλλων απορριμμάτων κατά τη διάρκεια των καθημερινών δραστηριοτήτων τους. Το Binna Burra, ένα οικοτουριστικό κατάλυμα στην Αυστραλία, παρέχει στους επισκέπτες εγκιβωτισμένα μεσημεριανά γεύματα για τους οδοιπόρους στα επαναχρησιμοποιήσιμα εμπορευματοκιβώτια, που δεν παράγουν κανένα απόρριμμα.

Εκτός από την τήρηση της επιχείρησης μιας εύχρηστης κλίμακας, οι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη οικοτουρισμού πρέπει να καταδείξουν μια δέσμευση για τους περιβαλλοντικούς στόχους, να παρέχουν ποιοτική ηγεσία, και να εκμεταλλευτούν τις μικρές θέσεις αγοράς όπου η εξατομικευμένη υπηρεσία και η μοναδική εμπειρία ευνοούνται πέρα από τις διαδικασίες μεγάλης κλίμακας.

Η εκπαίδευση για τις κοινότητες οικοδεσποτών και για τους τουρίστες που προγραμματίζουν να τους επισκεφτούν, είναι βασική στην παροχή μιας καλής εμπειρίας. Οι οδηγοί πρέπει να έχουν τις κοινωνικές δεξιότητες, οικειότητα με την αγγλική (ή άλλες γλώσσες), τη βασική γνώση για την περιοχή, και ικανότητα να οδηγήσουν τους καλά-οργανωμένους γύρους. Περισσότερες από μια λειτουργίες τουρισμού έχουν βυθιστεί λόγω έλλειψης του ανθρώπινου δυναμικού στην κοινότητα οικοδεσποτών. Συγχρόνως, οι τουρίστες πρέπει να προετοιμαστούν για αυτό που θα αντιμετωπίσουν, και πρέπει να έχουν την κατάλληλη τοποθέτηση και την ωριμότητα για να εκτιμήσουν την εμπειρία τους. Τα περισσότερα ecotravelers είναι μορφωμένα, πλήρη σεβασμού των τοπικών παραδόσεων, και πρόθυμα να συμβάλουν στις προσπάθειες συντήρησης, αν και μερικοί φθάνουν με διαφορετικές προσδοκίες που οδηγούν στην λιγότερο - από - ιδανική εμπειρία, και για τους τουρίστες και για την κοινότητα οικοδεσποτών.

Πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στη συντήρηση πέρα από το βραχυπρόθεσμο κέρδος που αποτελεί τον πυρήνα της πρόκλησης οικοτουρισμού. Η συντήρηση πρέπει να έχει την ηθική αρχή για τις προσπάθειες οικοτουρισμού και τη βάση για τη μακροπρόθεσμη οικονομική σταθερότητα. Για παράδειγμα, ένας ντόπιος που μπορεί να αναμείνει να λάβει μεγάλα ποσά στη μαύρη αγορά για ένα ζωικό δέρμα μπορεί να είναι απρόθυμος να θεωρήσει ότι το μακροπρόθεσμο όφελος ενός ζώου θα είναι μεγαλύτερο. Πράγματι, το προσωπικό όφελός του μπορεί να είναι χαμηλότερο, δεδομένου ότι τα εισοδήματα από τον τουρισμό δεν διανέμονται εξίσου σε όλη την κοινότητα, και ότι ακόμα κι αν κάποιος σταματά, οι γείτονές του μπορούν να συνεχίζουν. Το ίδρυμα των παγκόσμιων πόρων προτείνει ότι το κλειδί για το κέρδος του τοπικών ανθρώπων μπορεί να γίνει ένα πρόγραμμα το οποίο θα εξασφαλίζει τα οφέλη να μοιράζονται ισότιμα και ότι κανένας δεν θα επωμίζεται ένα δυσανάλογο μερίδιο του κέρδους.

Ένας άλλος κανόνας για τον επιτυχή οικοτουρισμό είναι να αναπτυχθεί μια οικονομία η οποία δεν θα στηρίζεται μόνο στον τουρισμό ως μόνη πηγή εισοδήματος για την κοινότητα. Επειδή είναι μια εποχιακή επιχείρηση που επηρεάζεται από πολιτικές, κοινωνικές, και οικονομικές τάσεις, και που βλάπτεται εύκολα από τις φυσικές καταστροφές, εκδηλώσεις ασθενειών, και την πολιτική ανησυχία, και έτσι μπορεί να ελαττωθεί χωρίς προειδοποίηση.

Επιπλέον, μια καλή περιοχή οικοτουρισμού πρέπει να ακολουθήσει τις αρχές της κοινής αίσθησης. Π.χ. μια προσφορά στους επισκέπτες μιας οργανωμένης περιήγησης που εστιάζει στη φυσική ιστορία της περιοχής και μια επίσκεψη σε μια αιχμάλωτη δυνατότητα αναπαραγωγής ή αποκατάστασης μπορεί να είναι αποτελεσματικότερη από την άποψη της ικανοποίησης των προσδοκιών επισκεπτών, αλλά δεν θα είναι ιδανική για το περιβάλλον.

Η κυβερνητική υποστήριξη είναι απαραίτητη για να παρέχει την οικονομική υποστήριξη για τους αγροτικούς και γηγενείς ανθρώπους που στερούνται τους πόρους για να αποκτήσουν την εκπαίδευση ή να ξεκινήσουν τις επιχειρησιακές πρωτοβουλίες, οι οποίες θα παρέχουν την οργάνωση και το συντονισμό των προσπαθειών οικοτουρισμού και θα δώσουν μια μικρή πρόσβαση στις κοινότητες να συμμετέχουν στη γνώση για τη βιώσιμη ανάπτυξη, και για να αποτρέψουν τις καταχρήσεις. Οι κυβερνήσεις ή οι αντιπροσωπείες πρέπει να εξουσιοδοτούν τους αγροτικούς οδηγούς και τις διαδικασίες τουρισμού, διότι η τοπική συμμετοχή προδίδει ενός από τα κύρια συστατικά του οικοτουρισμού.

Ο οικοτουρισμός μπορεί να ζήσει εάν ακολουθεί τις αρχές της σοφής ανάπτυξης, ελέγχει επαρκώς προστατεύει τους πόρους του, και εξασφαλίζει δίκαιη διανομή των κερδών εντός της κοινότητας οικοδοδεσποτών. Η συνειδητοποίηση των παγίδων του μη αποδεκτού ή ανεξέλεγκτου τουρισμού μπορεί να καθοδηγήσει τις κοινότητες που αγωνίζονται να πάρουν τη θέση τους σε μια σφαιρική οικονομία χωρίς καταστροφή των πόρων που όλοι εκτιμούμε.

2.18 Κηρύσσοντας το έτος 2002 ως διεθνές έτος οικοτουρισμού

Εκατόν ογδόντα δύο κυβερνήσεις έλαβαν μέρος στη διάσκεψη Ηνωμένων Εθνών σχετικά με το περιβάλλον και την ανάπτυξη (συνάντηση κορυφής για την προστασία της γης), που έγινε στις 14 Ιουνίου 1992, και τα συμπεράσματα της γενικής συνέλευσης αυτής, παρουσιάστηκαν στη δέκατη ένατη ειδική σύνοδο σχετικά με το βιώσιμο τουρισμό. Εκεί τονίστηκε η σημασία της πλήρους ενσωμάτωσης της βιώσιμης ανάπτυξης στη βιομηχανία τουρισμού προκειμένου να εξασφαλιστεί, μεταξύ άλλων, ότι το ταξίδι και ο τουρισμός θα παρέχουν μια πηγή εισοδήματος για πολλούς ανθρώπους και συγχρόνως θα συμβάλλουν στη συντήρηση, την προστασία και την αποκατάσταση του οικοσυστήματος. Τονίστηκε επίσης η ανάγκη να προωθηθεί η εφαρμογή των διεθνών συμβάσεων σχετικά με το περιβάλλον και την ανάπτυξη,

συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν στην αλλαγή βιοποικιλότητας και κλίματος, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη για διεθνή συνεργασία στην προώθηση του τουρισμού στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης ώστε να ικανοποιηθούν οι ανάγκες των πατούσων τουριστών και των χωρών υποδοχής και των περιοχών, αποφασίστηκε, να προστατεύουν και να ενισχύουν τις ευκαιρίες για το μέλλον, να διαχειρίζονται τους πόρους για να εκπληρώσουν τις οικονομικές, κοινωνικές και αισθητικές ανάγκες, και να διατηρούν συγχρόνως την πολιτιστική ακεραιότητα, τις ουσιαστικές οικολογικές διαδικασίες και τη βιολογικά ποικιλομορφία

Αναγνωρίζοντας την υποστήριξη του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού για τη σημασία του οικοτουρισμού, και ιδιαίτερα του προσδιορισμού του έτους 2002 ως διεθνές έτος οικοτουρισμού, ενθαρρύνθηκε η ενδυνάμωση των συνεταιριστικών προσπαθειών από τις κυβερνήσεις και τους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, καθώς επίσης και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις, για να επιτύχουν τους στόχους τους στην προώθηση της ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος. Έτσι :

1. Στη γενική συνέλευση κηρύσσουν το έτος 2002 ως διεθνές έτος οικοτουρισμού.
2. Προσκαλούν τα κρατικά μέλη των Ηνωμένων Εθνών, και τα μέλη των ειδικευμένων αντιπροσωπειών και των σχετικών διακυβερνητικών και κυβερνητικών οργανώσεων, να ασκήσουν όλες τις πιθανές προσπάθειες εξ ονόματος της επιτυχίας του έτους, ειδικότερα σχετικά με τον οικοτουρισμό στις αναπτυσσόμενες χώρες.
3. Ζητούν από την Επιτροπή, στα πλαίσια της συζήτησης τουρισμού κατά τη διάρκεια της έβδομης συνόδου, και συστήνουν στη γενική συνέλευση, μέσω της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, ενθαρρυντικά μέτρα και δραστηριότητες που θα συμβάλουν σε ένα επιτυχές έτος.
4. Ζητούν από το Γενικό Γραμματέα να παρέχει, σύμφωνα με τις οδηγίες για τα μελλοντικά διεθνή έτη όπως περιλαμβάνεται στο παράρτημα του ψηφίσματος το 1980/67 Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής, την απαραίτητη υποστήριξη για να εξασφαλίσει την επιτυχία του έτους, συμπεριλαμβανομένης της διαδεδομένης διάδοσης των σχετικών πληροφοριών.
5. Ζητούν από το Γενικό Γραμματέα, σε συνεργασία με όλες τις σχετικές οντότητες του συστήματος Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένου του προγράμματος περιβάλλοντος Ηνωμένων Εθνών καθώς επίσης και του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού και του Συμβουλίου παγκόσμιων ταξιδιού και τουρισμού, να υποβάλει στη γενική συνέλευση στην πενήντα-όγδοη σύνοδό του μια έκθεση που περιέχει:
 - Προγράμματα και δραστηριότητες που αναλαμβάνονται από τις κυβερνήσεις και τις ενδιαφερόμενες οργανώσεις κατά τη διάρκεια του έτους

- Μια αξιολόγηση των αποτελεσμάτων που επιτυγχάνονται στην πραγματοποίηση των στόχων και των σκοπών του έτους, ιδιαίτερα από την άποψη της ενθάρρυνσης του οικοτουρισμού στις αναπτυσσόμενες χώρες
- Συστάσεις στην περαιτέρω πρόοδο η προώθηση του οικοτουρισμού στα πλαίσια της βιώσιμης ανάπτυξης.

2.19 Οικοτουρισμός και η ενδυνάμωση των τοπικών κοινοτήτων

Ο οικοτουρισμός έχει οριστεί ως το περιβαλλοντικά αρμόδιο ταξίδι, δια φωτίζοντας την επίσκεψη στις σχετικά ανενόχλητες φυσικές περιοχές προκειμένου να εκτιμηθεί η φύση (και οποιαδήποτε συνοδευτικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, προηγούμενα και παρόντα), και προωθεί τη συντήρηση, ασκεί χαμηλή επίδραση επισκεπτών, και προβλέπει την ευεργετικά ενεργό κοινωνικοοικονομική συμμετοχή των τοπικών πληθυσμών.

Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, ο οικοτουρισμός μπορεί να περιλάβει και τον πολιτιστικό και περιβαλλοντικό τουρισμό και, επιπλέον, τα οφέλη στον τοπικό πληθυσμό πρέπει να είναι ένα αναπόσπαστο τμήμα της δραστηριότητας. Τα αιτήματα των όλο και περισσότερο εύπορων καταναλωτών για τα "μακρινά" "φυσικά" "εξωτικά" περιβάλλοντα, έχουν δημιουργήσει μια άνοδο στις επιχειρήσεις οικοτουρισμού, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ταυτόχρονα, στις δυτικές χώρες οι άγριες περιοχές που καταλαμβάνονται από τους ντόπιους λαούς έχουν ανοιχτεί στη βιομηχανία τουρισμού. Έτσι, είναι γεγονός ότι οι πιο απομακρυσμένες και λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές τουρισμού που οι οικοτουριστικοί οδηγοί επιδιώκουν, αποτελεί απειλή στην πολιτιστική διάσπαση και την περιβαλλοντική υποβάθμιση.

Ενώ μερικοί συγγραφείς υπογραμμίζουν τη δυνατότητα του οικοτουρισμού, να προωθήσει την ευημερία και των τοπικών λαών και των περιβαλλόντων τους, άλλοι μας προειδοποιούν για την απερίσκεπτη χρήση του οικοτουρισμού ως κοινό αγαθό. Πολλές κυβερνητικές αντιπροσωπείες και ακαδημαϊκοί τουρισμού χρησιμοποιούν τον όρο του οικοτουρισμού ως μια νέα μορφή τουρισμού ηθικά ανώτερη. Όμως πολλές φορές στη πράξη ο οικοτουρισμός καταλήγει να είναι μια μορφή τουρισμού ηθικά κατώτερη. Όταν το κέρδος, είναι η κύρια κατευθυντήρια δύναμη πίσω από τον οικοτουρισμό είναι επόμενο, ότι οι επιχειρήσεις που προκύπτουν μπορούν να αλλοτριώσουν, παρά να ωφελήσουν τις τοπικές κοινότητες. Στο Νότιο Ειρηνικό, παραδείγματος χάριν, η έννοια του οικοτουρισμού έχει προωθηθεί μέσα σε μια ιδιαίτερα στενή ζώνη, που αποσκοπεί στη συντήρηση και το κέρδος της επιχείρησης, και έτσι έχει αποτύχει να εκτιμήσει το ρόλο των

τοπικών κοινοτήτων μέσα στη βιώσιμη ανάπτυξη τουρισμού. Επομένως, υπάρχει μια ανάγκη για μια προσέγγιση στον οικοτουρισμό που αρχίζει από τις ανάγκες, τις ανησυχίες και την ευημερία των οικοδεσποτών των τοπικών κοινοτήτων.

Μερικοί συγγραφείς υποστηρίζουν ότι στις επιχειρήσεις που βασίζονται στον οικοτουρισμό, πρέπει τα μέλη των τοπικών κοινοτήτων να έχουν έναν υψηλό βαθμό ελέγχου της πραγματοποίησης των δραστηριοτήτων οικοτουρισμού. Αυτό είναι η διάφορα στις επιχειρήσεις οικοτουρισμού που ελέγχονται πλήρως από τους εξωτερικούς χειριστές, και είναι επίσης ευδιάκριτο από το γεγονός ότι τα περισσότερα από τα οικονομικά οφέλη του τουρισμού πηγαίνουν στην κυβέρνηση. Μια προσέγγιση του οικοτουρισμού που είναι βασισμένη στην κοινότητα, αναγνωρίζει την ανάγκη να προωθηθεί και η ποιότητα της ζωής των ανθρώπων και η συντήρηση των πόρων. Επίσης εξετάζεται ο βαθμός με τον οποίο ο οικοτουρισμός παράγει οικονομικά οφέλη για τις τοπικές κοινότητες, πώς αυτά μπορούν να διανεμηθούν στις κοινότητες και πώς οι κοινότητες επηρεάζονται κοινωνικά και πολιτιστικά από τις επιχειρήσεις οικοτουρισμού. Ακόμη όπως ο οικοτουρισμός οδηγεί στα οικονομικά οφέλη για μια τοπική κοινότητα, έτσι μπορεί να οδηγήσει στη ζημία όσο αφορά στα κοινωνικά και πολιτιστικά συστήματα και που υπονομεύει έτσι τη γενική ποιότητα της ζωής των ντόπιων ανθρώπων. Επομένως ο οικοτουρισμός πρέπει να αναγνωρίζει τη σημασία των κοινωνικών διαστάσεων της εμπειρίας του τουρισμού, και συγχρόνως να εστιάζει στις περιβαλλοντικές ή οικονομικές επιδράσεις.

Η παραπάνω αναφορά έχει καταδείξει ότι ο τρόπος με τον οποίο ο οικοτουρισμός προσεγγίζεται είναι κρίσιμος για την επιτυχία του από την άποψη της προώθησης της ευημερίας και των τοπικών λαών και των περιβαλλόντων τους. Μόνο με τον έλεγχο, οι τοπικοί λαοί μεγιστοποιούν τα οφέλη τους από τον οικοτουρισμό που εμφανίζεται στις περιοχές τους. Ένα πλαίσιο ενδυνάμωσης έχει επινοηθεί για να παρέχει έναν μηχανισμό για το πώς μπορεί να είναι αποτελεσματικότερες οι πρωτοβουλίες οικοτουρισμού, από την άποψη των επιδράσεών τους στις τοπικές κοινότητες. Πρέπει ακόμα να γίνεται προσεκτικά η διάκριση ανάμεσα στους ερευνητές ή τους επαγγελματίες οικοτουρισμού, από εκείνους που αντιγράφουν τα υπάρχοντα προϊόντα οικοτουρισμού, με τρόπο μη αρμόδιο, που προσφέρουν χαρακτηριστικά τις χαμηλότερες τιμές, την κατώτερη εμπειρία, και τις καταστρεπτικές περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιδράσεις για τους ντόπιους λαούς.

Τέσσερα επίπεδα ενδυνάμωσης χρησιμοποιούνται σε αυτό το πλαίσιο: ψυχολογικό, κοινωνικό και πολιτικό και οικονομικό.

1 οικονομική ενδυνάμωση

Κατά εξέταση εάν μια κοινότητα έχει επωφεληθεί ή όχι οικονομικά από μια επιχείρηση οικοτουρισμού, είναι απαραίτητο να εξεταστούν οι ευκαιρίες που

έχουν προκύψει και από την άποψη της επίσημης και άτυπης απασχόλησης στον τομέα αυτό καθώς επίσης και των επιχειρησιακών ευκαιριών. Ενώ μερικά οικονομικά κέρδη καρπώνονται συνήθως από μια κοινότητα, τα προβλήματα μπορούν να αναπτυχθούν εάν αυτά είναι περιοδικά και δεν μπορούν να παρέχουν ένα κανονικό, αξιόπιστο εισόδημα. Επιπλέον, μπορούν να προκύψουν ανησυχίες από την αδικία στη διαμοίραση των οικονομικών οφελών. Είναι γεγονός ότι μια κοινότητα δεν αποτελείται πάντα από μια ομοιογενείς ομάδες με κοινούς στόχους. Η δύναμη των οικονομικών οφελών μπορεί να έχει ιδιαίτερη επιρροή για το ποιοι μοιράζονται τα οφέλη των προγραμμάτων τουρισμού. Πρόσφατες μελέτες έδειξαν ότι ιδιαίτερα άτομα έχουν κάποια μεγαλύτερη εξουσία με σε μια κοινότητα, και έτσι μονοπωλούν τα οικονομικά οφέλη του τουρισμού. Στον καθορισμό της επιτυχίας και της ικανότητας μιας επιχείρησης οικοτουρισμού, είναι σημαντική η διανομή των οικονομικών οφελών από τον οικοτουρισμό, να γίνεται με βάση το πραγματικό ποσό οφελών που μπορεί μια κοινότητα να λάβει.

Η οικονομική ενδυνάμωση ή η μη ενδυνάμωση, μπορεί επίσης να αναφερθεί στην πρόσβαση της τοπικής κοινότητας στους παραγωγικούς πόρους σε μια περιοχή που επωφελείται από τον οικοτουρισμό. Παραδείγματος χάριν, η καθιέρωση των προστατευόμενων ζωνών μειώνει σημαντικά την πρόσβαση στους τόπους κυνηγίου και στα γεωργικά εδάφη. Επιπλέον, η προστασία των ειδών άγριας φύσης όπως οι ελέφαντες μπορεί να οδηγήσει στην καταστροφή των συγκομιδών και των τραυματισμών στο ζωικό κεφάλαιο και τους ανθρώπους. Ο Lindberg, κατά τη μελέτη διάφορων πρωτοβουλιών οικοτουρισμού στην Μπελίζ, διαπίστωσε ότι ορισμένες οικογένειες που είχαν άμεση ζημία στα ψάρια και γενικά στο ζωικό κεφάλαιο από την προστατευμένη περιοχή άγριας φύσης, έλαβε λιγότερο από το ένα τρίτο από τα άμεσα οικονομικά οφέλη από τον οικοτουρισμό. Από την άποψη της δίκαιης διανομής των οφελών, αυτό είναι ανησυχητικό. Πρέπει επίσης να είναι ανησυχία ότι οι τοπικοί άνθρωποι θα συνεχίσουν να υποστηρίζουν τη συντήρηση των προστατευόμενων ζωνών, μόνο εάν αυτό βοηθήσει στην ανάπτυξή τους.

2 ψυχολογική ενδυνάμωση

Μια τοπική κοινότητα που είναι αισιόδοξη για το μέλλον, έχει πίστη στις δυνατότητες των κατοίκων της, εμπνέει εμπιστοσύνη και καταδεικνύει την υπερηφάνεια στις παραδόσεις και τον πολιτισμό, μπορεί να ειπωθεί ότι είναι ψυχολογικά ισχυρή. Σε πολλές, μικρής κλίμακας κοινωνίες, η συντήρηση της παράδοσης είναι εξαιρετικά σημαντική από την άποψη της διατήρησης της αίσθησης μιας ομάδας, της εκτίμησης και της ευημερίας. Ο οικοτουρισμός που είναι ευαίσθητος στους πολιτιστικούς κανόνες, χτίζεται πάνω στο σεβασμό των τοπικών παραδόσεων και επομένως σέβεται και τους τοπικούς ανθρώπους. Από την άλλη πλευρά, ο οικοτουρισμός που παρεμποδίζει την

ακέραια σχέση μεταξύ μιας ομάδας ανθρώπων και του εδάφους τους, μπορεί να έχει καταστρεπτικά αποτελέσματα.

Ένα παραδοσιακό χωριό, το Yagua, έχει γίνει συνεπώς εξαρτώμενο από τα χρήματα που συγκεντρώνονται από τις πολιτιστικές αποδόσεις μέσα από τον οικοτουρισμό και οι υποχρεώσεις που έχουν οι ντόπιοι άνθρωποι προς τους χειριστές γύρου, σημαίνουν ότι έχουν ανεπαρκή χρόνο για να αναπτύξουν τη συγκομιδή, το κνήγι, το ψάρεμα, και τη γεωργία. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα ότι το Yagua μολύνεται τώρα από τις διάφορες μορφές κακής μεταχείρισης, όπου η απάθεια και η κατάθλιψη είναι κοινή θέση. Αυτά τα συναισθήματα, μαζί με την απομυθοποίηση και τη σύγχυση, δείχνουν συχνά το ψυχολογική μη ενδυνάμωση μιας κοινότητας. Προκειμένου να αποφευχθούν τέτοια αρνητικά αποτελέσματα σε μερικές αυτόχθονες κοινότητες π.χ. στην Αυστραλία έχουν επιλέξει να αποφύγουν την άμεση συμμετοχή με τους τουρίστες, προτιμώντας αντί αυτού να κερδίσουν ένα εισόδημα από τους τουρίστες έμμεσα με την παραγωγή των αγαθών από τις τοπικές τέχνες ή τη διανομή των αμοιβών από περιβαλλοντικά διακριτικές περιοχές.

3. Κοινωνική ενδυνάμωση

Η κοινωνική ενδυνάμωση αναφέρεται σε μια κατάσταση στην οποία η αίσθηση μιας κοινότητας με συνοχή και ακεραιότητα, έχει επιβεβαιωθεί ή έχει ενισχυθεί από μια δραστηριότητα όπως ο οικοτουρισμός. Οι ισχυρές κοινοτικές ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των ομάδων νεολαίας, των ομάδων εκκλησιών και των ομάδων των γυναικών, μπορούν να είναι σημάδια μιας εξουσιοδοτημένης κοινότητας. Η κοινωνική ενδυνάμωση είναι σαφώς ένα αποτέλεσμα του οικοτουρισμού, όταν χρησιμοποιούνται τα κέρδη από τη δραστηριότητα του οικοτουρισμού για να χρηματοδοτήσουν τα έργα κοινωνικής ανάπτυξης, όπως τα συστήματα παροχής νερού ή τις κλινικές υγείας στην τοπική περιοχή.

Αφ' ετέρου, η κοινωνική μη ενδυνάμωση μπορεί να εμφανιστεί εάν η δραστηριότητα τουριστών οδηγεί στο έγκλημα, και ενδυναμώνει τις αντιλήψεις για τη συσσώρευση, τη μετατόπιση από τα παραδοσιακά εδάφη, την απώλεια αυθεντικότητας ή την πορνεία. Ο οικοτουρισμός δεν είναι, από τη φύση του υπαίτιος για αυτά τα προβλήματα. Οι αδικίες όμως στη διανομή των οφελών του οικοτουρισμού, που περιγράφονται κάτω από την οικονομική ενδυνάμωση στη παραπάνω αναφορά, μπορούν επίσης να οδηγήσουν στη κοινωνική μη ενδυνάμωση, που αναπτύσσεται μέσω των συναισθημάτων της ανεπαρκούς θέλησης και της ζήλιας. Παραδείγματος χάριν, ένας προϊστάμενος ενός χωριού στη Μικρονησία, που ανήκει σε μια ομοσπονδία συνενωμένων χωριών, κράτησε όλες τις αμοιβές εισόδων στο χωριό για τον εαυτό του.

Αυτό οδήγησε μερικά κοινοτικά μέλη να θεωρήσουν ότι τα χρήματα καθιστούν τους ανθρώπους φιλάργυρους και επομένως βλάπτουν το κοινοτικό πνεύμα. Δεν είναι πάντα σίγουρο ότι οι κοινότητες μοιράζονται χωρίς

προβλήματα, την παραγωγή και τα οφέλη του προϊόντος του οικοτουρισμού. Είναι σαφές ότι σε όλες τις κοινότητες υπάρχουν ανισότητες που μπορούν να επιδεινωθούν από την εισαγωγή μιας κάπως προσοδοφόρας βιομηχανίας στην οποία δεν μπορούν να έχουν όλες οι κοινότητες πρόσβαση.

4 Πολιτική ενδυνάμωση

Εάν μια κοινότητα είναι πολιτικά εξουσιοδοτημένη για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, οι φωνές τους και οι ανησυχίες των κατοίκων, πρέπει να καθοδηγήσουν την ανάπτυξη οποιουδήποτε προγράμματος οικοτουρισμού από το στάδιο του εφικτού, κατευθείαν στην εφαρμογή της. Οι διαφορετικές ομάδες ενδιαφέροντος εντός μιας κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων των γυναικών και των νεολαίων, πρέπει επίσης να έχουν την αντιπροσώπευση στους κοινοτικούς και ευρύτερους οργανισμούς για τη λήψη των αποφάσεων. Επίσης θα μπορούσαν να συμπεριληφθούν στην ανάμειξη των οργανώσεων σε βασικό επίπεδο, οι τοπικές ομάδες εκκλησιών και τα ντόπια ιδρύματα, στις διαδικασίες λήψης απόφασης και στους αντιπροσωπευτικούς οργανισμούς όπως τα εθνικά συμβούλια πάρκων ή τις περιφερειακές ενώσεις τουρισμού.

4 Συμπέρασμα

Το πλαίσιο ενδυνάμωσης, που σχεδιάζεται για την ανάλυση των επιδράσεων των επιχειρήσεων οικοτουρισμού στις τοπικές κοινότητες, προσπαθεί να υπογραμμίσει, τη σημασία των τοπικών κοινοτήτων που έχουν κάποιο έλεγχο και που μοιράζονται στα οφέλη, και των πρωτοβουλιών οικοτουρισμού στην περιοχή τους. Η λογική πίσω από το πλαίσιο είναι ότι ο οικοτουρισμός πρέπει να προωθήσει και τη συντήρηση και την ανάπτυξη στο τοπικό επίπεδο. Το πλαίσιο θα μπορούσε να εφαρμοστεί και στα πλαίσια δυτικών και αναπτυσσόμενων χωρών αλλά, επειδή παίρνει ως κεντρική ανησυχία του, την έννοια της ενδυνάμωσης, είναι ίσως ιδιαίτερα πρόπον, να εξετάζεται μέχρι ποιο βαθμό, μπορούν κυρίως να επωφεληθούν περισσότερο από τον οικοτουρισμό, οι ντόπιοι άνθρωποι, ή άλλες μειονεκτούσες ομάδες, που έχουν περισσότερο ανάγκη.

2.20 Προγραμματισμός οικοτουρισμού και ανάπτυξη προϊόντων: η πρόκληση ικανότητας υποστήριξης

Στη Μεσόγειο και στην Ευρώπη, ο οικοτουρισμός θεωρείται και ως χωριστό προϊόν τουρισμού και ως μέρος ενός προϊόντος τουρισμού των συγκεκριμένων χωρών και των περιοχών. Στις περισσότερες περιπτώσεις ο οικοτουρισμός συνδυάζεται με άλλες περιβαλλοντικά μορφές τουρισμού όπως ο αγροτικός τουρισμός, ο βιώσιμος τουρισμός βουνών κ.λπ. Επομένως, πολλές συζητήσεις προσανατολίστηκαν προς έναν καθορισμό του οικοτουρισμού, ο οποίος στη

μεσογειακή Ευρώπη φαίνεται συχνά σε μια ευρύτερη μορφή απ'ό,τι σε άλλα μέρη του κόσμου, ειδικά αναπτυσσόμενος στις χώρες με την πλούσια φυσική κληρονομιά και στις εξαιρετικά ευαίσθητες φυσικές περιοχές. Από μια άποψη προγραμματισμού, ο οικοτουρισμός θεωρείται όχι μόνο ως εργαλείο για τη συντήρηση στις ευαίσθητες περιοχές, αλλά και ως μέσα να ανακουφιστεί η πίεση στους παράκτιους προορισμούς, εξετάζοντας ειδικά τις αγροτικές περιοχές στην ορεινή ενδοχώρα που εκτίθεται στις διαδικασίες αποπληθυσμού. Οι προορισμοί μαζικού τουρισμού στις αναπτυγμένες παράκτιες ζώνες τουρισμού μπορούν επομένως να χρησιμοποιήσουν την εφαρμογή του οικοτουρισμού στην κοντινή ενδοχώρα προκειμένου να ανακουφιστεί η πίεση στη στενή παράκτια λουρίδα. Συγχρόνως, η υψηλή συγκέντρωση του τουρισμού στις παράκτιες περιοχές μπορεί να βεβαιώσει την απαίτηση για τον οικοτουρισμό και ο αγροτικός τουρισμός μέσα οι περιοχές ενδοχωρών. Οι σημαντικότερες πτυχές που έχουν συζητηθεί στον τομέα του προγραμματισμού και της ανάπτυξης οικοτουρισμού είναι :

- ο οικοτουρισμός μπορεί να ανακουφίσει την πίεση στις ιδιαίτερα επισκεπτόμενες παράκτιες ζώνες και να μειώσει την εποχικότητα και την ευπάθεια του τομέα του τουρισμού
- ο οικοτουρισμός προσφέρει μοναδικές ευκαιρίες για την ανάπτυξη στη μειονεκτούσα και οριακή ενδοχώρα και τις γεωργικές περιοχές ως μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη. Ένα καλό παράδειγμα τέτοιας πρακτικής αναφέρεται στην ανάπτυξη του οικοτουρισμού στα βουνά της Πίνδου στην Ελλάδα, όπου ο οικοτουρισμός θεωρείται ως εργαλείο υπόσχεσης για την αλλαγή του αρνητικού πληθυσμού και των οικονομικών τάσεων.
- ο οικοτουρισμός είναι χρήσιμος δεδομένου ότι είναι μια ώθηση για την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και εργαλείο για τη βελτίωση του τουρισμού στις αναπτυγμένες παράκτιες ζώνες τουρισμού. Κρίσιμα στοιχεία για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού χωρίς τα αρνητικά αποτελέσματα στο περιβάλλον, είναι ο προσεκτικός προγραμματισμός και η χρήση των κατάλληλων πηγών ενέργειας.
- η ανάπτυξη του οικοτουρισμού είναι ένα από τα βασικά εργαλεία για την προστασία της φυσικής κληρονομιάς, ειδικά για τη χλωρίδα και πανίδα.
- ειδικά οι χρήσιμες ενέργειες περιλαμβάνουν την οικοδόμηση ενός δικτύου των διάφορων πορειών και των διαδρομών πεζοπορίας, της προστασίας και της αποκατάστασης των μνημείων και των παραδοσιακών σπιτιών, καθώς επίσης και τη μετατροπή των εγκαταλειμμένων ή επιδεινωμένων παραδοσιακών σπιτιών σε ξενώνες, κ.λπ. Διάφορες περιπτώσεις ερμηνείας παρουσιάζονται, και απεικονίζουν τέτοιες πρακτικές σε πολλούς διαφορετικούς τομείς της Μεσογείου, ειδικά στη στενή ενδοχώρα των ιδιαίτερα αναπτυγμένων περιοχών

τουριστών στη Γαλλία, Κροατία, και ειδικά στις περιοχές βουνών στην Ελλάδα (Πίνδος) και την Κύπρο, όπου τέτοιες ενέργειες υποστηρίχθηκαν άμεσα από την εθνική διοίκηση τουρισμού.

- επειδή ο οικοτουρισμός είναι συχνά η κύρια μορφή τουρισμού στις περιοχές βουνών, πρέπει να αναπτυχθεί πολύ συνειδητά λόγω της υψηλής ευπάθειας των περιοχών των βουνών και από τα φυσικά και κοινωνικοπολιτιστικά σημεία των απόψεων.

- ο αγροτικός τουρισμός μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εργαλείο για τις αγροτικές περιοχές και να αλλάξει την εικόνα των παραδοσιακών προορισμών ήλιος-και-θάλασσα, στους περιπλοκότερους προορισμούς που προσφέρουν την πολυδιάστατη εμπειρία ποιοτικών τουριστών για τους καταναλωτές και για την παραγωγή των καλύτερων οικονομικών αποτελεσμάτων στην οικονομία ολόκληρης της χώρας

- αν και η αγροτική ανάπτυξη τουρισμού έχει περιορίσει τα αποτελέσματα της στον ηλικιωμένο αγροτικό πληθυσμό, αυτό έχει πολύ μεγαλύτερα αποτελέσματα στους μετανάστες στις μεγάλες πόλεις, κάνοντας αυτό το κίνητρο, ένα σημαντικό εργαλείο για τον πληθυσμό των αγροτικών περιοχών, που οδηγεί στην αύξηση των τιμών ιδιοκτησίας και ενημέρωση ολόκληρου του πληθυσμού σχετικά με προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς

- η διασυνοριακή συνεργασία είναι ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο για την αποδοτική ανάπτυξη οικοτουρισμού, και για λόγους περιβάλλοντος (οι παραμεθώριες περιοχές είναι συχνά λιγότερο ενοικημένες, αναπτυγμένες και επομένως άφθονες στη συντηρημένη φυσική κληρονομιά), και σχετικά με την ανταλλαγή των εμπειριών, το συντονισμό στην προστασία και τους σκοπούς μάρκετινγκ οικοτουρισμού

- ο οικοτουρισμός πρέπει να θεωρηθεί ως εργαλείο για τον έλεγχο και τη συντήρηση του οικοσυστήματος και πρέπει επομένως να υποστηριχθεί από ένα στρατηγικό σχέδιο που επιλύεται με τη συμμετοχή όλων των συμμετοχών.

2.21 Μάρκετινγκ και προώθηση του οικοτουρισμού: επίτευξη των βιώσιμων καταναλωτών

Ο οικοτουρισμός στη Μεσόγειο και στην Ευρώπη όχι μόνο θεωρείται ως χωριστό προϊόν τουρισμού, αλλά και ως αποδοτικό εργαλείο μάρκετινγκ για την εικόνα των παράκτιων προορισμών ήλιου και θάλασσας. Οι βιώσιμοι καταναλωτές επιτυγχάνονται, και μεταξύ των ειδικών ομάδων ενδιαφέροντος, και μεταξύ των τουριστών που επισκέπτονται τους προορισμούς μαζικού τουρισμού. Επομένως, ο οικοτουρισμός θεωρείται συχνά ως εργαλείο χρήσιμο για ολόκληρο το προϊόν τουρισμού μιας συγκεκριμένης περιοχής ή μιας χώρας.

Οι προορισμοί μαζικού τουρισμού στις αναπτυγμένες παράκτιες ζώνες τουρισμού μπορούν επομένως να χρησιμοποιήσουν την εφαρμογή του οικοτουρισμού στην κοντινή ενδοχώρα επίσης και ως "μετατροπέα εικόνας" για την περιοχή ακτών.

Εκτός από τις προαναφερθείσες δηλώσεις, τα σημαντικότερα σημεία που έχουν τονιστεί από τις συζητήσεις σχετικά με το μάρκετινγκ και την προώθηση μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- ο οικοτουρισμός στις μεσογειακές χώρες μπορεί να ενισχύσει την εικόνα και να διαφοροποιήσει το προϊόν τουρισμού στους ευρύτερους τομείς των προορισμών μαζικού τουρισμού. Τέτοια αποτελέσματα είναι εμφανή σε πολλές περιπτώσεις σε όλες τις μεσογειακές χώρες, και ειδικά στην περίπτωση της χερσονήσου Istria στην Κροατία, η οποία έχει αλλάξει πρόσφατα την εικόνα της από τον "προορισμό μαζικού τουρισμού" σε έναν πρωτοπόρο της αγροτικής ανάπτυξης και του οικοτουρισμού.
- οι προστατευόμενες ζώνες μπορούν, συγχρόνως, να εξασφαλίσουν την οικονομική βάση της δεδομένης περιοχής μέσω της συντήρησης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και να συμβάλουν σε ένα υψηλότερο βιοτικό επίπεδο και στη ποιότητα της ζωής του τοπικού πληθυσμού.
- λόγω μιας διαδικασίας παγκοσμιοποίησης στη βιομηχανία τουρισμού, μόνο οι περιοχές που μπορούν να προσφέρουν κάτι ειδικό έχουν μια πιθανότητα να είναι επιτυχείς παγκοσμίως.
- μια ισχυρή σύνδεση με τους οικολογικά συνειδητούς χειριστές γύρου είναι σημαντική προκειμένου να βεβαιωθεί η αποτελεσματικότητα και η οικονομικά και οικολογικά βιώσιμη απαίτηση τουριστών. Αυτές οι τελευταίες δύο δηλώσεις υποστηρίχθηκαν κατά τη διάρκεια της διάσκεψης από την περίπτωση του νησιού της Ζακύνθου στην Ελλάδα, και η TUI αναφέρθηκε ως παράδειγμα του περιβαλλοντικά συνειδητού χειριστή γύρου χρησιμοποιώντας την προώθηση του οικοτουρισμού και της προσοχής για το περιβάλλον και ως εργαλείο μάρκετινγκ και ως εργαλείο για την ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας.
- έχοντας κατά νου τη σταθερή αύξηση του ενδιαφέρον, για τις προστατευόμενες αβλαβείς ζώνες στον κόσμο, η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να παρουσιαστεί ως πλεονέκτημα από την οικονομική (εμπορική) άποψη, και όχι ως εμπόδιο στη γενική ανάπτυξη.
- η συνεργασία μεταξύ των μεσογειακών χωρών για τον οικοτουρισμό είναι απαραίτητη για την αναβάθμιση του επιπέδου ανάπτυξης τουρισμού και την εικόνα ολόκληρης της περιοχής, ακόμα για περιοχές που ήταν πρώτιστα προορισμοί μαζικού τουρισμού.

· ο οικοτουρισμός δεν είναι η μόνη λύση, είναι μόνο ένα κομμάτι σε ολόκληρη την εικόνα τουρισμού, με το "κλασικό" τουρισμό που κρατά ακόμα το βασικό ρόλο.

2.22 ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ

Δεν υπάρχει ένα ενιαίο κοινά αποδεκτό σύστημα πιστοποίησης για τον οικοτουρισμό. Ο όρος « πιστοποίηση » χρησιμοποιείται ευρέως, παραπέμποντας όμως κάθε φορά σε τελείως διαφορετικά πράγματα. Άλλοτε πιστοποιείται η αποτελεσματικότητα της περιβαλλοντικής πολιτικής μιας επιχείρησης (όπως π.χ. με το σύστημα EMAS). Άλλοτε πιστοποιείται μόνο η διαδικασία που ακολουθεί η επιχείρηση (π.χ. ότι έχει σύστημα παρακολούθησης της ρύπανσης), όπως συμβαίνει με το ISO14001, και άλλοτε η πρόθεση της επιχείρησης να βελτιώσει την περιβαλλοντική της απόδοση, όπως στην περίπτωση του GREEN GLOBE 21. Τέλος υπάρχουν και συστήματα που πιστοποιούν συγκεκριμένα προϊόντα, όπως Εθνικά Πάρκα. Για την τελευταία περίπτωση, συνήθως χρησιμοποιούνται είτε δίκτυα προστατευομένων περιοχών, όπως είναι η Europarc Federation, είτε το Pan Parks (του WWF).

Το GREEN GLOBE αποτελεί ένα από τα πλέον διαδεδομένα συστήματα πιστοποίησης. Είναι ένα διεθνές πρόγραμμα περιβαλλοντικής διαχείρισης και ευαισθητοποίησης του κοινού, που ξεκίνησε το 1992 με πρωτοβουλία του World Travel and Tourism Council. Στόχος του είναι η παροχή ενημέρωσης για χαμηλού κόστους τρόπους και μέσα, ώστε οι τουριστικές επιχειρήσεις να βελτιώσουν την περιβαλλοντική και πολιτιστική τους πρακτική. Τα μέλη του « δικτύου » GREEN GLOBE αριθμούν περί τα 500 διεθνώς και περιλαμβάνουν από μικρούς ταξιδιωτικούς πράκτορες ως μεγάλες αλυσίδες ξενοδοχείων και αεροπορικές εταιρείες. Αποβλέπουν στη διαρκή βελτίωση της τουριστικής τους συμπεριφοράς και στη βιώσιμη ανάπτυξη του τουρισμού.

Η Κόστα Ρίκα έχει αναπτύξει σύστημα πιστοποίησης βιώσιμου τουρισμού (Certification for Sustainable Tourism), που πιστοποιεί την υιοθέτηση τόσο του οικοτουρισμού όσο και της προστασίας του περιβάλλοντος και του πολιτισμού της χώρας. Η πιστοποίηση δίνεται μόνο σε όσους τηρούν αυστηρά περιβαλλοντικά κριτήρια. Το σύστημα Ecotel βασίζεται σε κριτήρια που έχουν αναπτύξει η Υπηρεσία Προστασίας Περιβάλλοντος των ΗΠΑ και το Rocky Mountain Institute. Είναι ένα από τα πιο πολύπλοκα συστήματα πιστοποίησης και παρέχει πάντα επίπεδα πιστοποίησης, με λίγο διαφοροποιημένα κριτήρια το καθένα. Πιστοποιεί την πρόοδο σε θέματα περιβαλλοντικής δέσμευσης, διαχείρισης στέρεων απόβλητων, εξοικονόμηση ενέργειας, διαχείρισης νερού, περιβαλλοντικής κατάρτισης προσωπικού και εξασφάλισης της συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας.

Το Nature and Ecotourism Accreditation Programme στην Αυστραλία πιστοποιεί συγκεκριμένα οικοτουριστικά προϊόντα, όπως εκδρομές, αξιοθέατα και καταλύματα. Λειτουργεί σε τοπικό και εθνικό επίπεδο και δίνει ιδιαίτερο βάρος στη γνώμη των επισκεπτών για την ποιότητα προϊόντων και υποδομών του οικοτουρισμού.

Το Ecolabels for Hotels, που λειτουργεί στις σκανδιναβικές χώρες, χρησιμοποιεί ως βάση το ISO 14024 και έτσι έχει αρκετά κοινά σημεία με το GREEN GLOBE, που βασίζεται ISO 14001. (Η σειρά ISO 14000 αφορά σε στάνταρ περιβαλλοντικής διαχείρισης.)

Ενδεικτικά, κάποιος αλλά συστήματα πιστοποίησης που λειτουργούν στο εξωτερικό είναι:

- Το **Green Tourism Business Scheme** στη Σκωτία.
- Το **Environmental Quality Seal** της Γερμανικής Ένωσης Ξενοδόχων και Ιδιοκτητών.
- Το **Blue Swallow of the Travel Compatibility Group**, που αφορά σε τουριστικούς πράκτορες.
- Το **Green Suitcase** της Ένωσης γενικού Τουρισμού στην Ευρώπη.

Γενικά, τα συστήματα πιστοποίησης που συνδέονται με τον οικοτουρισμό έχουν επικεντρωθεί σε πιστοποίηση καταλυμάτων, προορισμών και, όλο και περισσότερο, τουριστικών πρακτόρων. Τα βασικά τους δυνατά σημεία και οι κύριες αδυναμίες τους παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα.

ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ (+)

- Στις περισσότερες περιπτώσεις η πιστοποίηση γίνεται από ανεξάρτητο φορέα.
- Υπάρχει συνήθως τεχνικό δίκτυο υποστήριξης που παίζει συμβουλευτικό ρόλο.
- Για τα περισσότερα συστήματα είναι υποχρεωτική η παράδοση ετήσιας αναφοράς, όποτε επιδιώκεται και εξασφαλίζεται συνεχής επαναξιολόγηση και δυναμικότητα του συστήματος.
- Η απονομή σήματος πιστοποίησης λειτουργεί ως αποδεικτικό, για τους πελάτες, της δέσμευσης της επιχειρήσεως να τηρεί στάνταρ προστασίας περιβάλλοντος και οικοτουρισμού.
- Δίνονται λεπτομερείς γραπτές οδηγίες στις επιχειρήσεις βάσει των οποίων αξιολογούν τα προγράμματα τους.
- Συνήθως, υπάρχουν ποσοτικά στοιχεία βάσει των οποίων μπορούν να αξιολογηθούν οι βελτιώσεις όσον αφορά στην απόδοση των επιχειρήσεων.

- Οι περισσότεροι επανεξετάζουν κάθε ένα ή δυο χρόνια τα κτίρια πιστοποίησης, όποτε εξελίσσονται με το χρόνο.

ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ (-)

- Εστιάζουν κυρίως στις περιβαλλοντικές συνιστώσες του τουρισμού και, συνήθως, στις αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.
- Είναι ακριβά και, επομένως, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες παρέχεται κρατική υποστήριξη, δεν μπορούν να λάβουν μέρος μικρότερες επιχειρήσεις.
- Χρειάζεται αρκετός χρόνος και ειδικές επιστημονικές γνώσεις για να συλλέξει κανείς όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την πιστοποίηση. Συνήθως, τη δυνατότητα αυτή την έχουν μόνο οι μεγάλες επιχειρήσεις.
- Επικεντρώνονται στον οικοτουρισμο και σε άλλες μικρής κλίμακας εναλλακτικές μορφές τουρισμού και έτσι μένει εκτός ο μεγάλος όγκος της τουριστικής βιομηχανίας, που προκαλεί και τις μεγαλύτερες επιπτώσεις και, άρα, έχει και το μεγαλύτερο περιθώριο βελτίωσης.
- Εστιάζουν σε καταλύματα, που αποτελούν ένα μέρος μόνο της τουριστικής βιομηχανίας.
- Εμφανίζεται περιορισμένη η προσπάθεια διαφήμισης και προβολής της πιστοποίησης. Καθώς τα περισσότερα προγράμματα έχουν χαμηλό προϋπολογισμό, δεν εστιάζουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού.
- Επικεντρώνονται περισσότερο στη διαδικασία διαχείρισης και λιγότερο ή καθόλου στην τελική απόδοση. Έτσι, μια επιχείρηση που είναι σχετικά ρυπογόνα αλλά διαθέτει ένα πολύ καλό σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης μπορεί να πάρει σήμα πιστοποίησης, ενώ μια άλλη, που έχει χαμηλά επίπεδα ρύπων αλλά δεν έχει στη διάθεση της κάποιο επίσημο σύστημα διαχείρισης, μπορεί να μείνει εκτός.

Όπως φαίνεται παραπάνω, τα συστήματα πιστοποίησης παρουσιάζουν πλεονεκτήματα. Χαρακτηρίζονται όμως και από βασικές δυσκολίες στην ίδια τη διαδικασία πιστοποίησης, είναι ακριβά, δεν είναι γνωστά στο τουριστικό κοινό, πιστοποιούν διαφορετικά πράγματα και κάποτε δίνουν έμφαση περισσότερο στη διαδικασία παρά στα αποτελέσματα. Ανάλογα με τους στόχους που επιθυμεί να επιτύχει ο διαχειριστικός φορέας της προστατευόμενης περιοχής, μπορεί να επιλέξει να προωθήσει ένα σύστημα. Θα πρέπει όμως να έχει βεβαιωθεί ότι μπορεί να εξασφαλίσει τη διαδικασία της πιστοποίησης, που πρέπει να γίνεται από εξωτερικό απιστοποιητή. Αλλιώς, μπορεί να χρησιμοποιήσει κώδικες ορθής πρακτικής, συστήματα πιο χαλαρά που στηρίζονται στην εθελοντική δέσμευση.

2.23 ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

Σύμβαση Ramsar για τους υγροτόπους διεθνούς σημασίας, ειδικά ως βιότοπους αγρίων πουλιών

Τέθηκε σε ισχύ τον Δεκέμβριο του 1975 και ήταν η πρώτη σύμβαση που ασχολήθηκε αποκλειστικά με την προστασία των βιοτόπων. Οι κύριες υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν τα συμβαλλόμενα μέρη είναι:

1) Να οριοθετήσουν κατάλληλους υγροτόπους μέσα στα όρια της εδαφικής επικράτειάς τους που θα περιληφθούν σε έναν κατάλογο Υγροτόπων Διεθνούς Σημασίας (Άρθρο 2,1).

2) Να καθορίσουν και να εφαρμόσουν τέτοιο σχεδιασμό ώστε να προωθήσουν τη διατήρηση των Υγροτόπων που περιλαμβάνονται στον κατάλογο αυτό και την -κατά το δυνατόν- ορθολογική χρήση των υγροτόπων εντός της εδαφικής τους επικράτειας (Άρθρο 3,1).

3) Να προωθήσουν την προστασία των υγροτόπων και της υδρόβιας ορνιθοπανίδας οριοθετώντας προστατευόμενες περιοχές σε υγροτόπους, είτε συμπεριλαμβάνονται είτε όχι, και παρέχοντας επαρκή μέσα για την φύλαξή τους (Άρθρο 4,1).

4) Κάθε συμβαλλόμενο κράτος πρέπει να οριοθετήσει τουλάχιστον μία περιοχή που να συμπεριληφθεί στον κατάλογο κατά τη στιγμή που υπογράφει τη Συνθήκη (Άρθρο 2,4).

Από τις επτά συμβάσεις ή οδηγίες, η Ramsar είναι αυτή που καλύπτει την ευρύτερη γεωγραφική έκταση. Έχει 24 ευρωπαϊκά συμβαλλόμενα μέρη και 278 ευρωπαϊκές περιοχές (συμπεριλαμβανομένης και της Γροιλανδίας) συμβάλλοντας σημαντικά στην διατήρηση πολλών ευρωπαϊκών υγροτόπων. Η Σύμβαση έχει επίσης εισάγει την έννοια της «ορθολογικής χρήσης» που αναφέρεται σε όλους τους υγροτόπους μιας χώρας, είτε περιλαμβάνονται στον κατάλογο είτε όχι, και έχει ευρεία απήχηση. Η Ελλάδα ήταν η 7η χώρα που υπέγραψε και ενεργοποίησε την Σύμβαση Ramsar με το Ν.Δ. 191/74, ανακηρύσσοντας 11 υγροτοπικές περιοχές που περιλαμβάνονται στον κατάλογο Υγροτόπων Διεθνούς Σημασίας. Για τις περιοχές αυτές υπάρχουν προτάσεις για την οριοθέτηση ζωνών προστασίας ήδη από το 1986, ενώ έχουν αρχίσει ενέργειες από την Δ/ση Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού του ΥΠΕΧΩΔΕ για την εφαρμογή των προτάσεων. Όμως, από το 1986 έως σήμερα έχουν οριοθετηθεί με υπουργική απόφαση μόνο τέσσερις υγρότοποι (Αμβρακικός, Κερκίνη, Μεσολόγγι και Κοτύχι), ενώ υπάρχει από το 1974 Προεδρικό Διάταγμα και για την Πρέσπα. Στις περιοχές που προαναφέρθηκαν δυστυχώς δεν γίνεται ουσιαστική εφαρμογή των προβλεπόμενων μέτρων και ούτε η προστασία είναι ουσιαστική. Το καθεστώς

προστασίας των υπόλοιπων έξι περιοχών (Νέστος, Ισμαρίδα, Βιστονίδα, Αξιός - Λουδίας - Αλιάκμονας, Έβρος και Βόλβη - Κορώνεια) εκκρεμεί ακόμη, 20 χρόνια μετά την υπογραφή της Σύμβασης από την Ελλάδα.

Οδηγία 79/409 και απόφαση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη διατήρηση των αγρίων πουλιών

Η οδηγία, που υιοθετήθηκε τον Απρίλιο του 1979, τέθηκε σε ισχύ τον Απρίλιο του 1981 και απαιτεί από τα 12 κράτη - μέλη να διατηρήσουν όχι μόνο τους πληθυσμούς αγρίων πουλιών που ζουν εκ φύσεως σε άγρια κατάσταση, αλλά και επαρκή έκταση και ποικιλία βιοτόπων για να επιτευχθεί η προστασία τους. Η οδηγία επιβάλλει αυστηρές νομικές υποχρεώσεις στα κράτη - μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι υπεύθυνη για την συνεχή επίβλεψη της εφαρμογής τους. Η Επιτροπή μπορεί να φέρει μία υπόθεση στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, αν θεωρήσει ότι ένα κράτος - μέλος παρέβη τους όρους της οδηγίας. Το άρθρο 4 (1, 2 και 4) απαιτεί το εξής:

- 1) Για τα είδη που αναφέρονται στο Παράρτημα I να λαμβάνονται ιδιαίτερα μέτρα προστασίας όσον αφορά στον βιότοπό τους, έτσι ώστε να διασφαλίζεται η επιβίωση και αναπαραγωγή στην περιοχή εξάπλωσής τους.
- 2) Τα κράτη - μέλη να καθορίζουν τις πιο κατάλληλες περιοχές, σε αριθμό και μέγεθος, ως «Περιοχές Ειδικής Προστασίας» για τη διατήρηση αυτών των ειδών, λαμβάνοντας υπόψη τις απαιτήσεις τους για προστασία μέσα στην γεωγραφική περιοχή (θαλάσσια και χερσαία), όπου αυτή η οδηγία εφαρμόζεται.
- 3) Τα κράτη - μέλη να υιοθετούν κατάλληλα μέτρα για τα τακτικά εμφανιζόμενα μεταναστευτικά είδη που δεν αναγράφονται στο Παράρτημα I, λαμβάνοντας υπόψιν τους την ανάγκη προστασίας τους στην γεωγραφική, θαλάσσια και χερσαία περιοχή, όπου εφαρμόζεται αυτή η οδηγία, όσον αφορά στις περιοχές αναπαραγωγής, αλλαγής φτερώματος, ξεχειμωνιάσματος καθώς και στους σταθμούς κατά μήκος των μεταναστευτικών τους οδών. Γι' αυτόν τον σκοπό, τα κράτη - μέλη λαμβάνουν ιδιαίτερα υπόψιν τους την προστασία των υγροτόπων και συγκεκριμένα των υγροτόπων διεθνούς σημασίας.
- 4) Τα κράτη - μέλη να παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για την αποφυγή της ρύπανσης ή υποβάθμισης των βιοτόπων ή οποιασδήποτε ενόχλησης που θα επηρέαζε τα πουλιά, στο βαθμό που αυτή θα αποτελούσε σημαντική απειλή για την επίτευξη των στόχων αυτού του άρθρου. Η πρόταση που αναφέρεται στους υγροτόπους διεθνούς σημασίας ερμηνεύεται ως σαφής αναφορά στην Σύμβαση Ramsar. Το Παράρτημα I είναι ένας κατάλογος ειδών και υποειδών τα οποία στην

Ευρωπαϊκή Ένωση, είτε απειλούνται με εξαφάνιση, είτε είναι ευάλωτα σε συγκεκριμένες αλλαγές των βιοτόπων τους, είτε είναι σπάνια λόγω μικρών πληθυσμών ή περιορισμένης τοπικής κατανομής, είτε είναι είδη που απαιτούν ιδιαίτερη προσοχή λόγω της ειδικής φύσης των βιοτόπων τους. Το Παράρτημα I τροποποιήθηκε με μία οδηγία το 1985 και τώρα περιλαμβάνεται έναν κατάλογο 144 ειδών και υποειδών. Με απόφαση της 2 Απριλίου 1979, το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ζήτησε από τα κράτη - μέλη να κοινοποιήσουν στην Επιτροπή, μέσα σε 24 μήνες από την υιοθέτηση της οδηγίας, «τις Περιοχές Ειδικής Προστασίας που οριοθετήθηκαν για τα είδη του Παραρτήματος I» και να «πάρουν παρόμοια μέτρα για τα τακτικά εμφανιζόμενα μεταναστευτικά είδη που δεν περιλαμβάνονται στο Παράρτημα I». Μέχρι τον Φεβρουάριο του 1989, 757 Περιοχές Ειδικής Προστασίας είχαν οριοθετηθεί σύμφωνα με το άρθρο 4 της Οδηγίας, οι 387 από τις οποίες είναι στην Γερμανία. Η Ελλάδα έχει ορίσει μέχρι σήμερα 26 Περιοχές Ειδικής Προστασίας.

Σύμβαση της Βαρκελώνης για την προστασία της Μεσογείου από τη ρύπανση

Το 1976, οι κυβερνήσεις των χωρών που βρίσκονται στα παράλια της Μεσογείου υπέγραψαν αυτήν την Σύμβαση. Ένα σημαντικό πρωτόκολλο, που σχετίζεται με την Σύμβαση, υιοθετήθηκε το 1982 και ονομάζεται Πρωτόκολλο περί των Ειδικά Προστατευόμενων Μεσογειακών Περιοχών. Υιοθετήθηκε για να προσφέρει ειδική προστασία στα μεσογειακά είδη που βρίσκονται σε κίνδυνο καθώς και στους βιοτόπους που θεωρούνται ζωτικοί για τη διατήρησή τους. Τα συμβαλλόμενα μέρη έχουν συμφωνήσει:

1) Να παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα με σκοπό την προστασία εκείνων των θαλάσσιων περιοχών που έχουν σημασία για την διασφάλιση των φυσικών πόρων και περιοχών της Μεσογείου (Άρθρο 1).

2) Να καθιερώσουν προστατευόμενες περιοχές και να επιχειρήσουν την ανάληψη των απαραίτητων δράσεων για την προστασία των περιοχών καθώς και δράσεων για την αποκατάστασή τους, όσο το δυνατόν γρηγορότερα.

Τέτοιες περιοχές πρέπει να καθιερωθούν ώστε συγκεκριμένα να διασφαλιστούν α) οι περιοχές βιολογικής και οικολογικής αξίας με γνώμονες όπως: γενετική ποικιλία, ικανοποιητικά επίπεδα πληθυσμών των ειδών, χώροι αναπαραγωγής, κατάλληλοι βιότοποι, αντιπροσωπευτικοί τύποι οικοσυστημάτων καθώς και οι οικολογικές τους λειτουργίες, β) περιοχές ιδιαίτερης σημασίας λόγω του επιστημονικού, αισθητικού, ιστορικού, αρχαιολογικού, πολιτιστικού και εκπαιδευτικού ενδιαφέροντός τους (Άρθρο 3).

Πρόγραμμα της UNESCO για τον άνθρωπο και τη βιόσφαιρα

Το Πρόγραμμα «Για τον Άνθρωπο και την Βιόσφαιρα» (Man and the Biosphere "MAB") της UNESCO (Εκπαιδευτικός, Επιστημονικός και Πολιτιστικός Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών) εγκαινιάστηκε το 1970 και, ανάμεσα σε άλλα, στόχευε στην ανάπτυξη της βάσης για ορθολογική χρήση και διατήρηση των πόρων της βιόσφαιρας, μέσα στις φυσικές και κοινωνικές υπηρεσίες. Το σχέδιο MAB 8 (ένα από τα 14 διεθνή θέματα ή σχέδια του προγράμματος) αφορά στην «διατήρηση των φυσικών περιοχών και του γενετικού υλικού που περιέχουν». Στόχος ήταν η δημιουργία ενός παγκόσμιου δικτύου εθνικών πάρκων (Αποθέματα Βιόσφαιρας), όπου κάθε πάρκο θα ανήκε σε μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες κατηγορίες:

- 1) Αντιπροσωπευτικό παράδειγμα φυσικού οικοσυστήματος.
- 2) Μοναδική κοινότητα ή περιοχή ασυνήθιστων φυσικών χαρακτηριστικών με εξαιρετικό ενδιαφέρον, όπως για παράδειγμα ένας πληθυσμός ενός παγκοσμίως σπανίου είδους.
- 3) Παράδειγμα αρμονικού τοπίου ως αποτέλεσμα παραδοσιακών τρόπων χρήσεων γης.
- 4) Παράδειγμα τροποποιημένων ή υποβαθμισμένων οικοσυστημάτων που έχουν δυνατότητες αποκατάστασης φυσικότερων συνθηκών.

Κάθε Απόθεμα Βιόσφαιρας χρειάζεται έκταση αρκετά μεγάλη για να περιλαμβάνει μία αποτελεσματικά προστατευμένη μονάδα και πρέπει να έχει επαρκή και μακρόχρονη προστασία. Ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες είναι εξαιρετικά δραστήριες στο πρόγραμμα MAB (π.χ. Βουλγαρία, Γαλλία, Πολωνία, Ισπανία, πρώην ΕΣΣΔ) και έτσι σήμερα σε 22 χώρες της Ευρώπης έχει οριοθετηθεί ένα σύνολο 90 Αποθεμάτων Βιόσφαιρας. Καθώς μεγαλώνει το δίκτυο αυτό στην Ευρώπη, θα βοηθά όλο και περισσότερο στην διατήρηση των οικοσυστημάτων και θα βελτιώνει το καθεστώς προστασίας των ήδη προστατευόμενων περιοχών.

2. 24 Ο οικότουρισμός στην Ελλάδα

Η Ελλάδα με το έντονο εδαφικό ανάγλυφο, τις 42 περίπου κορυφές με ύψος πάνω από 2000 μ., το πλούσιο υπόστρωμα, τις εκτενείς ακτές, τις πολυάριθμες χερσονήσους και τα νησιά (ακτογραμμή συνολικού μήκους μεγαλύτερο από την περίμετρο της Γαλλίας) διαθέτει μεγάλη ποικιλία φυσικού τοπίου. Επιπλέον, η διάκριση και απομόνωση ορισμένων βιοτόπων οδήγησαν στη

δημιουργία πλήθους ενδημικών και σπάνιων ειδών φυτών και ζώων. Χαρακτηριστική είναι επίσης η μεγάλη ποικιλία κλιματικών τύπων (από ημίξηρο ημιορεινό της ΝΑ Κρήτης έως το υγρόψυχρο ηπειρωτικό της Ροδόπης). Επίσης τα νησιά αποτελούν τους πλέον δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς. Παράλληλα, όμως, χαρακτηρίζονται ως εύθραυστες περιοχές με περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους και με ευαίσθητα οικοσυστήματα. Στα περισσότερα τουριστικώς ανεπτυγμένα νησιά η κλασική δραστηριότητα είναι ο τουρισμός που περιγράφεται με το εύλογο σύνθημα «ήλιος-θάλασσα». Ωστόσο, άλλες εναλλακτικές μορφές τουρισμού αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο ως μια δραστηριότητα με μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης. Τα περισσότερα νησιά διαθέτουν άδικα γνωρίσματα μοναδικής και συχνά σπάνιας χλωρίδας και πανίδας και αξιοθαύμαστων τοπίων, που στηρίζουν την ανάπτυξη του οικοτουρισμού.

Η ποικιλία των βιοκλιμάτων που διαμορφώνονται, σε συνδυασμό με τους παραπάνω παράγοντες, αντικατοπτρίζεται στην πολυμορφία της βλάστησης, στον μεγάλο αριθμό ειδών φυτών και ζώων και στην ποικιλία των οικοσυστημάτων, από τους ημιορεινούς του φοινικόδασους του Βάι στην Κρήτη έως τα ψυχρόβια δάση σημύδας, δασικής πεύκης και ερυθρελάτης της Β. Ελλάδας. Η πληθώρα αυτή των οικοσυστημάτων εμφανίζεται ακόμη και σε μια μικρή σχετικά επιφάνεια. Έτσι σε απόσταση 150 χλμ. από την Καβάλα ως την Κεντρική Ροδόπη, απαντούν όλοι οι τύποι της μεσογειακής, μεσοευρωπαϊκής και βόρειας (σκανδιναβικής) ζώνης βλάστησης. Ο ορατός κίνδυνος εξαφάνισης πολλών ειδών και αλλοίωσης της σύνθεσης και υποβάθμισης πολλών οικοσυστημάτων σε παγκόσμιο επίπεδο, οδήγησαν στη διακήρυξη της Διάσκεψης του Ρίο το 1992 και στην έκδοση της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Οδηγία εναρμονίστηκε με το εθνικό δίκαιο με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 33318/3028/1998. Σκοπός της Οδηγίας αυτής είναι η διατήρηση της βιοποικιλότητας στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω της προστασίας ορισμένων φυσικών τύπων οικοτόπων (habitats) κοινοτικού ενδιαφέροντος καθώς και η διατήρηση ορισμένων ειδών φυτών και ζώων κοινοτικού ενδιαφέροντος. Οι τύποι φυσικών οικοτόπων και τα είδη φυτών και ζώων αναφέρονται στα Παραρτήματα I και II της Οδηγίας αντίστοιχα. Βασικό μέσο για την επίτευξη του σκοπού της Οδηγίας αποτελεί η δημιουργία δικτύου προστατευμένων περιοχών με την ονομασία “NATURA 2000”. Το δίκτυο θα τεθεί κάτω από καθεστώς ειδικής διαχείρισης που θα καθορίσει κάθε κράτος-μέλος λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητές του και θα αποτελέσει στο μέλλον το βασικό μέσο για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της γενικότερης προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος. Η δημιουργία του δικτύου “NATURA 2000”, που αποτελεί και υποχρέωση της Ελλάδας, θα συμβάλλει στην καλύτερη και αποτελεσματικότερη προστασία των απειλούμενων ειδών και των ενδιαιτημάτων τους, συμβάλλοντας στην αποκατάσταση και διατήρησή τους σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο.

Η απογραφή και εκτίμηση της βιοποικιλότητας σε εφαρμογή της Οδηγίας ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1994 στην Ελλάδα με την υλοποίηση του έργου με

τίτλο “Καταγραφή, Αναγνώριση, Εκτίμηση και Χαρτογράφηση των Τύπων Οικοτόπων και των Ειδών Χλωρίδας και Πανίδας της Ελλάδας (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ)”. Η Ελλάδα έχει προτείνει 268 περιοχές (Εθνικός Κατάλογος), από τις οποίες 234 χαρακτηρίζονται ως "Τόποι Κοινοτικής Σημασίας" σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ και 52 έχουν δηλωθεί ως "Ζώνες (Περιοχές) Ειδικής Προστασίας" της ορνιθοπανίδας σύμφωνα με την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ. Για κάθε περιοχή, το όριο της οποίας απεικονίζεται σε τοπογραφικό χάρτη (1:100000), έχει συνταχθεί Πληροφοριακό Δελτίο με τα απαραίτητα δεδομένα σχετικά με τους τύπους οικοτόπων και τα είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος που εμφανίζονται σε αυτόν (έκταση, πληθυσμοί, κάλυψη γης, κατηγορίες απειλών, αξιολόγηση κ.λπ.). Οι τύποι οικοτόπων και τα είδη προτεραιότητας που απαντούν σε αυτές τις περιοχές θεωρούνται προστατευόμενα και η διατήρησή τους θα πρέπει να διασφαλίζεται σε κάθε περίπτωση μέσω των προβλεπόμενων έργων και δραστηριοτήτων που προγραμματίζονται μέσα σε αυτούς μέχρι την οριστικοποίηση του δικτύου “NATURA 2000”. Η κύρια πρόβλεψη της Οδηγίας που έχει γενική ισχύ είναι ότι το κράτος εξετάζει κάθε δραστηριότητα και έργο που ενδέχεται να επιφέρει αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις στην κατάσταση διατήρησης των τύπων οικοτόπων και των ειδών εντός των ζωνών που θα ορισθούν ως Ζώνες Ειδικής Διατήρησης. Η Οδηγία καθορίζει ότι κάθε κράτος μέλος της Ε.Ε. επιφορτίζεται με τη διατήρηση των φυσικών τύπων οικοτόπων και των ειδών μετά των ενδιδιαιτημάτων τους που αναφέρονται στα παραρτήματα I και II, σε μια ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης. Για να το επιτύχει αυτό το κράτος καταφεύγει στη θέσπιση ειδικών μέτρων εφόσον αυτό κρίνεται αναγκαίο. Για κάθε περιοχή, η οποία αποτελεί πάντοτε μια ειδική περίπτωση, διερευνώνται οι οικολογικές απαιτήσεις και μετά από διαβουλεύσεις με τους τοπικούς φορείς καθορίζονται οι σκοποί διαχείρισης της περιοχής και προσδιορίζονται τα μέτρα και τα μέσα τα οποία θα ισχύσουν ώστε να επιτευχθούν οι σκοποί της διαχείρισης, δηλαδή η διατήρηση των συγκεκριμένων τύπων οικοτόπων και των ειδών που απαιτούνται στην περιοχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουρισμός που έχει σαν κύριο τουριστικό προορισμό τις αγροτικές περιοχές (περιοχές στις οποίες υπάρχουν αγροί, δηλαδή καλλιεργήσιμα κομμάτια γης), παρουσιάστηκε σαν συγκροτημένη εναλλακτική μορφή τουρισμού στις ΗΠΑ τη δεκαετία του 1960 και είχε δυο παραλλαγές. Αυτή του Farm / Ranch based Tourism και εκείνη του Hotel / resort based Tourism. Η πρώτη παραλλαγή ήταν αυτή κατά την οποία οι τουρίστες είχαν κατάλυμα ένα αυθεντικό γεωργικό σπίτι (φάρμα ή ράντζο), ζούσαν μαζί με τους γεωργούς, έτρωγαν μαζί τα ίδια φαγητά και συμμετείχαν ενεργώς ή σαν παρατηρητές στις γεωργικές δουλειές. Η παραλλαγή αυτή ονομάστηκε agricultural tourism, δηλαδή γεωργικός τουρισμός. Η δεύτερη παραλλαγή ήταν εκείνη κατά την οποία οι τουρίστες έμεναν και έτρωγαν σε ένα οργανωμένο τουριστικό κατάλυμα, το οποίο βρισκόταν μέσα ή κοντά στην αγροτική περιοχή και από το οποίο μετέβαιναν στους αγρούς όπου είχαν ή παρατηρούσαν αγροτικές δραστηριότητες, που δεν ήταν υποχρεωτικά μόνο γεωργικές. Η παραλλαγή αυτή ονομάστηκε Αγροτουρισμός ή Αγροτικός τουρισμός. Και ο γεωργικός και ο αγροτικός τουρισμός αναφερόταν συχνά με ένα κοινό όνομα, αυτού του rural tourism, όπου rural σημαίνει αγροτικός ή εξοχικός. Εξοχικός όμως στη γλώσσα μας σημαίνει και υπαίθριος και γι' αυτό συχνά συγχέονται οι έννοιες του αγροτικού, του γεωργικού και του τουρισμού υπαίθρου.

Για έννοιες σύνθετες και πολύπλοκες όπως αυτή του "Αγροτουρισμού" θα πρέπει κανείς μάλλον να επιχειρήσει να προσδιορίσει, να προσπαθήσει δηλαδή να προσεγγίσει βασικές συνιστώσες της έννοιας αυτής, πέρα να ορίσει αυστηρά και άκαμπτα τον αντίστοιχο όρο με τη λογική του μαθηματικού ορισμού που δεν επιδέχεται καμίας αμφισβητήσεις. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν, για αυτό το αντικείμενο να δοθούν περισσότεροι του ενός ορισμοί, που να μην ήταν σωστοί και ορθοί, πλην όμως, ενδεχόμενα να άφηναν κάποια στοιχεία "εκτός", στοιχεία που από τη φύση τους θα ήταν σημαντικά. Αυτό με τη σειρά του, θα οδηγούσε σε μονομέρεια, θα είχε την θεώρηση της "μιας οπτικής γωνίας" και όχι την ολοκληρωμένη.

Ωστόσο, αν θα πρέπει κανείς να δώσει έναν ορισμό για τον Αγροτουρισμό, θα πρέπει να ξεκινήσει γενικά από την διεθνή πρακτική και εμπειρία, που υποδεικνύει εναλλακτικά δυο κύριες μορφές;

A) Εκείνη που καλύπτει την φιλοξενία των επισκεπτών (τουριστών) σε μεγάλα αγροκτήματα, όπου οι φιλοξενούμενοι συμμετέχουν στις γεωργικές εργασίες αλλά και την καθημερινότητα και τον τρόπο ζωής των ίδιων των αγροτών. Η μορφή αυτή αγροτουρισμού διεθνώς γνωστή με την ονομασία "Farmhouse Holidays", εφαρμόζεται σε χώρες όπου επικρατεί η έννοια της μεγάλης ιδιοκτησίας και της μεγάλης γεωργικής εκμετάλλευσης (Γερμανία, Αυστρία κ.λ.π.).

B) Εκείνη όπου οι επισκέπτες – τουρίστες φιλοξενούνται σε μικρά καταλύματα (που έχουν όμως όλες τις προϋπόθεσης και προδιαγραφές που ορίζονται από την εθνική νομοθεσία, για να χρησιμεύσουν ως καταλύματα), όπου, εκτός από

την διαμονή, παρέχεται παράλληλα, πρωινό γεύμα. Η μορφή αυτή του αγροτουρισμού, γνωστή διεθνώς με την ονομασία “Bed and Breakfast”, προσιδιάζει στις χώρες εκείνες όπου το χαρακτηριστικό στοιχείο της γεωργικής εκμετάλλευσης είναι το μικρό μέγεθος (Ιταλία, Βρετανία, κ.λ.π.)

3.2 ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Για να προσδιοριστεί η έννοια του αγροτουρισμού, που είναι μια μορφή του γενικού τουρισμού, θα πρέπει πρώτα να προσδιορίσουμε πρώτα από όλα το περιεχόμενο του πρωτογενή τουρισμού. Πολλοί ορισμοί έχουν διατυπωθεί για τον τουρισμό ανάλογα με τη σκοπιά από την οποία ο κάθε συγγραφέας έχει αντιμετωπίσει το φαινόμενο. Από αυτούς επεκράτησε για αρκετό χρόνο ο ορισμός της σχολής της Βέρνης, σύμφωνα με τον οποίο, τουρισμός είναι το σύνολο των σχέσεων και φαινομένων που προκαλούνται από την παραμονή των ξένων στον τόπο, εφόσον δεν υπάρχει πρόθεση εγκατάστασης για άσκηση κερδοσκοπικής δραστηριότητας, σε κύρια, διαρκή ή πρόσκαιρη βάση. Ο ορισμός όμως που εκφράζει θεωρητικά κατά γενικότερο τρόπο το σύγχρονο τουριστικό φαινόμενο, θεωρεί τον τουρισμό σαν την πρόσκαιρη μετακίνηση ατόμων από τον τόπο διαμονής τους, σε ένα άλλο τόπο με σκοπό την ικανοποίηση προσωπικών αναγκών τους και την οργανωμένη προσπάθεια για την προσέλκυση, υποδοχή και εξυπηρέτηση των ατόμων αυτών.

Η παραπάνω διατύπωση του θεωρητικού ορισμού που δόθηκε στον τουρισμό, εκφράζει ανάμεσα στ’ αλλά την γεωγραφική έκταση του φαινομένου (εσωτερικός – εξωτερικός τουρισμός), τη μετακίνηση σε διάφορους τόπους (τουριστικές τοποθεσίες) τα προσωπικά κίνητρα της μετακίνησης (σκοπός του ταξιδιού) καθώς και την οργανωμένη τοπική υποδομή – ανωδομής (ενεργητικός τουρισμός) για την εξυπηρέτηση των αναγκών των επισκεπτών τουριστών. Από τα στοιχεία αυτά εντοπίζουμε τα ακόλουθα, που έχουν ιδιαίτερη σημασία και για τον αγροτουρισμο, του οποίου το περιεχόμενο προσπαθούμε να προσδιορίσουμε.

- a) Τουριστικές τοποθεσίες. Αυτές αποτελούν γεωγραφικές ενότητες που τις χαρακτηρίζουν ορισμένα ιδιαίτερα φυσικά ή πολιτιστικά στοιχεία, που ανταποκρίνονται σε κάποιες προσωπικές ανάγκες των τουριστών. Έτσι διακρίνουμε διάφορους τύπους τοποθεσιών (παραθαλάσσιες, νησιωτικές ορεινές, δασώδεις κ.λ.π.). υπάρχει δηλαδή ένα στοιχείο τουριστικής έλξης, φυσικό ή πολιτιστικό, από τη δομή του αποκεντρωμένου και εξωστικού, που διευκολύνει την αποσυμφόρηση του χώρου και προωθεί νέες μορφές τουρισμού, που ικανοποιούν

προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου. Πρόκειται για την αξιοποίηση αυτών που αποκαλούμε « πόρους του περιβάλλοντος ».

- b) Προσωπικά κίνητρα. Αυτά αποτελούν τους λόγους που κάνουν τους ανθρώπους, ιδιαίτερα τους σύγχρονους, να αναζητήσουν στις μετακινήσεις τους κάποια σωματική ανακούφιση από το κοινωνικό άγχος της εποχής μας, η κάποια ψυχική εφορία στις σχέσεις τους με το φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον του εξωστικού χώρου. Τα προσωπικά κίνητρα με εξειδικευμένο περιεχόμενο που ικανοποιούνται σε κάποια συγκεκριμένη τουριστική τοποθεσία, χαρακτηρίζουν και τη μορφή του τουρισμού (ανάπαυση, ψυχαγωγία, κουλτούρα, αθλητισμός, ορειβατισμός, κολύμβηση κ.λ.π.).
- c) Τοπική υποδομή – ανωδομή. Τα μέσα εξυπηρέτησης των τουριστών σε όλο το κύκλωμα των αναγκών τους είτε πρόκειται για βασικά έργα τουριστικής υποδομής (μεταφορές, αξιοποίηση πόρων κ.λ.π.) είτε για υπηρεσίες τουριστικής ανωδομής (καταλύματα, εστιατόρια, κέντρα ψυχαγωγίας κ.λ.π.), είναι συνάρτηση της μορφής του τουρισμού που αναπτύσσεται στη συγκεκριμένη τοποθεσία. Αυτό σημαίνει ότι τόσο τα έργα υποδομής όσο και οι υπηρεσίες ανωδομής, πρέπει να είναι σε τέτοια ποσοτικά και ποιοτικά μεγέθη, που να εναρμονίζονται στο περιβάλλον, να σέβονται την ανθρώπινη αισθητική και να καλλιεργούν την προσέγγιση των ανθρώπων.

Η έννοια και το περιεχόμενο μιας οποιασδήποτε μορφής τουρισμού δεν προσδιορίζεται μόνο από το ίδιο το περιεχόμενο της, αλλά και από τους στόχους που επιδιώκει η προώθηση της συγκεκριμένης μορφής σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Η ανάπτυξη του τουρισμού δεν προωθείται για χάρη των τουριστών, αλλά για χάρη της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης του λαού στην περιοχή του οποίου αναπτύσσεται ο τουρισμός. Έτσι για να δοθεί ολοκληρωμένη η έννοια του αγροτουρισμού θα πρέπει εξ'ορισμού να εκφράζονται μέσα από αυτόν και οι επιδιώξεις του. Ιστορικά είναι εξακριβωμένο ότι όπου αναπτύχθηκε ο αγροτουρισμός ή ο πράσινος τουρισμός, σαν εναλλακτική λύση στον μαζικό τουρισμό, βασικός στόχος του, ήταν πέρα από της προσφοράς μιας νέας μορφής τουρισμού, η εξασφάλιση προσθέτου εισοδήματος στους αγρότες. Μέσα στο γενικότερο αυτό στόχο εντάχθηκαν και οι επιμέρους στόχοι και του δικού μας προγράμματος αγροτουρισμού που ανακοινώθηκε τον Δεκέμβριο του 1980 από το Υπουργείο Γεωργίας, και στόχευε :

- Στην αύξηση του εισοδήματος των κατοίκων των ορεινών περιοχών.
- Στην συγκράτηση του πληθυσμού της υπαίθρου.
- Στην ανάπτυξη της ορεινής οικονομίας.
- Στην ενίσχυση της επιστροφής του πληθυσμού στα ορεινά χώρια.

Οι στόχοι αυτοί διευρύνθηκαν από την επιτροπή αγροτουρισμού του ΕΟΤ και εκφράζουν τις επίσημες θέσεις της τουριστικής μας πολιτικής στο θέμα του

αγροτουρισμού. Οι επιδιωκόμενοι στόχοι για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, όπως έχουν διατυπωθεί στο σχετικό πρακτικό της επιτροπής είναι:

- a) Η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της περιφέρειας μέσω της απαραίτητης τουριστικής υποδομής.
- b) Η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην περιφέρεια.
- c) Η δημιουργία συμπληρωματικής απασχόλησης για τον αγροτικό πληθυσμό και η αύξηση του εισοδήματός του.
- d) Η προώθηση, διάδοση και βελτίωση αγροτικών και βιοτεχνικών χειροτεχνικών προϊόντων (μεταποίηση).
- e) Η αποκέντρωση του τουριστικού κυκλώματος και η ανάδειξη νέων περιοχών.
- f) Η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας (τουρισμός μικρής κλίμακας) και η προστασία σπάνιων φυσικών σχηματισμών.
- g) Η διαφύλαξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής τοπικής και εθνικής κληρονομιάς (παραδοσιακή αρχιτεκτονική, τοπική λαϊκή τέχνη, αγροτικά προϊόντα, τοπικά έθιμα κ.λ.π.).
- h) Η ενεργοποίηση των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Συνεταιρισμών ως φορέων της τοπικής ανάπτυξης.

Οι παραπάνω στόχοι προσδιορίζουν το περιεχόμενο του αγροτικού τουρισμού στα πλαίσια των δεδομένων της αγροτικής και τουριστικής μας οικονομίας και της επίσημης πολιτικής που χαράσσεται για τον συγκρινόμενο τουριστικό τομέα.

Πριν ακόμα διατυπώσουμε την έννοια του αγροτουρισμού, ίσως θα ήταν χρήσιμο να βλέπαμε ποιο είναι το περιεχόμενο της νέας αυτής μορφής τουρισμού στο χώρο της ΕΟΚ, όπως εκφράζεται από τις συνεταιριστικές οργανώσεις και ιδιαίτερα τις οργανώσεις αγροτουρισμού της κοινότητας (COPA / COGECA) . Σύμφωνα με μια επίσημη έκθεση πάνω στις προοπτικές του αγροτουρισμού στις χώρες της ΕΟΚ που υποβλήθηκε στα αρμόδια όργανα της κοινότητας, χαρακτηρίζεται ο αγροτουρισμός σαν ένας τύπος διακοπών που στηρίζεται στους πόρους του περιβάλλοντος και στις δυνατότητες διατροφής και πολιτισμού του αγροτικού χώρου και της γεωργικής εκμετάλλευσης. Μέσα στον γενικό αυτό χαρακτηρισμό, η έκθεση διακρίνει δυο ξεχωριστούς τύπους αγροτουρισμού: ένα υπό στενή έννοια που τον ονομάζει « agri – tourisme » (γεωργοτουρισμό), και καλύπτει φιλοξενία μέσα στη γεωργική εκμετάλλευση και ένα άλλο υπό ευρεία έννοια, που τον ονομάζει «tourisme rural » (αγροτουρισμό), που προσφέρει συνήθεις διακοπές με διαμονή σε καταλύματα στην αγροτική περιοχή. Ο πρώτος τύπος αγροτουρισμού που αναπτύσσεται μέσα στο αγρόκτημα, είναι η μορφή που κυριαρχεί όχι μόνο στην Ευρώπη, αλλά και στη Βόρεια Αμερική, στην οποία αγρόκτημα για διακοπές χαρακτηρίζεται κάθε αγρόκτημα που βρίσκεται υπό εκμετάλλευση και λειτουργία και όπου νοικιάζονται σε πελάτες ιδιαίτερα δωμάτια στο κύριο σπίτι του αγροκτήματος ή σε χωριστά σπίτια μέσα στο αγρόκτημα ο αγροτουρισμός του αγροκτήματος που κυριαρχεί σε άλλες χώρες και έχει σαν επιχειρηματικό φορέα τον μεγαλογεωργό δεν μπορεί να

αναπτυχθεί στην Ελλάδα, γιατί, ούτε μεγαλογεωργούς έχουμε, ούτε μεγάλες γεωργικές εκμεταλλεύσεις διαθέτουμε.

Έχοντας σκιαγραφήσει το περιεχόμενο του αγροτουρισμού, όπως εμφανίζεται σε άλλες χώρες και ιδιαίτερα στις χώρες της ΕΟΚ και παίρνοντας υπόψη τη μορφή του ελληνικού περιβάλλοντος, τη δομή της γεωργικής μας εκμεταλλεύσεις, το δημογραφικό μας πρόβλημα και τη διάρθρωση γενικά του τουρισμού μας, μπορούμε να προσδιορίσουμε την έννοια του αγροτουρισμού στα πλαίσια της ελληνικής πραγματικότητας σαν : η μορφή του τουρισμού που αναπτύσσεται σε αγροτικές κύρια περιοχές, στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων, ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου και αποβλέπει στην συγκράτηση και παραπέρα παλιννόστηση του ντόπιου πληθυσμού, στην εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος και στη άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού του επιπέδου.

3.3 Οι δυο ‘οπτικές γωνίες’ του αγροτουρισμού

Ανατρέχοντας κανείς στις σκόρπιες λέξεις της προηγούμενης παραγράφου – τις λέξεις – κλειδιά, όπως Ανθρωποκεντρική θεώρηση, ανθρώπινος χαρακτήρας, ανθρώπινη προσέγγιση, ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού, επικοινωνία, ψυχική και πνευματική ηρεμία, διακοπές κοντά στη φύση, συμμετοχή του επισκέπτη στην καθημερινότητα της αγροτικής οικογένειας, οικολογική διάσταση, πολιτιστική παράδοση, αρχιτεκτονική παράδοση, μοναδικότητα του χώρου, συλλογική δράση, επιχειρησιακό σχέδιο, ολοκληρωμένη παρέμβαση, οργανική διασύνδεση με την τοπική παραγωγή, προδιαγραφές, άνεση στη διαμονή, ευκολίες για τον επισκέπτη, αναβίωση εθίμων, τεχνική –οικονομική -κοινωνική- διοικητική υποδομή, προσπελασιμότητα (ή δυνατότητα απόκτησης της προσπελασιμότητας), φυσικό τοπίο, συναφείς δραστηριότητες (χειροτεχνία, οικοτεχνία), κατάλυμα, εκδρομές – επισκέψεις σε αξιοθέατα, τοπική αυτοδιοίκηση, συνεταιρισμός, οργάνωση, σχεδιασμός, μεθοδικότητα, επιμόρφωση, τοπική ανάπτυξη, διαφήμιση, marketing, ερευνά της τουριστικής αγοράς, επιλογή- έμφαση στην ιδιαιτερότητα, διαπιστώνει ότι με λίγη προσοχή, μεθοδικότητα και φαντασία θα μπορούσε να τις κατατάξει σε δυο βασικές κατηγορίες:

- Εκείνες που έχουν καθαρά τουριστικό νοηματικό περιεχόμενο
- Εκείνες που υποδηλώνουν πολιτική ανάπτυξης μικρών μειονεκτικών χώρων.

Για παράδειγμα, στη πρώτη από τις κατηγορίες αυτές θα μπορούσε να ταξινομήσει λέξεις όπως επικοινωνία, πνευματική και ψυχική γαλήνη και ηρεμία, marketing, διαφήμιση, ερευνά της τουριστικής αγοράς, τουρισμός με ανθρώπινο πρόσωπο, προδιαγραφές καταλυμάτων, άνετες διακοπές, τονισμός της μοναδικότητας του χώρου και προσέλκυσης επισκεπτών, κ.τ.λ.

Στη δεύτερη από τις κατηγορίες που προαναφέρθηκαν θα μπορούσε να καταχωρήσει λέξεις όπως ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού, τοπικές πρωτοβουλίες, πολυαπασχόληση, δραστηριοποίηση της γυναίκας του χωριού, τεχνική – οικονομική- κοινωνική- διοικητική υποδομή, τοπική αυτοδιοίκηση,

τοπική αυτοδιαχείριση, τοπικός σχεδιασμός, συμπληρωματικότητα, απασχόλησης και εισοδήματος κ.λ.π., δικαιότερη κατανομή πλεονάσματος.

Αυτή η διαπίστωση εισάγει από μόνη της μέσα από την αφαιρετική μεθοδολογική προσέγγιση, δυο διαφορετικές οπτικές γωνίες μέσω των οποίων μπορεί να θεωρηθεί η έννοια του αγροτουρισμού, αφήνοντας στον ερευνητή, τον μελετητή, τον ενδιαφερόμενο, τη δυνατότητα του να επιλέξει σε ποια από τις δυο θα δώσει την έμφαση, το ειδικό βάρος της οποίας προσπάθειας του.

Αυτό πάλι με τη σειρά του είναι συνάρτηση του στόχου που επιδιώκει. Αν πρόκειται για τον policy maker, τον τεχνοκράτη που επιδιώκει την τοπική ανάπτυξη των μόνων μειονεκτικών χωρών, ο Αγροτουρισμός προσφέρεται σαν ένα μοναδικό μεθοδολογικό εργαλείο για να πετύχει το σκοπό του αυτό. Αν από την άλλη, πρόκειται για εκείνων που θέλει να ‘φωτίσει’ την τουριστική πλευρά αυτής της δραστηριότητας, ο Αγροτουρισμός συνιστά μοναδική ευκαιρία μιας εναλλακτικής θεώρησης της όλης τουριστικής μας πολιτικής, που για δεκαετίες τώρα ήταν μονόπλευρα προσανατολισμένη στο μαζικό τουρισμό, τον τουρισμό των ‘τριών S’ (‘sea - sun - sex’), με όλα τα οδυνηρά επακόλουθα αυτής της επιλογής: εύκολο κέρδος, υποβάθμιση του φυσικού-αρχιτεκτονικού-πολιτιστικού περιγύρου, τυχοδιωκτισμός, Άγρια πελατών, ακαλαίσθητες τσιμεντένιες κατασκευές, ‘ξεκομμένες’ από την συνολική αρχιτεκτονική του τόπου, το μήνυμα για ‘φθηνές διακοπές’, τα σπίτια χωρίς προδιαγραφές, το ανεξέλεγκτο, το μίζερο και σε τελική ανάλυση, την υποβάθμιση του τουρισμού στην Ελλάδα.

Έχοντας, τώρα προσδιορίσει την διπλή ‘οπτική’ μέσα από την οποία μπορεί να θεωρηθεί ο Αγροτουρισμός, διαπιστώνει ότι η συγκεκριμένη αυτή μορφή δράσης συνθέτει ‘εναλλακτική’ λύση κατά δυο διαφορετικές έννοιες:

- ❖ Εναλλακτική μορφή τουριστικής δράσης (και όχι απλά μια ακόμα νέα μορφή τουρισμού, όπως πολλοί θα επιθυμούσαν να την εμφανίσουν).

Εναλλακτική λογική τουριστικής πολιτικής, εναλλακτική τουριστική φιλοσοφία, εναλλακτική προσέγγιση του επισκέπτη – καταναλωτή τουριστικών υπηρεσιών, ανάδειξη εναλλακτικών τρόπων ως ‘τουριστικών θέρετρων’ κ.λ.π.

- ❖ Εναλλακτική ανάπτυξη, προσέγγιση των μικρών, μειονεκτικών τόπων: Εναλλακτική ‘λογική’ αναπτυξιακής προσέγγισης και μεθοδολογίας, εναλλακτικοί τρόποι ευαισθητοποίησης και ενεργοποίησης του τοπικού πληθυσμού, εναλλακτικά πρότυπα ανάπτυξης, κ.λ.π.

Η κρίση αυτή βασισμένη στην απλή παρατήρηση και στη διαπίστωση, αναμφίβολα δεν έχει προκύψει αβασάνιστα, ούτε είναι κάτι το παράδοξο – τουλάχιστον σε επίπεδο ιστορικών ανάδρομων. Κάνοντας μια ανάδρομη γενικά στο φαινόμενο, διαπιστώνει κανείς ότι ο λιγότερο αναπτυγμένος χώρος επιδιώκει την ανάπτυξη του έστω και με κόστος (οικονομικό – κοινωνικό – περιβαλλοντικό) δυσανάλογο του οφέλους που αποκομίζει, τουλάχιστον στα αρχικά στάδια της αναπτυξιακής διαδικασίας. Έτσι το φαινόμενο του μαζικού

τουρισμού ‘ανθεί’ εκεί που υπάρχει υπανάπτυξη, σε μια προσπάθεια να γίνει ‘γνωστός’ ο τόπος, έστω και κάτω από την αρνητική του όρου έννοια. Όσο ο τόπος αναπτύσσεται, είναι φυσικό να επιδιώκει μια προσεκτικότερη επιλογή, τόσο των τουριστικών υπηρεσιών που προσφέρει, όσο -και αυτό είναι το σημαντικότερο- προσεκτικότερη επιλογή των επισκεπτών του, μέσω των υπηρεσιών που προσφέρει, αλλά και της τιμής στην οποία προσφέρει τις υπηρεσίες αυτές.

Η αναπτυξιακή διαδικασία του μικροχώρου συνιστά έναν πολύπλοκο στρατηγικό μηχανισμό ορισμένες πτυχές του οποίου, επιχειρείται εδώ να αναλυθούν. Ιδιαίτερα το κείμενο αυτό επιχειρεί:

- ❖ Να κάνει μια γενική τοποθέτηση στο θέμα ‘Αγροτουρισμός’, παρέχοντας το εννοιολογικό αλλά και το ουσιαστικό ‘στίγμα’ του όρου.
- ❖ Να δημιουργήσει το κατάλληλο υπόβαθρο για έναν γενικότερο προβληματισμό της όλης τουριστικής μας πολιτικής, με αφορμή αυτήν ακριβώς την δραστηριότητα ‘ήπιου τουρισμού’.
- ❖ Να παράσχει ερεθίσματα μιας ‘άλλης’, εναλλακτικής’ αντίληψης για τον τουρισμό, σε σχέση με τα έως τώρα ισχύοντα.
- ❖ Να επισημάνει τις διαστάσεις του όρου, αλλά και τις δόκιμες μορφές του αγροτουρισμού που υποδεικνύει η διεθνής πρακτική και εμπειρία.
- ❖ Να αντλήσει μεθοδολογικά στοιχεία από αυτήν την εμπειρία ή, το καλύτερο, να προσπαθήσει να πρωτοτυπήσει, ανοίγοντας νέους δρόμους στη θεωρητική και μεθοδολογική προσέγγιση του αγροτουριστικού προγράμματος, νοούμενου ως ενός συνόλου δράσεων στον αγροτικό μικροχώρο, με επίκεντρο την καθαρά τουριστική δραστηριότητα, που όμως δεν ‘κινείται’ σε επίπεδα τουριστικής βιομηχανίας.
- ❖ Να προδιαγράψει έστω και προσεγγιστικά κριτήρια επιλογής περιοχών ανάπτυξης Αγροτουρισμού.

3.4 ΤΟ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΡΟΪΟΝ

Η φύση του αγροτουριστικού προϊόντος.

Το αγροτουριστικό προϊόν περιλαμβάνει όλα τα υλικά και άυλα αγαθά και τις υπηρεσίες που ένας αγροτουρίστας απολαμβάνει κατά τη διάρκεια των διακοπών του. Τα αγαθά αυτά και οι υπηρεσίες έχουν πηγες το φυσικό περιβάλλον των αγροτικών περιοχών, τους αγρότες και τον αγροτικό τόπο ζωής. Το σύνολο ή ένα μέρος τους αποτελεί το αποκαλούμενο « πράσινο » τουριστικό πακέτο, όταν ο αγροτουρισμός είναι πλήρως ή μερικώς οργανωμένος.

Τα κυριότερα αγροτουριστικά προϊόντα είναι :

- Η απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος, του ανοικτού χώρου, του καθαρού αέρα και του φυσικού και ζωικού κόσμου.
- Η επαφή και επιτόπια γνωριμία με χαρακτηριστικά φυσικά τοπία και τοπία ιδιαίτερα φυσικού κάλλους.
- Η επαφή και επιτόπια γνωριμία με τη χλωρίδα και πανίδα του τόπου, κυρίως την σπάνια ή την πρωτόγνωρη, και με τα στοιχεία της αγρίας ζωής.
- Η επαφή και επιτόπια γνωριμία με την τοπική αγροτική πολιτιστική κληρονομιά.
- Η παρατήρηση της γεωργικής διαδικασίας και πιθανώς η συμμετοχή σε αυτή.
- Η παρατήρηση της βιολογικής γεωργίας και της παραδοσιακής αγροτοβιοτεχνίας που πιθανώς υπάρχουν στον αγροτικό χώρο.
- Η διανομή και η διατροφή σε ένα αγροτικό σπίτι ή ένα αγροτικό ξενοδοχειακό κατάλυμα μέσα στο αγροτικό χωριό.
- Η επώνυμη επαφή τουριστών – αγροτών και η συμμετοχή στον αγροτικό τρόπο ζωής.
- Η γνωριμία με τα τοπικά ήθη και έθιμα.
- Η απόλαυση των υγιεινών και αυθεντικών «χωριάτικων» προϊόντων.
- Η συμμετοχή σε τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Η ηρεμία και η ησυχία που προσφέρει το φυσικό περιβάλλον.
- Η ταύτιση και η ησυχία που προσφέρει το φυσικό περιβάλλον.
- Η ταύτιση των βιορυθμών των τουριστών με τους φυσικούς βιορυθμούς.
- Η δυνατότητα υγιεινής διατροφής και υγιεινής εξάσκησης στη ύπαιθρο.
- Η δυνατότητα άσκησης παράλληλων τουριστικών δραστηριοτήτων στην ύπαιθρο.

Το κοινό χαρακτηριστικό όλων των παραπάνω αγροτουριστικών προϊόντων, είναι η αγροτικότητα που περιλαμβάνει όλα τα γνωρίσματα του αγροτικού χώρου, των κατοίκων του και των εκδηλώσεων του.

Η πρόσφορα και η ζήτηση.

Υπάρχουν δυο εναλλακτικές εκδοχές που θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει ως υπεύθυνες, την οποία βαθμού ανταπόκρισης και αρμονίας, ανάμεσα στη ζήτηση και την πρόσφορα αγαθών και υπηρεσιών. Είτε η πλευρά της προσφοράς δημιουργεί ανάγκες για τον υποψήφιο αγοραστή, είτε η πλευρά της κατανάλωσης, μιας ορισμένης κοινωνίας, σε μια ορισμένη χρονική περίοδο, κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, υπακούοντας σε μια εσωτερική ανάγκη που προσπαθεί να ικανοποιήσει, εξελισσόμενη σε « τάση », ζητά κάτι το νέο, και δημιουργεί πρόσφορα νέων αγαθων. Ο αγροτουρισμός φαίνεται να ανήκει στη δεύτερη κατηγορία και προέκυψε ως απόρροια της ανάγκης του ανθρώπου

για ψυχική – πνευματική γαληνή, κοντά στο φυσικό περιβάλλον και τη γνήσια ανθρώπινη συμπεριφορά.

Όμως η ζήτηση των αγροτουριστικών προϊόντων είναι ανάλογη με το μέγεθος της αγροτουριστικής αγοράς, η οποία δεν προσδιορίζεται ποσοτικά γιατί δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία. Γίνεται όμως δεκτό ότι η αγορά αυτή αυξάνει με το χρόνο, άρα η ζήτηση των αγροτουριστικών προϊόντων θα αυξάνεται αντίστοιχα. Αυτό όμως το οποίο πρέπει να τονιστεί είναι ότι η πρόσφορα των αγροτουριστικών προϊόντων είναι πολύ μεγάλη. Και αυτό γιατί ο αγροτικός χώρος είναι τεράστιος, γιατί πολλά από τα αγροτουριστικά προϊόντα είναι ελεύθερα αγαθά (αέρας, νερό, φύση) και γιατί υπάρχει η διάθεση φιλοξενίας των αγροτών. Ακόμα δηλαδή και αν δεν υπάρχει η απαιτούμενη τουριστική υποδομή, ο αγροτικός χώρος μπορεί να δεχθεί και να φιλοξενήσει πολλούς τουρίστες. Το αγροτικό σπίτι είναι πάντοτε ανοικτό, το σπιτικό φαγητό πάντοτε διαθέσιμο και η φιλοξενία των αγροτών δεδομένη. Τα αγροτουριστικά προϊόντα πάντοτε αφθονούν και δεν υπάρχουν αγροτικές περιοχές τουριστικά κορεσμένες.

Η τιμή του αγροτουριστικού προϊόντος.

Κατά γενικό κανόνα οι τιμές αγροτουριστικών προϊόντων, όταν καταναλώνονται στον αγροτικό χώρο και οι τιμές των αγροτουριστικών υπηρεσιών όταν προσφέρονται στον ίδιο χώρο, είναι πολύ χαμηλότερες των προϊόντων και υπηρεσιών άλλων μορφών τουρισμού που καταναλώνουν ή προσφέρονται στα αστικά κέντρα και στα τουριστικά θέρετρα. Αυτό οφείλεται σε δυο λόγους. Πρώτων, στο ότι μεταξύ του αγρότη που παίζει το ρόλο του τουριστικού επιχειρηματία και του τουρίστα – καταναλωτή δεν μεσολαβούν ενδιάμεσοι. Δεύτερον, στο ότι οι αγρότες δεν επιδιώκουν, λόγω νοοτροπίας ή αγνοίας, το μέγιστο δυνατό κέρδος και περιορίζονται στο λογικό κέρδος. Και η τιμή των αγροτουριστικών προϊόντων είναι ακόμα μικρότερη αν ληφθεί υπόψη η ποιότητα τους. Η υγιεινότητα, ανθεκτικότητα, καθαρότητα και η αγνότητα τους δεν πληρώνεται όσο πρέπει. Είναι γνωστή η κίνηση για τα χωριάτικα προϊόντα κατά την οποία πολλοί άνθρωποι, τουρίστες και μη, έτρεχαν για να τα αγοράσουν, μέχρι που τα προϊόντα αυτά έχασαν την αυθεντικότητάς τους, με την εμπορευματοποίηση και την νόθευση τους και σταμάτησε η μόδα των χωριάτικων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι πολλά από τα προϊόντα του αγροτουρισμού υπάρχουν ελεύθερα στη φύση (αέρας, νερό, ηρεμία, φυσικό περιβάλλον κ.λ.π.) και δεν έχουν τιμή.

Είδη αγροτουριστικών καταλυμάτων

Τα είδη αγροτουριστικών καταλυμάτων είναι τα εξής:

- Μικρές ξενοδοχειακές μονάδες - ξενώνες
- Ενοικιαζόμενα δωμάτια στα σπίτια αγροτικών οικογενειών

- Ανεξάρτητες αγροτικές κατοικίες παραδοσιακής αρχιτεκτονικής (που εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον).
 - Κάμπινγκ σε αγροκτήματα, τα οποία δεν είναι διαδεδομένα στην Ελλάδα σε αντίθεση με ορισμένες περιοχές της Ευρώπης.
- Όπως είναι φανερό, η απαιτούμενη υποδομή του αγροτουρισμού είναι μικρής κλίμακας, συγκρινόμενη με εκείνη του μαζικού τουρισμού. Ο αγροτουρισμός δεν απαιτεί εξελιγμένη τουριστική υποδομή, τουλάχιστον στα πρώτα στάδια της ανάπτυξής του. Παράλληλα, η προσφορά των αγροτικών προϊόντων είναι άφθονη, καθώς αυτά είναι κατά κύριο λόγο ελεύθερα αγαθά (αέρας, νερό, φύση).

3.5 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

A. ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΑΙΘΡΟ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ

- ένας τρόπος ανάπτυξης της υπαιθρου μέσω μιας ήπιας μορφής τουρισμού.
- μια επιτυχημένη ευρωπαϊκή πολιτική ανάπτυξης της υπαιθρου, που εφαρμόζεται επιτυχώς εδώ και τριάντα χρόνια για να αντιμετωπίσει σημαντικά προβλήματα όπως η ερημωση της υπαιθρου, η αστυφουλια και η μείωση της αγροτικής παραγωγής.
- μια ήπια μορφή τουρισμού με την οποία μπορούν να ασχολούνται οι ντοποιοί αγρότες, προκειμένου τα εισοδήματα να επιστρέφουν στην τοπική κοινότητα.
- η διατήρηση των εθίμων, της λαογραφίας, της χειροτεχνίας, των παραδοσιακών ταχνών και εργασιών που τείνουν να εκλείψουν.
- η αναδείξη της διαφορετικότητας και της μοναδικότητας του κάθε τοπού.

ΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ

- η μαζική και επεμβατική ανάπτυξη με πασης φύσεως ξενοδοχεία, εστιατορία και επιχειρήσεις που αλλοιώνουν το χαρακτήρα.
- Απλώς μια ωραία ιδέα ή μια ευχη.
- Μια ευκαιρία και γρηγορή λύση.
- Η εκμετάλλευση του πλούτου μιας περιοχής από επιχειρηματίες που δεν ανήκουν στην τοπική κοινότητα.
- Μια μορφή ανάπτυξης που παραβλέπει την πολιτιστική κληρονομία.
- Η ισοπεδωση και η ομοιογενεία όλων των περιοχών.

B. ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ

- Ένας ουσιαστικός τρόπος να συμπληρώνει ολόχρονις η οικογένεια της υπαιθρου το ήδη χαμηλό εισόδημα της.
- Ένας τρόπος να βρουν απασχόληση οι νεοί, οι αγροτισσες, οι κατοικοί των οικονομικά ασθενεστερών ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.
- Η δημιουργία ενός φιλικού και ζεστού περιβάλλοντος για την υποδοχή του επισκεπτή.
- Η δημιουργία ενός περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ο επισκεπτής θα γνωρίσει τον τόπο, θα τον νιώσει οικείο και θα θέλει να ξαναρθεί.

ΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ

- Μία ευκαιριακή ή εποχιακή τονωση του αγροτικού εισοδήματος μέσω της οποίας ο αγροτής μετατρέπεται σε ξενοδοχείο και εγκαταλείπει τη γη.
- Η εγκατάλειψη της υπαιθρου προς αναζήτηση δουλειάς στα αστικά κέντρα.
- Η απροσωπή παροχή υπηρεσιών.
- Η φιλοξενία βάσει του επιπολαιού σκεπτικού « που θα ξαναδούμε τον τουρίστα ».

Γ. ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΑΞΙΔΙΩΤΗ

ΤΙ ΕΙΝΑΙ

- η φιλοξενία σε ένα περιβαλλοντικό, με τοπικό χαρακτήρα, με άνεσεις αλλά χωρίς « πολυτελείς εξαρσεις ».
- η επαφή του επισκεπτή με τη φύση, την αγροτική ζωή, τις καλλιέργειες, τις αγροτικές εργασίες.
- Η γνωριμία του επισκεπτή με τα ήθη και τα έθιμα μιας περιοχής τα οποία αναβιώνουν με αυθεντικό τρόπο.
- Η συμμετοχή του ταξιδιώτη σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων: 1. αγροτικές δραστηριότητες. 2. οικοτουρισμός. 3. αθλήματα περιπέτειας. 4. πολιτιστικές περιηγήσεις. 5. μαθήματα π.χ. αργαλείου.
- Η απόλαυση τοπικών φαγητών που βασίζονται σε παραδοσιακές συνταγές και παρασκευάζονται με τοπικά ή και βιολογικά προϊόντα.
- Η γνωριμία του επισκεπτή με την τοπική κοινότητα.

ΤΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ

- Η ασκητική και μίζερη φιλοξενία, χωρίς άνεση, καθαριότητα και σπιτική ζεστασία, αλλά ούτε και η κοσμοπολιτική πολυτέλεια.
- Η αντιμετώπιση της φύσης και της αγροτικής ζωής σαν ένα διαφορετικό σκηνικό.
- Η αναπαρασταση των εθίμων μιας περιοχής μόνο και μόνο για τουριστική κατανάλωση.
- Οι παθητικές διακοπές.

- Η παροχή, απλώς, ενός καλού γευματος.
- Η απουσία του ντοπιου, του κατοικου της υπαιθρου, της νοικοκυρας, και η ελλειψη επικοινωνιας και επαφης μαζί τους.

3.6 Το Προφίλ του Αγροτουρίστα

Ποιο είναι το κοινό που επιλέγει τον αγροτουρισμό; Ποιες είναι οι προτιμήσεις και τα κίνητρα των ανθρώπων, που η διαμονή στη φύση και η επιστροφή σε έναν τρόπο ζωής πιο ήρεμο και παραδοσιακό τους συγκινεί τόσο ώστε, να αντιπροσωπεύουν ένα ολόκληρο τμήμα της αγοράς; Οι αγροτουρίστες αναζητούν ξεκούραση, χαλάρωση σε ένα ήρεμο περιβάλλον, σε μια προσπάθεια να αποκοπούν προσωρινά από την αστική τους καθημερινότητα. Επιζητούν την επαφή με την φύση, προκειμένου να γνωρίσουν τόσο την αγροτική ζωή όσο και τους αγρότες, τους ντόπιους που θα τους μνήσουν σε ένα διαφορετικό και άγνωστο για πολλούς από αυτούς τρόπο ζωής. Θέλουν να απολαύσουν την αυθεντικότητα της επαρχιακής ζωής, την ανεπιτήδευτη φιλοξενία, την καθαρότητα του τοπίου και την καθαριότητα του περιβάλλοντος, τα παραδοσιακά, σπιτικά εδέσματα, να γίνουν κοινωνοί σε μια ζωή που έχει να τους πει πολλά για το κοντινό παρελθόν τους. Οι τουρίστες αυτοί θεωρούνται πολυταξιδεμένοι και έμπειροι. Είναι άτομα που έχουν ήδη γευθεί τους τουριστικούς προορισμούς με την μορφή του μαζικού τουρισμού και κορεσμένοι από το συγκεκριμένο πρότυπο, αναζητούν στον προορισμό μια νέα διάσταση, εντρυφώντας στην πολιτιστική και φυσιολατρική του υπόσταση αλλά και στην δυνατότητα για ανθρώπινη επαφή και επικοινωνία. Οι αγροτουρίστες ανήκουν σε ένα ευρύ ηλικιακό φάσμα. Σε χώρες της Ευρώπης που ο αγροτουρισμός έχει παράδοση δεκαετιών, αποτελεί έναν τρόπο ζωής ο οποίος απευθύνεται σε όλη την οικογένεια και διεκδικεί το ήμισυ των ετήσιων οικογενειακών διακοπών. Τα νεότερα άτομα είναι αυτά που προτιμούν να συνδυάζουν το πακέτο αγροτουρισμού με «σπορ περιπέτειας», ενώ οι μεγαλύτεροι με πιο ήπιες δραστηριότητες, με περιηγήσεις πολιτιστικού, θρησκευτικού, λαογραφικού κλπ. περιεχομένου. Από τα σπουδαιότερα όμως χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα άτομα που επιλέγουν τον αγροτουρισμό είναι το υψηλό οικονομικό αλλά και μορφωτικό τους επίπεδο. Τα άτομα αυτά θεωρούνται ότι έχουν αυξημένη οικολογική συνείδηση, πολυποίκιλα ενδιαφέροντα, διάθεση για μόρφωση και πολιτιστική προσέγγιση. Δεν παρασύρονται από τον μιμητισμό και τα πρότυπα της καταναλωτικής κοινωνίας, είναι εκλεπτυσμένοι και με υψηλές απαιτήσεις ως προς την ποιότητα και το επίπεδο των υπηρεσιών που τους παρέχονται. Σε όλο τον κόσμο ο αγροτουρίστας θεωρείται ποιοτικός, υψηλών προδιαγραφών και σημαντικής αγοραστικής δύναμης. Ξέρει ακριβώς τι ζητάει και δεν αρκείται σε καταστάσεις που δεν τον ικανοποιούν.

Μήπως οι προοπτικές που δίνει ο αγροτουρισμός, μπορούν να γίνουν μεταξύ άλλων, η διέξοδος που αναζητάει ο ελληνικός τουρισμός στην προσέλκυση επιλεκτικού και υψηλού επιπέδου τουρισμό;

3.7 Οι Δραστηριότητες στον Αγροτουρισμό

Ο αγροτουρίστας δεν αναζητά τις παθητικές διακοπές. Η παραμονή στην ύπαιθρο μπορεί να εμπλουτισθεί με ποικίλες δραστηριότητες, με τα λεγόμενα «σπορ κοντά στη φύση» ή «σπορ περιπέτειας». Ένα ορμητικό ποτάμι μπορεί να είναι μια θαυμάσια ευκαιρία για την διοργάνωση αθλημάτων όπως το ράφτινγκ ή τα κανό. Τα περιπατικά μονοπάτια που διασχίζουν περιοχές της χώρας, όπως το Ε4 ή Ε9 αφορμή για την διοργάνωση ομάδων πεζοπορίας. Το Trekking, η ορειβασία, το ποδήλατο ή η κατάβαση βουνού, η τοξοβολία, η ιππασία όλες οι μορφές δραστηριοτήτων, που συνδυάζουν τον τουρισμό περιπέτειας με την ενεργή συμμετοχή και δράση στη φύση, μπορούν να συμβάλλουν στον εμπλουτισμό του αγροτουριστικού «πακέτου».

Ιδιαίτερη θέση όμως κατέχουν στον αγροτουρισμό οι δραστηριότητες που αξιοποιούν τα πολιτιστικά, θρησκευτικά, λαογραφικά, αρχιτεκτονικά, γαστρονομικά στοιχεία της περιοχής. Έτσι η αξιοποίηση για την δυνατότητα επίσκεψης και ξενάγησης σε παλιά μοναστήρια, εκκλησίες, γεφύρια, οινοποιεία, τυροκομεία εργαστήρια χειροτεχνίας, η συμμετοχή σε πανηγύρια και τοπικές γιορτές, στο μάζεμα της ελιάς ή του τρύγου, ακόμα και τα μαθήματα τοπικής κουζίνας, όλα μπορούν να προσδώσουν στον Αγροτουρισμό την ξεχωριστή τοπική ταυτότητα και να τον αναδείξουν σε μοναδικό προϊόν.

Στον Αγροτουρισμό είναι σαφές πως αναζητάμε την αυθεντικότητα και την μοναδικότητα σε κάθε της μορφή και έκφραση. Η Ελλάδα διαθέτει μια σημαντική και αξιόλογη ποικιλομορφία στα ιδιαίτερα τοπικά χαρακτηριστικά, που την κάνουν μια χώρα μοναδική. Βασισόμενη σε αυτό μπορεί να αναδείξει αυτή την πολυμορφία χωρίς λόγο να υιοθετεί αντιγραφές και να ομοιογενοποιεί το προϊόν του Αγροτουρισμού. Στην Ελλάδα υπάρχει ένα ανεκμετάλλευτο δυναμικό που μπορεί να δημιουργήσει ένα εξειδικευμένο μοντέλο Αγροτουρισμού για κάθε περιοχή. Δεν υπάρχει λοιπόν κανένας τρόπος να μιμείται αντίστοιχα μοντέλα άλλα ούτε και να εφαρμόζει ένα συγκεκριμένο μοντέλο Αγροτουρισμού σε μια ενιαία κλίμακα. Είτε πρόκειται για καταλύματα, είτε για επιχειρήσεις ή για όποιες δραστηριότητες Αγροτουρισμού, η διαφορά έγκειται στο να ανακαλύψουμε τα μοναδικά, πρωτότυπα στοιχεία της κάθε περιοχής, τους πόρους που κανείς ακόμα δεν έχει αναδείξει ή δεν έχει σκεφθεί να αξιοποιήσει. Όσο πιο πρωτότυπα, τόσο καλύτερα αναδεικνύουμε τον Αγροτουρισμό στην ιδιαίτερη και ποιοτική

μορφή του. Η φαντασία και η έρευνα παίζουν μεγάλη σημασία σ' αυτή την προσπάθεια. Η αναβίωση των παραδόσεων του τόπου, τα ξεχασμένα έθιμα ή τα μουσικά ακούσματα, οι αρχιτεκτονικές τάσεις, οι παλιές τέχνες, τα μνημεία που σκέπασε ο χρόνος, η συμβολή των ηλικιωμένων να θυμηθούν παλιές συνήθειες, ιστορίες, ίχνη, μονοπάτια, συνταγές, παρασκευή ποτών. Τα πάντα στον Αγροτουρισμό έχουν σημασία και μόνο οι ντόπιοι μπορούν να τα εντοπίσουν και να τα αναδείξουν. Η χώρα έχει το μοναδικό προνόμιο να διαθέτει ανεξάντλητους πόρους που διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή, σπάνια φυσική ομορφιά, ιστορία, παράδοση, γαστρονομία, αρχιτεκτονική, παραδοσιακές τέχνες, μουσική παράδοση, πολιτισμό, θρησκευτικά μνημεία, χωριά, παραδοσιακούς οικισμούς, βιότοπους, υγροβιότοπους, γλωρίδα και πανίδα, θρύλους, παραδόσεις, τοπικές γιορτές, πανηγύρια, θάλασσες, δάση, βουνά, μονοπάτια, φαράγγια, όλα σχηματίζουν ένα σπάνιο μωσαϊκό, ένα πολύχρωμο καλειδοσκόπιο παραστάσεων, εικόνων και εμπειριών δημιουργώντας έναν τόπο ευλογημένο. Το πλεονέκτημα είναι πως, η Ελλάδα απ' άκρη σ' άκρη διαφέρει ! Είναι μια χώρα με μοναδικότητα και ανομοιογένεια κι αυτό στον Αγροτουρισμό δίνει το πλεονέκτημα ανάδειξης αυτής της μοναδικότητας. Μέσα από την ανάδειξη ενός τοπικού μοντέλου Αγροτουρισμού, που θα προκύψει από μια εξειδικευμένη μελέτη και καταγραφή, καλλιεργούμε τον μύθο του χωριού που τόσο έχουμε ανάγκη, την επιστροφή στις ρίζες και την πολιτιστική κληρονομιά μας, την επαφή με το σημείο αναφοράς μας. Μπορούμε να βασίσουμε τον Αγροτουρισμό πάνω στα πετυχημένα μοντέλα άλλων χωρών, όμως σίγουρα τα τοπικά χαρακτηριστικά μπορούν να διαμορφώσουν τον Αγροτουρισμό προσαρμοσμένο πάνω στις δικές μας ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες και τα πλεονεκτήματα του κάθε τόπου.

3.8 Ο ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Όλο και πιο συχνά σήμερα, σε επίπεδο σχεδιασμού στρατηγικών ανάπτυξης μειονεκτικών περιοχών, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο χώρο της ευρωπαϊκής οικονομικής κοινότητας, γίνεται λόγος, γίνεται λόγος για την « ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού » που αποτελεί και τη σύγχρονη αντίληψη αγροτικής ανάπτυξης. Ο ανθρώπινος παράγοντας τοποθετείται στο επίκεντρο της νέας αυτής αντίληψης και φυσικά η ανθρωποκεντρική δραστηριότητα τίθεται σήμερα κάτω από μια νέα οπτική γωνία. Αν ήθελε κανείς να αναζητήσει και να προσδιορίσει τα βασικά αίτια της μη ισόρροπης ανάπτυξης που χαρακτηρίζει σήμερα ιδιαίτερα τη δομή της ελληνικής κοινωνίας, θα έπρεπε να ξεκινήσει από την ανάλυση των δομών – σχέσεων μέσα σε αυτή τη μικρή κοινότητα, αγροτική ή αστική. Υπάρχει ένας προβληματισμός που συνοδεύει την μειονεκτική αγροτική κοινότητα. Τα ορατά σημεία του προβληματισμού αυτού καταγράφονται σε όρους χαλαρής οργανικής

διασύνδεσης ανάμεσα στις επιμέρους τομείς της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας, χαμηλού βαθμού απασχόλησης του τοπικού πληθυσμού (με αντίστοιχο υψηλό βαθμό λανθάνουσας ανεργίας) έντονων βαθμών προβλημάτων διάρθρωσης της κοινωνικής και οικονομικής ζωής, χαμηλής ανταγωνιστικότητας της τοπικής παραγωγής, χαμηλών βαθμών πληροφόρησης και τεχνολογικού εκσυγχρονισμού και ακόμα προβλημάτων εξάρτησης από τα μεγάλα αστικά κέντρα, εγκατάλειψης δημογραφικής γήρανσης κ.λ.π.

Από την άλλη, παρά τα οποία προβλήματα απασχόλησης, θα πρέπει κανείς να καταγράψει το χαμηλό βαθμό καταμερισμού της εργασίας και την κατά συνέπεια πολυαπασχοληση και πολυδραστηριότητα του τοπικού πληθυσμού. Στις οριακές περιπτώσεις, η μειονεκτική αγροτική κοινότητα χαρακτηρίζεται από μια έντονη τάση αυτοκατανάλωσης και ακόμα παραπέρα από τα στοιχεία που θυμίζουν τις αρχικές ανταλλακτικές κοινωνίες. Τα στοιχεία αυτά που πολύ συνοπτικά καταχωρήθηκαν εδώ αναμφίβολα δεν προάγουν αυτό που αποκαλούμε « ευημερία » του τοπικού πληθυσμού. Απεναντίας οδηγούν, μέσα από αλυσιδωτές διεργασίες, σε υποβάθμιση της ποιότητας ζωής, τάση εκμηδενισμού με συνεπακόλουθη την εγκατάλειψη του τόπου από τον τοπικό πληθυσμό που αναζητεί, εκτός πλέον αγροτικής μειονεκτικής κοινότητας, καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης και καλύτερη ποιότητα ζωής. Ειδικά στη χώρα μας, η τάση εγκατάλειψης, που σε περιόδους αιχμής πήρε το χαρακτήρα μαζικής φυγής από τη ύπαιθρο, δημιούργησε προβλήματα τόσο στους τόπους εγκατάλειψης όσο και στα αστικά κέντρα, που για αντίστροφους λόγους οδήγησαν και εδώ στην υποβάθμιση της ποιότητας ζωής. Αν και το φαινόμενο αυτό δεν είναι ελληνικό, θα μπορούσε κανείς με αρκετή βεβαιότητα να υποστηρίξει ότι στην Ελλάδα υπήρξε εντονότερο από οποιανδήποτε άλλο τόπο, τουλάχιστον στο ευρωπαϊκό χώρο. Κατά καιρούς διατυπώθηκαν και εφαρμόστηκαν διάφορες θεωρίες, σχετικά με την πολιτική που θα έπρεπε να ακολουθηθεί στην αντιμετώπιση των περιφερειακών ανισοτήτων και ανισορροπιών. Αναμφίβολα το θέμα αυτό είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τις στρατηγικές ανάπτυξης και τις συνεπακόλουθες θεωρίες που διατυπώθηκαν στα πλαίσια των στρατηγικών αυτών.

Η πολιτική για την ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού, στην πράξη προωθήθηκε μέσα από τρεις πολύ συγκεκριμένες βασικές κατευθύνσεις:

- Την πολιτική για την αύξηση της επιχειρηματικότητας, σε τοπικό επίπεδο.
- Την πολιτική για την αύξηση της παραγωγικότητας, με την έννοια της αύξησης της απόδοσης των συντελεστών της παραγωγής.
- Την πολιτική για την ενίσχυση των τοπικών πρωτοβουλιών που όμως δεν εξαρτώνται αποκλειστικά από την επιχειρηματική δράση.

Έτσι η πολιτική της ενεργοποίησης του ενδογενούς δυναμικού, συνδυάστηκε με την εφαρμογή μιας νέας περιφερειακής πολιτικής, τόσο σε εθνικό, όσο και σε κοινοτικό επίπεδο, που απέβλεπε στην άρση των διαπεριφερειακών ανισοτήτων, όχι πλέον μέσα από την ανακατανομή των πόρων, αλλά μέσα από

την κινητοποίηση του παραγωγικού δυναμικού στο τοπικό επίπεδο ή ακόμα και στο επίπεδο της κάθε περιφέρειας.

Μέσα από αυτή τη νέα οπτική γωνία της σύγχρονης αντίληψης για την ανάπτυξη θα πρέπει να ιδωθεί η προώθηση, όχι απλά στο εθνικό αλλά και στο κοινοτικό, και ακόμα παραπέρα, στο ευρωπαϊκό επίπεδο, των ολοκληρωμένων αγροτουριστικών προγραμμάτων, θεωρούμενων όχι ως αυτοσκοπών, αλλά ως εργαλείων μέσα από τα οποία θα μπορούσε να επιτευχθεί και να προωθηθεί, η ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού που αποτελεί σήμερα τη βασική προϋπόθεση της κοινοτικής ανάπτυξης, της ανάπτυξης της μικρής μειονεκτικής αγροτικής κοινότητας.

3.9 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού δεν μπορεί να γίνει πραγματικότητα μόνο επειδή «εμείς το θέλουμε». Η θέληση μας που εκφράζεται με τη λαϊκή συναίνεση και υλοποιείται με την άμεση ή έμμεση δύναμη της κρατικής παρέμβασης, μπορεί να είναι αποφασιστικός παράγοντας, αλλά δεν αρκεί μόνο αυτός. Χρειάζεται να συντρέχουν και άλλες προϋποθέσεις, όπως η παρουσία πρώτων υλών, στις οποίες στηρίζεται η παραγωγή του αγροτουριστικού προϊόντος και η ύπαρξη μιας δεδομένης αγοράς, που μπορεί και θέλει να καταναλώσει αυτό το προϊόν. Έτσι ξεχωρίζουν τρεις βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

- Η θέληση για ανάπτυξη. Η θέληση του ίδιου του πληθυσμού και της κρατικής εξουσίας που τον εκφράζει « εν δυνάμει », για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού είναι βασική προϋπόθεση. Δεν αρκεί να αποφασίσουμε για την ανάπτυξη, πρέπει την απόφαση αυτή να την κάνουμε πράξη. Ο μετασχηματισμός αυτός προϋποθέτει μελέτη, προγραμματισμό, οργάνωση, εξασφάλιση των απαραίτητων οικονομικών πόρων, δημιουργία της κατάλληλης υποδομής και θέσπιση του νομικού πλαισίου επέμβασης και δράσης.
- Οι δυνατότητες παραγωγής του προϊόντος. Ο τουρισμός γενικά και ειδικότερα ο αγροτουρισμός δεν μπορεί να αναπτυχθεί αν δεν υπάρχουν επί τόπου ορισμένες προϋποθέσεις, φυσικές και πολιτιστικές, που είναι άρρηκτα δεμένες με το περιβάλλον. Χωρίς αυτές τις « πρώτες ύλες », δεν θεμελιώνεται η τουριστική ανάπτυξη. Ο εντοπισμός και η καταγραφή των φυσικών και πολιτιστικών αυτών δεδομένων, που αποτελούν την τουριστική κληρονομιά, αποτελούν ενέργειες πρωταρχικής σημασίας, γιατί θα φέρουν στο φως τους συγκεκριμένους τουριστικούς πόρους και μαζί θα θέσουν σε κίνηση τη διαδικασία αξιολόγησής τους. Μια αξιολόγηση που θα οδηγήσει τελικά στην επιλογή για παραγωγή της πιο πλεονεκτικής μορφής αγροτουριστικού προϊόντος.

- Η ύπαρξη καταναλωτικής αγοράς. Δεν αρκεί να θέλουμε και να διαθέτουμε όλα τα μέσα για να αναπτύξουμε τον αγροτουρισμό, ούτε να συγκεντρώνει ο τόπος συγκριτικά πλεονεκτήματα για την «παραγωγή» κάποιου προϊόντος. Είναι απαραίτητη προϋπόθεση για το πέρασμα του προϊόντος από την παραγωγή στην κατανάλωση, η ύπαρξη αγοράς τέτοιας που να θέλει και να μπορεί να απορροφήσει αυτό το προϊόν. Ξεκινώντας από τη γενικά πια αποδεκτή διαπίστωση ότι η δυσκολία σήμερα δεν είναι να παράγουμε ένα προϊόν, αλλά να το διαθέτουμε, φέρνοντας σε πρώτο πλάνο το ρόλο της αγοράς στην προώθηση του τουρισμού και ιδιαίτερα του αγροτουρισμού, που οι προδιαγραφές του, τον καθιστούν ένα προϊόν διακριτικής ζήτησης. Ο αγροτουρισμός σε καμία περίπτωση δεν θα ολοκληρώσει τον προορισμό του, να ικανοποιήσει δηλαδή κάποιες καταναλωτικές ανάγκες, εάν δεν υπάρχει μια δεδομένη αγορά που θα έχει αυτές τις ανάγκες και παράλληλα να μπορεί με την έννοια να έχει την οικονομική δυνατότητα, να τις ικανοποιήσει. Ο ρόλος της αγοράς με τη δυναμική της παρουσία συνιστά την πιο σημαντική προϋπόθεση για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, αφού είναι γνωστό ότι η ζήτηση εξαρτάται από την κατανάλωση και ότι αν οι άνθρωποι σταματούσαν να καταναλώνουν, θα σταματούσαν και να παράγουν. Παράγουμε λοιπόν και προσφέρουμε υπηρεσίες, γιατί υπάρχουν άνθρωποι που είναι διατεθειμένοι να τις αγοράσουν και να τις καταναλώσουν.

3.10 Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

A. η σύνδεση του τουρισμού με τη αγροτική ανάπτυξη

Στις τελευταίες δεκαετίες δύο αντίρροπα κοινωνικοοικονομικά φαινόμενα βρίσκονται σε εξέλιξη και παρατηρούνται σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου. Το πρώτο είναι η συρρίκνωση της γεωργίας και η υποβάθμιση του αγροτικού τομέα και το δεύτερο είναι η εκρηκτική αύξηση του τουρισμού. Οι συνέπειες του πρώτου φαινομένου είναι ότι ο αγροτικός πληθυσμός γηράσκει και μειώνεται. Τα χωρία εγκαταλείπονται. Τα σχολεία κλείνουν. Στις εκκλησίες συγκεντρώνονται ελάχιστοι πιστοί. Οι συγκοινωνίες προς και από τις αγροτικές περιοχές αραιώνουν. Η αγροτική απασχόληση μειώνεται και το αγροτικό εισόδημα ελαχιστοποιείται. Τα προβλήματα υγείας, εργασίας, εκπαίδευσης και πολιτισμού δεν αντιμετωπίζονται επί τόπου αλλά προωθούνται στα αστικά κέντρα και οι δείκτες ποιότητας ζωής παίρνουν τις χαμηλότερες τιμές τους. Η οικονομική ανάπτυξη, η βιομηχανία, η

αστικοποίηση, η παγκοσμιοποίηση της αγοράς, σαν αιτία, και η γενικότερη αναγέννηση της κοινωνίας, αφήνουν στο περιθώριο τις αγροτικές περιοχές.

Αντίθετα ο τουρισμός παρουσιάζει μια εκρηκτική αύξηση από το 1950 και ήδη αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες, αν όχι τη μεγαλύτερη, βιομηχανίες του κόσμου. Αυτή όμως η βιομηχανία συγκεντρώνεται στις λεγόμενες τουριστικές περιοχές που είναι κυρίως οι παράκτιες περιοχές, τα μεγάλα πολιτιστικά κέντρα, τα κοσμοπολίτικα τουριστικά θέρετρα, οι εξωτικές θερμές περιοχές και γενικά οι περιοχές που οι τουριστικοί επιχειρηματίες τις καθιέρωσαν, μέσω της προβολής, σαν « τουριστικούς προορισμούς της μόδας». Όλες αυτές οι περιοχές παρουσιάζουν μια απότομη και υπέρμετρη ανάπτυξη, σε βάρος άλλων μη τουριστικών περιοχών, με αποτέλεσμα να παρατηρείται το φαινόμενο του δυϊσμού και της οικονομικής ανισορροπίας.

Οι μελέτες και οι έρευνες συσχετισμού των παραπάνω φαινομένων προσπάθησαν από πολύ νωρίς να απαντήσουν στο βασικό ερώτημα, αν υπάρχει δυνατότητα να διοχετευθεί ένα μέρος της τουριστικής βιομηχανίας στις αγροτικές περιοχές για να αποτραπεί η περαιτέρω συρρίκνωση του αγροτικού τομέα. Με αλλά λόγια αν μπορεί να αναπτυχθεί ο αγροτουρισμός και να λειτουργήσει σαν μέσο οικονομικής ανάπτυξης, μεταφέροντας κεφαλαία από τις κορεσμένες τουριστικές περιοχές και δημιουργώντας αυξημένα αγροτικά εισοδήματα.

Η απάντηση ήταν καταφατική. Ναι ο αγροτουρισμός μπορεί να λειτουργήσει σαν μέσον οικονομικής ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών. Και προς αυτήν την κατεύθυνση έπρεπε να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα. Ένα από τα πρώτα μέτρα είναι το πρόγραμμα «αγροτουρισμού – αγροτοβιοτεχνίας» που η ΕΕ υιοθέτησε με τον κανονισμό (ΕΚ) 2328/91 μέσα στα πλαίσια της κοινής αγροτικής πολιτικής σε συνδυασμό με την πολιτική για τον τουρισμό.

B. Η σχέση του αγροτουρισμού με τη Βιολογική Γεωργία

Για να ικανοποιηθούν οι τεράστιες ανάγκες σε τρόφιμα του πληθυσμού της γης που αυξήθηκε υπέρμετρα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με παράλληλη αύξηση του βιοτικού επιπέδου των λαών των ανεπτυγμένων χωρών, έπρεπε να αυξηθεί η συνολική γεωργική παραγωγή και κυρίως, λόγω των περιορισμένων αγροτικών εκτάσεων, να αυξηθεί η παραγωγικότητα της γεωργίας. Η αύξηση αυτή κατορθώθηκε μέσω της χημείας και συγκεκριμένα με τη χρήση χημικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων. Έτσι καθιερώθηκε η λεγόμενη συμβατική γεωργία που είναι ένα σύστημα καλλιέργειας που χρησιμοποιεί χημικά λιπάσματα, συνθετικά εντομοκτόνα και παρασιτοκτόνα, αυξητικές ορμόνες, αντιβιοτικά και διάφορα συντηρητικά για την παραγωγή και τη συντήρηση των γεωργικών τροφίμων. Τα αποτελέσματα της συμβατικής γεωργίας ήταν θεαματικά. Οι αποδόσεις των εδαφών πολλαπλασιάστηκαν, η αντοχή των φυτών αυξήθηκε, οι ασθένειες τους καταπολεμήθηκαν και ο χρόνος της αποθήκευσης και της συντήρησης των προϊόντων επιμηκύνθηκε.

Όμως η χημική γεωργία έχει ένα σοβαρό και επικίνδυνο ελάττωμα. Το ότι όλες οι χημικές ουσίες που χρησιμοποιεί βλάπτουν έμμεσα ή άμεσα, βραχυχρόνια ή μακροχρόνια τον ανθρώπινο οργανισμό. Γιατί όλες αυτές οι οξείες χαρακτηρίζονται από τη λεγόμενη υπολειμματικότητα, δηλαδή την ιδιότητα τους να παραμένουν μέσα στα προϊόντα και στο έδαφος και να δρουν αθροιστικώς, όταν δηλαδή οι εκάστοτε διοχετευόμενες στα φυτά και στο έδαφος μικρές και εντός των επιτρεπόμενων ορίων, ποσότητες, αθροιστούν και σχηματίζουν την επικίνδυνη πλέον ποσότητα.

Όταν οι άνθρωποι συνειδητοποίησαν, ότι παγιδεύτηκαν στα πλοκάμια της συμβατικής γεωργίας, αναζήτησαν τρόπους να αποπαγιδευτούν και η πρώτη προσπάθεια τους ήταν η εφαρμογή της λεγόμενης ολοκληρωμένης γεωργίας που αποβλέπει τη συνετή χρησιμοποίηση των χημικών μέσων, κάτω από οικολογική σκέψη και τη χρήση πιο φιλικών προς το περιβάλλον μεθόδων καλλιέργειας. Οι προϋπόθεσης όμως της ολοκληρωμένης γεωργίας ήταν δύσκολο να τηρηθούν και να λεχθούν.

Η επόμενη προσπάθεια ήταν η βιολογική ή οργανική Γεωργία, η οποία είναι ένα σύστημα γεωργικής καλλιέργειας που χρησιμοποιεί φιλικές προς το περιβάλλον τεχνικές παραγωγής γεωργικών και κτηνοτροφικών προϊόντων χωρίς τη χρήση χημικών λιπασμάτων, εντομοκτόνων, παρασιτοκτόνων, αυξητικών ορμονών και αντιβιοτικών και χωρίς τοξικά υπολείμματα. Η προσπάθεια αυτή έπρεπε να διασφαλιστεί και να πιστοποιηθεί. Προς αυτή την κατεύθυνση θεσπίστηκαν κανόνες που καθορίζουν πλήρως το πλαίσιο της βιολογικής παραγωγής και της διανομής των βιολογικών προϊόντων.

Η βιολογική γεωργία μοιάζει με την παραδοσιακή γεωργία, την προ του 1950 γεωργία, αλλά έχει την σύγχρονη τεχνογνωσία με την οποία προσπαθεί να συναγωνιστεί τη συμβατική γεωργία που ακόμα υπερτερεί και στην παραγωγικότητα και στις χαμηλές τιμές των γεωργικών προϊόντων που παράγει και στις προτιμήσεις των αγροτών και στη φαινόμενη ποσότητα των προϊόντων (μέγεθος, όψη, χρώμα κτλ), αν και υστερεί στην ουσιαστική ποιότητα και στην ασφάλεια των προϊόντων.

Η βιολογική γεωργία είναι η γεωργία που θα αντικαταχθεί όχι μόνο στη συμβατική γεωργία αλλά και στη γεωργία των γενετικά μεταλλαγμένων γεωργικών προϊόντων που τα τελευταία χρόνια προβάλλει απειλητικότερη και δυνατότερη από την συμβατική. Ποια όμως είναι η σχέση της βιολογικής γεωργίας με τον αγροτουρισμό; η σχέση αυτή είναι τριπλή. Πρώτον, και η βιολογική γεωργία και ο τουρισμός (της Υπαίθρου) έχουν κοινό στόχο την προστασία του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο αναπτύσσονται, και την παραγωγή φυσικών, ανόθευτων, υγιεινών, και αυθεντικών προϊόντων. Δεύτερον, οι θιασώτες της βιολογικής γεωργίας είναι και θιασώτες του αγροτουρισμού και αντίθετα και τρίτον, είναι η προσπάθεια που καταβάλλεται τελευταία να καταστούν οι βιολογικές καλλιέργειες, τουριστικές ατραξιόν για τους Αγροτουρίστες και τους λοιπούς τουρίστες της Υπαίθρου. Και αυτή η προσπάθεια φαίνεται ότι ευδοκimeί γιατί ήδη πολλοί τουρίστες θεωρούν σαν ελκυστικό τουριστικό προϊόν την επίσκεψη σε μια βιολογική καλλιέργεια και τη γνωριμία του τρόπου παραγωγής των βιολογικών προϊόντων.

Γ. η σύνδεση του αγροτουρισμού με την αγροτοβιοτεχνία

Το πρόγραμμα «αγροτουρισμού – αγροτοβιοτεχνίας» της ΕΕ καθορίζει τις ενισχύσεις επενδύσεων που πραγματοποιούνται στα πλαίσια της γεωργικής εκμετάλλευσης και έχουν σαν στόχο την διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων της εκμετάλλευσης, με σκοπό την βελτίωση του εισοδήματος της αγροτικής οικογένειας.

Στο πρόγραμμα αυτό εντάσσονται ορισμένες μόνο περιοχές της χώρας (ορεινές και μειονεκτικές) και οι επενδύσεις που επιδοτούνται είναι:

- ❖ Γεωργοκτηνοτροφικές
- ❖ Τουριστικά καταλύματα
- ❖ Κέντρα εστίασης και αναψυχής
- ❖ Κέντρα παραδοσιακής βιοτεχνίας
- ❖ Βιοτεχνικές δραστηριότητες
- ❖ Λοιπές δραστηριότητες για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των επισκεπτών

Από την άποψη του αγροτουρισμού ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι επενδύσεις για κατασκευή, επισκευή, αποκατάσταση και διαμόρφωση τουριστικών καταλυμάτων. Ενδιαφέρον, επίσης παρουσιάζουν οι επενδύσεις για κατασκευή κέντρων εστίασης και αναψυχής, για τα κέντρα παραδοσιακής βιοτεχνίας, τα οποία μπορούν να γίνουν τουριστικές ατραξιόν και για τις λοιπές αγροτουριστικές δραστηριότητες για την αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου των επισκεπτών. Είναι προφανές ότι το παραπάνω πρόγραμμα συμβάλλει τα μέγιστα στην ανάπτυξη του αγροτουρισμού αλλά και άλλων υπαίθριων εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Εκτός από αυτό το πρόγραμμα όμως, υπάρχει και το πρόγραμμα του Αγροτικού τουρισμού το οποίο εντάσσεται στα ολοκληρωμένα μεσογειακά προγράμματα, σύμφωνα με το οποίο μπορούν να επιδοτηθούν γεωργοί για τουριστικές επενδύσεις και αγροτικοί συνεταιρισμοί που στο καταστατικό τους περιλαμβάνονται και τουριστικές δραστηριότητες.

3.11 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Ο αγροτουρισμός αναφέρεται στην ανάπτυξη σειράς δραστηριοτήτων οι οποίες προσφέρουν στον επισκέπτη άνετη διαμονή, εστίαση και αναψυχή. Ωστόσο, οι συντεταγμένες της τουριστικής ζήτησης επιβάλλουν την καθιέρωση μιας πολιτικής σύμφωνα με την οποία οι προσφερόμενες υπηρεσίες και αγαθά πρέπει να ενσωματώνουν ολόκληρη την εικόνα της περιοχής, έτσι όπως

καταγράφεται στο αγροτικό τοπίο, στους τρόπους ζωής, στις παραδόσεις και στον πολιτισμό. Ως εκ τούτου το αγροτουριστικό προϊόν εκτός από την κλασική παροχή καταλύματος και εστίασης, τα οποία θα πρέπει να στηρίζουν τοπικές ιδιαιτερότητες, θα πρέπει να περιλαμβάνει και δραστηριότητες οι οποίες αξιοποιούν τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους της περιοχής υποδοχής με κύρια χαρακτηριστικά την υψηλή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και αγαθών, την ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ φιλοξενούμενου και οικοδεσπότη, καθώς επίσης και το στοιχείο της ενεργής συμμετοχής των επισκεπτών σε δραστηριότητες, εάν υπάρχει εκφρασμένη επιθυμία.

Ο αγροτουρισμός, σε αντίθεση με τον μαζικό τουρισμό είναι, ότι δεν είναι μεγάλο, δεν είναι πολύ, δεν είναι απρόσωπο στον τουριστικό τομέα ή για να το πούμε διαφορετικά, ότι είναι μικρό, όμορφο και έχει ανθρώπινο «πρόσωπο». Εμπεριέχει κοινωνική, περιβαλλοντική και πολιτισμική διάσταση και δίνει έμφαση στο «ταξίδι-νόημα» και στο «ταξίδι-ποιότητα». Η γνωριμία με τον τόπο και τον πολιτισμό είναι επικοινωνία και χρειάζεται χρόνο. Χρειάζεται επισκέπτες, όχι επιδρομείς. Χρειάζεται περιηγητές οι οποίοι θα μπορέσουν να δουν με άλλα μάτια τον τόπο». Έτσι λοιπόν, εάν η ανάπτυξη του αγροτουρισμού δεν δώσει την δυνατότητα για το «ταξίδι νόημα» θα πάψει να ανταποκρίνεται στις προσδοκίες των επισκεπτών της περιοχής και θα μοιάζει όλο και περισσότερο με το μαζικό τουρισμό.

Οι στρατηγικές που πρέπει να ακολουθηθούν επικεντρώνονται κυρίως στην προσφορά ενός διαρθρωμένου και διαφοροποιημένου αγροτουριστικού προϊόντος, το οποίο θα αξιοποιεί τις τοπικές ιδιαιτερότητες, θα ενσωματώνει την εικόνα της περιοχής, θα ικανοποιεί τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του σύγχρονου ανθρώπου αλλά και τις ανάγκες και δυνατότητες του τοπικού πληθυσμού. Οι γεωργοί διαθέτουν τα προϊόντα τους στους επισκέπτες. Έτσι οι επισκέπτες μπορούν να γευθούν τα ολόδροσα νόστιμα φρούτα, τα ολόφρεσκα λαχανικά και άλλα ντόπια γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα, σε μερικές δε περιπτώσεις θα έχουν την ευκαιρία να τα μαζέψουν οι ίδιοι από τα δέντρα ή από το λαχανόκηπο. Οι αγρότισσες φτιάχνουν διάφορα παραδοσιακά τοπικά παρασκευάσματα αξιοποιώντας τα προϊόντα της γεωργικής τους εκμετάλλευσης και της ντόπιας παραγωγής που τα διαθέτουν στους επισκέπτες.

Τα παρασκευάσματα αυτά, όπως γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, ζυμαρικά, ελιές, τυριά, κ.α. οι επισκέπτες μπορούν να τα γευτούν στις διακοπές τους, αλλά και να τ' αγοράσουν για το σπίτι τους. Σε μερικές αγροτικές περιοχές κάποιες από τις γεωργικές εργασίες και τις εργασίες του νοικοκυριού γίνονται με παραδοσιακό τρόπο. Ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να δει από κοντά τέτοιες εργασίες και να συμμετέχει ακόμα σ' αυτές αν το θελήσει. Η εμπειρία αυτή σε πολλούς από τους επισκέπτες θα είναι ίσως πρωτόγνωρη και ιδιαίτερα στα παιδιά των μεγαλουπόλεων που πολλά πράγματα γύρω από την αγροτική ζωή τα γνωρίζουν μόνο από εικόνες. Με τον αγροτουρισμό επιδιώκεται η διαφύλαξη, η προβολή και η αξιοποίηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Όμως η συμφιλίωση της τοπικής ανάπτυξης με τις ανάγκες και τις ικανότητες του τοπικού πληθυσμού, η τεράστια ποικιλία συνθηκών με όρους οικολογίας, πληθυσμιακών πιέσεων και κοινωνικής οργάνωσης πρέπει να ληφθεί υπόψη. Μια τέτοια προσέγγιση συνεπάγεται ότι οι πολιτικές πρέπει να είναι εξειδικευμένες και οι μηχανισμοί παρέμβασης ευέλικτοι. Ο αγροτουρισμός και ο αγροτικός τουρισμός γενικότερα, ακόμα και με μία κατεύθυνση αειφόρου χρήσης των φυσικών πόρων, δεν φαίνεται ικανός να συντηρήσει μακροπρόθεσμα το κοινωνικό-πολιτιστικό σύστημα. Η προσπάθεια πρέπει να έχει ως κατεύθυνση την συνεύρεση και συνεργασία των τοπικών αρχών / φορέων / οργανισμών, τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, ομάδες τοπικής δράσης κ.α., συμπεριλαμβανομένων των τουριστικών πρακτορείων εναλλακτικού τουρισμού και των ξενοδόχων, για να συζητήσουν και να αποφασίσουν τις προοπτικές του τουρισμού, με απώτερο σκοπό τόσο τις ποσοτικές όσο και τις ποιοτικές συνιστώσες του ζητήματος (ποιότητα υπηρεσιών και αγαθών, αξιοποίηση τοπικών προϊόντων, σήμα ποιότητας κλπ). Στη διαδικασία (καθ)ορισμού και εφαρμογής της «ανάπτυξης», είναι πολύ πιθανή η δημιουργία συγκρουσιακών καταστάσεων μεταξύ οργανισμών και διαφόρων φορέων, τόσο λόγω λειτουργικής τους αλληλεξάρτησης όσο και λόγω της σπανιότητας των πόρων. Σε όλα αυτά τα δίκτυα (action-oriented networks) η διαπραγμάτευση για την επίλυση των συγκρούσεων/κρίσεων φαίνεται να αποτελεί κύρια πολιτική διαδικασία. Οι διαδικασίες οικοδόμησης «συναινέσεων» απαιτούν δεξιότητες και επιμονή. Αφορούν στο πώς γίνονται τα πράγματα-διαδικασία, σκέψεις και συναισθήματα- καθώς και τι γίνεται. Η προσαρμογή ή η αλλαγή αντιλήψεων είναι το κεντρικό σημείο των διαδικασιών αυτών.

3.12 Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Η ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Εισαγωγικά θα πρέπει να αναφερθεί ότι η ενασχόληση στις δραστηριότητες αγροτουρισμού δεν οριοθετεί μια νέα τάξη επαγγελματιών στον αγροτικό χώρο. Απεναντίας, βασικός στόχος του αγροτουριστικού προγράμματος είναι να δοθεί η δυνατότητα μιας συμπληρωματικής απασχόλησης ως προς την κύρια που είναι και παραμένει η ενασχόληση με τη γεωργία.

Έχει τονιστεί κατ'επανάληψη σε επίπεδο διεθνούς κυρίως βιβλιογραφίας, ότι ένας από τους κύριους στόχους εφαρμογής αγροτουριστικού προγράμματος, είναι η μείωση της διακύμανσης του αγροτικού εισοδήματος, διακύμανσης που είναι ειδικά στον αγροτικό τομέα σημαντική, εξαιτίας κυρίως της εποχικότητας της παραγωγής. Από την άλλη, διαπιστώνεται, επίσης για τον αγροτικό τομέα

μια σημαντική υποαπασχόληση, λόγω ακριβώς της φύσης των γεωργικών εργασιών, που εναλλάσσονται μεταξύ περιόδων αιχμής και περιόδων ύφεσης.

Εξάλλου, δεν θα πρέπει να διαφεύγει η παρατήρηση ότι εκτός από την κατάσταση της υποαπασχόλησης που χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τους αρχηγούς των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, διαπιστώνεται παράλληλα μια κατάσταση λανθάνουσας ανεργίας που χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τα μέλη της αγροτικής οικογένειας, με την έννοια ότι τα άτομα αυτά θα ήταν πρόθυμα να προσφέρουν την εργασία τους, αν θα παρέχονταν σ' αυτά οι κατάλληλες συνθήκες.

Από τις παρατηρήσεις που απλά καταγράφηκαν στο σημείο αυτό χωρίς περαιτέρω αξιολόγηση, διαπιστώνεται ότι ένας συνδυασμός των απασχολήσεων στον αγροτικό χώρο θα συνέβαλε θετικά, τόσο προς την αντιμετώπιση της λανθάνουσας ανεργίας, όσο και προς την κατεύθυνση - κατά συνέπεια - της μείωσης της διακύμανσης του αγροτικού εισοδήματος.

Η κατάσταση αυτή του συνδυασμού των ενασχολήσεων είναι περισσότερο γνωστή στη σχετική με το θέμα βιβλιογραφία ως πολυδραστηριότητα ή πολυαπασχοληση και αποτελεί μια συνηθισμένη μορφή οργανωμένης δράσης στον αγροτικό χώρο, τουλάχιστον στο χώρο της Δυτικής Ευρώπης.

Το φαινόμενο της πολυδραστηριότητας στον αγροτικό χώρο σημειώνεται ότι έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον τόσο του επιστημονικού όσο και του πολιτικού κόσμου.

Ο τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου της πολυδραστηριότητας είναι αποτέλεσμα, σε κάθε χώρα, πολιτικών αποφάσεων που φαίνεται να διαμορφώνουν κάτω από την οπτική της αντίστοιχης οικονομικής και κοινωνικής δομής της χώρας αυτής.

Προχωρώντας σε μια παραπέρα ανάλυση του φαινομένου της πολυδραστηριότητας, θα πρέπει να επισημανθεί ότι αυτό στηρίζεται σε συγκεκριμένα κριτήρια όπως :

- Ο αντίστοιχος χρόνος που αφιερώνεται στη γεωργική και εξωγεωργική απασχόληση.
- Το αντίστοιχο εισόδημα που εξασφαλίζει από τη γεωργική και εξωγεωργική απασχόληση.
- Τα μέλη του αγροτικού νοικοκυριού, οι δραστηριότητες των οποίων λαμβάνονται υπόψη στην περιγραφή και ανάλυση του φαινομένου.

Η στρατηγική ανάπτυξης αγροτικής πολυδραστηριότητας οριοθετεί βασικά μέσα από δυο συνιστώσες:

- Είτε προκύπτει ως προϊόν εκπόνησης ειδικών προγραμμάτων.
- Είτε είναι το έμμεσο αποτέλεσμα της μετακίνησης και συνήθως επιτόπιας απασχόλησης ενός ή περισσότερων μελών του αγροτικού νοικοκυριού εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης, σε εποχικής ή μονιμότερες θέσεις εργασίας.

Μέσα στα πλαίσια της πολυδραστηριότητας που συνοπτικά αναλύθηκε στο σημείο αυτό θα πρέπει κατά την άποψη μας να ιδωθεί η αγροτουριστική δραστηριότητα.

Δεν αποτελεί αυτοτελή, ανεξάρτητη δραστηριότητα στον αγροτικό χώρο αλλά εμφανίζεται ως μια συμπληρωματική απασχόληση που αφορά ιδιαίτερα τα μέλη της αγροτικής οικογένειας, του αγροτικού νοικοκυριού, σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης της λανθάνουσας ανεργίας.

Το φαινόμενο της πολυδραστηριότητας εμφανίζεται ευρύτατα διαδεδομένο σε χώρες όπου έχουν επικρατήσει μορφές γεωργικής απασχόλησης, όπως PART TIME FARMING (μερικής απασχόλησης στη γεωργία κ.λ.π.).

Η ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Ήδη αναφέρθηκε προηγούμενα ότι, στο βαθμό που η αγροτουριστική δραστηριότητα εξετάζεται ως μέσο ακολουθητέας πολιτικής για την ανάπτυξη, ή ακριβέστερα ως εναλλακτική λύση ανάπτυξης μειονεκτικών περιοχών, τίθεται ως κυρίως στόχος η μείωση της διακύμανσης του αγροτικού εισοδήματος λόγω εποχικότητας της γεωργικής παραγωγής.

Ήδη στον ορισμό της αγροτουριστικής ανάπτυξης που δόθηκε προηγούμενα αναφέρεται ρητά ως σκοπός του σχετικού προγράμματος η ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος.

Από την άποψη αυτή, εντοπίζεται ο προβληματισμός που δένεται με τα αίτια μαρασμού και εγκατάλειψης της ελληνικής υπαίθρου και εντοπίζεται ο οικονομικός παράγοντας ως το πρωταρχικό από αυτά.

Το πρόγραμμα αγροτουρισμού παρέχει τη δυνατότητα πραγματοποίησης του συμπληρωματικού αυτού εισοδήματος, ιδιαίτερα από τα μέλη εκείνα της αγροτικής οικογένειας τα οποία σε αντίθετη περίπτωση, είτε υποαπασχολούνταν, προσφέροντας μόνο τις υπηρεσίες τους σε περίοδο αιχμής των εργασιών της γεωργικής εκμετάλλευσης, είτε θα παρέμεναν σε κατάσταση λανθάνουσας ανεργίας, με τη προσμονή δημιουργίας των συνθηκών εκείνων που θα τους επέτρεπαν να ενταχθούν στην παραγωγική διαδικασία.

ΓΕΝΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Γενικά τα πλεονεκτήματα που προσφέρει ο αγροτουρισμός στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών, συνοψίζονται στα εξής:

- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και κατά συνέπεια συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Το πλεονέκτημα αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική πληθυσμιακή μείωση και δημογραφική γήρανση. Η δημιουργία των θέσεων αυτών εργασίας είναι καθοριστική για τις ευαίσθητες, από άποψη εργασίας, κοινωνικές ομάδες των νέων και των γυναικών.
- Η δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες εναρμονίζονται με το φυσικό περιβάλλον και συμβάλλουν στην άνοδο του βιοτικού επιπέδου των μόνιμων κατοίκων.

- Η προώθηση των γεωργικών παραδοσιακών προϊόντων στην αγορά και η αύξηση των εσόδων των ατόμων που ασχολούνται με το γεωργικό τομέα
- Ο αγροτουρισμός αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα της δυνατότητας συνδυασμού της περιφερειακής ανάπτυξης και της προστασίας και ανάδειξης του φυσικού περιβάλλοντος. Είναι μια τουριστική δραστηριότητα που δεν δρα ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους. Αντίθετα, συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση τόσο των μόνιμων κατοίκων όσο και των επισκεπτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Ο αγροτουρισμός, ως δραστηριότητα, αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας, που ως γνωστόν, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού.

3.13 ΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ.

Οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί αποτελούν μια ειδική περίπτωση των αγροτικών Συνεταιρισμών. Είναι δηλαδή συνεταιρισμοί οι οποίοι οργανώνονται και λειτουργούν σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο που διέπει τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, έχουν με αλλά λόγια αγροτική υπόσταση, αλλά έχουν τουριστικό προσανατολισμό. Αγροτικός Συνεταιρισμός, σύμφωνα με το Ν.1541/85, που είναι ο ισχύων σήμερα νόμος για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, είναι η εκούσια ένωση αγροτών, η οποία έχει σκοπό την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη με την ισότιμη συνεργασία και την αμοιβαία βοήθεια των μελών του μέσα σε μια κοινή επιχείρηση.

Ο Νόμος αυτός προβλέπει σαν πιθανή δραστηριότητα των αγροτικών συνεταιρισμών, την ίδρυση και λειτουργία αγροτουριστικών μονάδων και καταλυμάτων, την ανάπτυξη του οικοτουρισμού, του κοινωνικού τουρισμού και την αγροτουριστική εργασία.

Όμως στην ουσία οι Αγροτουριστικοί Συνεταιρισμοί καθιερώθηκαν στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης με το πρόγραμμα « Αγροτουρισμού – Αγροτοβιοτεχνίας » και με το πρόγραμμα του Αγροτικού τουρισμού των ολοκληρωμένων μεσογειακών προγραμμάτων, όπως αυτά περιγράφηκαν στην προηγούμενη παράγραφο. Και ο αγροτουρισμός αλλά και γενικότερα ο τουρισμός Υπαίθρου έλαβαν πράγματι σάρκα και οστά , από τα παραπάνω προγράμματα. Κατ'αναλογία με τον ορισμό του Αγροτικού Συνεταιρισμού, ο Αγροτουριστικός Συνεταιρισμός ορίζεται σαν εκούσια ένωση αγροτών (ανδρών ή γυναικών που κατά κύριο επάγγελμα είναι αγρότες) η οποία έχει σκοπό να προσφέρει τουριστικές υπηρεσίες στους τουρίστες που επισκέπτονται τον τόπο τους και να προβάλλουν μέσω του τουρισμού, την κοινωνική και την πολιτιστική τους ταυτότητα και το φυσικό τους περιβάλλον,

αναπτύσσοντας δραστηριότητες μέσα σε μια κοινή επιχείρηση στην οποία μετέχουν, με ισότιμη συνεργασία και αμοιβαία βοήθεια, τα μέλη της.

Σαν επιχείρηση ο Αγροτουριστικός συνεταιρισμός είναι κερδοσκοπικός και αποβλέπει στην αύξηση του αγροτικού εισοδήματος των μελών του και στην ανύψωση του βιοτικού τους επιπέδου.

Οι κυριότητες δραστηριότητες των αγροτουριστικών συνεταιρισμών είναι:

- Πρόσφορα υπηρεσιών διαμονής και διατροφής σε κατάλληλα τουριστικά καταλύματα.
- Οργάνωση και λειτουργία αυτόνομων κέντρων εστίασης και αναψυχής.
- Οργάνωση και λειτουργία αναψυκτήριων.
- Παραγωγή και εμπορία τοπικών και παραδοσιακών εδεσμάτων και γλυκών και χωριάτικων προϊόντων.
- Τυποποίηση και εμπορία παραδοσιακών γλυκών, ξηρών καρπών, αποξηραμένων φρούτων κ.λ.π.
- Παραγωγή και εμπορία ειδών λαϊκής τέχνης.
- Οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων .
- Συμμετοχή στα ετήσια προγράμματα του κοινωνικού τουρισμού που καταρτίζει ο ΕΟΤ.
- Οργάνωση εκθέσεων τοπικών γεωργικών προϊόντων.
- Οργάνωση εμποροπανηγύρεων σε συνδυασμό με πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Ανάπτυξη και προβολή των ιδιαιτεροτήτων της τοπικής βιοτεχνίας.
- Ανάπτυξη βιολογικών καλλιεργειών.
- Συνεργασία με τους τοπικούς παράγοντες και τους τοπικούς πολιτιστικούς, περιβαλλοντικούς, αναπτυξιακούς κ.λ.π. συλλόγους για την επίλυση τοπικών προβλημάτων κ.λ.π.

Εκείνο το οποίο διαπιστώνεται από τα παραπάνω είναι ότι όπως ένας αγροτικός συνεταιρισμός μπορεί να έχει τουριστικές δραστηριότητες εκτός από τις καθαρά αγροτικές, έτσι και ένας αγροτουριστικός συνεταιρισμός με τουριστικό προσανατολισμό, μπορεί να έχει και παραγωγικές κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές δραστηριότητες εκτός από τις καθαρά τουριστικές.

3.14 ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ

Οι πρώτες οργανωμένες και σοβαρές προσπάθειες στο πλαίσιο του αγροτουρισμού έγιναν από τους γυναικείους συνεταιρισμούς. Με βήματα αργά, αλλά σταθερά, δούλεψαν εντατικά για να προσφέρουν το «διαφορετικό» στις διακοπές. Και τα κατάφεραν. Καθετί που προσφέρουν πλέον διαθέτει τη

σφραγίδα της σπιτικής φιλοξενίας. Τα μικρά, αλλά ατμοσφαιρικά καταλύματα στεγάζονται, ως επί το πλείστον, σε κτίρια που σέβονται την παραδοσιακή αρχιτεκτονική, ενώ η εσωτερική διαμόρφωσή τους ακολουθεί με ευλάβεια τα στοιχεία της τοπικής παράδοσης. Η πρώτη «εναλλακτική» εικόνα, ή καλύτερα γεύση, που βιώνει ο επισκέπτης είναι τα πλούσια πρωινά. Φτιαγμένα από αγνά προϊόντα της περιοχής και ακολουθώντας τις συνταγές των γιαγιάδων, είναι πραγματικά το πιο τρυφερό καλωσόρισμα, ενώ η ανθρώπινη επαφή δημιουργεί πραγματικά την αίσθηση της φιλοξενίας, που αδυνατούν να προσφέρουν τα μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα. Η ανάγκη για ουσιαστική επαφή με τη ζωή στη φύση έφερε τον έως τότε στατικό τουρίστα στο χωράφι, στο ελαιοτριβείο ή στο οινοποιείο, για να γνωρίσει άμεσα ένα τμήμα της παραγωγικής διαδικασίας.

Το Αγροτουριστικό συνεταιριστικό κίνημα στη χώρα μας είναι καθαρά γυναικεία υπόθεση, καθόσον όλοι οι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί που υπάρχουν είναι γυναικείοι συνεταιρισμοί. Ιδρύθηκαν, οργανώθηκαν, λειτουργούν και διοικούνται από γυναίκες αγρότισσες.

Αλλά γιατί οι γυναίκες;

Υπάρχουν πολλοί λόγοι, οι κυριότεροι των οποίων είναι:

- Ο γυναικείος πληθυσμός της χώρας είναι το ήμισυ και πλέον του συνολικού πληθυσμού. Ο ενεργός γυναικείος πληθυσμός είναι περίπου το 40% του συνολικού ενεργού πληθυσμού. Ο αγροτικός γυναικείος πληθυσμός είναι το ήμισυ και πλέον του συνολικού αγροτικού πληθυσμού.
- Η γυναίκα είναι ίση σε όλα με τον άνδρα και μπορεί να προσφέρει εξίσου με τον άνδρα σε όλες τις παραγωγικές διαδικασίες.
- Αν και οι αριθμοί είναι υπέρ των γυναικών και η ισότητα των φυλών είναι αναμφισβήτητη, νομοθετημένη και δεδομένη, οι γυναίκες αγρότισσες ήταν στο παρελθόν, και μερικές είναι και μέχρι σήμερα, στο περιθώριο. Γιατί ο κύριος ρόλος τους ήταν να φροντίζουν το σπίτι, να ανατρέφουν τα παιδιά και να συμμετέχουν σε δευτερεύουσες αγροτικές εργασίες. Γιατί δεν είχαν δικό τους προσωπικό εισόδημα. Γιατί ένα μεγάλο μέρος τους ήταν αναλφάβητο ή πολύ χαμηλής μόρφωσης. Γιατί υπήρχαν νομικά, παραδοσιακά, θρησκευτικά εμπόδια και ήθη και έθιμα που τους επέβαλαν το ρόλο του κομπάρσου. Γιατί δεν ήταν πολιτικοποιημένες, δεν συμμετείχαν στην κοινωνική ζωή, δεν συμμετείχαν σε συνεταιρισμούς, σε συνδικαλιστικά όργανα, σε κέντρα λήψης αποφάσεων και σε κέντρα εξουσίας. Γιατί δεν είχαν και προσωπικά δικαιώματα. Γιατί τέλος, το κίνημα για την ισότητα των δυο φυλών άργησε να εκδηλωθεί στις αγροτικές περιοχές, οι αγρότισσες άργησαν να πληροφορηθούν γι' αυτό και άργησαν να αντιδράσουν σε αυτό.
- Κάποτε η περιθωριοποίηση των γυναικών έπρεπε να σταματήσει. Το κίνημα ισότητας των δυο φυλών άρχισε από πολύ νωρίς στις ΗΠΑ, και στις ανεπτυγμένες χώρες τις Ευρώπης. Στη χώρα μας πραγματώνεται

νομικά στη δεκαετία του 1980. τότε δόθηκαν πλήρεις και αυτοτελείς συντάξεις στις αγρότισσες γυναίκες, όπως και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και διάφορες παροχές μητρότητας. Τότε δημιουργήθηκαν κρατικοί παιδικοί σταθμοί στις αγροτικές περιοχές.

- Από τότε και μετά η Γενική Γραμματεία Ισότητας των δυο φύλων δραστηριοποιήθηκε και με ειδικά προγράμματα εξασφαλίζει τη συμμετοχή των γυναικών στους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς κατά το πρότυπο των ήδη υπάρχοντων στις χώρες της Ε.Ε.

Την προσπάθεια της Γενικής Γραμματείας Ισότητας συνδράμει ο ΕΟΤ με ειδικά επιμορφωτικά σεμινάρια, ο ΕΟΜΜΕΧ, ο ΟΑΕΔ, η αγροτική τράπεζα, οι νομαρχίες και πολλοί τοπικοί φορείς. Με τη βοήθεια αυτών ιδρύονται οι πρώτοι γυναικείοι αγροτουριστικοί συνεταιρισμοί σε διάφορα μέρη της Ελλάδας.

3.15 ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΜΙΚΡΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΕΙΤΕ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗΣ ΜΟΡΦΗΣ

Το στοιχείο αυτό αποτελεί ένα ακόμα χαρακτηριστικό γνώρισμα της λειτουργίας της αγροτουριστικής δραστηριότητας, πλην όμως η όλη σύλληψη θα πρέπει να περνά από κάποιο σκεπτικισμό.

Σε μια περίοδο, όπου οι οικονομικές επιλογές ευνοούν την « μεγάλη » μονάδα, τίθεται το ερώτημα, πως είναι δυνατόν να υποστηρίζεται το αντίθετο.

Το στοιχείο ωστόσο αυτό έχει την εξής έννοια:

Ναι μεν η αγροτουριστική επιχείρηση ιδωμένη ως ένα σύνολο, θα πρέπει εκ των πραγμάτων να έχει βιώσιμο μέγεθος, πλην όμως οι επιμέρους συνιστώσες (π.χ. οι ίδιες οι αγροτικές κατοικίες που έχουν διαμορφωθεί σε αγροτουριστικά καταλύματα) μπορούν να θεωρούνται μικρές. Η έννοια αυτή έχει σημασία από την άποψη ότι αντιδιαστέλλει τη μορφή του αγροτουριστικού καταλύματος, προς τη μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα.

Στην πρώτη περίπτωση, λαμβάνει χώρα ένας δικαιότερος καταμερισμός οφέλους και ζημιάς που προκύπτουν από τη λειτουργία των καταλυμάτων.

Στη δεύτερη περίπτωση, δηλαδή την περίπτωση της μεγάλης ξενοδοχειακής μονάδας, υπάρχει συνήθως ένας ή ορισμένος αριθμός ιδιοκτητών - πολλές φορές προερχόμενος όχι κατ' ανάγκη από τον ίδιο τόπο - που απολαμβάνει ολόκληρο το όφελος από την παροχή υπηρεσιών τουρισμού στους επισκέπτες της περιοχής.

Η σύγκριση των δυο αυτών ενδεχόμενων, σε επίπεδο χάραξης και σχεδιασμού πολιτικής της ανάπτυξης, μπορεί να οδηγήσει αβίαστα στην επιλογή του πρώτου.

Εξάλλου, στο βαθμό που υιοθετείται η άποψη ότι η παροχή τουριστικών υπηρεσιών από τον πληθυσμό αγροτικής περιφέρειας προς τους επισκέπτες προερχόμενους από τον αστικό χώρο οδηγεί σε δεδομένη μεταφορά εισοδήματος με τόνωση της τοπικής ζήτησης από τις περισσότερες προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές, τίθεται αυτόματα το πρόβλημα αφενός μεν της πραγματικής μεταφοράς του εισοδήματος, από τον αστικό στον αγροτικό χώρο, αφετέρου δε της κατανομής του προσθέτου οφέλους στον τοπικό πληθυσμό της αγροτικής περιφέρειας.

Ένα πρόγραμμα αγροτουριστικής ανάπτυξης ενδεχόμενα παρέχει μεγαλύτερες διασφαλίσεις μιας δικαιότερης και πραγματικής κατανομής στον τοπικό πληθυσμό του προσθέτου οφέλους που θα προέκυπτε από τη λειτουργία του. Η διαπίστωση αυτή είναι όχι μόνο καθαρά θεωρητικής φύσης, αλλά και εμπειρικής. Η μεγάλη ξενοδοχειακή μονάδα εμφανίζεται μάλλον ανεξάρτητη και αυτάρκης έναντι της λοιπής λειτουργίας του τόπου εγκατάστασης, κάτι που εκ των πραγμάτων αποκλείεται κατά τη λειτουργία του αγροτουριστικού καταλύματος.

3.16 Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΑΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΕΙΟΝΕΚΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Οριοθετώντας την έννοια « αγροτουρισμός » θα μπορούσε κανείς να αναφέρει ότι πρόκειται για την τουριστική εκείνη δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, μέσα από μικρές μονάδες οικογενειακού ή συνεταιριστικού χαρακτήρα, που στοχεύει στη δημιουργία συμπληρωματικής απασχόλησης και εισοδήματος στον τοπικό πληθυσμό, τη συγκράτηση του πληθυσμού αυτού στις εστίες του, την ανάπτυξη – ενίσχυση της τοπικής αγοράς, με παρεμβάσεις στο χώρο που σέβονται το περιβάλλον, καθώς και την παράλληλη ανάπτυξη συναφών δραστηριοτήτων (χειροτεχνία – οικοτεχνία) μέσα από μια προσπάθεια και διαδικασία ολοκληρωμένης παρέμβασης στο χώρο εφαρμογής.

- A. Μέσα από το ορισμό αυτό, προκύπτουν οι βασικές συνιστώσες του προγράμματος που είναι πολύ συνοπτικά:
- B. Η συμπληρωματικότητα στο εισόδημα και την απασχόληση του τοπικού πληθυσμού από τον αγροτουρισμό, σε σχέση με την κύρια δραστηριότητα που είναι και παραμένει η ενασχόληση με τη γεωργία.
- C. Η ενίσχυση της τοπικής αγοράς, σε συνδυασμό με την οργανική διασύνδεση της λειτουργίας του αγροτουριστικού προγράμματος με τη τοπική παραγωγή. Δηλαδή οι επισκέπτες καταναλώνουν προϊόντα επιτόπια παραγόμενα και όχι εισαγόμενα από άλλους τόπους, πράγμα που οδηγεί την περιοχή σε εξάρτηση από τους τόπους αυτούς.

- D. Η έμφαση στη μικρή μονάδα οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής με ιδιαίτερα θετικές επιπτώσεις στη δίκαιη κατανομή του πλεονάσματος που προκύπτει από την εν γενεί λειτουργία του αγροτουρισμού.
- E. Η ανάπτυξη των λεγόμενων συναφών δραστηριοτήτων. Ένα ολοκληρωμένο αγροτουριστικό πρόγραμμα δεν περιορίζει την οπτική του μόνο στην ενοικίαση κάποιων καταλυμάτων.
- F. Η αναβίωση παραδοσιακών πολιτιστικών εθίμων. Το πραγματικό αγροτουριστικό πρόγραμμα είναι πάνω από όλα ένα πρόγραμμα σχεδιασμένο από Έλληνες.
- G. Η παρέμβαση στο χώρο με απόλυτο σεβασμό στο φυσικό – αρχιτεκτονικό και πολιτιστικό παραδοσιακό περίγυρο του τόπου εφαρμογής του αγροτουριστικού προγράμματος.
- H. Η ανάπτυξη επιχειρηματικών παραγωγικών πρωτοβουλιών στον τοπικό πληθυσμό. Δεν είναι υπερβολή να επισημανθεί ότι αυτός ο απλός κάτοικος του μικρού χωριού, η γυναίκα του χωριού που δεν της δόθηκε ως τώρα η ευκαιρία, μπορεί να έχουν επιχειρηματικές ικανότητες σε λανθάνουσα κατάσταση που θα τις ζήλευε ακόμα και ο πιο επιτυχημένος σήμερα επιχειρηματίας.
- I. Το ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης του τόπου με τις πολλαπλές παρεμβάσεις που συγκλίνουν αλλά και οδηγούν στη διαδικασία των αλυσιδωτών – πολλαπλασιαστικών θετικών διεργασιών για την ευημερία του τοπικού πληθυσμού.
- J. Τουρισμός με ανθρώπινο πρόσωπο. Στην εποχή της συναλλαγής και της τυποποιημένης συμπεριφοράς, όλο και περισσότερο καθίσταται αναγκαία η πνευματική καίω ψυχική ξεκούραση, μακριά από τα κοσμοπολίτικα τουριστικά κέντρα, μακριά από τα ψεύτικα χαμογελά και την τυποποιημένη συμπεριφορά.

Ο επισκέπτης βιώνοντας μέσα στην ίδια την αγροτική οικογένεια εμπειρίες που δεν έχει την ευκαιρία να γνωρίσει στην πόλη, ανταλλάσσοντας ιδέες – σκέψεις κ.λ.π, με την ίδια την οικογένεια που τον φιλοξενεί, νιώθει οικείος, γίνεται « ένα » με την αγροτική οικογένεια, συμμετέχει στις χαρές και τα προβλήματα αυτής.

Η έμφαση στον ανθρώπινο παράγοντα που αποδίδει το αγροτουριστικό πρόγραμμα, η έμφαση στην ανάπτυξη επιχειρηματικών και μη πρωτοβουλιών, η βελτίωση των όρων ζωής, συνεπακόλουθη μιας βελτίωσης των υποδομών και της παραγωγικής διαδικασίας, η ενεργοποίηση συλλογικών τοπικών φορέων προς την κατεύθυνση της διαδικασίας της ανάπτυξης του μικρού τόπου και ακόμα η ολοκληρωμένη παρέμβαση στο μικρό τόπο , συνθέτουν αυτή την ουσία της ενεργοποίησης της ενδογενούς δυναμικού, μέσα από μια σειρά αλυσιδωτών θετικών διεργασιών που συντελούνται στο τοπικό επίπεδο.

3.17 ΦΟΡΕΙΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Στο τμήμα αυτού, προέχει κατ' αρχήν να γίνουν δυο βασικές διακρίσεις:

- Ανάμεσα σε τοπικούς φορείς αγροτουριστικής ανάπτυξης και φορείς κεντρικού σχεδιασμού.
- Ανάμεσα σε ήδη θεσμοθετημένους φορείς και προβλεπόμενους ή προτεινόμενους, στο βαθμό που η σύλληψη της αγροτουριστικής ανάπτυξης αποτελεί ένα νέο στοιχείο απέναντι στην παραδοσιακή προσέγγιση ανάπτυξης μειονεκτικών περιοχών.

Στην πρώτη περίπτωση, η διερεύνηση θα πρέπει να επικεντρωθεί γύρω από το ερώτημα του ποιος τελικά νομιμοποιείται, είτε ποιος έχει την ευθύνη να θέσει σε κίνηση τις σχετικές διαδικασίες.

Μια πρώτη εκτίμηση είναι ότι « το κέντρο » σχεδιάζει και οι τοπικοί φορείς αναλαμβάνουν την υλοποίηση.

Προσεκτική ωστόσο εμβάθυνση και ανάλυση του όλου σχήματος οδηγεί στη διαπίστωση ότι ο σχεδιασμός, ειδικά για το πρόγραμμα αγροτουριστικής ανάπτυξης δεν μπορεί και δεν πρέπει να έχει αυτή τη μορφή.

Ο σχεδιασμός δεν μπορεί να είναι κάτι το αποκομμένο από την πραγματικότητα που εκφράζεται μόνο μέσα από την επιτόπια ανάλυση όλων των συνιστωσών του προγράμματος.

Από την άλλη, ο κεντρικός σχεδιασμός παρέχει τη δυνατότητα της σφαιρικότητας, τόσο στη σύλληψη, όσο και την υλοποίηση, με την έννοια ότι δίνεται η ευκαιρία μιας συγκριτικής ανάλυσης και εξέτασης όλων των δυνατοτήτων και των δυσκολιών που εμφανίζουν οι επιμέρους περιοχές, ενώ διαπιστώνονται τυχόν επικαλύψεις στους στόχους και τις επιδιώξεις αυτών και προσλαμβάνονται κάποιες αντινομίες που από τη φύση τους, μόνο κεντρικά μπορούν να ληφθούν.

Οι διαπιστώσεις αυτές, οδηγούν κατά συνέπεια στην εκτίμηση ότι μια αρμονική συνεργασία κεντρικών και τοπικών φορέων θα αποτελούσε ότι το καλύτερο για την επιτυχημένη λειτουργία αγροτουριστικών προγραμμάτων σε εθνική κλίμακα, με την εξής έννοια:

- 1) Τίθενται ορισμένα κριτήρια – σε κεντρικό επίπεδο – για την ένταξη υποψήφιων περιοχών σε πρόγραμμα αγροτουριστικής ανάπτυξης. Τα κριτήρια αυτά θα μπορούσαν να είναι :
 - a) Ο αποκλεισμός κατ' αρχήν αστικών περιοχών.
 - b) Κάποιες κατ' αρχήν δυνατότητες της υποψήφιας περιοχής για την ένταξη της στο αγροτουριστικό πρόγραμμα.
 - c) Κάποιας μορφής στοιχειώδης προσπελασιμότητα της περιοχής.
 - d) Κάποιας μορφής ύπαρξης τουριστικών πόρων, που θα αποτελέσουν πόλους έλξης τουριστών.
 - e) Κάποιες απαιτήσεις κάλυψης ειδικών μορφών τουρισμού (εκπαιδευτικός, θεραπευτικός κ.λ.π.)

- f) Κάποιες σκοπιμότητες εθνικής – οικονομικής φύσης.
- 2) Τα κριτήρια αυτά δεν είναι αποκλειστικά με την έννοια του περιοριστικού τους αριθμού, αλλά έχουν την έννοια ότι αποτελούν ένα μίνιμουμ υλοποίησης αγροτουριστικού προγράμματος, πράγμα που οδηγεί στη εκτίμηση, ότι μπορούν να τεθούν και αλλά, ιδιαίτερα σε επίπεδο τοπικού σχεδιασμού (μιας ευρύτερης π.χ. περιφέρειας).
 - 3) Γίνεται πρόσκληση σε επίπεδο μιας ευρύτερης περιφέρειας δικαιοδοσίας π.χ. Νομαρχίας για τη συγκέντρωση και επιλογή εκείνων των περιοχών τους που καλύπτουν στοιχειωδώς τους όρους – κριτήρια.
 - 4) Από κει και πέρα ακολουθεί επιτόπια διερεύνηση των στοιχείων με την άμεση συνεργασία τοπικών φορέων – κεντρικών σε πρώτη φάση και την άμεση συνεργασία τοπικού πληθυσμού – κεντρικών φορέων για την πλήρη διαπίστωση της υφισταμένης κατάστασης.
 - 5) Σε επίπεδο ευρύτερης περιφέρειας ελέγχονται τυχόν αντινομίες είτε επικαλύψεις και καταβάλλεται προσπάθεια συμβιβαστικής άρσης αυτών.
 - 6) Τέλος, σε κεντρικό επίπεδο επιχειρείται μια πλήρης προσαρμογή των συλλεχθέντων στοιχείων σε ένα σχήμα που προτείνεται με τη σειρά του στις επιμέρους περιφέρειες για την τελική έγκριση, μαζί με το σκεπτικό που υπαγόρευσε αυτής ή εκείνης της μορφής την επιλογή.

Αυτό με απλά λόγια σημαίνει ότι η τελική ευθύνη και έγκριση θα πρέπει να ανήκει στον ίδιο τον τόπο που θα κληθεί αργότερα να υιοθετήσει – εφαρμόσει το πρόγραμμα. Μέσα από μια τέτοια λειτουργία οριοθετείται η σχέση κέντρου – περιφέρειας, ως προς τον σχεδιασμό – εφαρμογή αγροτουριστικού προγράμματος.

Η οριοθέτηση αυτής της σχέσης προκαθορίζει και τους φορείς της αγροτουριστικής ανάπτυξης.

Εξ αντικειμένου, σε ένα πρόγραμμα αγροτουρισμού ενδέχεται να συμβάλουν κατά οποιαδήποτε τρόπο, από πλευράς κεντρικού σχεδιασμού και παρακολούθησης, το Υπουργείο Γεωργίας, η Αγροτική Τράπεζα, ο Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού, το Υφυπουργείο Ν.Γενίας, η ΠΑΣΕΓΕΣ, ΤΟ Υπουργείο Χωροταξίας κ.λ.π, ενώ σε περιφερειακό – τοπικό επίπεδο, ενεργοποιούνται η Νομαρχία, Δημοτικές και Κοινοτικές Αρχές, συνεταιρισμοί, τοπικοί πολιτιστικοί σύλλογοι, κ.α κυρίως ως προς την φάση της υλοποίησης.

Κοινό σημείο αυτών των φορέων είναι η αναπτυξιακή τους αποστολή στα πλαίσια της οποίας εξετάζεται και η δυνατότητα αγροτουριστικής ανάπτυξης.

Ωστόσο θα πρέπει να ερευνηθεί αν και κατά πόσο καθένας από τους φορείς αυτούς εμφανίζει ή όχι δυνατότητες μιας μεγάλης προσέγγισης στο όλο θέμα.

Για παράδειγμα, μπορεί να υποστηριχτεί ότι η Αγροτική Τράπεζα, όντας εν πολλοίς ένας αυτόνομος Οργανισμός παρουσιάζει μεγαλύτερη ευελιξία και αποτελεσματικότητα έναντι άλλων και ιδιαίτερα έναντι των Κρατικών Υπηρεσιών στην αντιμετώπιση ενός αγροτουριστικού προγράμματος, τόσο στη φάση του σχεδιασμού, όσο και στη φάση εφαρμογής αυτού. Ωστόσο, υποστηρίζεται ότι μόνο ένα συγκεκριμένο αναπτυξιακό Ίδρυμα δεν αρκεί για να φέρει σε πέρας το πρόγραμμα αυτό αλλά ότι απαιτείται η αρμονική συνεργασία πολλών και προς διαφορετικές κατευθύνσεις ενεργούντων φορέων,

σε μια προσπάθεια ολοκληρωμένης παρέμβασης στο χώρο αναφοράς. Κάτω από αυτή τη συλλογιστική, δεν μπορεί να υποστηριχτεί σοβαρά η άποψη ότι αυτός ή εκείνος ο φορέας είναι καταλληλότερος να φέρει σε πέρας την ανάπτυξη αγροτουριστικού προγράμματος, τόσο στην φάση σχεδιασμού όσο και στη εφαρμογή. Απεναντίας, μπορεί να υποστηριχτεί, μέσα από τη διαδικασία που οριοθετήθηκε στην αρχή αυτού του τμήματος, ότι απαιτείται η αρμονική συνεργασία πολλών φορέων (κεντρικό – τοπικό επίπεδο) προκειμένου να ξεκινήσει και να λειτουργήσει με πιθανότητες επιτυχίας ένα αγροτουριστικό πρόγραμμα.

Προχωρώντας παραπέρα, υποστηρίζεται ότι διαχρονικά θα πρέπει να δημιουργηθούν οι συνθήκες εκείνες που θα επέτρεπαν τη λειτουργία ενός μόνο οργάνου, διαρθρωμένου σε κεντρική – περιφερειακή βάση, εξειδικευμένου και αποκλειστικά προσανατολισμένου στο σχεδιασμό και την παρακολούθηση της εφαρμογής αγροτουριστικών προγραμμάτων σε εθνική πλέον κλίμακα. Η πραγματοποίηση της πρότασης που γίνεται πάνω στο θέμα αυτό προϋποθέτει καταρχήν τη δημιουργία συνθηκών εθνικού προγραμματισμού αγροτουριστικής ανάπτυξης, που θα στηρίζεται σε συγκεκριμένους αναπτυξιακούς στόχους και συγκεκριμένες κατευθύνσεις, έτσι ώστε να αποκλείονται τυχόν επικαλύψεις, είτε αντιφάσεις στη χάραξη και εφαρμογή μεμονωμένων προγραμμάτων αγροτουρισμού με τοπικό ενδιαφέρον.

Με απλά λόγια, υποστηρίζεται στο σημείο αυτό η αναγκαιότητα όχι μόνο εθνικού προγραμματισμού αγροτουρισμού, αλλά και της ύπαρξης μοναδικού φορέα, στην ευθύνη του οποίου θα υπάγεται ο σχεδιασμός, η παρακολούθηση και εφαρμογή επιμέρους – αγροτουριστικών προγραμμάτων, σε συνεργασία πάντα με τις τοπικές Αρχές και τον τοπικό πληθυσμό. Το τελευταίο αυτό στοιχείο είναι πολύ σημαντικό για την επιτυχία του οποίου αναπτυξιακού προγράμματος στην περιφέρεια. Το μόνο που απομένει πλέον να ερευνηθεί, είναι αν και κατά πόσο το κόστος λειτουργίας ενός ακόμη οργάνου, διαρθρωμένου μάλιστα σε περιφερειακή βάση, όπως είναι το προτεινόμενο, μπορεί να δικαιολογεί την αναγκαιότητα του ή όχι. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό θα εξαρτηθεί από επιλογές που θα πρέπει να γίνουν στο πολιτικό επίπεδο. Στο βαθμό που υιοθετείται η άποψη ότι το πρόγραμμα αγροτουρισμού και μάλιστα σε εθνική κλίμακα συμβάλλει στην ανάπτυξη όχι μόνο της τοπικής αλλά και της ευρύτερης εθνικής οικονομίας, τότε ενδέχεται να υποστηριχτεί και η αναγκαιότητα λειτουργίας του προτεινόμενου οργάνου.

Στη αντίθετη περίπτωση, δεν είναι πάντα βέβαιο ότι θα πρέπει να υποστηρίζεται η άποψη δημιουργίας εξειδικευμένου οργάνου για την αγροτουριστική ανάπτυξη. Στην περίπτωση αυτή, κρίνεται εκ των πραγμάτων ως αναγκαία μια επιλογή μεταξύ των φορέων εκείνων που ενδεχόμενα θα εκπλήρωναν ένα ελάχιστο προϋποθέσεων ικανοποιητικής αντιμετώπισης του όλου θέματος (εμπειρία, ευελιξία, χρηματοδοτικές δυνατότητες υλοποίησης κ.λ.π.). Αναμφίβολα όμως, θα πρέπει να υιοθετηθεί κάποιου βαθμού συγκέντρωση σε κεντρικό τουλάχιστον επίπεδο της όλης προσπάθειας, έτσι

ώστε να αποκλείονται περιπτώσεις αντιφάσεων, αλληλοεπικαλύψεων με επιπτώσεις αρνητικές στην όλη παρεμβατική δραστηριότητα.

3.18 Γιατί να ασχοληθούμε με τον Αγροτουρισμό;

Για να κρατήσουμε τον κόσμο στην ύπαιθρο. Για να τονώσουμε την αγροτική ζωή, να ενισχύσουμε το οικονομικό εισόδημα. Για να σταματήσουν να ερημώνουν τα ορεινά χωριά και οι μειονεκτικές περιοχές της Ελλάδας, που για διάφορους λόγους δεν είχαν μέχρι πρόσφατα ευκαιρία ανάπτυξης και αξιοποίησης. Για να κρατήσουμε τους νέους στον τόπο τους και να δώσουμε διέξοδο από την ανεργία. Δεν είναι τυχαίο ότι η πολιτική ανάπτυξης του αγροτουρισμού αποτελεί κεντρική κατευθυντήρια πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως απάντηση στα ζητήματα της πολυλειτουργικής γεωργίας, της ενίσχυσης του αγροτικού εισοδήματος, της περιφερειακής ανάπτυξης, της προστασίας του περιβάλλοντος, του αιτήματος του σύγχρονου ανθρώπου για την ποιότητα ζωής. Αυτό το μοντέλο ανάπτυξης που πολλοί «εταίροι» μας στην Ευρωπαϊκή οικογένεια έχουν υλοποιήσει εδώ και δεκαετίες στην Γαλλία, την Ιταλία, την Αυστρία, υπήρξε η απάντηση στην ερήμωση της περιφέρειας και στη μείωση του αγροτικού εισοδήματος. Σήμερα υπολογίζεται ότι το 70% των Αμερικανών, Αυστραλών, Αυστριακών και Γερμανών και όχι πολύ μικρότερο ποσοστό των κατοίκων των υπολοίπων χωρών του ΟΟΣΑ κάνουν σε ετήσια βάση αγροτουρισμό. Με τον αγροτουρισμό, πετυχαίνουμε την παραμονή των κατοίκων στις περιοχές τους, την διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, την ανακαίνιση σπιτιών και αρχοντικών που αφέθηκαν στον χρόνο. Μέσω του αγροτουρισμού προβάλλεται η πολιτιστική κληρονομιά, η μοναδικότητα της κάθε περιοχής που χάνεται και διαβρώνεται. Σήμερα υπάρχουν περί τις 5.000 ορεινές περιοχές που αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο, είτε να εξαφανιστούν ολοκληρωτικά, λόγω της αραιοκατοίκησης που συνδέεται με την μεγάλη ηλικία, είτε να αποκτήσουν ένα εντελώς νέο πληθυσμό που τυχαίνει να φτάσει εκεί σαν μετανάστης από κάποια άλλη χώρα, κινδυνεύοντας έτσι να χαθεί ένα μεγάλο κομμάτι ιστορικής συνέχειας. Σε συνδυασμό με την ανάγκη να συγκροτήσουν τις δυναμικές τους, σε μια διαδικασία ευαισθητοποίησης και αναστροφής πορείας δραστηριοποίησης των νέων ανθρώπων, ο αγροτουρισμός θα αποτελέσει το μεγάλο κίνητρο. Παράλληλα δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι, αποτελεί μια ευκαιρία προσέγγισης των κατοίκων της Ευρώπης, καθώς και των κοινωνιών που αναπτύσσονται στα πλαίσια αυτά παρ' όλες τις διαφορετικές πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις. Τώρα που τα σημάδια κορεσμού του κλασικού μοντέλου τουρισμού έχουν αρχίσει να γίνονται εμφανή και τα οφέλη άρχισαν να ισοσκελίζουν τα προβλήματα, είναι φανερό πως πρέπει να αναζητήσουμε νέες διεξόδους και μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης. Σήμερα

αρχίζει να γίνεται συνείδηση ότι η ανάπτυξη των ήπιων μορφών τουρισμού και ιδιαίτερα ο αγροτουρισμός, που χαρακτηρίζεται από τα στοιχεία του σεβασμού στον άνθρωπο και στο περιβάλλον είναι η πλέον κατάλληλη μορφή τουρισμού που συμβάλλει στην καλύτερη γνωριμία και επικοινωνία των κατοίκων της Ευρώπης, στην διαπαιδαγώγηση των πολιτών ως προς την ανεκτικότητα της όποιας διαφοράς τους και την προστασία των φυσικών πόρων της ηπείρου. Ο αγροτουρισμός δεν είναι απλώς μια μορφή τουρισμού. Είναι μια διαφορετική προσέγγιση στον τρόπο ζωής, μια νέα πραγματικότητα, ένα όραμα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όλο και περισσότερο κατακτούν έδαφος στον τομέα του τουρισμού οι εναλλακτικές προτάσεις τουρισμού που έχει να προσφέρει κάθε χώρα στους επισκέπτες της. Εξάλλου, περισσότερο από άλλες οικονομικές δραστηριότητες ο τουρισμός συνδέεται άμεσα με το περιβάλλον, το οποίο επηρεάζει ευθέως όπως και επηρεάζεται αυτό. Πρόκειται για μια αμφίδρομη σχέση, ορατή με άμεσες και μακροχρόνιες επιπτώσεις. Κάθε επιστροφή λοιπόν στις

εναλλακτικές μορφές τουρισμού, έχει θετικό αντίκτυπο στο περιβάλλον της χώρας και στη διατήρηση του φυσικού πλούτου. Παράλληλα ο εναλλακτικός τουρισμός, συμβάλει με διάφορους τρόπους στην τοπική ανάπτυξη, όχι μόνο με την ενεργοποίηση του δυναμικού κάθε περιοχής αλλά και με την ενίσχυση των τοπικών επιχειρηματιών πρωτοβουλιών.

Η συμμετοχή σε εναλλακτικές δραστηριότητες προσφέρεται, για να γνωρίσει κανείς τα βουνά, τις κοιλάδες, τα απότομα φαράγγια, τα ποτάμια, τις λίμνες, τα διεθνή ορειβατικά μονοπάτια και συγχρόνως, τα ιστορικά μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους των διάφορων περιοχών. Όλες οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι λίγο πολύ φιλικές προς το περιβάλλον. Ένα ακόμα όφελος είναι σχεδόν όλοι οι φυσικοί χώροι όπου πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες αυτές προστατεύονται διακριτικά με την ανάδειξη του φυσικού τοπίου, των παραδοσιακών οικισμών, την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας της περιοχής, συμβάλλοντας στο να διατηρούνται οι περιβαλλοντικές ισορροπίες. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού χαρακτηρίζονται από την ποικιλία που προσαρμόζεται στις προτιμήσεις και την οικονομική δυνατότητα κάθε επισκέπτη.

Όλοι πρέπει να κατανοήσουν μια για πάντα, ότι το τουριστικό μοντέλο που εφαρμόστηκε στο παρελθόν, το μοντέλο του μαζικού τουρισμού και της άναρχης τουριστικής δόμησης και ανάπτυξης, έχει τελειώσει οριστικά. Υποκαθίσταται δυναμικά σε ετήσια βάση από την εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής περιφερειακής ανάπτυξης.

Ο τουρισμός σε πολλές περιοχές, είναι η κύρια αν όχι η μοναδική οικονομική δύναμη και το βασικό εργαλείο προώθησης της περιφερειακής ανάπτυξης. Το εργαλείο αυτό χωρίς την κατάλληλη καθοδήγηση, ορισμένες φορές οδηγεί σε υπερεκμετάλλευση των πόρων, με μακροχρόνιες επιπτώσεις στις περιοχές αλλά και στον ίδιο τουρισμό. Επιβάλλεται έτσι μια σαφήνεια στους αναπτυξιακούς στόχους αλλά και μια στρατηγική βασισμένη στα πραγματικά προβλήματα και δυνατότητες της κάθε περιοχής για να επιτευχθεί η ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού που θα έχει μακροχρόνιες προοπτικές. Αν γίνουν βιαστικές ενέργειες χωρίς προγραμματισμό, με εγκαταστάσεις και υπηρεσίες χαμηλού κόστους, υπάρχει κίνδυνος υποβάθμισης και καταστροφής των πόρων.

Η αντιμετώπιση κάθε προβλήματος στον ιδιαίτερα οικολογικό χώρο, δεν πρέπει να ξεκινά από τα συμπτώματα, αλλά από τους βασικούς αιτιώδεις παράγοντες που το δημιουργούν. Απαιτούνται γι' αυτό ολοκληρωμένες μελέτες στρατηγικού σχεδιασμού, με βασικά στοιχεία, το περιβάλλον, τον πολιτισμό και την παράδοση. Ειδικότερα οι μελέτες αυτές θα τεκμηριώνουν τις αλληλεπιδράσεις οικονομίας και περιβάλλοντος, την εκτίμηση των πληθυσμιακών μεγεθών (σχέσεις τουρισμού προς μόνιμους κάτοικους) σε συνάρτηση με το φυσικό περιβάλλον και την υπάρχουσα τεχνική υποδομή καθώς και τις προτεινόμενες δράσεις. Αυτό απαιτείται τόσο για την πρόληψη

των επιπτώσεων διάφορων δραστηριοτήτων του ανθρώπου στο περιβάλλον όσο και για αποκατάσταση υπάρχουσων βλαβών στο γενικότερο πλαίσιο ανάπτυξης των ιδιαίτερα ευαίσθητων περιοχών. Λόγω της πολυπλοκότητας του θέματος που αφορά τη δυσκολία συντονισμού των φορέων που παρεμβαίνουν και αναλαμβάνουν τη θέσπιση και τον έλεγχο των προϋποθέσεων και προδιαγραφών για την τουριστική ανάπτυξη, επισημάνθηκε η απαίτηση για κατάλληλη διοικητική και συντονιστική υποδομή.

Πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην ανάπτυξη τουριστικών υπηρεσιών και εγκαταστάσεων ικανών να προσελκύσουν τουριστική κίνηση υψηλού επιπέδου, μέσω της ανάπτυξης τουριστικών υποδομών ολοκληρωμένου χαρακτήρα, την αξιοποίηση των φυσικών τουριστικών πόρων, την ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας της περιοχής και της δημιουργίας μονάδων υψηλών απαιτήσεων και προδιαγραφών. Επίσης η προσπάθεια όλων των φορέων του τουρισμού, θα πρέπει να στοχεύει στη συνένωση και συμφιλίωση των λαών μέσα από την καλύτερη γνωριμία ατόμων και πολιτισμών. Ακόμα μεγάλη βαρύτητα πρέπει να δοθεί σε θέματα περιβαλλοντικής παιδείας και στην ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης των πολιτών, ώστε να μπορέσουν να επηρεάσουν και την συμπεριφορά των τουριστών προς όφελος του περιβάλλοντος και τη διατήρηση της πολιτιστικής μας ταυτότητας.

Τέλος πρέπει να προταθεί η λεπτομερής επεξεργασία και κωδικοποίηση στοιχείων διεθνών και ευρωπαϊκών οργανισμών και οργάνων και η εξειδίκευσή τους, για την καλύτερη αξιοποίηση της επιστημονικής ερευνάς και της διεθνούς εμπειρίας και πρακτικής στα θέματα τουρισμού και περιβάλλοντος.

Είναι χρήσιμο να τονιστεί ότι η τουριστική ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να βρίσκονται σε σχέση ισορροπίας, γιατί όπως διακήρυξε και ο ΟΗΕ, “η οικονομία, στην οποία ανήκει και ο τουρισμός, δεν πρέπει να στοχεύει μόνο στην παραγωγή ευημερίας και η οικολογία μόνο στην προστασία της φύσης, αλλά και οι δύο μαζί πρέπει να στοχεύουν στη βελτίωση της μοίρας της ανθρωπότητας και να βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία στις διαδικασίες νομοθέτησης και λήψης αποφάσεων”. Πρόκειται για επιβεβαίωση της θεωρίας του μέτρου, που 2500 χρόνια πριν διατύπωσε ο σοφός Κλεόβουλος ο Ρόδιος με το “μέτρον άριστον”. Για να διατηρηθούν οι ισορροπίες ανάμεσα στον τουρισμό και το περιβάλλον δεν αρκούν οι διακηρύξεις, οι θεωρητικές αναλύσεις και οι διαμαρτυρίες των οικολογικών οργανώσεων, χρειάζεται κάτι πιο ουσιαστικό: Να συνειδητοποιήσει ο πολίτης που ζει και δραστηριοποιείται σε μία τουριστική περιοχή, ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί βασική προϋπόθεση όχι μόνο για να καλυτερεύσει την ποιότητα της ζωής του, αλλά κυρίως για να λύσει το πρόβλημα της οικονομικής του επιβίωσης.

Ένα είναι το βασικό συμπέρασμα. Ο τουρισμός όπως τον γνώρισαν οι γονείς μας έχει τελειώσει. Τα νέα μοντέλα και οι νέες τάσεις απέναντι σε αυτό το

τόσο ευπαθές προϊόν, χρειάζονται ριζοσπαστικές λύσεις που αφενός θα δίνουν τη δυνατότητα για την εφαρμογή ευέλικτων στρατηγικών ανάλογα με τα προβλήματα που παρουσιάζονται και από την άλλη θα προστατεύουν αυτό που έγινε πια παγκόσμιο αντικείμενο φροντίδας και προσοχής. Το περιβάλλον. Τελικός στόχος όλων των ενεργειών είναι η διασφάλιση του περιβάλλοντος παρέχοντας παράλληλα τις εγγυήσεις για τη διατήρηση και περαιτέρω ανάπτυξη του τουρισμού με ταυτόχρονη αλλαγή του προσανατολισμού του μακροπρόθεσμα, ώστε να αποκτήσει μια νέα ταυτότητα με σεβασμό στο περιβάλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. FENNELL D. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝ ΑΘΗΝΑ 1991.
2. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ. ΕΚΔΟΣΕΙΣ ANUBIS 1996
3. ΒΙΩΣΙΜΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ Χ. ΚΟΚΚΩΣΗΣ – Π. ΤΣΑΡΤΑΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΙΤΙΚΗ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2001.
4. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ Μ. ΣΦΑΚΙΑΝΑΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2000.
5. Ο ΑΛΛΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ « Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΔΙΕΞΟΔΟΣ ΣΤΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ » Γ. ΣΧΙΖΑΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ / ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ ΑΠΡΙΛΙΟΣ 1998.
6. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ Π. ΚΟΜΙΛΗΣ - Ν. ΒΑΓΙΟΝΗΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΡΟΠΟΜΠΙΟΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1999.
7. ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΕ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ Ε. ΣΒΟΡΩΝΟΥ WWF ΕΛΛΑΣ (ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ & ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ) ΑΘΗΝΑ 2003.
8. ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΤΙΣ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ (ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ) ΤΕΕ ΑΝ.ΚΡΗΤΗΣ, ΚΥΠΡΟΥ, ΔΥΤ.ΚΡΗΤΗΣ, ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ ΚΕΡΚΥΡΑΣ. ΤΥΠΟΚΡΕΤΑ ΑΒΕ ΗΡΑΚΛΕΙΟ 17/18/19 ΜΑΡΤΙΟΥ 1995.
9. ΑΓΡΟΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΜΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΛΥΣΗ Μ. ΛΟΓΟΘΕΤΗΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΑΘΗΝΑ 1988.
10. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ Λ. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΩΡΙΚΟΣ ΑΘΗΝΑ 1993.
11. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ) Γ.ΒΑΦΕΙΑΔΗΣ, ΧΡ.ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΟΣ, Λ.ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ. ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΘΗΝΑ 1992.
12. TOURISM MANAGEMENT “ ECOTOURISM AND THE EMPOWERMENT OF LOCAL COMMUNITIES ” REGINA SCHEYVENS.
13. “ΦΑΚΕΛΟΣ” ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΑΝΑΠΤΥΞΗ (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 1994)

INTERNET

1. www.agrotourism.gr.
2. www.nhmc.gr.
3. www.minagric.gr.
4. www.in.gr.
5. www.nah.gr.
6. www.ecocrete.gr.
7. www.minenv.gr.
8. www.eot.gr.
9. www.ekby.gr
10. www.ecotour.gr.

